

P R A N G L I S A A R E D

V a n e m a t e l u - o l u j a s õ n a v a r a

II

S õ n a v a r a

G. Vilbaste

Tallinnas 1954

Märkusi sõnastikule.

1. Kõik sõnad sõnastikus on toodud sellises tähinduses, nagu seda tuntakse Pranglis. Seletustes on püütud kasutada võimalikult sama sõnastust, mis on saadud keelejuhtidelt. Üksikutel sõnadel on esitatud ka lauseid, milles kasutatakse sõna.
2. Iga käändsõnale on juurde lisatud peakäänetest nimetav, omas-tav, osastav ainsuses, tarbekorral ka osastav ja kaasäitlev mitmuses ning ka ainsuse sisseüitlev. Ära on jäetud peakäänded sõnades lõpuga -lane, -gas, -jas, -line, -lik jt., kui nende juures ei ole erinevu-si, vaid oleks vaja kirjutada ainult üldtuntud sõnakuju.
3. Pöördsõnadeks on peamuuteist toodud ma-tegevusnimi, kindlaköne-viisi oleviku l. põõre, lihtmineviku l. põõre ja da-tegevusnimi, tar-bekorral ka teisi vorme.
4. Liitsõnades on jäetud põhisõna käänded näitamata ning neid tu-leb vaadata põhisõna juurest. Täiendsõnad on esitatud sellisel kujul, nagu see esineb murde alal. Ainult neis liitsõnus, mille põhisõna iseseisvalt ei esine, tuuakse ka kõik põhikäänded.
5. Liitsõnades on kirjutatud täiend- ja põhisõna nii, nagu nad seisavad üksikult, mitte aga nii, kuidas nad kuuluvad liitsõnana, näiteks maakera, mitte maagera.
6. Sõnad on märgitud lihtsustatud transkriptsioonis, nagu seda on soovitatud Eesti NSV Teaduste Akadeemia juures oleva Akadeemilise Emakeele Seltsi poolt väljaantud "Kogumistöö juhendajas eesti keele alal nr. 1", Tartu 1949, lk. 15. Kui osutus tarvilikuks, on toodud kõrvalekaldumisi, peamiselt ühesilbiliste sõnade tugeva astme tähel-damiseks.
7. Sõnade järjekord on püütud tuua täiesti tähestikulises järje-korras. Et murdes ei esine sõnaalgulist h-häälikut, siis on toodud h-ga algavad kirjakeelsete sõnade asendajad täishääliku järgi, mis järgneb kirjakeeles h-le.
8. Kui mõni käänd- või pöördvorm on murde alal tundmata või pole

431

seda keelejuhtidelt kuuldud, siis on tuletatud oletatav sõna mahutatud sulgudesse. Kuid selliseid sõnu ei ole palju.

9. Kohanimedes on kirjutatud ka kohakäärne, küsimusele kuhu?

10. Pärisnimedes on nimetav käärne allakriipsutatud.

11. Pöördsõnatest tuletatud tegevus- ja teonimed on kõik välja jäetud. Neist on toodud vaid need, millel on eriline tähdus, näiteks 'tallitaja', 'kerjaja' jne.

12. Käändsõnatest on välja jäetud enamik arv- ja asesõnu, küll on aga toodud erinevad sõnad.

13. Määrsõnatest ja teistest abisõnatest on toodud vaid need, mis erinevad kirjakeelsetest.

14. Sõnastik ei piitia kaugeltki ammendada kõiki Pranglis kasutatavaid sõnu, vaid peamiselt neid, mis kuidagi erinevad kirjakeelsetest, või tähdavad neid sõnu, mis on murde alal ühenduses igapäevastesse toimingutega, eriti kalastamise ja muude rannaelu avaldustega.

15. Häälikutele, mis kirjakeeles palataliseeritud, Prangli murdes aga mitte, on vastva tähe all ~~punkt~~ /./, näit. kott, püss jt.

A

*aa, aa, aad - tähe a nimi; 'aa bie akka pähe!'

*aab, aava, aaba - lehtpuu, Haab, Populus tremula.

aabniem, aabniemele - neem Äigna saare loodeosas

aabenime, aabeniemele - kohanimi Eeslahe lõunarannal Mäe ja Oja talu kohal

aabenieme mägi - väike kõrgem kink Mäe talu juures, millel vanasti pleegitud kangaid

aabenieme rand - rand Eeslahe lõunarannal Oja talu kohal

*aabi, aabja, aabja - väike paat, mõlemad otsad teravad, jullast suurem; 'kämmilavergule menna aabjujega'

aa-bie, aa-bie, aa-bied - tähestik teatud järjekorras, alfabeet

*aadrilaskmine - paha vere kehast välja laskmine

*aadri raud - erilise mehanismiga löikeriist, millega lõödi aadrilaskmisel ihunahasse haavad, - nende kaudu eemaldati paha veri veresoontest

aadu, aadu, aadud - 1/ meesterahvanimi; 2/ talu ~~kinnotsa~~ Länneotsa külas,

aadu auk - suurem lohk Länneotsa külas Aadumäel, - lapsed mängisid sagedasti Aadu augus.

aadu loik - suurem loik Länneotsa külas Aksjaagu talu juures, kus tee läheb heinamaadelt tänavasse

aadu mägi - vähe kõrgem kink Länneotsa külas endise Aadu talu juures Aadu loigu ääres

*aa-haa-aülluli!-auli kisa järele aimamine

*aak, aagi, aaki - haak, raudtraadist valmistatud konksjas vahend usste ja värvavate sulgemiseks. Haak käib obadusse. 'Uks panna aaki, pihtpuolikses oli *obajus'

*aakidega saapad - saapad, mille kängimiseks ja pingutamiseks on peal haagid, nende taha pingutatakse nöörid

*aällastaja! - sagedane imestushüüe viimasel ajal, sõnast halastaja aaleks, aaleksi, aaleksi - Aleksandri lühendatud nimi.

- *a`ali, a`ali, aalid - Aleksandri lapsepõlve nimi
- *aam, a`ami, a`ami - vahend, millega võetakse kalad noodast välja paati, paadist kasti jne.; koosneb tugevast võrgust valmistatud kotist, mille suus kas puust või metallist võru, enamasti pika varrega; vt. natt
- *aàmen - lõpusõna palvetel ja jutlustel
- *taamer, a`amri, a`amri - 1/ haamer, vasar; 2/ vt. puuaamer
- *aàmpalk - tugev palk, mille otsad toetuvad seintele; aampalkidele tehakse lagi
- *aar, a`ara, a`ara - 1/ haru /köiel, nööril/; 2/ suund, kuhu keegi läheb mõnest kohast, näit. hülgepüügi laagrivist; 'mihed tõusitte üles ja akkositte igaüks menema ise a`arale'
- *aartukk, a`artukki, a`artukki - karvadest nuustik, millega pestakse ihu saunas /uuem, saksak./
- aàtumipomm - aatomipomm /uuem/
- *aav, a`ava, a`ava - haav; 'kuèra àmmustatud aav ei parane ruttu'
- *aaval - haaval, viisi, kaupa, näit. ükshaaval, kakshaaval jne.
- *aavel, a`avli, a`avli - väike ümmargune tinatükk püssilaadimiseks, et sellega tabada lastavat lindu, looma jne.
- *aàvlikott - nahast kott, milles hoitakse püssihaavleid
- *aàvlipüss - püss, mille laengus on ainult haavlid, mitte kuul
- *abandama, abandan, abandasin, abandada - hapendama; 'ülgendahad abandati ära pargis'
- *abapiim - Hapupiim
- *abe, abeme, abet - habe
- *abemekarvad - habemekarvad
- *abipaat - paat, milles enamasti kaks inimest, kes annavad oma abi nooda vedamisel noodalistele, mõõdab vee sügavust, võtab kalu peale, kui neid palju jne., või rüsaga kala püüdmisel suure saagi korral tuleb abiks kalade ära viimisel
- *abisaja - keegi, kes vaesuse ja jõuetuse pärast saab valla st abi
- *abu, abu, abu - hapu
- *abukali - astjas hapendatud jook; vt. kali
- *abukapstad - hapukapsad

- * abukapstasupp - hapukapsastest keedetud supp vähese tangu lisandiga
- * abuo^{plikas} - hapuoblikas, taim Rumex acetosa
- * abupiim - hapuks muutunud piim
- * adikas, adika, adika, adiku, adikujega - vana võrgulina, mida enam ei saa kasutada püüdmiseks; tarvitatakse silkude, kalade kandmiseks, ka paatide triivimiseks; pannakse peale peenardele, et kanad ei saa neid kraapida ja siblida
- * ae-ang - tugev, lamedapõhjaga raudhang, millel põleb tõrvikutest või kuivadest puudest tuli ael käies; tuleraud ael käimisel
- * aelema, aelen, aèlesin, aleda - hooletult seisma, rahutu olema; 'ülged aelevad jääl'
- * ael käima - madalas vees ahingaga kala püüdmas käima; ael käidi enamasti Taga- ja Eeslahes karide vahel; viimasel ajal kasutatakse väga harva, sest see ei tasu vaeva
- * ael olema - öösel ahingaga kalu püüdma madalas lahesopis, enamasti Taga- ja Eeslahes
- * aepuu - tugev puu, mis käib üle paadi ning mille külge on kinnititud aehang, tuleraud ael käies
- aepuu konks - eriline konks, millega kinnitatakse aepuu paadi paraspuu külge
- * aer, aero, aero - veidi labidjas vahend paadi edasi sõudmiseks; koosneb aerulabast, aerusäärest ja aerupöörimest
- aerukäepide - aeru ülemine peenike osa, mis on käes sõudmisel; vt. aerupüörmes
- * aerulaba - aeru laiem labidjas alumine osa, mis sõudmisel lastakse vette
- * aerupoiss - kalur, kes nooda vedamisel sõuab edasi-tagasi ja vatab, et noodavedu toimub ühetasaselt
- * aerupuu - tugev pikem puu, millest valmistatakse aer; aer tehakse enamasti kuuses, harvemini männist; peaagugu kõik aerupuud tuuakse mandrist, enamasti Viimsi metsast, sest kuuski ~~ka~~ ei kasva Pranglis
- * aerupüörmes, -puörme. -puörimest - aeru ülemine peenem osa, millest hoitakse kinni aerutamisel; aerukäepide

*aे́r u s ä ä r - aeru ümmargune jämedam osa, pöörme ja laba va hel
*aे́r u t a m a, aे́rutan, aे́rutasin, aे́rutada - aerudega paati edasi
söudma /uuem/

a g a n a l e i b - leib, millesse on jahule jätkuks lisatud aganaid
tarvitatud varemal ajal, aga siiski õige vähe; tuntud vaid
mandri leivana

*a g a n a p e r s e d -- maamehe sõimunimi Pranglis ja Jõelähtme ran-
nakülastes

*a g e m a, agen, agesin, ageda - otsima, kuulama; 'ma käisin külas
jahu agemas'

*a g u, agu, agu, agu, agujega - hagu, põletamiseks maharaiutud võsa,
enamasti kubusse kõidetud

*a g u u n n i k - haopinu /pinu' ei tunta/

a h a s v i è r u s, -vierukse, -vierust Jüldiselt tuntud "suremata
juut" vastava jutustuse järgi, mis olnud õige levinud raa-
matuna Pranglis

*a h e n d u s, ahenduke, ahendust - koht, kus sukalaba hakatakse ot-
sast kitsamaks tegema, silmi kokku võtma, eemaldades varda

*a h e r v a r r e d - endise talu varemed; 'paljad ahervärred olitte
järel'

*a h i, ahju, ahju - suurem suletud soojuse kolle ruumis, valmistatud
enamasti tellistest; vanemal ajal tehtud ahi isegi munaki-
videst, sest teisi kive polnud alati saada

*a h i l a d, ahilatte, ahilai - 1/ pajaahelad keetmiseks; 'ahilatte
otsas rippus pada'; 2/ ahel, kett

*a h i n g a s, ahinga, ahingad - piidega varustatud kalapüügiriist
pikema varre otsas, piidel küljes kas ühel või mõlemal pool
kisud, kidad; ahingaga püüti ranna läheduses haugi, ka meri-
härgi; 'ahingaga püüta karije vahelt augi'

*a h i n g a k i s k - eriline lahtine tagurpidine kild ahingapii kül-
jes, kida

*a h i n g a p i i - üksik osa ahingateras

*a h i n g a p u t k - putk, millesse käib ahinga varre ots

*a h i n g a r a u d - mitmeharuline terasest osa ahingal varre otsas,
mille külge kinnitatakse piid

a h i n g a s ä ä r - rauast osa ahingatera ja -putke vahel
 a h i n g a t e r a - kogu ahinga lõögiosa piidega; erineb oma ehi-
 tuselt piide arvu järgi, - enamasti on 5 - 6 piid
 a h i n g a v a r s - pikk puust käepide ahingaraua taga, kinnitub
 putkesse

a h j u a u k - väike auk ahju seinas, milles hoitakse tikke ja muid
 vähemaid asju; 'mene vahi ahjuaugust!'

a h j u k e r i s - kividest laotud osa ahju kohal; vt. keris

a h j u k i l k - putukas *Gryllus domesticus*, kilk

a h j u l a g i - ahju ülemine pool, koosneb malmidest ja neile lao-
 tud kividest

a h j u liigutama - leivaahju küttes roobiga süsi ahjupõhjal segama

a h j u l u u d - väike luud pika varre ptsas, millega puhastatakse
 ahjupõhjad enne leibade ahju panemist; vt. leivaluud

a h j u m a l m - tugev raudlatt, mille otsad toetuvad ahjukülgede-
 le ja millele laotakse kerisekivid; ahjumalme saadi peami-
 raua
 selt Ulkmadalalt, kuhu hukkunud kunagi laev *Haadungiga*

a h j u p e l t - ahjuuks, mis käib ahju ette; ka keriseuks

a h j u o t s - ahjumüüripealne osa ahjusuu kohal kerisest väljaspool

a h j u p e r a n d - tellistest tehtud ahjupõhi, millel pölevad puud

a h j u p l e k k - tugev plekk, millega suletakse ahjusuu, kui lei-
 vad ahjus küpsevad

a h j u p o h i - ahjupõrand

a h j u p u u - ahjuotselt aampalgi külge käiv tugev puu, mille kül-
 ge kinnitati pajaahelad

a h j u r i n d - ahju väline nurk; 'piirk pole ahjurinnas'

a h j u r u õ p - puust või rauast valmistatud konksjas vahend, mil-
 lega liigutatakse ahjus süsi või tömmatakse neid välja;
 kasutatakse ka leibade ahjust välja tömbamiseks

a h j u s u u - ava ahju eesosas, mille kaudu köetakse ahju

a h j u u k s - tihe kate, mis sulub ahjusuu, pelt

a h j u v a r s - ahervars, mingi mahajäetud hoone ahjukoht

a h k, ahka, ahka, ahku, ahkujega - merelind hahk, *Somateria mollis-*
 sima; tuntud kirjanduse järgi, sest Pranglis on vaid *vaaga-*
 lind

*ahkju, ahkju, ahkju, ahkjujega - ühe jalasega kelk, jalas enamas-
ti eest kõver hästi lülikas puu, selle peal kaks-kolm kaart,
millel mõlemal pool peal kaks lauda. Jalase peas on ees auk,
millesse kinnitatud pest; ahkjuga veetakse talvel vörku me-
rele laskmekohta; kasutatakse ka sõnniku vedamiseks lähemale
ahne, ahne, ahnet - loom, kes palju sööb ja palju tahab
ahnes, ahne, ahnest - ahvenas, kala Perca fluviatilis
*ahtama, ahtan, ahtasin, ahtada - vörkusid nagidele, vabedele
kuivama panema

ahter, ahtri, ahtri - aluse tagumine osa, laeva tagumine ots
ahvatlema, ahvatlen, ahvatlesin, ahvatleda - kedagi mõjuta-
ma millekski /uuem/

ahvenas, ahvena, ahvenat - kala Perca fluviatilis; õpitud kir-
jandusest, sest murdeline on 'ahnes'

aai, ai, aid - kala Scyllium canicula, koerhai /kirj./

ai alaatt - pikem ümmargune puu puutara tegemiseks

ai a parandamine - mahalangenud tara ülestegemine; puutaral pan-
nakse uued vitsad või seotakse ka vahel köieotstega kinni;
uuemal ajal kasutatakse ka traati ja naeltu tara parandami-
sel; kivitaral töstetakse mahalangenud kivid uuesti tara
peale

*aiapää - koht, kus roigastara algab või kaks tara ristuvad
aiaroigas - lõhutud puud teatud pikkuses puutara tegemiseks
aiateivass - tugev teivas tara tegemiseks, enamasti männist
aiavits - peenike pikk vits, sagedamini pajust, millega seotak-
se kinni puutaras aiateibad; igale roigastara teibapaarile
pannakse enamasti kaks vitsa, latt-tarale 3 - 4 vitsa, mil-
lele toetuvad roikad ja latid

aid, aia, aida, aidu, aidujega - 1/ taraga ümbritsetud maa-ala, kus
tükike poldu ja heinamaad; 2/ tara

aig, aja, aiga - aeg

aigus, omatehtud - peavalu peale pummeldamist ja muudki "toved",
mis ei ole õige iseloomuga

ain, aina, aina, ainu, ainujega - umbes 10-tollipikkused silmused

438

võrgupaela otsas, millega võrgud seotakse rivisse; 'ainu-
ga solmida vergud rivisse'

*aina - ikka, alti, ühtelugu; 'tuul on aina kagust'

ainapull - kolmenurkne esimene pull ainade juures peremärk
peal

ainus, ainsa, ainust - üksik, üksainus

*ainuspael - peenike pael, nöör, mis on võrgulina otsas ülemit-
se ja alumise võrgupaela vahel

ais, aisa, aisa - vankri- või reeais; !obune paanna aisu je vahete'

aisakonksud - aisa alumises otsas olevad konksud, mille
abil ais kinnitatakse vankriassi või reejalase külge aisa-
päradesse

aisaperad - esimese vankriassis või reejalases olevad tuge-
vad obadused, millesse kinnitatakse aisakonksud

ait, aida, aita - väike hoone ja ruum silkude, liha, jahu jne. hoid
miseks /kirj./; öieti ei ole Pranglis aita, sest siin on sel-
le asemel kammer /vt./

aitama, aitan, aitasin, aitada - avitama /uuem/

aittehh! - tavaline tänuüitelus

aiava - ikka, alati, aina /harvemini kui 'aina' /

ajaja - inimene, kes ajab ajujahil looma küttide ette

ajama, ajan, ajasin /aasin/, ajada - tegema, korda saatma; 'lap-
sed ajaned segamine'

ajujää - kevadel ja ka talvel liikuvad suuremad jäämassid meres,
tuulest edasi aetud

ajus käima - kaugemal merel kala püüdmas käima nii, et võrgud
kinnitatakse paadi pärasse kinni ning voog ja tuul nihuta-
vad paati ja võrkusid edasi; võrgud pannakse 16 - 20 tükki
rivisse, lastakse leetedega parajasse sügavusse, kinnita-
takse pääköiega paadi külge; enamasti viib voog siis vör-
gu ja paadi edasi, aga vahest ka tuul; kalurid magavad,
sest ajus käiakse enamasti öösel. Ajus käiakse suvel; vahest
hakatakse juba kevadel sellega peale. Kuduajal ajus ei käi-
da. Ajus käimine lõpetatakse, kui meri muutub tormiseks

439

* a j u t a m a, ajudan, ajudasin, ajutada - vörku kudumise järeleveni-
tama, laiaks tömbama, lahti arutama

a j u s olema - vt. ajus käima

* a j u t e - lühikeseks ajaks, ajutiselt

* a k k, akki, akki - ogalik, kala Gasterosteus aculeatus; vt. akkmaim

* a k k a m a, agan, akkasin,akkada /ageda/ - alustama midagi

* a k k a n d j u t t - tühijutt, ilma alusetat kõnelemine

* a k k-m a i m - ogalik, kala Gasterosteus aculeatus; 'poisid temba-
sitte nuòdaga kolm kasti akk-maimu'

* a k k u s t r a a t - täiesti, akuraat, korralikult

* a k k e n, akna, akna - aken, koht seinas, kust kaudu valgus tungib
tuppa

* a k n a-a à g i,d - konksud, millega suletakse aknad kinni; haagid
kinnitatakse obadustesse

* a k n a i g i - settunud veeaur külmal aknaruudul, mis ei luba klaa-
sist läbi näha; 'aknad olitte'igised'

* a k n a i ñ g e d - raudkonksud, millistel liiguavad aknad sulgemisel
ja lahtitegemisel

* a k n a k o n k s u d - haagid, millega suletakse aken, kinnitades
obadustesse; aknahaagid

* a k n a l a u d - akna kohal sees pool olev laud, aknapealne

* a k n a l e ñ g i d - aknapiitadele pealelöödud siledad lauad

* a k n a p i i t - kahel pool aknat püstiolev tugev palgiraam

* a k n a p i n k - aknalaud, tavalisem kui aknalaud

* a k n a p r o s s i d - peenikesed pulgad aknaraamide vahel klaasi
kinnihoidmiseks

* a k n a r a a m - tugevast lauast valmistatud raam, millesse pannak-
se aknaruudud

* a k n a r u ù d u l i n e kiri - kindakiri ruudulise kujutusega

* a k n a r u t - neljakandiline klaasitiikk, mis pannakse aknaraami

a k s i, aksi, aksit, aksi - väike saar Pranglist kagus, Väike-Prangli

a k s i j a à g u, koh. aksi jaagule - talu Länneotsa külas

a k s j a à g u - tavaline nimi Aksijaagu talule

a k s i k a s - Aksi saare inimene, kes seal juba elanud kauemat aega

440

aksimies - Aksi saare meesterahvas

aksissäär - madal säär meres Aksi saarest Keri poole, - seal

käikse kuduajal kalal; ei ole ühenduses Aksi maaga

~~aksberg~~, aksberg - vana perekonnanimi Aksi saarel

alanema, alanen, alanesin, alaneda - vähenema, tagasi minema

endisest piirist, peamiselt vee kohta

alasi, alasimme, alasind, alasimmi, alasimmijega - tugev raud-

alus sepapajas, millel taotakse rauda

alasimmena - alasi terav ots, millel painutakse ^{ta} ümmargusi
asju

alasimme pakk - tugev maasse püsti pandud puupakk, millele
on kinnitatud alsi

alasimme pinn - alsi tömp ja järvkune ots, millel painutatakse
rauda täisnurgana

alasimme pääline - ülemine tasane alasipind, millel tao-
takse rauda

ale, ale, alet - metsast tehtud uus maa põletamisega /sõna tuntakse,
kuid alet pole Pranglis tehtud praeguste elanike mälestuses/
tuntakse vaid kohanimes/

aleksander, -ndri, -ndrit - meesterahvanimi

alesuo - väike soo Mölgisoost kirdes

alg, alu, algu - lõhutud puu, 21 või 28 tolli pikk

aljava, koh. aljavasse - Haljava, mõis Harjumaal; Prangli kuu-

lus vanemal ajal Haljava mõisale ja seal on käidud ka teol

*all, alli, alli - hall hüljes, Halichoerus grypus; rahva arvamise
kohaselt mitte just eriti tark ega ettevaatlik loom; 'vanad
allid elavad ikka jääserval, siel nie ka puègivad'

*allapäidi - allapidi, allapoole

allatult - tuule puhumise suunas

*alles, allese, allest - hallitus

*alleesse menema - hallitama

alli, alli, alli - lehmanimi

allik, alligu, alligut - allikas; 'ta läks alligu vett tuoma'

allika, koh. allikalle - talu nimi Idaotsa külas

allika kivi - vähem rändrahn Mändidealuse lähedal, mille ida-poolsest servast jookseb allikas, kus on alati vett suvel ja talvel

allikari, koh. allikarile ^{JK}kari Jahukari ja Tiirloo kohal Äigna poole, nähtavasti kunagine hallide, s.o. hüljeste asukoht alligas, alliga, alligat - vee uhkamiskoht maast; Pranglis ei ole allikaid peale ühe, mis on Vanakabelineeme lähedal Allikakivi juures; varemalt puhastati seda korralikult ja sealt said kalurid ~~jougivett~~

allikkivi - suur kivi Rivi pool ääres; varemalt olnud sellel kivil sagedasti hülgeid

allikkivi rand - rand Äigna saare lõunaosas

all kivi - suurem rändrahn meres Leigari kari lähedal

allo! - hüüd telefoni

al lo tt a m a - halloo! hüüdma

all-o ù - õue osa, mis on madalal alal mere poole, näit. Länne allou, Mäe allou jt.; sagedasti niit

*almus, almukse, almust - and, kingitus; 'andasin oma almukse titte-emale ära'

alt u, altu, altud - madalam naishäääl laulukooris

alt-uks - pooluks suitsutoal; elevat olnud kasutamisel varemajal, praegused inimesed ei mäleta elevat näinud

alumi ne pael - võrgulina allolev tugev nöör, mille külge kinitatakse kivirihmad

alune, aluse, alust - alusseelik, enamasti lihtsam kui pealmine

alus, alukse, alust - suurem veesöiduk, pujekas - jaht, jaala jne.

alusko t.t - heinte või luhaga täidetud tugev kott voodis, mille magatakse

aluspehk - põhk ja õled, mis pannakse loomadele alla

alusri i e - voodilina; 'akkame vuet tegema, panemme alusriide ala'

alussi èlik - õhem seelik, mida kantakse pealisseeliku all

alustama /paati/ - paati ehitama hakkama

alustas s - väike taldrek kohvitassi alusena

- a l v a m a - halvatuks jääma
- a m b a d, a m m a s t e, a m b a i - 1/ hambad suus; 2/ voki lühihambad
- * a m b a l i n e pael - pael, mille ilustusena, kirjana on hambad;
- [hambalist paela kooti mõõgaga - olid väikesed nited, mida tõsteti üles-all. Löimed olid tooli küljes ja oma ümber; silmlöngu /vt./ oli 8 ja enamgi teiste hammaste vahel
- a m b a m i e s - naljamees, osav kõneleja, naljategija
- * a m b a r a u d - eriline 3 - 4 konksuga raud noodapaadi tagapardas, mille abil saab muuta noodaköie sisselaskmise suuna
- * a m b a r i s u - paha mees, pahasoovlik inimene
- a m b a v a l u - valu hammastes; Pranglis on inimesi tugevate hammastega, kes pole tundnud hambavalu, näiteks Koistu Kalle, üle 80 aasta vana, ei ole veel olnud hambavalus ja hambad on head
- a m i n o r m a - Avinurme, 'Aminorma mihed toitte saare puunousid, kui meri oli talvel kiinni külmetand'
- a m m - a m m! - söö-söö! laste keeles
- * a m m a s p u u - tugev puu otsasoleva raudkonksuga, millega menitatakse vits vitsutamisel nõule peale
- * a m m i m a, a m m i n, a m m i s i n, a m m i d a - sööma laste keeles
- * a m m u l a - ammuli
- a n d i, a n d i, a n d i t - Antoni lapsepõlvenimi
- a n d r e s, a ndrekse, a ndrest - 1/ meeterahvanimi; 2/ andresepäev /30. nov./; 'kui Katri kuseb, siis Andres paneb pulga ede'
- a n e k o r i - ringiks kuivatatud hane hingamisköri; 'anekorist tehta kerapohi - panda viel vähikesed kived sise, siis ainna krabisest'
- a ñ g, a ñ g e, a ñ g e - tuulest kokkuasetud lumehunnik; 'oues on suured a ñ g e d'
- a ñ g, a ñ g u, a ñ g u - kolmeharuline tõstmisriist heinte kokkuajamisel ja kõrgemale ulatamisel - lakka või kuhja otsa
- a ñ g e l d a m a, a ñ g e l d a n, a ñ g e l d a s i n, a ñ g e l d a d a - kaubitsema, ostma ja müüma vähesel mõõdul /uuem/
- a ñ g e r a n a h k - angerjalt tervelt nülitud nahk, siis kuivata-

tud ja pargitud; kasutati enamasti püssihäavlite kotiks
angerarüsa - väike rüsa angerjate püüdmiseks ramna lähedus,
enamasti paari neeluga; sissepanek nagu teistel rüsadelt
angerarüsamäng - kolm angerjarüsa ühe tiiva otsas; oli
vaid üksikul

angeras, angera, angerat - kala *Anguilla vulgaris*, angerjas
angerihm - pael margapuu varre ümber, mis näitab märkide järel-
le kaalu, tasakaalustades märgi kohal

angervakkas - angervaks, taim *Filipendula ulmaria*

*anguma, angun, angusin, anguda - 1/ tarretama, näiteks veri sealt
lastes, silt valmistades; 2/ heinu hanguga üles ulatama
ani, ane, and, ani, anijega - hall hani, *Anser anser*, lendavad üle
saare, peatuvad Eeslahel harva; koduhaneid Pranglis ei pee-
ta - ei mäletata, et neid keegi oleks pidanud

ankar, ankari, ankari - ankur vedeliku jaoks

ankur, ankuri, ankuri# - 1/ rauast valmistatud haraline erikuju-
line raskus, millega kinnitatakse võrgud põhja kinni, et
voog neid edasi ei kannaks; laevaankur; 'tehti kaks libuver-
gu ankuri'; 2/ suur umbne nõu võrkude vahel võrkude hoidmi-
seks parajas sügavuses; vahest ka raudmine

ankurihaar - ankru osa, mis hargneb keskmisest osast, ankru-
säärest kahele poole; ankruhaar tüngeb just põhja kinni

ankurileht - lai ja terav osa ankruhaara otsas; ka: ankru-
lest /vt./

ankurilest - laiem terav osa ankruhaaral /vt. ankurileht/
ankuriperukas - ankruröngas sääre ülemises otsas

ankurirengas - tugev röngas akkrusääre ülemises otsas, mil-
le abil kinnitatakse ankur keti või köie külge

ankuriribi - võrguribi, mis lastud merde ankrute vahelle;
'laskesimme kaks ankuriribi mere'

ankurisäär - pikem kesmine osa laevaankrus, mille külge kin-
nituvad ankruhaarad ja teised osad

ankurijevahel käima - võrkudega pooles vees kalastamas käima,
kus võrguribi mõlemas otsas on ankur; võrgud on sisselastud

mitmesugusesse sügavusse; rivis on siis harilikult 5 - 6

võrku

a n j k u r i t u g i - puust või rauast osa ankrusääre ülemisel pool, risti ankrugaaradele; ankrutoele toetub ankur põhjas

a n j k u r i t u k k - vt. ankuritugi

a n n a, anna, annad - naisterahvanimi

a n n a-l i è n a - naisterahvanimi

a n t u n, ahtuni, ahtuni - meesterahvanimi

a n t s, ants, ants - meesterahvanimi

a n t s u k i v i - suur rändrahn Ülesaare lähedal

a p n e m a, apnen, apnesin, apned - hapuks minema /uuem/; 'kapstad paanna apnema, piim aga vanuma'; vt. abandama

a p p e l s i i n i madal - madal läänerannas, kuhu on randunud kungla laev apelsinidega

a p p u o p l i k a s - hapuoblikas, taim Rumex acetosa; vt. abuoplitas

a p p u p i i m - hapupiim; vt. abapiim, abupiim

+a p s a d i, apsadiimme, apsadiind - saapakonts, #apsat

a r a g a s, araga, aragast - harakas, lind Pica pica; on Pranglis harva näha; 'arakku ei ole saares'

a r e s t i è z i m a - vangistama, vangi viima /uuem/

a r g i d, arkije, arki - pikad puud, harkja otsaga, millele tõstetakse kõrendad võrkude kuivatamisel; harkideks ühendatakse

harilikult kolm puud, neist vähimalt kaks hargilise otsaga

a r g i j a l g - kahele jalale ja lamedale otsale toetuv madal järg, millele kinnitatakse võrguhark võrgu kudumisel või parandamisel

a r g i k a p p - auk võrguhargi jalas, millese pannakse kudumise riisted, lõngakerad jne.

a r i, arja, arja - 1/ kõrgeim osa mõnel esemel, näiteks katusehari;

2/ harjastest valmistatud peasugemise vahend - peahari; 3/ eriline punaks kasvund pea peal sugukiipsel kanal, kukel -

kanahari, kukehari; 4/ harjastest valmistatud vahend puhas-

tamiseks, näit. riidehari, põrandahari, hobuse hari /vt./;

5/ eriline terastraadist valmistatud vahend linade sugemi-

seks, linahari

445.

a r i m a, arin, ^äisin, arida - puhaustama; 'poisid arisitte keltri
lumest lahti'

a r j a g a s, arjaga, arjagast - rändkaupmees, harjasutikas, kes
müüib pudukaupa ja kudumeid, kandes neid enamasti seljas
a r j a k s i vottama - hiljutisündinud lapselt sauna vihtlemisel
'arjaksi' eemaldama /vt. üldosa/

a r j a m a /linu/ - 1/ linu sugema linaharjal puhtaks takkudest;
2/ /katust/-katuseharjale panema õlgi või põhku, et see vih-
ma läbi ei laseks; 'mei arjasimme kaduksed ära'

a r j a s, arjakse, arjast - seaharjas, mis pannakse kingsepa tra-
di otsa õmblemisel; seaharjas

*a r j u s r i h m - rihm, mis ühendab rangipuude ülemised otsad tu-
gevasti kokku /vt. rangid/

a r k, argi, arki - 1/ haraline asi; 2/ kaks teivast kokku seotud
kõrendale ühe otsa alla panemiseks nooda kuivatamisel; 3/
kolmenurgeline lõige lamba kõrvas, märgiks, mille abil võib
tunda oma lammast; 4/ jalale kinnitatud kaheharuline puu,
mille ümber mässitakse võrk kudumisel või parandamisel; vt.
võrguhark, verguark

a r m u ö n i k a s - löötsapill, harmoonik

*a r m u d u - väga, eriti, armudu; 'tänavu on armudu kui v suvi'

*a r n i g a s, arniga, arnigat - peamiselt kollaseõielised korvõili-
sed: 1/sügisene seanupp, Leontodon autumnalis, 2/ soo-koer-
tubakas, Crepis paludosa, ³⁾/karvane hunditubakas, Hieracium
pilosella jt.

*a r n i g a o i e d - karvane hunditubakas, Hieracium pilosella; vt.
arnigas

*a r n i g a t i e - tee arnikaõitest

*a r s s i n, arssina, arssinat - pikku-smõõt, 28 tolli = 16 verssokki

*a r s t, arsti, arsti - tohter, ravitseja /uuem/

*a r t s, artsi, artsi - aine, mis pannakse seebikeetmisel seobile
hulka, nähtavasti kampol

a r t u r, arturi, arturi - meesterhvanimi

a r u, aru, aru - 1/ mõistus; 2/ haru, hanguharu; 'asplil on neli
aru, üks nagu liige'

a r v e a m e t n i k - ametnik, kes peab kolhoosid vajalikke arves-
tusi /uuem/

a r v e r g u p u l l u d - pullud harvvõrgule, tehtud enamasti kase-
tohust; need on ümmarguselt kokkurullunud, pandud ümber harv-
võrgu paela ja pistetud siis tulisesse vette, mis tömbab to-
hu kõvasti ümber võrgupaela

a r v v e r k - vörk suurte silmadega suuremate kalade - haugide,
ahvenate jt. püüdmiseks, enamasti madal vörk

a s e, aseme, aset - 1/ lihtne magamiskoht, näit. lakas; 2/ koht, kus
keegi või miski on varemalt olnud

a s i, asja, asja - miski ese, tööriist, kohustus
a s j a g i - midagi, väljagi; 'ei tehnd asjagi'

a s p e l d a m a - lõnga vihiks valmistama haspli abil

a s p i r a t u s - toataim Asparagus Sprengeri

a s p l i d, asplide, asplisi - tööriist, millega hasveldatakse ked-
ratud lõnga vihiks; koosnevad ristipandud hasvlipuudest, ha-
rudest ja körvadest

a s p l i j a l g - jalga, millele on ehitatud asplid ja milles keer-
leb asplinaga ots

a s p l i k o r v - kaarjas põigiti kark asplipuu, -haru välises ot-
sas, millele hasveldatakse lõng; hasplil on neli körva, nen-
dest üks liigetega

a s p l i n a g a - jala poolteisepikkune puu, mille ümber keerle-
vad hasplid

a s p l i p u l g a d - kaks pulka, mille abil lastakse üks haspli-
körv maha, kui võetakse lõngaviht hasplitelt

a s p l i p u u - umbes 3 - 4 jala pikkune puu, mis kaks puud risti
pandult moodustavad haspli; puude välisotstes on hasplikör-
vad; sagedasti on haspli keskel veel eriline pulkadest osa

a s p l i v a r s - vt. asplipuu

a s p l i v ä n t - haspli osa, mille ümber haspel keerleb; haspli-

naga /vt./; hasplivänt pistetakse sagedasti seinas olevasse auku, kui ei ole hasplijalga

a s s, a s s i, a s s i - vankritelg, mille otste ümber pöörlevad rattad; vankril on esimene ja tagumine ass

a s s! a s s! - koera ässitav hiiue

a s s i k ä ä n - puuaasi-vankril eriline kumer raud, mis lüüakse assiotsa alumisele küljele, et ass ei kuliks

a s s i o b a j u s - vankriaisa pära esimeses assis, millesse pistetakse aisakonks /vähetarvitatav/

a s s i o t s - vankriassi oṣa, mille ümber pöörleb ratas

a s s i o t s a p u l k - raudpulk, mis pannakse assiotsa, vastu ratast, et ratas ei läheks alt ära; nukipulk

a s s i p u l k - vt. assiotsapulk, nukipulk

a s s i p ü s s - puss rattarummus raudassi-vankril; puss on valatud, seest siledaks treitud

a s t i, a s t j a, a s t j a - astja, suurem nõulaudadest valmistatud nõu millegi säilitamiseks, näit. lihaasti, leivaasti, jahuasti jt. a t r u, a t r u, a t r u - meres kasvatatud pruunvetikas Fucus vesiculosus - adru; 'atrū on pellule ramuks' - enne lastakse aga umbes aasta otsa seista; 'isa toi kaks kuorma atru Luolt'; 'atrū paanu paksult maa päälle, kardulid sise; atru mädandab maa ärä, et parem on tõstada'. Peale tormi aetakse adrusele kitsad vahed sisse, - see on märgiks, et see on juba kellegi oma

a t r u a n g - harilik sõnnikuhark, millega tõstetakse ka rannal adrut

a t r u l a h t - väike lõugas Aksi saare idarannal; vt. Atrulougas

a t r u l o u g a s - lõugas Aksis, küla ja Loodeotsa vahel ida pool maad

* a t r u n e u l - peenike nõelataoline kala, madunõel, Nerophis ophtidian; satub kalade hulka põhjast võrkudega kalu piüdes, esineb harva; 'on kui rohulemm, aga elu on sies'

* a t r u n i p p i d - punajalg-tildrid, lind Tringa totanus; 'lendal

- aina atrul ja atru-uⁿnikutel, laseb vahest ka kivile'
 a t r u r a a m - puust valmistasstatud raam, millega kantakse adru ran-
 nal hunnikusse
- a t r u u h n i k - kokkuaetud adru hunnik rannal, või ka kuski pöll-
 lul, niidul
- a t r u v a l l - lainetest kokkuaetud adrujädad mererannal
- a u a l käima - sügavas meres, hauas kalastamas käima; hauavõrgud
 lastakse ankrute vaheline põhja; ka: auas käima
- a u a p ü m k - võrkudega põhjast kalu püüdma; harilikult jäetakse
 hauapüügil võrgud vaid paar jalga merepõhjast ülemale, et
 merekilgid ei tuleks võrkudesse
- a u a s käima - vt. aual käima
- a u a v e r g u d - võrgud, millega käiakse merel hauas kalastamas;
 hauavõrgud lastakse põhja, neile leeteid peale ei panda, vaid
 need on ainult pulludega sirged; hauavõrgud on enamasti ma-
 dalad, 125 - 150 silma kõrged
- a u d, a u a, a û d a - 1/ sügav koht meres, kus 40 - 50 sülda vett;
 'auas käisimme kalal - püüta räimi'; 2/ kalm, kuhu maetakse
 surnud inimene
- a u d u m a, a û d u n, a û d u s i n, a û d u d a - 1/ linnu mune soendama kuni
 poeg välja tuleb; 2/ pehmeks tegema sooja abil, näit. vihta,
 kus viht enne tavitamist leotatakse tulises vees või pala-
 val kerisel, visates peale vihale vett, mille tagajärjel
 lehed ja peenikesed oksad muutuvad pehmeks
- a u g, a û g i, a û g i, a û g i j e g a - haug, kala Esox lucius; 'poisid
 saite palju augi'
- a û g i n u o t - hauinoot, mida veetaksetõmmatakse merest välja ot-
 se kuivale maale, mitte paati
- a û g i p o i g - noor haug, nolk
- a û g i r ü s a - väike ühe neeluga rüsa haugide püüdmiseks
- a u k, a û k u, a û k u - suurem-vähem ümmargune või kandiline lõhe, mulk
 milleski terves, kas kulunud või kunstlikult tehtud - puuri-
 tud, kaevatud, raiutud jne.

*áukujárg - madal, enamasti neljakandiline järg suure auguga keskel, kuhu pandi väike laps püsti seisma, kui see hakkas juba käima; ka hoiti last aukujäris vahest selleks, et ta oleks tülist ära

*áukuleib - õhuke leib, millele tehakse teeklaasi servadega keskele auk; kui leib on juba küpsetatud, pannakse aukuleib vardasse ja lattu kuivama. Aukuleib on Soome-päritoluga; 'aukuleib ei münd allesse'

áukurand - rand Estali ranna ja Vanakabeli lahe vahel

áukuranna lóugas - väike lõugas Vanakabeli neimest põhjas, Estali ranna poole

áukuranna lóuka suürkivi - suur rändrahn Aukuranna lõukas

*aukubu - kokkuseotud haokimp, kubu; ka: agukubu

*aúlis, aúli, aúlist - aul, merilind Clangula hyemalis, ilmuvald talvel suurte parvedena; kisendavad: aa-haa-aulluli! 'auli on püütud arilikku ~~ja~~ kammilaverküjega'

*aulitt-aulitt! - aulide kisa järeleaimamine mõnel pool

*aúlividad - aulikujud, mis pannakse merde aulide juurde meelitamiseks linnujahil

aumerk - medal, mis antakse mingi teene eest, saaremeestele enamasti merehädaliste päästmise eest

*aur, aúru, aúru - vee keetmisel tõusev hallikas vine; tihendatud veepiisad

*aurukast - eriliselt valmistatud neljakandiline kast, milles aurutatakse paadilaudu pehmeks paadi tegemisel

*aurulaev - suurem alus, laev, mis liigub aurujõul; 'Keri taga käib suuri aurulaeva'

*auskar, auskari, auskari - puust valmistatud erikujuline käskühvel, millega loobitakse välja paati pääsenud vesi

*auskmetoru - paadi mootoritoru, mille kaudu tuleb välja suits ja aur; vt. auspuutoru

ausnième ots - väike neem Meriväljalt Rohuneeme poole Miiduranna küla juures; seal peatavad saareinimesed vahest

480

*auspuutoru - toru, mille kaudu tuleb välja aur ja suits paadi plahvatusmootorist; vt. auskmetoru

*autama, autan, autasim, autada - pehmeks tegema; 'atru autab maa ärä'

B

Blumgvist - vana perekonnanimi

E

eba jumal - võõras jumal, mitte õige jumal, näit. paganatel ebausk - ebaõige arvamine mõne asja kohta, peamiselt vaimude, jumaluse kohta

*ebemed, ebemije, ebemi - pehmed udusuled; 'vaagalihnus pesas on palju ebemi'

edel, edela, edela - SW ilmakaar

edel tuul - tuul, mis puhub edelast, SW tuul

edepink - esimene pink kabelis

edev, edeva, edevat - alp, palju ^anerja, riidenarr

estima - eriline loomasööda pulber, mida anti lehmadele kui piim oli halb; turustati neljakandilistes karpides

eestirand - suur laev, mis randus 1941. a. saare idaranda ja millel hukkunud inimesed on maetud ühiskalmistule saare idarannikul

ehkuma, ehkun, ehkusin, ehkuda - öhkuma; 'süöd akkasitte ehkuma'

ehmatama erni - hernestele kallama peale sorts külma vett, kui nad keevad; ehmatamisel keevad herned paremini pehmeks

ehtu, ehtu, ehtu - öhtu

ehtulill - merikann, taim Armeria vulgaris; 'ehtulill akkab ehtu lohnama'

ehvt, ehvti, ehvti - vikik, koolivihik /vanem/

eide, eide, eidet - villaveskil tehtud peenike paelataoline villa lint kedramiseks

eiga - kas sa ei? peamiselt küsimuses, ega; 'eiga sa tiia sest?' - eigile, koh. eigile - talu Länneotsa külas, keskel

e i g i l o i k - väike sügav loik Länneotsakülas Eigi talu juures

e i g i s a d a m ~~e~~ niem - neem Rivimaa loodeotsas; vt. Ärgisadam

e i m a n n - vana perekonnanimi

e i n, e i n a, e i n a - hein, kuivatatud rohi loomade toiduks

e i n a a i g - aeg, millal tehakse heina, Pranglis juuli algul

e i n a a n g - kolmeharuline hark heinte töstmiseks; hang on pikema varre otsas

e i n a a n g u a a r a d - harud heinaangul, enamasti kolm, neist kaks tagumist ühel pinnal, kolmas üksikult ees

e i n a a n g u v a r s - puust sile ritv heinahangu järel, mille abil saab heinu hanguda kõrgemale lakka, kuhja otsa

e i n a d u s, e i n a d u k s e, e i n a d u s t - mingi kummitus, mardajus

e i n a k a a r - 1/ esi heinaniitmisel; 2/ heinaniitmisel mahaniidetud rohu jäda

e i n a k i e r i d u s, - kieridukse, -kieridust - kokkuriisutud heinaloog põhjalikumaks kuivatamiseks, kui loog pole täiesti kuiv

e i n a k o r v - 1/ kõrge puuvitsadest tehtud korv, millega tuuakse laost loomadele heinu ette; söögikorv; 2/ suurem ratastel olev heinaveo-vanker kõrgete pulkadest tehtud äärtega, millega veetakse heinu heinamaalt koju; sage saares

e i n a k o t t - kott, millesse tippitakse heinu hobusele kaasa võtmiseks kodust välja sõites; heinakotil istutakse sõites

e i n a k u b i - suurem ümmargune heinahunnik, sisildab mitu kormat heina; kasutusele võetud vast viimastel aastatel

e i n a k u o r e m - heinakorvile või vankrile tehtud heina hulk, mida tömmatakse kinni köitega /koormapuud ei tunta/

e i n a l a d u - heinaküün

e i n a m a a - niit, kust tehakse heina; heinamaade kompleks; 'ma lähen einamaade kaudu', 'ma lähen einamaasse'; 'mul einamaa viel akkamatta' - ma pole veel läinud heinale

e i n a m a a - aid - taraga ümbratsetud tükk heinamaad, peamiselt üldise karjamääa keskel

452

e inamaär ja pääev - püha 2. juulil, heinaaja algus
e inapuru - sõimesse jäänud heinajäätmed, lakka jäänud heina-
seemned, pebred
e inarouk - piklik, madal heinahunnik loovõtmisel
e inasaad - kuhikjas heinahunnik heinamaal
e inasiemned - varisenud heinapuru, pebred lakas või laos
e inategu - heinategemine, heinaaeg, heina niitmine, kuivatami-
ne, loovõtmine jne.
e inaunnik - väike heinanukk, mis ajutiselt kokku pandud ja
mida veel lahti lüüakse kuivatamiseks, enamasti ümmargune,
aga ka piklik
e inberi, e inbergi, koh. einberile - talu nimi Kelnasis
e inniem, koh. einneemele - väike neem Loo kohal kirderannal
e innieme säär - kivine säär meres Einneeme kohal; seal käiak-
se kuduajal merel
e inputk - heinputk, taim Angelica silvestris
e inputkes - vt. einputk
e insats, -satsi, -satsi - pits, heegeldatud kudum
e inu, einu, einut - uuem meesterahvanimi, Heino
ei o l e o l d - pole olnud
e istuk, eistugi, eistukki - väike paat ümmardunud otstega; eis-
tukil puudub kiil; kasutatakse rannalähedasteks sõitudeks,
aga ka hülgepüügil jääl liikudes; 'eistukkiga käivad ülgepüü-
dajad maast väljas'
ektaa r, ektaari, ektaari - hektaar /uuem/
elades - iialgi, kunagi, eluajal; 'ma ei oleks temale eladeski
mihele mend'
elavad jahukodid' - eufemistlik nimetus vanade hallide hüljeste
kohta
elberi, elbergi, koh. elberile - talu Kelnasi külas
elbes, elbe, elbest - helve /uuem/
elde, elde, eldet - kergesti andja, teisele meeledi andja
eldur, elduri, elduri - uuem meesterahvanimi, Heldur

e l i i s a b e t - naisterahvanimi

e l j u m a, e l j u n, e l j u s i n, e l j u d a - vähe kiikuma, hõljuma, näiteks
kiigel

e l l, e l l a, e l l a - kergesti valutundev, ülitundelik

e l l i, e l l i, e l l i t - naisterahvanimi, ka Eliisabeti hüüdnimi

e l m a r, e l m a r i, e l m a r i - 1/ tüüri käsipuu, mille abil pööratakse
tüüri; 2/ uuem meesterahvanimi

e l m e d, e l m i j e, e l m i - naisterhva ehted, enamasti mitmevärvili-
sest klaasjast massist, seest umbsed; üksik: elmes

e l m u t, e l m u t i, e l m u t i t - uuem meesterahvanimi, Helmut

e l s i n g i, koh. e l s i n g i s s e - suur linn Soomes, kus on sagedas-
ti käidud, Helsingi

e l u k i n n i d u s - hüljeste õhuvõtmine jääaugust /piltlikult/

e l u l a m m a s - ületalve jäetud lammas

e l u t i l k - viin

e l u t u b a - suurem tuba, kus elatakse /saares ei ole elajaid

kunagi tuppa toodud, ainult õige ammu, vanemal ajal on se-
da ehk tehtud/

e l u v a s i k a s - vasikas, kes jäetakse kasvama

e l v e t, e l v e d i, e l v e d i - põrgu /soomek./; 'helvedi räävelikoir'
- soomlaste sõimusõna eestlaste kohta

e m a d e p ä e v - esimene mai kuu pühapäev emade austamiseks;

siis pannakse emadele lumelilled /vt./ rinda /uuem/

e m a n d, e m a n d a, e m a n d a - 1/ viisakam väljendus abielunaise koh-
ta; 2/ üldtuntud väljendis kaardimängus naispildi kohta

e m a n o g e l a n e - iminõges, taõm Lamium album; ka Galeopsis
liigid; 'neil on magusa mett siess'

e m a p u u - paadi põhjapuu /vt./

e m i s, e m i k s e, e m i s t, e m i k s i, e m i k s i j e g a - emane siga

e n! - imestust märgitsev ütelus

e ñ n e m u i s t i n e lugu - ammu olnud, sündinud lugu

e ñ n i s t - enne, ennemalt

e p p u t a m a, e p p u t a n, e p p u t a s i n, e p p u d a d a - edvistama, millega-
gi uhkustama

erbert - uuem meesterahvани mi, Herbert

erendama, erendan, erendasin, erendada - vt. kangastama

erilane - herilane, mõni Vespa perekonna liik /uuem/; vt. öri-lane

erilase pesa - 1/ nahkjas moodustis, milles pesitsevad héri-lased; 2/ pahad inimesed, kes armastavad kiusata; 'ma sattusin nagu erilase pesasse'

ernepuu - suur läätspuu, põõsas Caragana arborescens

ernes, ernie, ernest, erni, ernijega - hernes, Pisum sativum

ernesupp - hernestest keedetud supp väheste tangu lisandiga

ertu, ertu, ertut - värv kaardimängus

esilaskel a - kütt, kes eriti osavasti laseb

esimane niel - rüisas olev loogapoolne neel

esimane sorm - käe esimene sõrm

esimane taba - kalur, kes laseb talvel jäää all kalastades noota merde, igal seinal üks; vt. nubdalaskeja

esite - esiti, esiteks

esmaspäe - nädala esimene tööpäev

estali niem - väike neem väheste ulatusega Estali ranna keskel

estali rand - rand Kurakse rannast kagusse Kurakse ranna ja ~~Va-~~nakabeli neeme vahel

estek - esite, esiteks

estekki - esiteks

ess, essa, essa - äss kaardimängus

etmunt - uuem meesterahvани mi, Edmund

etsima, etsin, etsisin, etsida - otsima

F

fлоксид - ilutaim Phlox panniculata /Aksi/

frott, frotti, frotti - eriline riidesort topilise pealispinnaga /uuem/

H

haaksesar - Aksi saare nime vanem kuju /Wiedemann/

haaks i-s a a r - Aksi saare nimetuse vanem kuju /Wiedemann/ 455

hak s i-s a a r - Aksi saare nimetus Wiedemannil /lk. 23/

hein b e r g - vana perekonnanimi

hein s t r u k - vana perekonnanimi

hi n - vana perekonnanimi

hin no m a t s - talu ja peremehe nimi Pranglis 1716

I

ia o t s a k x i x x x - küla nimi Pranglis, tavaline kuju igapäevases kõnes, ametlikult Idaotsa

iava à t e r, iava à tri, iava à trit - tants hiavatha /uuem/

i d a, ia, ida - O ilmakaar, hommikupoolne taivaserv

id a p o h i - NO ilmakaar

id a p o h i t u u l - kirdetuul, NO tuul

id a t u u l - idast puhuv tuul, O tuul

idl a s e h a n s - talu ja peremehe nimi Pranglis 1716; nähtavasti oli talu asustatud kellestki hiidlasest

id u m a, idun, idusin, iduda - idandama, kartuleid idudest vabasta; 'eile idusimme karduli'

i `e du a r d - meesterahvanimi, Eduard

i `e g e l d a m a - heegeldama

i `e g e l k o u k - heegeldisnõel

i `e g e l n e u l - vt. eelmine

i `e l p ä i d i - eespidi

i `e m a l - eemal

i `e m a k s - eemale

i `e m i l, i `e mili, i `e mili - uuem meesterahvanimi , Emiil

i `e n u i `e v a - Jenuveeva elulugu, sagedane juturaamat saares

i `e r i k n i `e m - merde tungiv osa Äigna saare ~~lõõneosas~~, Eerik-neem

i `e r i n g a s, i `e r i n g a, i `e r i n g a t - soolatud heeringas, Clupea harengus

i `e r u m a, i `e r u n, i `e r u s i n, i `e r u d a - hõõruma; 'Vuolmi i `e r u t i'; 2/

/kana/ - kana soputama, kui kukke ei ole; kanad lasevad kohe

laatsakile maha, kui takavad hõõrumist /L. Seeblum/

īeskoda - toa ukse ees olev ruum

īeslahat, koh. īeslahele - väike laht saare ja Jahukari vahel,

Eeslaht

īes pidama - paadi pidama otsekohe, keulaga vastu tuult

īesuksekäelillied - kuradikäpad, niidutaim Orchis maculatus; samuti ka Viimsis

iha, iha, iha - õhtuvalgus, eha

ihal käima - öösel külas tüdrukute juures magamas käima

ihasalu, koh. ihasalusse - küla Ihasalu neemel Mandril

ihasalukas - Ihasalu inimene

ihe, ihe, ihet - ihumisest jäänud kord tahul, kõvasil, käial jne.

iibalpuu - kibuvits, põõsas Rosa glauca ja R. cinnamomea

iibelpuu - vt. eelmine; näib olevat kõige sagedasem piigipuu ja kibuvitsa kõrval

iibelpuumarjas - kibuvitsa mari

iida, iida, iidat - naisterahvanimi

iidlane - hidlane, Hiiumaa inimene

iilid, iilije - vihmahood

iipa - iipa! - joo-joo! laste keeles

iipama, iipan, iipada - jooma laste keeles

iir, iire, iirt - majahiir, ilma võödita - Mus musculus, sage Pranglis majade ümber

iireerner - harilk hiirehermes, taim Vicia cracca

iireleks - hiirelõks uuemat tüüpi, s.o. punutud traadist

iireniem - väike neem Tammneemes, kuhu sagedasti randutakse mandrile minnes

iiretromp - hiirelõks vanemat tüüpi, suure puust kastiga

iisak, iisaki, iisakit - meesterahvanimi

iisaki, koh. iisakile - talu Aksi saarel

iisaki rand - rand Iisaki talu kohal merele minemiseks Aksis

iivaknuut - kolmekuningapäev, 6. jaanuar

iivaknuudi pidu - pidutsemine kolmekuningapäeval, kus võe-

takse vastu hulgaseltsi liikmeid ning pühitsetakse siis kor-
damööda iga liikme juures, vahest isegi kahel päeval
ikk e, ikk e, ikk e - härgade rakenduspuu; tuntakse küll ikk e, kuid
Pranglis ei ole kunagi härgadega midagi veetud, sest saares
ei oleki alati härgi

ila, ila, ila - suust väljatulev vedelik; 'lapse suu ilas'
ilge, ilge, ilge - ropane, ebapuhas, inetu, rojane
ilgema, ilgen, ilgesin, ilgeda - süandama midagi halba või ine-
tut kätte võtta, maitse da; tarvutatakse enamasti eitavas kõ-
nes: 'ei ilge näde vottada'

iljaste - hiljaaegu

illuk e - pikaldane, tasakesi tegutsev, ettevaatlik

ilm, ilma, ilma, ilmu, aa: ilmai - õhuseisukord; 'tuli suojai ilmu'

ilm a päält - töesti, täpselt; 'ilmapäält tema nena'

ilp, ilbu, ilpu - narts, räbal, mitte terve riie, vilets riie

ilse, ilse, ilset - uuem naesterahvanimi

illus solm - sölm, mis ei tule lahti, ei anna järele, - tavaline
kalurisölm

imeüa - väga hea

imeli ill e a - 1/ käokannus, Linaria vulgaris; 2/hobumadar, Ga-
lium verum; 3/ robirohua, Alectorolophus' e liigid

imema, imen, imesin, imeda - misast piima suhu tõmbama, näiteks
vars mära all

imenogelane - iminõges, taim Lamium album

imerohi - karvane hunditubakas, taim Hieracium pilosella

imetsema, imetsen, imetsesin, imetseda - paha sõna või silma
mõjul haigeks tegema, nõiduma; 'ma olin ärä imetsetud'

imetsetud - paha silmaga haigeks vaadatud, - inimene ei taha
süüia, ei ole terve ega haige; aitab triivistrikk ehk juudasitt

imestama, imestan, imestasin, imestada - midagi imeks pidama

ing, inge, inge - hing; 'ing läks siest välja' - ta suri

ingal, ingla, ingla - loomalatter; 'lehmad on inglas'

ingeauk - 1/ vilel peal olev auk, kohe prandi lõppedes; 2/ auk

458

jääs, mille kaudu hülged käivad merest õhku hingamas
ingedu - väga nõrk, mitte tunduv; 'on ² ingedu vaik ilm'
i nn u, i nn o, koh. innule - talu Idaotsa külas
i hn u liiv - liivane ala tänavate otsas Idaotsa küla juures
i hn un i em - väike neem Estali rannas, - oli varemalt Hinnu talu paadisadamaks
irevill - paljad, katmata, näiteks hampad; 'tal olitte ambad irevill' - oli tige
irmus, irmsu, irmsat - kole, hirmu sisendav
irmutaja - teine laine kordlainetes /vt./
irnuma, irnun, irnusin, irnuda - hobuse viisi häälitsema
isamies - kosjasobitaja meesterahvas, pulmas peigmehe esitaja
isamine naine - isamehe abielunaine, - tal oli pulmas eeliseid
issameie, issameie, issameied - meie-isa palve
iste, iste, istet - vahend istumiseks, milleks pink, järg, tool jt.
istepiiga - kangaspuuade osa, millel istub kuduja kududes
istu järile! - tavaline käsk istumiseks; ka: ole ää, tule istu!
istukilila - istukili

J

ja à g u - u ù e t u a, koh. ^{jaägule} uuetuale - talu Idaotsa külas
ja à g u, koh. - talu Idaotsa külas
ja à g u p, jaagupi, jaagupia - 1/ mehe nimi; 2/ jaagupipäev
ja à g u p i p ä e - tähtpäev 25. juulil
ja à g u u ò n e loug as - lõugas valgemaja ranna kohal, vähe tarvitatud nimi
ja à k u p - meesterahvanimi
ja à l a, jaala, jaala - kahemastiline alus ilma tengideta
ja à l a l o ù g a s - väike lõugas kiviotsal /'siel loukas lohkus tuul ühe jaala ärä'
ja à a m, jaama, jaama - peatuskoht hülgejahil /harva tarvitatakse/
ja à n, jaani, jaani - meesterahvanimi
+ ja à n i l i l i e d - soo-lõosilim, taim myosotis palustris /jaani-

lill Primula farinosa nimenä ei tunta, sest saarel ei kasva seda; teatakse seda ka küll mandri murdes

jaanipäev - tähtpäev 24. juunil

jaanituli - jaanilaupäeval, õhtul põletatud tuli; Pranglis tehti jaanituld sinult maas, mitte riiva otsas

jaguajad - 'kui vied reisivad - töusevad ja pagenevad, siis on jaguaeg'

jahikoodi lakk - pealekäiv osa jahikotil

jahikott - nahast valmistatud kott lakaga, millesse pannakse jahissaak; kantakse rihmaga üle õla

jahimies - inimene, kes kütriv, käib jahil

jahit, jahi, jahti - 1/ suurem alus ühe mastiga, mastil teng otsas; 2/ küttimine püssiga, - tähtsam on saares linnujaht

jahu, jahu, jahu - viljaterades jahvatatum peenike mass

jahuasti - suurem tünder, milles hoitakse jahu

jahukammer - ait, milles hoitakse jahu ja muid toiduaineid; jahukambris ei lukustatud üldse, sest varemalt ei tuntud saarel vargust; vähest oli lukustumiseks ukse seespooli riiv, mida tehti lahti kõvera konksuga: ukse sees oli väike auk, millest pisteti läbi konks; riivi ülemisel serval olid kõrgemad kühmad, mille taha hakkab konks ning lükab riivi eest ära ja ka ette, kui konksu pöörata teistpäri

jahukari, koh. jahukarile - pikk, kitsas kivine saar Ees- ja suurepaadilahe vahel, karjamaaks; saar vaid suure veega, muidu ühenduses kuivamaaga

jahukari kehvel - väike saar Jahukarist põhjas, jahukari ja Loo vahel

jahukari sadam - jahukari loodepoolne neem, kust käidi merele

jahukaste - kartulikaste, mis valmistatud rasvast, veest ja jahust, paras vedel, sagead ~~tsim~~ kartulikaste

jahukirst - suur tihe kast lameda kaanega, milles hoitakse jahu; kirstu mahub 3 - 5 kotti jahu; enamasti suurem kui riidekirst

jahukott - kott, millega tuuakse jahu koju; ka hoitakse vahest
jahu kauemat aega *kotis*

jahukort - vedel jahusupp, keedetakse männaga

jahukülmets - ümmargune puunõu, millega tuuakse jahu kambrist
tuppa

jahuputru - jahudest keedetud puder; 'keideta männaga'

jahupütt - vähem jahu hoidmise nõu, enamasti puust

jahusaliv - väike jahuhoidmise kast; salve läks ainult ühe ko-
ti ümber jahu

jakk, jakki, jakki - meesterahva ülikonna ülemine osa

jalad alla tulema - idanema hakkama linnaste juures

jalaga lüöma /lammas/ - hädaohu korral, näiteks koera lähene-
misel esimese jalaga eriliselt vastu maad lööma

jalakaltsud - jalgade ümber kängimisel seotavad riiderioad

jalanaart Sud - vt. jalakaltsud

jalas, jalakse, jalast - eesotsas köveraks painutatud tugev puu,
millele ehitatakse ree- või kelgukere

jalg, jala, jalga - 1/ inimese alumine jäse; 2/ mõne eseme alus,
millele toetatakse

jalgas - jalgsi; 'inimesed vedasitte kammilanuota jalgas'

jalgpohi - madal meri, kus saab jalgsi käia ja jalgsi kala
püüda, näiteks tiirloo vahel

jalgpuu - paraja pikkusega puu paadi põhjas, millele toetatak-
se sõudes; jalgpuu otsad käivad kaarte taha

jalgtie - rada, mida mööda käikse vaid jalgsi. Müuti heinamaid
läbi mitmes suunas tihe jalgteede võrk

jalgot, -otsi, -otsi - voodi ots, kus on magaja jalad

jalgupäidi - jalgupidi; 'lapsed läksitte jalgupäidi mere'

jalgverav - väike värv, millest käikse läbi vaid jalgsi,
mitte vankriga; sagedasti suure värvava kõrval

jalula - jaluli

jautamisekorv - korv, millega mõõdetakse hulgeseeltsis
osaliste kartulid, et osad oleksid täiesti ühtlased

j o n v, johvi, johvi - pikk karv hobuse sabas

johvi, koh. johvi - mõis Virumaal; Prangli saar kuulus viimaks

Jõhvi mõisa maade hulka

johvikas, johviķa, johviķat - jõhvikas, kuremari, taim vaccinium oxycoccus; ka üksik jõhviķa mari

johvine pael - hobusesaba jõhvistest valmistatud nõör, on sagadasti ülemiseks võrgupaelaks; vt. johvpael

johvpael - jõhvistest valmistatud pael, mis rakendati varemalt kuduvõrkudel võrgulina ülemisse serva

joudepaat - vt. priipaat, losspaat

joudu tarvis! - tavaline vastus, kui soovitatakse tööle jõudu

joudu tüdole! - tavaline soov töötavatest inimestest mööda minnes

joukatsu mine - rammukatsumine, kas rinnutsi või läsitsi

joulud, /jouluje, joulu/- suured pühad, 25 - 27 detsembril

jouluehtu - jõululaupäeva öhtu

joulueinad - heinad, mis toodi jõuluõhtuks tappa

joulukruon - pilliroogudest kaheksatahukana valmistatud lae-ilustus, vahest kaunistatud veel värviliste paberitega; ka: kruon

joulusaai - jõuluks küipsetatud sai

jouluvorstd - jõuluks valmistatud vorstd

juelehtme, koh. juelehtmesse - Jõelähtme, kirik ja kihelkond

juesuu, koh. juesusse - küla Jägala jõe suudmes; Jõesuus maanduti sageasti mandril käies, eriti varemal ajal

juhan, juhani, juhanid - meesterahvanimi, Juhan

juhanes, juhanese, juhanest - meesterahvanimi, Johannes

juhiraud - juhtraud vankril esimese assi otsas, mille külge on kinnitatud juhivits

juhivitsad - tugevad vitsad, köieotsad, nahast rihmad, mis köidetakse vankriaisa külge ja millega pingutades juhitakse vankrit

juhivitsaraud - vt. juhiraud

julijs, juljuks, juljust - meesterahvanimi

julla, julla, jullad - väike teravaotsaga paat, enamasti ühepaa-
ri aerudega, väikesemateks rannaääärseteks sõitudeks; jullal
on kiil ehk andur

jumalakäsi - käpad, mitmed Orchis'e liigid

jumalali ll- vt. eelmine

jumalaarouged - ^urõgehaigus, mitte poogitud rõuged

juminda, koh. jumindalle - neem ja küla Kolga vallas

juogikann - suurem käepidemega puust kann kaanega, millest
joodi vanemal ajal õlut ja kalja, nüüd täiesti kadunud tarvi-
tamiselt

juogikapp - suurem jooginõu puust, ühe kõrvaga

juogikont - enamsti linnu tiivakondist, harvemini lambajala
kondist valmistatud pill, millega joodai hülgejahil, sest mui-
du juues lõhkevad mokad; joogikondi valmistamiseks kasutati
peamiselt koskli, pardi, kagardaja jt. merelindude tiivakonte
ka on joodud vahest joogikondiga jäässe tehtud august, seda
aga õige äärmisel juhtumil, kui ei olnud aega jääd sulatada
juoksev, juokseva, juokseva - jooksja, reumatism, - arstiti
juoksevarohu vannidega; 'juoksev sõi kiiura selga'; 'juoksev
sõi vigaseks'

juoksevarohi - harakkuljus, taim Linnaea borealis; jooks-
ja puhul korjati neid metsa alt ja tehti siis vanni

juoksika, juoksiku, juoksikut - kroonuhirmu eest põgenenud mees-
terahvas; põgeneti peamiselt Soome holmadele; kord läinud
varemaj ajal 7 paati korraga jooksikuid

juom, juoma, juoma - sügavam koht karide ja kehvlite vahel, kus
saab paadiga sõita; vt. juomakoht

juomakoht - sügavam koht ranna lähedal meres, nagu sügav
kraav, kus saab paadiga paremini sõita, enamasti karide ja
kividie vahel; vt. juom

juost, juost, juosti - vanem meesterahvanimi, Joosep

juost, koh. juostile - talu Länneotsa külas

juost taadi kehvel - kehvel lääneranna lähedal /seal jäänud
kunagi Joosti taat paadiga kinni/

juo'sti - u'uetua - talu Länneotsa külas

juot, juðau, juðtu - perekonnapidu, nagu pulmad, varrud, matused
 juðtmisepe'i tel - tinutamise kolb
 jurii'ni a - jorjenid, ilutaim Dahlia variabilis
 juùri - jääri - põhjalikult, risti ja põigit; 'juuri-jääri
 pärima'

juss, jussi, jussi - Johannese, Juhani lapsepõlve nimi
 jutlus, jutlukse, jutlust - kabelis peetav jumalateenistus
 jutlus, kodune - pühapäevane jutluselugemine kodus
 jutluks eraamat - jutluste kogu iga pühapäeva kohta ko-
 seks lugemiseks; ka kabelis loeti jutlus jutluseraamatust
 juùdasitt - droog Åsa foetida, triivistrix
 juùksed, juùksije, juùksi - peas olevad karvad
 juùks e karvad märjad olema - higistama
 juùkseneul - eriline kaheharuline nõel juuste kinnitamiseks
 soengu tegemisel

juùksenukk - kukla taha keeratud juukseplehid, mida kinnita-
 takse kinni juustenõeltega

juùksepl eht - kokku punutud juukseid naisterahvastel
 juùksi leikama - juukseid kääridega lühemaks tegema; saares
 lõigati juukseid üksteisel tarbe korral
 juur, juure, juurt - taimede, puude, põõsaste maa sees olev osa
 juùriga s, juùriga, juùrigat - 1/ jämedam juur puuel, taimedel;
 2/ juurviljade maa sees olev piklik osa, ka: kapsajuurikas
 juùrima, juùrin, juùrisin, juùrida - puid, põõsaid maa seest
 juurtega üles võtma

juùst, juùstu, juùstu - ternepiim, esimene piim lehmalt; viidi
 mööda küla sugulastele, keedeti ja pandi rõõska piima juur-
 de, muidu oli vägev

juùstupiim - vt. eelmine, juust

juut, juðai, juðti - iisraelimees, isik juuda rahva hulgast; juu-
 te käis väga harva saares

jägadus, jägadukse, jägadust - lauk juustes; ka: jägajus

jägajus, jägajukse, jägajust - lauk juustes; vt. eelmine; 'täi on jägajukse pääl'

jähvatama, jähvatan, jähvatasin, jähvatada - teri jahuks tegema; 'linnaksed jähvadetti käsikivel'

jäissemineja - inimene, kes läheb jäale hülgejahile jaksama, jäksn, jäksasin, jäksada - jõudma, suudma midagi teha jälg, jäle, jälege - millegi kujutus pehmel kohal, näit. jalajälg jalekivi - suurem kivi Jahukaril, millel on peal inimese ja mitmesuguste loomade jäljed; ka: Kuradikivi

jäme meri - tormine meri, kui laine on suur

jäme vihm - vihm jämedate tilkadega

jändama, jändan, jändasin, jändada - asjatult midagi tegema jäneksekari, koh. -karile - väike saar Rivimaa lõunaranna lähedal Pikas lõukas

jänekseoplikas - jänesekapsas, taim Oxalis acetosella

jänekseuuk - cassikakk, lind Bubo bubo; ka: tarapöll

jänes, jänekse, jänest - jänes, Lepus timidus; saares vähe ja harva

jänn, jänni, jänni - üldtuntud väljendus kaardimängus /alla 33 silma/

järg, järi, järgi - väike ühe inimese iste, enamasti neljanureline ja kolme jalaga; söögiajaks toodi laua äärde, 'järg vueti perse ala'

järsk, järsu, järsku - äkiline, ruttu tõusev

järv - vt. Tuomika järv

järve, koh. 'järvele - talu Kelnasi külas

järveniem - väike neem Veschineeme ja Valgemaja ranna vahel

järvesuo - soo endise järve kohal Kelnasi küla lähedal; 'järvesuose pidi obune uppuma'

järvesuo männik - männik Järvesoost läände

jätkama, jätkan, jätkasin, jätkada - 1/ pikemaks tegema; 3/ edasi tegema

jätkuleivale! - tavalline soov, kui inimene sööb ja teda tervitatakse

465

jätku tarvis! - tavaline vastamine tervitusele: Jätku leivale!
jätte l, jätteli, jättelit - kapten noodaga kalu püüdes, kes ju-
hatas parema tiiva vedamist; sõudja, kes on peras
jättama, jättan, jättasin, jättada - jätm a, jäda laskma
jäutama, jäudan, jäudasin, jäutada - jägama
jää, jäär, jääd - kõva ja ^athke kord veel külmetamisel
jääauk - jäässe raiutud auk merel või mujal veel
jäädus, jädukse, jädust - jäätus, külmetanud kord esemetel
jääelu - toimetamine ja töötamine jääl - kalapüüdmise, hüljeste
küttimine jne.

jääjoru - jäärida; 'arvasin pikka jääjoru seljal edasi menema'
jääki l e - õhuke kord jääd veel

jääki r m e - õige ohuke kord jääd veel

jääkola g a s - suurem jäätükk, mida lained tõstavad jäale
jääkosel - jääkoskel, merelind Mergus merganser

jäkkülm - väga külm, näit. vesi, milles jäätükid sees

jääladem ed - üksteise peale paikunud jääpangad

jäälagi - jää alumine külg vastu vett; 'viigar oli auku lai-
gend ja jäälage libisend'

jääleme n e j a - hülgekütt, kes läheb jäale hülgeid püüdma
jäälo h k u j a - laev, mis lõhub jääd laevade pääsemiseks sada-
masse

jäälu h e - jäälõhe, pragu, mis tekkinud tuule või külma mõjul;
tarvitatakse harva

jää, läbi käima - jää Prangli ja Keri vahelt läbi liikuma

jäämies - hülgekütt, kes püüab jääl

jäämu rd a j a - laev, mis murrab jääd laevadele sadamasse pää-
semiseks ja ka sõitmiseks reidil

jäämagi - suur jäähunnik, rüsi jää

jäämüts - valgest riidest müts, mida kantakse hülgejahil hari-
liku mütsi peal

jäänu ot - noot, millega püttakse jää alt, enamasti suurem noot
jääpa yk - suurem jäätükk laiemal ulatusega

jääpart - sinikael-part, veelind Anas platyrhyncha

jääpragu - vähe, lõhe jääl, enam-vähem pikem

jääpuostas - 1/ kahe suurema jää üksteise vastu surumisel tekkinud jäähunnikud; tekib käiva jää juures; 2/ kohe, ~~vah~~^a taoline jää, mis tekib külmaga vee lainetamise läbi rannal või reegus

jääpurikas - katuseräästast rippuv jäätanud veetilkade kogu
jääputru - purustatud jää kildude hunnikud lahtise vee serval
jääär, jäära, jäära - isane lammas, pääs

jääradid - suured kuni 50 m laiad jäätükid, mis tuule mõjul murdunud ja peal kannavad

jääragu - süurem lõhe seisvas jääs; vahest nii lai, et ei saa muidu üle, kui pannakse lauad peale; vt. jääpragu

jäärisu - jäätükkidest ja -pankadest kokkukülmetanud jää

jäärädi - peenike, rannale uhutud jää /Saaremaa/

jäärüsi - rannale kokkuaetud jääpangad, sagedasti üksteise pea-
le kuhjatud

jääsiilgas - piklik jäätükk; 'mihed olid jääsiilagu päält
pääsened'

jääsodi - vähemate jäätükkide segu, jääsupp

jääsupp, ~~-pu~~ jääsodi ja jäätükid meres, peamiselt sügisel ja tal-
vel mere külmetamise eel ning jää tekkimisel; jääsupust on
raske paadiga läbi pääseda

jääsärik - valge ülikond, mantel, mida hülgekütid harilikult
kannavad tavalise ülikonna peal; 'valged jääsärgid vueti vüö
vahele'

jääsärv - jääserv

jäätam - jäätan, jäätasin, jäätada - jääks külmetama, jääks
muutuma

jäätegemi se aig - aeg, kui hakkab merel jää tekkima

jäätelid - liikuvad peenikesed piklikud jäätükid, mis sügi-
sel tuul jää tekkimisel randa ajab; tekivad ka kevadel jää
purunemisel

jääti e - tee jääl; 'jäätie oli kole kehv'

jäätm a a - kunagine pold, mis maha jäetud ja enam ei harita /har-va esinev sõna, sest Pranglis pole jäätmайд/

jäätm a, koh. jäätmale - talu Länneotsa külas

jääval l - rannale aetud kõrge ja pikk jääjäda

jäävari - valgest riidest vari tangul, mille taga on kütt, et hüljes teda ei märkaks; vt. valgevari

jäävi rn - kõrge jäähunnik pärast talvist tormi, rüsi jää

jäävolt - jääpragu, mis töusnud surumisest kõrgemale; 'murdu-sitte jäätelid, mis jää liikumise ajal olitte jäänud jäävol-tidesse'

jürg, jüri, jürgi - vanem meesterahvanimi

jüri, jüri, jüri - meesterahvanimi

jüri i n, jüriini, jüriini - jorjen, ilutaim Dahlia variabilis

jüri p ä e v - tähtpäev 23. aprillil; jüripäevast pandi kõik aia-mulgud üles ja värvavad ette, sest talvel olid need lahti

jüri - vanatua, koh. -Vanatuale - talu Länneotsa külas

K

ka a a, kaa, kaad - tähe k nimi

ka à b u, kaàbu, kaäpu - endine müts, kübar laia servaga

ka à b j a l g - mingi vaim või koletis; vt. kaapjalg

ka à g a t a m a - kana viisi häälitsema

ka à g u t a m a - vt. eelmine

ka à l i k a s, kaàlika, kaàlikad - kaalikas, juurvili Brassica napus

ka à l i l o h u d - pooleks või kolmeks-neljaks lõigatud kaalika osad, mida keedetakse ühes kartulite ja lihaga

ka à l i p i r a k a s - pirukas, mis täidetud kaalitükkidega

ka a n, kaàni, kaàni - 1/ väike alus; 2/ hobukaan, püdal, Haemopis sanguisuga, elavad kraavides, imevad jalgade külge; 3/ ujur, Dytiscus marginatus

ka a r, kaàre, kaart - 1/ vt. einakaar; 2/ vt. kaared, paadikaared

ka a r d, kaàrd, kaàrd - lõnga kord keraal; 'kerale on suured kaàkdud keritud päälle'

Käärdu pael - pasmapael, millega seotakse lõnga haspeldamisel
pasmad kinni; valmistatakse sagedasti takkudest

kaared, kaarije, kaari - erilised köverad, enamasti loodusnes nii
kasvanud puud paadi sisemisel poolel, mille külge kinnitatakse
paadilauad

kaarealused - kaarehari, kõrgemad heinatiükad kahe kaare
vahel; 'kaarealused jääned kasvama'

kaareari - heinakaare alla kasvama jäänud kõrgemad rohutüükad,
pikem rohi heinakaare serval; vt. kaarealused

kaarepulgad - tugevad pulgad, millega lüüakse kaared kinni
paadi külge

kaarik, kaarigu, kaarigut - kahel suurel rattal liikuv käisivanker raskuste vedamiseks; 'einad viia ku kaarikujega kui
obust ei ole'

kaari lüöma lahti - vastniidetud või juba pealt kuivanud heinakaart vikatilöe ~~III~~ või rehavarre otsaga laialti ajama, et rohi ühtlasemalt kui vaks

kaaritama, kaaritan, kaaritasin, kaaritada - paadile kaari
panema; neid pannakse vahest talgutena

kaarlad, kaarluje, kaarlu - rabamuraks, mari Rubus chamaemorus
kaarnapullud - paksust männikoorest pullud kammelavörkudel
kaarnas, kaarna, kaarnast - paks männikoor

kaarutama - heina keerama kaares või keeritises teisele küljelle, et hein paremini kui vaks; vt. karutama

kaapjalg - kodukäija, mingi vaim; 'kaapjalg tuleb!'

kaas, kaane, kaant - enamasti laudadest, aga ka metallist tehtud
kate, millega suletakse mõni õunes nõu, näit. pajakaas, kirstukaas; vt. kants

kaasik, kaasigu, kaasigut - kasemets ja -võsa

kaasilamp - lamp, mis põleb petroleumigaasi ~~III~~ abil

kabakorv - ühe kapalaua kõrgem osa, mis on käepidemeks, kapa-kõrv

kabalaud - seest nõgus laud, millest kooshed veekapp, kapalaud

kabapohi - ümmargune laudratas, mille ümber asetatakse kapa-
lauad ja on seega kapapõhjaks, kapapõhi

kabavits - puust vits kapalaudade peal, mis hoiab lauad koos
kabeli, kabeli, kabelid - abikirik, suurem palvemaja torniga, mil-
les peetakse pühapäeval jumalateenistust

kabelialune, koh. kabelialusele - saare lõunarand kabeli
kohal; sinna tulevad talvel kõik talvteed üle-jää

kabelialune lõugas - suurem lõugas Tenuneemest idas, kabe-
li kohal

kabelialuse aid - kartuliaed Kabelialusel, ranna ja kabe-
li vahel

kabelikel - suur kell kabeli tornis, mida lüüakse palvele
kutsumiseks

kabelimies - meesterahvas, kes loeb kabelis, kui ei ole
pastorit või kooliõpetajat, ettelugija

kabeliriided - vt. kirikuriided, paremad riided, millega
käiakse kabelis

kabelitorn - kõrge torn kabeli ukse kohal

kabelivüölmönder - meesterahvas, kes toimetab kabeli juures
tarvilikke toimetusi, - lööb kella, tallab orelit, müüb lau-
lulehti, puastab ruume jne.

kaberniemme, koh. kaberniemme - rannaküla Kuusalu kihelkonnas,
Koipse ja Rohusi saare vastas; seal käiakse sagedasti

kaberniemekas - Kaberneeme inimene

kabi, kapja, kapja - hobuse jäsemete alumine osa

kabu, kabu, kabu - kohitsetud isane veis

kabukad, kabukate, kabukai - villased sokid, enamasti ikka vä-
he vanutatud, kapukad

kadajas, kadaja, kadajat - kadakas, põõsas Juniperus communis

kadagaoxs - väike oks kadakast, - pandi lüpsiku torusse, et
selle läbi kurnata piim puhtaks prügist

kadagallind - kadakatäks, lind Saxicola rupetra; teeb pesa
kadakapõõsastesse

430

kadagas, ^akdaga, kadagat - vt. kadajas; kadagas või kadakas on tarvitusel noorematel inimestel

kade, kadeja, kadejat - pahasoovlik, teisele mitte head soovija

kadekops - kade inimene, teisele pahasoovija

kadukseari - katusehari, katuse ülemine terav osa

kadukselabi - katuselabidas, millega silitakse õlekatust

kadukseoled - õled, millest valmistati katus; toodi enamasti mandrilt

kaduksepilpad - puust pilpad, millest lüüakse hoone katus

kaduksepirrud - vt. kaduksepilpad

kadukseräästas - katuse alumine serv, mis ulatub üle seinte; katuseräästas lõigati tasaseks kääridega või ka lampaarudadega; ka pandi juba tegemisel laud alla, et otsad jääksid ühetasaseks

kaduksevarerek sed - pikad puud katuseharja kaitseks, et tuul ei ajaks katust segamini

kaduksevili - katuse järvkune ots, millel pole kelpa

kaduksevitsad - vitsad, millega seotakse roodiridvad sarvikate külge kinni

kaduma, kadun, kadusin, kaduda - teadmata maha kukkuma, nii et enam ei leia kergesti

kadus, kadukse, kadust - katus

kael, kaela, kaela - pead ja kere ühendav osa; vanem: kaul

kaelaki e - eriline kaelailustus, enamasti peenikese väärismetallist ketina; kee otsas on vahest veel kapsel pildiga, kaelaraha, brelokk jt.

kaelakutte - üksteise kaelast kinni hoides

kaelarahha - kaelas kantav hõberaha kee otsas

kaelarätk - värviline või ka valge rätik, mida kantakse kaela ümber külma kaitseks

kaelaspart - vt. pikkakaelaga part /Rammu, mitte Prangli/

kaelkougud - kaarjas puu kahe nokaga veeämbrite kandmiseks õladel; kasutatakse Pranglis võrdlemisi vähe, sest kaevud on lähedal

kaelkoug u nokk - konks kaelkookude otsas kas tu~~g~~evast puu-
oksast või ka rauast, kinnitatud nööri abil kaelkoogu otsa
kae r, kaera, kaera - harilik kaer, Avena sativa terad; vanem:kaur
kaerae i n - pehme luste, taim Bromus mollis
kae v, kaevu, kaevu - kunstlikult valmistatud veevõtmise koht; saa-
res esinevad peamiselt kooguga kaevud; kaevusid' puhastatak-
se enamasti igal suvel, kui kaevus vett vähe, - vesi läheb
siis puhtamaks

kae v a m a, kaevan, kaevasin, kaevada - 1/ lehm puskama sarvedega
teist looma; 2/ maad labidaga kobestama või auku maase tegema
kae v l e m a, kaevlen, kaevlesin, kaevleda - loomad sarved kokku
panema mängimiseks või jõu katsumiseks

kae v u k a n t s - kaevukaas, -luuk; vt. kaevuluuk
kae v u k o u k - konks^{yga} ritv, millega võetakse kaevust vett
välja, kaevukook

kae v u l u u k - kaevukaas, mis pannakse kaevusuule peale, et ei
läheks kaevu sodi, ega kukuks sisse väike laps või loom
kae v u m a l g a d - osa kaevurakkeist, mis on maa sees, enamasti
puust sein, aga ka kivist, uuemal ajal tsemendist vörud
kae v u p o s t - tugev puupost, enamasti otsast hargiline, millel
liigub kaevuvinn

kae v u r a k k e d - maapealne osa kaevukaitsest, enamasti valmis-
tated puust; maa sees - kaevumalgad

kae v u s u u - auk kaevuraketes, kust võetakse vett

kae v u v e s i - kaevust toodud vesi, parem kui loigu vesi

kae v u v i n n - pikk ja tugev puu, mille abil võetakse kaevust
vett välja; ühes vinnaotsas on kook. Pranglis on vaid paar
vinnaga kaevu

kag a r d a j a - järvekaur, veelind Colymbus arcticus; ka: puna~~kk~~
kurk-kaur, C. stellatus

kag a r d a j a v i d a d - kagardaja kujud lindude juurde meeli-
tamiseks

k a g u, kagu, kagu - SO ilmakaar

470

kaguots - Aksi saare lõunapoolseim ots kagus
kaguotsa, koh. kaguotsale - talu Aksi saares
kaguotsa ark - väike lõugas Aksi saare Kaguotsa sääse vahel
kaguotsa loigud - madalad veeloidud Kaguotsa toa lähedal
Aksis saare keskel

kaguotsa nurk - väike neem Aksis, Kaguotsa talust idas, suure kiviga

kaguotsa sadam - rand Kaguotsa talu kohal Aksi saare idarannal, merele minemise koht

kaguotsa Suurekivinem - väike neem Aksi saare idarannikul
Kaguotsa talu lähedal

kagusäär - säär Keri saare kaguosas

kagutuul - tuul, mis puhub kagust, so tuul

kahekandane auk - eriline auk võrgus, millel vaid üks sõlmevahes katki ja tulab parandada

kahekest - kahekesi

kaheksa, kaheksma, kaheksat - 1/ number 8; 2/ leht kaardimängus
kahenema - vähemaks jääma

kahepaälamies - noorem alamohvitser tsaariaegses sõjaväes

kahepuoltega vue - voodi, millel üks pool on liikuv ja selole abil saab voodit tömmata laiemaks magamisel

kah'i, kahju, kahju - kahju; 'kahju oli pudelist, aga suurem kahi oli oilest'

kahmal, kahmalu, kahmalu - kamal; 'ta andas mulle kahmalutäie marju'

ku, kahu, kahu - väike külm, külmetus, jäässe tömbamine

kahusse panema verku - jää all kalu piüides vörke merest välja vöttes külmaga jäälle panema, enamasti neljakandilise hunkikusse, katteks vähe riideid, kaltsu jne.; 'nubt panna kahusse, päälle vähe kaltsu'

kahutama - veidi külmetada laskma; 'ommigul ja ehtu kahudab, päeval sulatab'

kahvadu - kahvatu, vähesse verega, valkjas

473

kahvel, kahvli, kahvli - 1/ tugev puu, mille abil üleval puri lahti hoitakse; 2/ üldtuntud söögiriist /uuem/
kahvlik jää - lamedalt üksteise peale aetud jää
kahvlikku ne jää - sodine, üksteise peale paisanud jää, kohati suuri jääkolakaid; vt. kahvlik jää; 'alli pojad löietti ühe kahvlikkuse jääpaanga päält'

kai, kaie, kaie - naisterahvanimi

kaided, kaidije, kaidi - soalaed; aga: kaidesuon, 'pird pähna kaidesse', 'rätt on kaide pääl'

kaik - kõik /vanem/; vt. keik

kaisel, kaisla, kaisla - kare kõrkjas, taim *Scirpus tabernaemontani*; 2/ pilliroog, *Phragmites communis*

kaja, kaja, kaja - vastukaja; 'kaja kostas Järvemännikust'

kajagas, kajaga, kajagat - kajakas, *Larus*'e perekonna liikide üldnimetus, peamiselt siiski kalakajakas, *Larus canus*

kajagasuo - väike soo Estali rannast läände, kartuliaedade taga

kajuma, kajun, kajusin, kajuda - kajama, vastu kostma

kakk, kakku, kakku - leib laste keeles

kakkama, kakkan, kakkasin, kakkada - väljaheiteid tegema laste keeles

kakkar, kakkara, kakkarat - kakk, päts /soomek./

kakkuniem - Rouendi otsa köige põhjapoolsem nukk

kakkusien - kasepuravik, seen *Boletus scaber*

kaksikud - kaks last, kes ühekorraga sündinud

kaksipäidi - kaksipidi

kala, kala, kala, kalu, kalujega - vees elutsev uimetega edasilili-kuv loom, nagu ráim, kilu jt.

kalaaambad - hambataolised moodustised mõnel kalal suus; 'turskal on ambad'

kalakajagas - lind *Larus canus*

kalakerre - kalakeha

kalakiuksed - lõpused kalal

kalakorv - paraja suurusega korv sangaga kalade kandmiseks, pesemiseks jne.; sagedasti pealt kitsam, et kalad ei kukuks välja. Pranglis valmistatakse peamiselt männi juurtest

kalakudu - väljaheidetud kalamarja-kogum, mis jäab mõnes kohas võrkude külge

kala kurgualune - osa kala lõpustest, mis eemaldatakse rookimisel

kala kurk - kala osa pea ja kõhualuse vahel

kala küpsetamise-raam - raam, millele pannakse varrastesse lükitud kalad suitsetamisahju suitsema

kala küpsetamise varras - puust, sagedasti pihlakast valmistasid varras, millega küpsetatakse kalu sütel või tuleleegis; enamasti otsast peenemaks vestetud, läbilõikes laiem, et kalad ei langeks raskema otsaga alla, kui kala pole veel küps

kalalim - kuiv želatiin, mis veega keetes annab tarretise; lisatakse sūlti keetes süldivedelikku /uuem/

kalaloppuksed - vt. kalakiuksed /uuem, kirj./

kalamar - suguklipse emakala munade kogum sömerja massina

kalamies - kalapiüdja, kalur /vanem üldine nimetus/

kalamiet - mingi mõõt kalade mahu mõõtmiseks müümisel

kalanena - kalapea esimene terav osa

kalapaled - lõpuskaas kaladel, kalaposed

kalapoiss - kalapois

kalaposed - kalapea osad lõpuste kohal

kalapää - kala esimene osa silmade, suu ja ninaga

kalapüüda ja - kalamees, kalur

kalarand, koh. kalaranda - suurem paadisadam Tallinnas, kus kalamehed müüsid kalu paatidel

kalaruod - kalakondid, peamiselt selgroolüli

kalasaak - kalade hulk püüdmisel; mõni salgab saagi suurust ja ajab tagasi, kuid enamasti teatatakse ka teistele umbkaudne saagi suurus

kalasaba - kala viimane kehaosa ühes sabauimetega

kalasabakiiri - eriline kiri, muster punutud paeltel

kalasadam - koht, kust käiakse merele; kalasadama õigus os-
teti varemalt maaomanikult

kalaselg - kalakere ülemine osa, enamasti teisvärviline, räime-
del näiteks rohekas

kalasilmad - nägemiselundid kalad, aga ka silmamunad, mis
jäävad keetmisel toidu sisse

kalasuitsetamise ahi - lihtne laudadest tehtud neljakandiline
kast suitsu hoidmiseks, milles suitsetatakse kalu, tehes nei-
le alla lõket

kalasuitsetamise raam - puust raam, millele pannakse
kalasuitsetamisel vardad kaladega ja lükatakse siis ahju
suitsu

kalasuitsetamise vardad - rauast vardad, mis pistetakse läbi ka-
lapöskedest või silmadest, et raamidel suitsetada kalu

kalasupp - kartulisupp, millele pannakse peale maitseks kalu,
enamasti räimi

kalasült - enamasti suurtest kaladest - ahvenatest, haugidest
keedetud sült, - see tarretab ära, räimedest keedetud sült
ei kallerida hästi

kalatirk - krüüs, veelind Uria grylle; vt. tirk

kalavardasse ajama - kalu suitsetamiseks vardasse ajama kas
pöskedest või silmadest

kalaveri - punakas vedelik, mis tuleb välja kalast rookimisel
kalda, koh. kaldale - talu Idaotsa külas

kaldapapp - kalur, kes andis kõrgelt kaldalt märki kalaparve
liikumise üle ja juhatas kalapüüdmist; seda peamiselt kalu
püüdes Lohusalus ja Türsamäel, kus käidi varemal ajal kalal
kalduma, kaldun, kaldusin, kalduda - vähehaaval samast sihist
eemale minema

kalengoor, -goori, -goori - eriline riidesort

kallev, kalevi, kalevi - vanutatud villane riie, hästi tihe

kallevipoeg - tugevajõuline muinaskangelane; tuntakse peami-
selt kirjanduse järgi, muidu teatakse vaid riismeid

kal i, kalja, kalja - hapu jook, mida saadakse linnaste hapenda-
misel kaljaastjas

kal jaas t i - suurem puunõu, milles hapendatakse kalja

kal jaas t ja aan - eriline treitud õõnes osa kaljaastja alumi-
mises osas, mille kaudu lastakse kalja; haanil on ees hästi
tihedalt käiv pulk, mis keeratakse kalja laskmisel lahti
kal jaas t ja-a u k - auk, peaaegu kaljaastjapõhja keskel, ku-
hu pistetakse kaljapulk kalja laskmisel

kal jaas t ja kraan - enamasti metallist valmistatud vahend
kalja laskmiseks kaljaastja alumises osas; vt. kraan

kal jaas t ja pohi - ristipandud puud ja kadakaoksad enne
kaljaraba panemist kaljaastjasse

kal jaakann - suurem puust nõu kaanega, millest juuakse kalja
/tarvitamiselt peaaegu kadunud/

kal jaaleib - peenendatud kartulitest ja kaalikatest ühes ruk-
kijahu seguga valmistatud leib, millega uuvistatakse kalja;
'kui tiha leiba, panna kaljaleivad kerikselle'

kal japiudi - leivatükid hapukalja pandud, veidi liguneda las-
tud ja siis süüakse ühes kaljaga

kal japulk - pikk kepp, mis käib läbi kaljaraba ja mille abil
lastakse kalja kaljaastja põhjas olevast august

kal jaraba - linnastest valmistatud leibade ligunenud puder
kaljaastjas, milles saadakse hapendamise läbi kalja

kal ja s, kaljase, kaljast - kahemastiline alus, mastidel otsas
tengid

kal las, kalda, kallast - äkiline järsak, järsk maa-astang

kal le, kalle, kalled - vanem meesterahvanimi

kal lend er, kallendri, kallendri - kalender; mäletatakse vaid
trükituid kalendreid, mis taodud linnast

kal lendri tegija - inimene, kes kuulutab ilmu ette;
'Klauskse Kustas oli kallendritegija, ta kuulutas ilmasi ette'

kal ossid, kalosside, kalossisi - kummkingad teiste saabaste
kaitseks niiskuse eest

kālsi, kalsimme, kalsind - ümmarlai lühike pulk, mille ümberkootakse võrgusilmad

kalts, kaltsu, kaltsu - räbal, näru riidetükk; 'kaltsu panna korigi ümber naa-auku'; 'nuodale panna päälle kaltsu'

kaltsumihe - kaltsukaupmehed, kes vahetasid kaltsude vastusavinöusid; käisid talvel üle jää saarel

kaltsutukk - kaltsudest ja nartsudest täidis mõne augu kindni toppimiseks; vt. repnutukk

kalu korjama - kalu võrgust välja raputama ja noppima, kokku koguma

kalu päästama - kalu võrgust välja raputama ja siis korjama kokku

kalur, kaluri, kalurit - kalamees, kalapüüdja /uuem, kirj./

kamandant, kamändandi, kamändanti - komendant, saarel oleva piirivalve üksuse ülem

kamassisid, kamasside, kamassis - poolsaapad kummidega

kammelte - lõhnav kummel, taim Matricaria discoidea

kammer, kampri, kampri - 1/ ilma ahjuta tuba majas või eraldi hoone, mida saab kasutada elamiseks vaid suvel; 2/ ait asjade mahutamiseks /vanem/; 3/ köetav ruum elutoa kõrval /uuem/

kamm, kammi, kammi - peasugemise vahend

kammilaki vi - 1/ suur kivi meres Mõlgi ranna kohal Pranglis; selle kivi juures käiakse kammilal; 2/ suurem kivi Aksi saarel Kaguotsa talust idasse

kammilaniem - neem Aksi saare läänepoolses osas, külast edelas

kammilanieme lõugas - lõugas Aksi saare läänerannas Kammlaneeme juures

kammilanuoda tuüstid - jämedam köis või ka raudahel, mässitud ümber kaltsude ja adikaga; on noodasuudme all, hirmutab kammelad, lestad liivast välja

kammilanuot - väike noot, millega püütakse kammelaid, lesti kammillas, kammila, kammilat, kammilu, kammilujega - lest, kammelas, kala Pleuronectes flesus

kammilaui med - kammela, lesta serval olevad pehmed osad
kammilaavergu-raam - kastitaoline raam, millele kivistat-

takse kammelavõrk merde laskmiseks; vt. kammilavergu-tromp

kammilaavergu-tromp - suurem neljakandiline kerge kast,

sang peal, milles on kammelavõrk ahtmisel; hoitakse sanga
abil käevarres

kammilaaverk - madal, suuremasilmaline võrk kammelate püüdmiseks

kammima, kammin, kammisin, kammida - kammiga pead sugema

kammipiid - kitsad õhukesed liistud kammi serval, mis käivad
kammides läbi juuste

kammits, kammitsa, kammitsat - hobuse jalgade kinnisidumise
vahend kiire liikumise takistamiseks, näit. heinamaal süües;
kammitasse seoti nööriga või rihmaga

kamp, kampa, kampa - salk, näiteks poisse /uuem/

kampfer, kampri, kamprit - kampver /uuem/

kampman, kampmani, kampmani - noor halli poeg, vilets hall hüljes; vt. kangman, kankman

kampol, kampoli, kampoli - vaigutaoline tahke aine, mis pannakse
seebikeetmisel rasvale juurde; vt. arts

kana, kana, kana - 1/ kodulinnu Gallus domesticus emaspool; 2/
vt. keulakana, perakana

kana-ari - eriline punaks kasvund suguküpsel kanal pea peal
kanakull - kull, mis viib ära kanu, enamasti Accipiter gentilis; neid on ikka saare ja lendavad vahest kõrges taludekohal

kanamuna - muna, mille munenud kana

kanaper sed - härjasilm, taim Chrysanthemum leucanthemum; ka:
kesalill, umbrohi Matricaria inodora

kanapoig - noor, sulgimata ja veel mitte suguküps kana

kanasuled - suled, mis saadud kanalt, paremad padjas kui linusuled

kand, kann, kanda - jala tagumine osa

kandama, kannan, kandasin, kändada - kandma, midagi tooma

499

kanep, kanepi, kanepi - taime Cannabis sativa kiud; kanepit töodi linnast ja laadalt, kedrati, kooti purjeriet, aga kandmiseks - kanepi koe, linane lõim; ka tehti köit kanepist.

Kanepit Pranglis ei ole kasvatatud

kanepi laeva kehvel - kehvel läänerannal /olevat kunagi sinna jooksnud laev kanepi laadungiga/

kanerbik, kanerbiku, kanerbikku - kanarbik, Calluna vulgaris kang, kang, kang - tugev jäme raudvarb terava otsaga raskete asjade hoobamisel, kõva maa raiumisel jne.

kangakloppimine - linase või takuse kanga virutamine pärast keetmist; tehakse enamasti pesukurikatega kahekesi voorus

kangalett - kogu kääritud kangas, mis aetakse kangaspuidule kangapillid - kangapoolialused, pilliroost valmistasid osad, millele aetakse peale lõng pooliks

kangariha - eriline rehataoline vahend kanga ühtlaseks ülesajamiseks

kangas, kang, kangast - kootud riie, kudum

kangaspuid - kokkupandav vahend kangaste kudumiseks; kangaspuid on Pranglis peaaegu igas talus

kangastama - kaugemalseisvaid maakohti õhus peegelduma, eriti kevadeti vaigiga; Pranglis kangastavad vahest Soome maad ja metsad, Kolga raanakülad, Malusi saared, Rammu saar hästi kangast päälle ajama - kangast kangaspuidule ajama, keerates kogu kangaleti lõimepakule

kangatempel - eriline vahend, millega surutakse kangas kudumisel sirgeks, et pirral oleks vabam liikuda

kangavarss - kangalett /mandril/, osa kanga lõimedest, mis ei mahtunud enam sukka ehk pirda ja jäab seepärast välja; 'ma vottasin langa kangavarrest'

kangaverepütt - olemata pütt, mida kästakse siiski vahest lapsi tuua naabriperest, kui hakatakse kangast maha lõikama

kange, kang, kanget - järeleandmatu, näit. kange inimene; möjuv

tugev, näiteks kange viin; paindumatu: 'ma olen kihast kange'
ka^ŋgma n, ka^ŋgmani, ka^ŋgmani - hülgepoeg; vt. kampman, kankman
ka^ŋgur, kanguri, kanguri - inimene, kes koob osavasti kangaid
kanguri so l m - väike sõlm, mis läheb kergesti läbi pirrapii-

de vahelt, seotakse tavaliselt peigla ümber
kan^ŋkin a n, kankmani, kankmani - väike hülgepoeg, mis emast maha
jää nud, ilma emata; vt. kampman, kangman
kann, kannu, kannu - jooginõu, peamiselt puust, aga ka klasist,
savist, metallist jne.

kannalakk - eraldi tagurpidi silmadega kootud osa sukakannas,
tagumises osas, just jalakanna kohal

kanniga s, kanniga, kannigat - suurem leiva tükki, enamasti üks
külg ümmargune; vt. kasukannigas, loppukannigas

kannuk sed - reejalaste väljaulatuvad otsad, millel saab ise-
gi seista koormaid vedades

kants, kanne, kant, aga ka: kantsu - kaas, tekkel; 'ollekannul
oli kants pääl'; 'ärge aage kantsu päält, kärbased lähtevad
sise'

kantsel, kantsli, kantsli - kõrgem kõnetool kabelis, kus pas-
tor peab jutlust

kantseli, kantselei, kantseleid - kirjutaja, sekretäri töö-
ruum vallamajas

kapp, kaba, kappa suurem, 3 - 5-toobine puunõu vee tõstmiseks,
vedeliku kandmiseks, vasika jootmiseks jne.; kapp on ühe kõr-
vaga; 'tuo mulle kaba täis vett'

kapp, kabi, kappi - 1/ kõrge ja lai majariist riiulite ja laiade
ustega; 2/ vt. saapakapp

kappa l e - tükki /soomek./

kappidal - kapital /uuem/

kappmüts - tavaline naistemüts laiade siidipaeltega

kapsas, kapsta, kapsast - kapsas, Brassica oleracea v. capitata;
kapsaid saares ei kasvatata, neid osteti sügisel enamasti
Tallinnast või vahetati ka mandrilt silkude vastu

481

kapsel, kapsli, kapsli - väärismetallist valmistatud iluese, enamasti lahtikäiv, vahest veel värvilised kivikesed peal; sees ema, sõbratari, kavaleri pilt; kanti Pranglis sajandite vahetusel sagedasti

kapstaasti - suurem tõrs või tūnn, millese tehakse kapsad hapnema

kapstaisistik - teiseaasta kapsas, millest kasvavad kapsaseened; kasvatati Pranglis väga harva

kapstajuurigas - kapsavars ja kapsa peas olev varreosa, - viimast süüakse, kui sitke kord juurikalt eemaldatakse; söövad enamasti just lapsed, aga ka täiskasvanud

kapstalihed - rohekamad lehed kapsapea ümber, mis eemaldatakse kapsaste tegemisel, vahest ka juba osa kasvamisest

kapstalipriegas - liblikas Pieris brassicae

kapstalohud - 1/ neljaks või pooleks lõigatud kapsapead, mida vähe keedetakse ja pannakse siis soola, raputades peale ka köömneid; süüakse leiva ja kartulitega; vahest pannakse lohkusid ka hapnemiseks kapsaste vahelle; 2/pooleks lõigatud väikesed kapsapead, keedetud kartulite ja lihaga

kapstanuui - suur tamp, millega surutakse peale lüües raiutud kapsad astjas kinni; vt. kapstatamp

kapstapirakas - pirukas, mis täidetud hapukapsastega

kapstaraud - S-taoline terav raud, millega raiutakse kapsad peeneks hapnema panemisel; tarvitatakse ka kartulite ja umbrohu peenendamisel sigade toiduks

kapstassupp - supp, peamiselt peakapsastest, kartulite lisandiga; keedetakse peamiselt piimaga

kapstataimed - noored seemnetest kasvatatud kapsad maha istutamiseks, istikud; 'mei istutasimme kapstataimed juba maha'

kapstatamp - tugev nui varre otsas, millega tambitakse raie-kapsad kapsaastjas lihti; harilikult tambitakse nikaua kui kapsastest tuleb pigistamisel vesi välja; vt. kapstanui

482

kapstauss - liblika Pieris brassicae röövik
kapstauvel - eriline höövel, millega hööveldatakse kapsaid
särvkapsasteks /vt./

kara, kara, kara - raud-pulk loomakelladas, mis teeb häält kella vastu lüües; ka kabelikellel on kara

kardul, karduli, karduli - kartul, Solanum tuberosum'i mugul
karduliaid - taraga ümbritsetud väike pöllumaia ala karja-
või heinamaa vahel, kus kasvatatakse peamiselt kartuleid
karduliaid, koh. karduliaida - kartuliaed Aksi saarel, Kagu-
otsa talust kagusse

karduliaia rand - rand Aksi saarel Kaguotsa talu kartuli-
aia kohal idarannas

kardulijahu - kartulitärklis, kasutatakse toitude valmista-
miseks; pandi ka rinnalastele kubemetesesse haudumise puhul (u.)

kardulidiu - idu, mis tuleb välja kartulist

kardulikast - kartuli salv keldris; on: suurekast, milles
söögikartulid; siemnekast, milles seemnekartulid

kardulikaste - soolakas vedelik, millesse kastetatakse kar-
tulid söömisel; kaste oli kas piimast, pannil valmistatud
jahukaste, või lihtsalt silgusoolvesi, millesse lõigatud
maitseks sibulaid

kardulikelle - kelder, milles hoitakse peamiselt kartuleid
kardulikorv - korv, milles hoitakse ja kantakse kartuleid;
Pranglis valmistati korvid peamiselt männijuurtest, igaüks
oma jaoks, aga oli ka korvitegijaid

kardulikott - kott, millesse pannakse kartulid kas võtmisel
või ka keldrist tuues

kardulikouk - 2-3-haruline konks kartulite maast võtmiseks; harud on sagedamini tömbamissuunas vähe laiemad kui
paksus; vars lühike, umbes $1\frac{1}{2}$ jalga pikk

kardulikuhje - ajutine kartulihunnik; maetavaid kartulikuh-
je Pranglis ei tunta

kardulikühvel - puust valmistatud lai õones vahend kartu-

483

lite tõstmiseks hunnikust kotti ajamisel ja ka mujalgi
kārduli kūpsetamine - kartulite valmistamine söögiks tulises
tuhas või ka tulises ahjus

kārduli kōrt - kartulipuder, mis soendatud vee ja piima juure lisamisega, nii et tuleb pudrust vedel kört

kārduli-leib - leib, millel on sees kartuleid jahu jätkuks; mõned armastavad eriti kartulileiba, sest see seisab kauem pehme; kartulid lisatakse leivategemise vette pudruna

kārduli mahapanemise sahk - tavaline muldamisader, "mutt"

kārduli naadid - kartuli varred kasvades; vt. kārdulipääsed, naadid

kārduli piener - peenar, milles kasvatatakse kartuleid; sagedam viis kartulite kasvatamiseks Pranglis

kārduli putru - kartulitest valmistatud puder; tambiti kartulid peeneks'putrutambiga' ning lisati peale veidi piima, et oleks sitkem; 'järg paña kuhmula ja pada siinne jalguje vahelle, siis tämbida kārdulid katki'

kārduli pääsed - kartuli varred kasvades; vt. kārduli-naadid, naadid

kārduli supp - kartulitest keedetud supp liha või piimaga, väheste tangu lisandiga

kārduli unnik - väike kartulikuhi, mis pannakse ajutiselt kartulimaale ja kaetakse vajaduse korral kartulivartega kindni, et varesed ei kannaks kartuleid laialti; enampikus viiakse kartulid võtmisel kohe koju; vt. kartulikuhi

kārduli vagu - sügavam sahaga aetud viirg, millesse pannakse kartulid kasvama; ainult suuremates kartuliaedades on kartulid vaos, sagedamini kasvatatakse kartuleid peenardel

kārduli varred - kartulipealsed kasvamisel; vt. kārduli-naadid, naadid, kārdulipääsed

kārduli vottamine - kartulite koristamine pöllult; kartulivagusid saares lahti ei aeta, vaid võetakse vagude otsast

kārdun, kārduni, kārduni - kordon, piirivalve asukoht, ametimaja, -ruum

karduni koppel - koppel piirivalve kordoni taga, läänes;
endine Moisakoppel

karduni mägi - kõrgem koht piirivalve kordoni juures, endine
Moisamägi

kargajad - millegi eest põgenejad, varjajad, näiteks varemalt
kroonuteenistuse eest; vt. juoksik

kargudi, kargudimme, kargudind - vokikargut, kark, eriline puust
osa, mille abil pannakse vokiratas tallamisega keerlema; ka:
vigadimme kargudi

kargulased - sõjaväehirmu eest põgenenud inimesed varemalt
ajal; enamasti põgeneti Soome; vt. kargajad, juoksik

kari, kari, kari - väike madal saar ranna läheduses, mis alati
paistab veest välja ja on kuival, enamasti ikka kivine

kari, karja, karja - koduloomade kogu; sagedamini on karjas veised
ja lambad

karigas, kariga, karigat - viinakarikas kirikus armulaua viina
jagamisel

kariniem, koh. kariniemele - neem mandril Uueküla ja Munga
küla vahel ehk Ülgase ja Randvere vahel

karits, karitsa, karitsat - arvatavasti luukarits, Gasterosteus
pungitius; karitsal on piigid seljas

karitüll - arvatavasti mudatilder, Tringa glareola, kuid kin-
del ei ole; 'lendab aina karil'

karjaeed - 1/ karjalauda ees olev aed loomadele; 2/ rüsa suud-
me ees olev võrgust tehtud eriline ring kahel pool tiiva;
vt. ketsud

kajalas kemisepäev - 1. aprill, kuid saares ei ole sel
päeval midagi ühist karjaga

kajamaa - ala, kus marjatub kari; saares kogu kultuuriks kasu-
tamata maa, mille moodustavad mererannad, liivikud, metsad
ja sood

karnane, karjatse, karjast - isik, kes käib karjas; saares kind-
lat karjast ei ole peale lambakarjase

kärnapi mägi - kõrgem kink Äigna saare lõunaosas, peaaegu keskel

kärnijäg, kärnini, karningi - eriline laudraam või võre paadi-põhjas, et põhi oleks lamedam ja asjad ei saaks märjaks; vt. paadipõhi

kärnijagi laud - osa karningist, mida tõstetakse vahest üles, et paadipõhjast visata välja vett

kärnits, kärnitsa, kärnitsat - viljamööt tsaari ajal, peaaegu 2½ toopi

kärp, karbi, karpi - väike kast, toos, millesse pannakse midagi hoiule ja säilitataksegi

karpas, karpa, karpast - järvekormoran, Phalacrocorax carbo, esineb saare ümbruses ajuti

kärssen, karsna, karsna - taraga ümbritsetud latter, sulg, möne vähema looma jaoks kuski laudas või karjaaias - seakars-sen, lambakarssen, vasikakarssenjt.

kartama, kardan, kartasin, kartada - kartma, kartlik olema

karuliline - uuem naisterahvани

karupäidi - tagurpidi, karv väljapoole

karutama - heinu kaarutama, teisele küljele keerama, et kui-vaks ühtlaselt; 'lähemme einu karutama'; vt. kaarutama

karv, karva, karva - 1/ peenike kasvund looma ihul; 2/ värvus

karvama - votma - tapetud loomalt kas tulise veega või loo-manahalt lubjavee abil karvu eemaldama; 'ülgendahalt vueta karv maha lupjavièga'

karvanäsu - karvane elajas, näiteks koer; 'kuerad olite kui karvanäsdud' .

kase, koh, kasele - talu Idaotsa külas

kasekorp - paks kasekoor

kaselihelolema - võrgulina lõdvemalt, paelte vahelle panema, et silmad hoiaavad kaselehena

kasemahl - kasest kevadel immitses magus vedeleik; lasti kas august renniga või okste otsast

486

k a s e s i e n - 1/ kasepuravik, Boletus scaber; saarel sagedamini
esinev torikseen; 2/ kaseriisikas, Lactarius torminosus

k a s e s t e - uuem perekonnanimi /endine Krönström/

k a s e t o h t - kase pealmine valge koor; kasetohust tehti võrgu-
pullusid, leivamärsse; suuremal arvul kasetohust asju toodi
Kolgast

k a s i m a , k a s i n , k a s i s i n , k a s i d a - puhastama, mustust ära kaota-
ma, korraldama

k a s k , k a s e , k a s k e - lehtpuu Betula pubescens, peamine kask saa-
res; liikide vahet ei tehta; 2/ toakask, ilutaim Abutilon
k a s s , k a s s i , k a s s i - koduloom Felis domesticus, isane ja emane;
'kui lähteb poigijega, siis on emane'

k a s s ! - kassi keelav hüüe, kött!

k a s s i d - õisik pajul; ka: pajukassid

k a s s i k a l a - 1/ üks või kaks kala, mis antakse kalu miiües pea-
le kauba "kassile"; 2/ kala, mis antakse kassile; väikese
saagi juures öeldakse: 'parajaste kassikala!'

k a s s i k a n g a s t kuduma - lastemäng nööriga, mis seotakse
vastavalt ümber mölema käe; sobivaid riste võttes ja alla
või üles keerates, saab mitu eri kuju: madrats,... laev, jäl-
le madrats jne.; nii kordub see edasi /osatakse veel võrdle-
misi vähe/

k a s s i k ä p p a d - kasikäpp, taim Antennaria dioeca

k a s s i l i n n - väike pahandamine mittemeeldiva toimingu puhul,
eriti lastel, kui seistakse kuski nurgas, sõrm suus; törku-
mine miski käsu puhul; 'läks kassiliinna'

k a s s i m ä n g - kivimäng 5 kiviga /vt. kirjeldus mängude juures/

k a s s i p o i g - kassipoeg

k a s t , k a s t i , k a s t i - 1/ madal lameda kaanega, enamasti neljakan-
diline kohver, kuhu pannakse pesu, rätikud jne.; vahest on
isegirautatud, s.o. raudvitsadega ümber löödud kaste; vt.
riidekast; 2/ salv keldris

k a s t a , k a s t a , k a s t a - kaste /hommikul maas olev tihenenud vesi/

485

ka'st a e i n - kastehein, mitmed pööriskörrelised , nagu Agrostis,
Apera, Aera, Poa, Festuca liigid, ka Bromus mollis
ka'st a m a, kastan , kastasin, kastada - kastma
kast a n j a, kastanja, kastanjat - hobukastan; puu Aesculus hippocastanum
ka'st e, kaste, kasted - vedelik millegi kastmiseks, näiteks kartulikaste, piimakaste
kas u, kasu, kasu - tulu mingist ettevõttest
kasug a k r a e - eriliselt valmistatud laiem lambanhakne serv
kasukal krae asemel, karva pool väljas; võib selle üles tösta ja maha keerata
kasug a s, kasuga, kasugat - lambanhakne ülikond, peamiselt talvel kantav
kasug a t e g i j a - rätsep, kes õmbleb kasukaid
kasuk a n n i g a s - leiva algukannikas lõikamisel
ka'sv a t i k - kasvandik, laps, keda võetakse kasvatada ja kasvatatakse oma lapsena
kat k, katku, katku - kiiresti tappev haigus; Pranglis ei ole kunnagi olnud katku ega pole sellest jälgvi jäänud rahva teadmissee
kat k i s m u s, -mukse, -must - katekismus, õpperaamat koolis
kat r i, kat r i, kat rit - 1/ naisterahvanimi; 2/ kadripäev
kat r i n a v i l l - vill, mida saadakse lammastel kadripäeval
niidust
kat r i p ä e v - tähtpäev 25. novembril
kat r i s a n t - inimene, kes käib kadripäeva laupäeval kerjamas
kombekohaselt
kat sek a k k - väike leib, mis valmistatakse leivaastja-kaabeteist
ja mille saavad lapsest ahjust väljavõtmisel omale värske leiva katsumiseks, maitsemiseks
kat t e l, katla, katlat - suur pada, millegi keetmiseks
kattuk s e a r i - vt, kadukseari , samuti ka köik teised katuse osad

488

kaú a - tükki aega, palju aega
kaú b a m i e s - rändkaupmees, harjusk
ka u l, kaúla, kaúla - kael; tarvitamisel vanemate ja vähe väljas
käinud inimeste könes
kaúl a v ü ö - lips kaela sidumiseks /vananenud, ainult juttudes/
ka u n, kaúna, kaúna, kaúni, kaúni jega - kaun, näit. hernekaun, oakaun
ka u p, kaúba, kaúpa - 1/ müüdav ese; 2/ leping millegi tegemiseks
ka u s s, kaúsi, kaússi - savist õõnes lauanõu, suurem vaagen
kaúst a p u u d - reekaustad /vt./
ke f i i r, kefiiri, kefiiri - eriliselt valmistatud hapupiim /uuem/
ke h i m a, kehin, kehisin, kehida - kehale lõnga peale ajama; 'kan'-
ga loimed kehti'
ke h i t a m a - vähe kergitama, näiteks õlgu
ke h r, kehra, kehra - keder, vähem ratas suurema kõrval, või ka
ümberpöördult, näit. vogikehr
ke h r a m a, kehran, kehrasin, kehrada - villast, linast või muust
kiudainest lõnga valmistama vokiga
ke h r l u u - kederluu jalal
ke h v e l, kehvli, kehvli - madal kivine koht meres ranna lähedal,
kus lained käivad alati üle ja põhi on kattunud alati veega,
kuid ei saa siiski sõita üle paadiga
ke i g a! - käskimishüüe lehmadele
ke i k - köik, varemalt: kaik
ke i l, keili, keili - uisk, kõver ~~#~~ terasraud allalöödud puupaku-
le, mida kasutatakse uisutamiseks; lihtne uisk
ke i l i m a, keilin, keilisin, keilida - uisutama, liugulaskme
keilidega; harilikult keiliti kahe jalaga, harva ka ühe ja-
laga; sagedamini keiliti Eeslahel, Üllival, Väesoos, Koistu
luhaallikul jne.
ke i s e r i, ke i s a r i, koh, keiserille - talu Länneotsas külas
ke i s r i m i h k e l - talu ja peremees Pranglis 1716, arvatavas-
ti praegune Keiseri talu
ke i t a m a, keidan, keitasin, keitada - keetma; 'langu naised kei-

489

tasitte tuhaga paas'; 'ta keitab tuas karduli'
keksima, keksin, keksisin, eksida - ühe jala peal hüppama
keksust s - l/ kergetvõitu inimene; 2/ ühe rätepa sõimunimi
kelbama, klaban, kelbasin, kelbada - kölbama
keidane, keldase, keldast - kollane
kelgapest - nöör kelgu ees, mille abil veetakse kelku; 'Tuo-
mas vedas kelgapesti'
kelk, kelga, kelka, kelku, kelkujega, aga ka: kelgu, kelku - kelk,
väike veok talvel, mida veab inimene enamasti oma järel
kelkama, kelkan, kelkas, kelkada - pilkama /Aksi/
kell, kella, kella - l/ tunninäitaja; 2/ metallist tehtud või ka
valatud erikujuline ese, mis annab vastulöömisel häält; vt.
kabelikell, loomakell
kellakapp - kapp, mis ümbritseb suurt seinakella
kellier, keltri, keltri - külmakindel ruum, milles hoitakse kül-
makartvaid toiduaineid
kellakara - eriline raudpulk, raudosa kellas, mis lööb vastu
metallist kella ja kell teeb sellest häält
kellu, kellu, kellut - lubjaviskamise labidas, enamasti kolme-
nurkne; kasutatakse ka müüri tegemisel
kelnasi - küla saare kirdeosas
kelnasi kari - kari Kelnasi sadamast idasse, praegu muuliga
ühendatud ja kaotanud kari ilme
kelnasi küla - Prangli saare suurem küla, põhjapoolsem küla
kelnasi niem - esimene neem, Kelnasi sadamast põhja, Kelnasi
sadama ja Tüübeveski neeme vahel
kelnasi paas - suur lai kivi Kelnasi sadamast välja vasakut
kätt; on peaaegu vee pinnas ja vesi liigub selle kohal ikka;
sinna jäävad paadid kinni hooletul sõudmisel
kelnasi sadam - saare peasadam, kus on sadamasilda ja mis on
kaitstud ka muuliga
kelp, kelba, kelpa - külgmise ja otsmise katusepoole ühtumiskoht
keltroon - keldrikoda, ruum keldri ukse ees

keltves'trik - lambahänilane, lind Motacilla flava
 kemp'lema - kiitlema, oma uhkust ja üleolekut millegagi väljendama

kena, kena, kena - ilus, kaunis

kepp, kebi, keppi - mingi lühike ja peenike varb, millega võib midagi teha, näiteks jalutuskepp

kepsu lüöma - kergelt hüppama mängides, näiteks lambatalled kera, kera, kera - lõng, niidi või nõöri kokkukeritud kogum kerakapp - auk võrguhargi jalas keskel; kerakappi pandakse lõngakera, kudumisvahendid jne.

kerapohi - mingi väike kövem asi, mis pannakse kerimisel esiteks lõngale alla, et saaks luua kera; 'kerapohi tehti ka anekorist ja linnukorist'

keri, koh. kerisse - väike saar Pranglist põhjas, Kokskär; Keril on vaid tuletorn ning selle meeskond, kalureid ei elu
kerijalg - kolme-neljajalgne alus, millel pöörlevad kerilauad kerimisel toetudes kerinagale

kerikagusääär - pikk madal Keri saare lächedal kagus, kus käiakse kuduajal kalal; ei ole maaga ühenduses

keriksekived - vähemad-suuremad kivid, laotud korrapärtult silmavidele /vt./ ja mis moodustavad kerise

kerikseuks - raudplekist uks hingedel ahjuseinas, mille kaudu lastakse sooja keriselt tappa

kerilaúaad - kaks ristikäivat kitsast lauda aukudega, millele sirutatakse lõngaviht kerimiseks

kerilaúajalg - vt. kerijalg

kerilaúanga- enamasti puust alus järskuselt peenikesed otsaga, mis käib läbi kerilaua keskmisest august ja mille ümber pöörlevad kerilauad; naga kinnitatakse kas kerijala või järis olevasse auku

kerilaúapuigad - peenikesed pulgad, mille abil sirutatakse lõngaviht kerilaudadele; pulp pistetakse kerilauas olevasse välispoole viltusesse auku

491

keri loetsäär - väike madal Keri saarest loodes, kus käiakse kuu-
duajal kalal, Keri maast eemal

kerima, kerin, kerisin, kerida - lõnga, niiti või nööri koonda-
ma keraks ümbermässimisega

kerinaga - vt. kerilauanaga

keris, kerikse, kerist - kivihunnik ahju kohal, milles kivid kuu-
menevad ahju küttes ning õhkavad siis tuppa sooja

kerist maha ajama - vt. kerist puistama

kerist maha luopima - vt. kerist puistama

kerist puistama - kerist maha ajama kivihaaval ja neilt kütmi-
sel kogunud nõge eemaldama koputamise ja pühkimisega väike-
se käsiluua abil

kerist päale ajama - tahmast ja nõest puhastatud kerisekive
jälle kerisele tagasi panema

kerivahе - Prangli ja Keri saare vahel oleva mereosa üldine
nimetus

kerjaja - inimene, kes kerjab

kerjama, kerjan, kerjasin, kerjada - andeid paluma talusid möö-
da käies

kerki ma, kerkin, kerkisin, kerkida - ülespoole töusma, körge-
male töusma

kerrustama - riite parandamisel lapi kohalt servi sisse
käänama ja siis läbi õmblema, et lapikoht jäeks ilusaks

kes armas? - lastemäng, mille juures hoitakse ninast kinni

kesik, kesiku, kesiku - pooleaastane siga

keskmane sorm - keskmine sõrm, pikk Hindrek

keskmane vesi - vesi, mille serva ulatus on õige vähe hari-
likust veeseisust kaugemal

kesknädal - keskmine päev nädalas, kolmas tööpäev nädalas

keskpiit - paadi keskmine istepink

keskselg - kaugel merel, kus ei näe enam maad; 'ülgeküttid
olitte nüüd keskseljal, maad ei paistand küssagi'

keskvahе loigud - madalad loigud Aksi saare keskel Kaguotsa

ja Vahetoa talu vahel; loigud on vett täis vaid suurvee ajal,
suvel on aga enamasti kuivad

keskvahe rand - rand Aksi saarel, Keskvahe loikude kohal

kesse - kes see, eriti kiires könes

kes sel, kesli, kesli - võrgust tehtud kott, mille suu tõmmatakse kokku krookpaelaga; vt. sibulakessel, seebikessel; 2/ heinakott, punutud nöörist võrgutaoliselt, heinavõrk

kestama, kestan, kestasin, kestada - vastu pidama; 'nogulase vartest riie ei kesta pesta'

ket t, kedi, ketti - ahel rauast; loomakütke ketist, pannakse looma kaela ümber

keul, keula, keula, keuli, keulijega - paadi esimene ots, nina

keulakana - keula peal olev kõver puu, mille külge on kinnitatud ülemiste paadilaudade otsad

keulakapp - väike kuiv panipaik keulakana all

keulamast - mast, mis on paadi keulas

keulamasti põör - puust põör keulamastis, mille külge kinditatakse kliivri vall

keulamies - kalur, kes suvel noodaga kalu piüdes on paadi keulas ja sõuab seal

keulapilt - lühike istepink paadi keulas, milles on masti ase; keulapiidal istutakse ka keulas söudmisel

keulraud - vt. paadisäkkeli

keulpuu - tugev puu keulas põhjapuu peal, mille külge on kinditatud keulas paadilaudade otsad

kibe, kibeja, kibejat - 1/ valus; 2/ teravamaiguline, näit. piparkibu, kibu, kibu - väike puust joogikapp ühe kõrvaga; kibusse mahub umbes 2 toopi vedelikku; 'lastel olitte kibud'

kiburi kari - madal kari Rivimaa edelanurga lähedal

kiburi kari säär - säär saare edelaosas, mis tungib Riivimaa kohal merde

kibuvits - Rosa glauca ja R. cinnamomea põõsad

kibuvitsa marjas - kibuvitsa mari, vili

kida, kida, kida - ahinga tera haru

kidulumi - kõva lumi, mis kannab peal, esineb peamiselt kevadpoole talvet

kie, kie, kied - naisterahva kaelaehe, peamiselt väärismetallist; ei kantud eriti sagedasti

kie - kes, küsimus kiires kõnes; 'kie, kurat, seda tegi?'

kieduai - aeg, millal on paras keeta

kiel, kiele, keelt - 1/ elund suus; 2/ kõne, millest saavad aru samast rahvusest inimesed; 3/ soolikast keerutatud peenike nöör mänguriistal, näiteks viulil

kielepuu - landpuu, -poom vankril

kielepuu raud - võnkraud vankri all esimese assi juures

kieletu - kes ei saa kõneleda, kel pole keelt

kiema, kien, kièsin, kièda - vesi, vedelik teatud temperatuuri juures liikuma hakkama

kieràma, kièran, kièrasin, kièrada - keeruks tegema

kieràma langa - korrutama lõnga, kaht lõnga keerutama üheks lõngaks

kièrdama langa - korrutama lõnga; vt. kierama langa

kierekalad - jalgpõhjal püütud kalad, mille parv keeratakse ümber vörkudega; seda püügiviisi ei kasutata saares kuigi sagedasti, sest pole vastavat merd, kuid seda on kasutatud vahest Soomes kalastades

kièridus, kieridukse, kieridust - heinakeeritis

kièritama - keerutama; 'lehnukid kièritisitte kogu päev'

kièridi, kièridimme, kièridind - märling /vt./ vanadel meremeestel

kierlang - bästi keerutatud lõng

kièrmes, kièrme, kièrmest - osa nöörlist, millest koosneb nöör

kièruliste - mitte otse, kõveriti

kiet, kièdu, kiètu - toiduainete hulk ühekordseks keetmiseks

kièvitaja - kiivitaja, lind Vanellus vanellus

kiha, kiha, kiha, kehi, kehijega - 1/kanga keha lõimete peale aja-

miseks; lõimed aetakse enamasti kehadele, koe keritakse; '
 'lang aeti värvnalt kehijelle'; 2/ keha, kere; 'kiha oli kerge'
 kihavänt - vänt, millega aetakse ringi kehasid kehimisel
 kihelema, kihelen, kihelesin, kiheleda - sügelema
 kihelkond - maa-ala, mille rahvas käivad ühte kirikusse;
 'Prangli on Juelehtme kihelkonnas'
 kihistama - vähe kuuldavalt naerma
 kihlamma, kihlan, kihlasin, kihlada - naiseks nöudma, pruudi va-
 nemateilt tütar tütart naiseks paluma
 kihlassoramus - pruudile kihlusel kingitud sõrmus
 kihlus, kihluse, kihlust - neiuga abielu-astumiselepingut tegema
 pruudi vanemate juures olekul
 kihlvedu - mingi leping vaidluse lõpetamiseks käte kokkulöömi-
 sega; ka: kihlavedama
 kihti ajaminne - pulmas pulmalistelt kingitusi välja meeli-
 tama vastavate kommetega, raha ajama nõorepaari heaks
 kihulanne - väike putukas, Simulia reptans
 kihvt, kihvti, kihvti - mürk
 kihvtitama - 1/ mürgitama; 2/ isasel loomal munandeid mürgi-
 tama kastreerimise eesmärgiga; 'uuemal aäl aina kihvtitatta
 muni'
 kiigatuol - tool kaarjatel taladel, millel istuja võib ennast
 kõigutada. Kiigetool tuli kasutamisele sajandite vahetusel
 Soome eeskujul; enamasti tehti ise. Osad: tallad, pohi, lien,
 käsipuud. Esimene kiigatool tehti Aksis ja sealt toodi ka
 Pranglis. Nüüd sage
 kiige, kiige, kiike, aga ka: kiiga, kiika - kiik
 kiige aisd - pikemad tugevad puud, mis ühendavad kiigelaudu
 völliga
 kiigelaud - lauad, millel istutakse kiikumisel
 kiigelaul - laul, mida laulda kse kiigel kiikumisel
 kiigeline - inimene, kes käis kiigel
 kiigepostid - kaks tugevat posti, mille vahel on kiige /
 pandud õõtsupa

kiigepüss - tugev, lai raudvõru kiigeposti ülemises osas, millele toetuvad kiigetapid; et kiige ei kiunuks, pandi püssi määret, püssi ja tapi vahel

kiigetaappid - tugevad raudpoldid kiigevõlli otstes, mis lähevad kiigepüssidesse kiigeposti ülemises osas; tappidele toetub kogu kiige kere

kiigetutsid - kiigetoed, pikad ridvad, mis toetavad kiigeposte, et need ei kõiguks

kiigevahepuud - tugevad puud, mis ühendavad kiige äärmisi aisu põiki aisaotstest

kiigevölli - tugev puu, millesse on tapitud kiigeaisa ülemised otsad; völli ümber pöörleb kiik; ka: kiigevolv

kiigevollv - vt. kiigevoll

kiigutama - 1/ kiigel kiike liigutama; 2/ kätel sujuvalt liigutama

kiik, kiiga, kiika, aga ka: kiige, kiike - kiik; 'suur völligia kiik'; lapsed tegid omale kiige köiest kuhugi katuse alla, kus sai köit läbi pistata

kiikar, kiikri, kiikrit - pikksilm, teleskoop

kiikuma - kiigel liikuma teatud rütmis

kiikumine laual - üles-alla köikumine pikemal laual, mis toetub keskel mõnemale kõrgemale asjale; otstes on siis kikkujad

kiill, kiili, kiili - 1/ laeva aluspuu /andurit ei tunta saares enam/; 2/ putukas, libell, Libellula ja teised kiililised; 'kiilid lendasidte 1949. aasta suvel'; ka: koren

kiill, kiilu, kiilu - väike talb millegi vahel

kiili-juoks - loomade jooksmine suvel kiilide, veisekiinide/Hypoderma bovis/ ajal. Veisekiine on saares vähe

kiilli juoksma - loomad kiili kartusel jooksu pistma, sabad üleväl; Pranglis jooksevad loomad vaid harva kiili; vt. kiili-juoks

kiilustama - pilves taevas kustki valgemaks lööma

kiin, kiini, kiini - eriline laiateraga tööriist, millega raiutakse hagu, puid; tarvitavad sagedamini naisterahvad

kiini, koh, kiinile - talu Kelnasi kilas

kiininokk - väike konks kiini tera ülemises osas - sellega on hea hagu üles tõsta; ka kaitseb see tera sattumist vastu kivi
kiiniputk - raudputk kiini tera alumises otsas, millese kinnitatakse kiinivarre ots

kiiniselg - kiini näri pool, mis ei lõika

kiinitera - kiini terav külg, mis lõikab

kiinivarss - lühike puust käepide kiinitera taga

kiire, kiire, kiiret - kärme, hästi rutuline

kiirpataat - paat lennuki mootoriga

kiisk, kiisa, kiiska, kiisku, kiiskujega - okkaline kala Acerina cernua; kiiska tuntakse küll, aga 'Pranglis ei ole kiisku'

kiitama, kiidan, kiitasin, kiitada - kiitma

kiitus, kiituse, kiitust - töö heade külgede esile tõstmine

kiivitaja - kiivitaja, Vanellus vanellus; vt. kievitaja

kikkivarvula - kikivarvakili

kikk, kikku, kikkud - koeranimi

kisksud - pastlad

kild, killu, kildu - puust eraldatav väike osa, näit. pirrukild, puukild, rauakild jne.

kilk, kilgi, kilki - 1/ ahjukilk, Gryllus domesticus; 'kilgid laulavad ahjul'; 2/ vt. merikilk

kilteer, kiltri, kiltri - mõisaametnik endisel ajal; sõna tuntakse Haljavast, aga saares ei ole kiltrit olnud

kiltsid, kiltside, kiltsi - 1/ paberossi hülsid; 2/ padrunikest

kilu, kilu, kilu - väike merekala, Sprattus sprattus balticus; 'Prangli saare lähedal on kilu sagedaste'

kilukarp - kilu konservi karp, plekist

kilukast - neljakandiline laudkast, milles on kilud

kiluniem - neem Randvere küla kohal

kilusilk - soolatud kilu, enamasti lihtsalt mõnes nõus

497

kimala n e - metsmesilane, Bombus' e liik /uuem/
kimbur, kimburi, kimburit - kibekashapu /kalja kohta/; 'kui ka-
li läheb vanaks, muutub sie kimburiks, - siis uuvistata kalja'
kimmel, kimli, kimlit - valgehalli-lapiline /hobune/
kimmid, kimmije, kimmi - ühtlased katusepilpad ilma sooneta
kindaluonus, -luonukse, -luonust - kinda algus, kindasuu
kindapihu - kinda osa, mis on käelaba ümber
kindapeial - kinda osa, millesse pistetakse peial
kindaraanne - kinda ülemine osa, mis on käerandme ümber
kindasõrmed - osa sõrmkindast, millesse pistetakse sõrmed
kindasu - kinda osa, millest pistetakse käsi sisse
kingad, kingade, kingi - madalad jalatsid
kingakand - kinga tagumine osa, kuhu läheb jalakand
kinganena - kinga osa, millesse lähevad jalavarbad
kinganeul - kolmekandiline jäme nõel, millega ömmeldakse ja
parandatakse nahkjalatseid ja muidki nahkasju
kinganüör - peenike tugev nöör, millega kängitakse kingad
kingkar, kinkari, kinkarit - pikksilm, kiiker /Aksi/
kingkseppe - meister, kes valmistab saapaid; saares oli omakink-
seppi
kingkseba aamer - kerge, järskuse pinniga haamer
kinnas, kinda, kinnast - kootud või ömmeldud kätekaitse, peami-
selt külma eest
kinnastluoma - kinda tegemist alustama ja esimesi silmi var-
rastele tegema
kints, kintsu, kintsu - reis, säärred
kippar, kippari, kipparit - aluse juht, näit. luubi kippar
kippuma, kippun, kippusin, kippuda - kindlasti minna tahtma
kirbukiri - kindakiri peenikes kirbutaolige kujuga
kirburohud - taim, näit. Polygonum lapathifolium
kirbusitt - peenikesed mustad täpid ihupesul
kiri, kirja, kirja, kirju, aga ka: kirjai - kiri, kirjalik teade
kirigukivi - 1/ suur kivi Rivimaa keskel; 2/ suurem kivi

Pruuna all heinamaal, kust tee keerab Lussmani ja Mäe poole
 kirig u lauluraamat - vaimulike laulude kogu, mida kasutatakse
 kirikus, kabelis ja ka koduski jumalateenistustel
 kirigu n a a k - harilik hakk, Coleus monedula; esineb Pranglis
 harva

kiriguri i i d e d - paremad riided ja villane rätik, millega
 käiakse kabelis; kirikuri ietega ei minda külassse; ka: kabe-
 liriided

kirigut o r n - torn kirikul, näiteks Jõelähtme kirikul
 kirik, kirigu, kiriku - suurem hoone jumalateenistuseks, enamas-
 ti torniga; lähem kirik on Jõelähtme

kirike r r a - pastor; 'kirike rra tuli saare'

kirike r r a p ä e v - pühapäev, kui Jõelähtme pastor pidas ka-
 belis jutlust, võttis armulauale jne. /vt. kirjeldis/
 kirju, kirju, kirjud - 1/ mitte ühevärvilin; 2/ looma värvus, -
 sellest ka nimetus

kirjud kindad - mitme lõngaga valmistasud kindad eriliste kir-
 jadega

kirjuli p l i g a s - tavaliselt väike koerliblikas, Vanessa
 urticae

kirjuta ja - vallasekretär, valla kirjatoimetaja

kirn, kirnu, kirnu, kirnu, kirnujega - kõrge puust nõu, milles
 hoitakse piima, koort jne.

kirnuma, kirnun, kirnusin, kirnuda - kirnuga võid tegema

kirnupiim - petipiim, mis jäab järele võitegemisel

kirp, kirbu, kirpu, kirpu, kirpujega - putukas Pulex irritans

kirr, kirri, kirri - vurr suure rattaga, mis pannakse kätega kee-
 rutades käima põrandal

kirrima, kirrin, kirrisin, kirrida - vurri laskma, vurri keer-
 lema panema

kirspuu - viljapuu Prunus cerasus

kirsmäe, koh. kirsmäele - talu Kelnasi külas

kirss, kirsi, kirssi - kirspuu /vt./; ka sama puu vili

kirst, kirstu, kirstu - suur kast jalgadel kumera kaanega; oli
 varemalt pruudi kaasvara hulgas; kirstus hoitakse riideid
 kirstukants - kumer kaas riidekirstul
 kirstupulk - peenike puu, mis pandi kirstu kaane alla ja
 millega hoitakse kirstukaas lahti - üks pulga ots oli kirs-
 tu sahtlis, teine kaane all; hoiti kirstu sahtlis. Igal pool
 kirstupulka ei olnud, vaid kirstukaanele pandi alla küünar-
 puu, mis hoiti samuti kirstu sahtlis
 kirstu sahtel - väike laegas kirstu ülemises osas paremal pool
 mõne väikesema asja panemiseks
 kirvenena - kirvetera väline nurk
 kirvepohi - kirve lame osa silma kohal
 kirves, kirve, kirvest, kirvei, kirvestega - kirves, tunduderi-
 kujuline terariist puude raiumiseks
 kirvesilm - auk kirves, millesse käib varre ots
 kirvetera - õhuke ja lai osa kirvest, mis lõikab
 kirvevarss - pikk puu käepide kirve taga
 kissendama - kõvasti karjuma
 kisk, kiska, kiska, kiskei - terariistast lahtilöödud kild, mis
 ei lase terariista haavast kergesti välja kukkuda, näiteks
 hülgerual, ahingal; ülgerauas on kaks kiska - kitsas, mis
 leikab, ja lai, mis ei leika, aga hoiab rauda ülge sies'
 kiskuma, kisun, kiskusin, kiskuda - 1/ puutuma; 2/ kaklema,
 riidlema
 kiskuma pilpaid - pilpaid noottidest valmistama
 kisell, kiselli, kiselli - magus supp /uuem/
 kississ - vähe pilukil; 'ta silmad olitte kissis'
 kiss - kiss! - kassi kutsuv hüüe
 kitajahka - vana tants, muusika 2/4 taktis /uuem/
 kitarr, kitarri, kitarri - kitarr, teatud muusikariist /uuem/
 kits, kitse, kitse - koduloom Capra hircus. Kitsi ei ole Pranglis
 kunagi kasvatatud, kuid neid tuntakse
 kitt, kiti, kitti - 1/ sitke määre, millega kititakse triiviga

paadi pragusid; 2/ paksvarnitsast ja kriidist valmistasid
aine aknaklaaside kittimiseks

kittima, kittin, kittisin, kittida - kitiga katma või täitma
pragusid

kiuksed, kiuste, kiuksei - 1/ kala lõpused, lõpuskaared /lõpus
on Pranglis kirjandusest omendatud sõna/; 2/ lesta servauimed
peaaegu kogu keha pikkuselt; soolatud kammelalt lõigatakse
toorelt süles kiuksed köik ära.

kiunuma, kiunun, kiunusin, kiunuda - erilist kiuksuvat häält
tegema, näit. kiik, uks

kiveaid - kividest valmistasid kaitsetara kariloomade eemal-
hoidmiseks heinamaadelt ja pöllulappidelt

kived, kivi, kivijega - väikesed ümmargused kivid, mis seotakse
võrkude alla, et nende silmad seisaksid vees lahti; kivid
valitakse paraja raskusega, aga ka sellised, et nad ei lange
välja kivirihmadest

kiveink - hink, kala Cobitis taenia; 'pää on temal konnamuodi
ja elab kivije all'

kivenäär, näär, näär - liivapugu /kanal/

kiveraam - madal laudadest kast, milles kantakse kivistatud
võrkusid; otstes on kandmiseks käepidemed, - augud kastis,
et oleks parem kasti kanda

kiverihmad - paedad tugevast nöörist võrgu alumise paela
küljes, mille lenki kinnitatakse võrgukivi; kivirihmad on
umbes 1 - 1,5 jalga pikad, kahekordsed

kiverihmalenk - lehk, lenks, mis tehakse kivirihmast ja
pannakse kivile ümber

kiverüsi - kivik, kus on palju kive koos, sagedasti surutud
rammale jääddest

kivesammal - kividel kasvav samblik, enamasti kooriksamb-
likud /Parmelia liigid/

kivestama - võrkudele enne merele minekut kive alla panema,
peamiselt kivirihma lenksu abil ümber kivi

kivesääär, koh. kivesäärele - lühike säär Laevakari ja Riviot-sa vahel

kivesüsi - kivisüsi, kasutatakse peamiselt sepatöödel
kive tostamine - jõukatsumine, kus tõstmiseks kasutatakse mitmesuguse raskusega kive; kaalu ei püüta alati kindlaks teha, kuid lepitakse vaid sellega, et teatud kivi jõutakse üles tõsta

kivi, kive, kivi, kivi, kivijega - 1/ kivi, looduslik köva mass;
 2/ sile kivi, mis seotakse võrgule alla raskuseks; vt. kived
 3/ rändrahn

kivik, kiviku, kivikut - koht, kus palju kive mererannal
kivikammilas - merekala õige krobelise ja "kivise" pealmise poolega, - Rhombus maximus; esineb harvemini kui lest
kivimäng - lastemäng kivikestega, mängitakse enamasti 5 kiviga, harvemini 10 kiviga

kivinakkar - kivilõhkuja, mees, kes lõhub kive

kivirand - Rivimaa läänerand

kiviregi - madal, tugev regi kivide vedamiseks, raudtallad all
kivistiku, koh, kivistikule - talu Kelnasi külas

kive tostamine - jõukatsumine kivi tõstmisega; vt. kive tostamine
kivi varukasse panema - paraja suurusega kivi panema pintsaku varukasse, et seda pole kerge kätte saada; eriline kiusamise viis, varem al ajal laialt kasutatud. /Uhel mehel pandud kivini varukasse, et seda enam kuidagi kätte ei saanud. Ta purgas varuka vihaga otsast koguni õra./

kivivottamise pihid - tuugvad rauast pihid pikade puust varte otsas, millega võetakse merepõhjast üles vähemaid-suuremaid munakive linna vedamiseks /oli kord Pranglis tasuvaks körvalteenistuseks/

klaamas, klaamase, klaamast - perekonnanimi Aksi saarel
klaärima, klaärin, klaärisin, klaärida - 1/ selgima /ilm/;
 2/ selgitama pabereid, peamiselt paadipabereid korraldama Soomes kalastamas käies Soome võimude juures, enamasti Pir-

tis; 3/ korda seadma segaseid asju ametikohtades; 4/ noota korralikult merde laskma, et noodale ei jäeks sisse keerdu-
sid ja takistusi

klaas, klaasi, klaasi - läbipaistev mass, kunstlikult valmista-
tud - aknaklaas, ukseklaas jne.

klaasiga lamp - lamp, millel on tulekoha ümber lambiklaas

klaaskapp - kapp, mille uksel oli ees klaasid

klaastuop - klaaskruus jooginõuna

klaba, klaba, klaba - kokkukutsumise laud, mida löödud puust
haamriga; olnud kasutamisel enne mõisa juures

klahviduur - klavittuur, näiteks mollipilliil

klapperjaht - ajujaht mõne metslooma peale, näit. hundile;
tuntakse rohkem kijandusest, sest omal ei ole selleks kuigi
palju võimalusi - mäletatakse vaid üht ajujahti hundile

klass, klassi, klassi - koolipidamise ruum

klassitahvel - suur tahvel kooliklassis, millele kirjuta-
takse kriidiga

klaukse, klaukse, koh. klauksele - talu Idaotsa külas

klaus, klaukse, klaust - vanem meesterahvanimi

klaver, klaveri, klaveri - tuntud mänguriist /saare vähe/

kleit, kleidi, kleiti - peenem ülikond naisterahvastel /uuem/

klikke - klike, kamp /uuem/ - klikkeaigne - klikeaegne

kliister, kliistri, kliistri - eriline segu kleepimiseks, val-
mistatud jahust või kartulitärklisest

kliiver, kliivri, kliivri - väike kolmenurkne puri paadi, alu-
se keulas, võoris

kliiverpuu - paadi keulas olev ettepoole ulatuv sirge puu,
mille külge kinnitatakse kliiver

kliivrivali - nöör, millega tömmatakse kliiver kliiverpoo-
mil lahti

klimp, klimbi, klimpi - 1/ jahutaigna tüki supis; 2/ meeldiv
pala: 'ülg, kui magus klimp, touses vee pääl'

klimpsupp - värskest lambalihast keedetud supp kartulite ja

klimpidega; tavaline toit talgudel, matustel, aga ka pulmadeski pruudikodus

kliŋg i n o k k - raud- või puukonks uksepiidas, mille taha kukub ukse klink

kliŋg i rihm - rihm või pael, mis käib läbi ukse väikese augukaudu ning millega kergitatakse ukseklink seespoolt noka tagant

kliŋk, kliŋgi, kliŋki - puust või rauast riiv, mis kukub erilise noka taha ja suleb ukse; mandril: link

klobid /vergul/ - puust suured leeted võrgul

klobipull - väike pull põhjaõngedel, pannakse 5 - 10 publutaagant, on palbiedast /vt./, mis kergem kui kork ega võta vett sisse

kloksuma, kloksun, kloksusin, kloksuda - kana eriliselt häälit sema hauduma minnes ja poegi kutsudes

klutsik, klutsiku, klutsikut - raudtoll paadi pardas /venek./

kluust, kluusti, kluusti - ühte värviga kaardid kaardimängus

klüüs, klüusi, klüusi - ankruketi jooksukoht keulas, ümbritsetud metalliga

kobar, kobara, kobarad - tihe kogu ühesuguseid asju, näit. marjakobar; 'pihlakamarjad on kobaras'

koda, kua, koda - ukse ees olev ruum; 'laud on kuas'

kodarad - kodarad vankrirattas, raud- ja puukodarad reejalases

kodineul - kotihöel, millega parandatakse kotte

kodipaull - tugev pael, millega seotakse kinni kotisuu; seotakse enamasti lenksölmme, et oleks kerge lahti tömmata

kodineulumiise lang - takkudest keeratud tugev nöör, millega nõelutakse kotti

kodisopp - alumine nurk kotil, valmistatud enamasti erilise ömblemisega, - sopid võimaldavad kotil paremini püstist seista; kotil on kaks soppi /neli nurka/

kodisu - osa kotil, kust midagi kotti pannakse

kodu, kodu, kodu, ka: kuo, kodu - kodu, elamise koht; 'akkame kuo menema'

kodu jänes - kiiülik, kodu kasvatatav jänesetaoline loom, *Lepus cuniculus*

kodukäija - surnu vaim, kes käib pärast surma kodus tülitamas kodunut väljas käima - hülgepiüs käima nii, et öhtuks jälle kaju tagasi tullakse

koduolut - kodus valmistasutud õlut; sagedamini lihtsalt: olut
koesti jaak - talu ja peremehe nimi Pranglis 1716, arvata-
 vasti Koistu talu Länneotsa külas

kogu - kokku; 'temmada kogu'

kohepuu - puu, mis seotakse paadi tasakaalù hoidmiseks risti
 üle paadi hülgejahile minnes

kohepuu pidaja - mees, kes peab kohepuud paadil, et oleks paat
 kohe, õieti, mitte teise külje peal

kohitsema - isast looma suguvõimetuks tegema, kastreerima
 /uuem/; sagedamini siiski: muni leikama; 'pääsijel siuti mu-
 nad kovaste kinni, siis kukkusitte kodid viimaks maha vai
 kadusitte ära'

kohmetama - külmast vähe kangeks jääma, vähe külmetama
 kohn, kohna, kohna - lahja, kondine
 koht, kohu, kohtu - köht, toidumagu

koht, kuha, kohta - 1/ talu, elukoht; 2/ paik, kus midagi on
 kohta, kohta, kohtat - laiem jakk /venek./

kohualune rihm - rihm, millega kinnitatakse sedelgas hobu-
 sele selga

kohualune vüö - vt. sedelgavüö, kohualune rihm

kohula - köhuli; 'ülgerekütt on ise kohula tangu pääl'

kohuma, kohun, kohusin, kohuda - murdlaine murduma, kohisevalt
 puhkema, laine harj ja vahuseks lööma

kohutaja - esimene kordlaine /vt./

kohutama - väikesi vistrikuid palju ühes kohas üles ajama;
 need vistrikud kihelevad; ohatama, midagi haigust näol või
 mujal välja lööma

kohutama maast - maast mingit haigust saama, näit. maa-aluseid
 kohutese, kohutese, kohutest - maast hakanud haigus, vistrikud

kohuvalu - haigus, kui seest valutab, köht on lahti jne.

kohv, kohvi, kohvi - üldtuntud jook; kohv on saares kasutamisele tulnud möödunud sajandi viimasel poolel

kohver, kohvri, kohvri - suur kast, madalatel jalgadel kumera kaanega, enamasti pruudi kaasavarakirst uuemal ajal

kohvikann - nõu, millega tuuakse kohv pajast lauale, kas metallist või savist

kohvikruus - vähem nõu kohvi joomiseks, savist või portselanist, kas ühevärvilise või ka ilustatud värvidega

kohvipreener - eriline kinnine pann, millega praetakse kohviube ja muud kohvikraami

kohvitass - peamiselt portselanist nõu kohvi joomiseks, enamasti pealt laiem kui alt

kohvituos - enamasti plekist nõu, pealt kindlasti suletud, jahvatatud kohvi hoidmiseks hinge all

kohviuba - kohvipõõsa, Coffea arabica seeme, poest ostetud kohvi valmistamiseks

kohviveski - vahend praetud kohviubade, sigurite või vilja peenendamiseks hammaste vahel hõõrumisel

koi, koi, koid - väike lendav putukas, Tinea pellionella, kes purustab villaseid riideid

koiduuni - uinak hommikul enne valge tulekut, õige lühikesedajaline

koikk, koigu, koiku - lihtne voodi ristjalgadel, millele pealepanud mõni lihtne riie, - vana putti, koti riie jne.; vt. koiku

koikka - vt. koiku

koikku, koiku, koikud - lihtne voodi ristjalgadel, põhi enamasti nöörist punutud, või ka vanast purjust jt.; ka: koika

koipse, koh. koipse, koipsesse - väike saar Kaberneeme neeme kohal, umbes 1 km rannast

koipse salm - mereosa Koipse saare ja Kaberneeme neeme vahel; 'Koipse salmes on aina suur vuo'

koirohi - taim Artemisia absinthium, pannakse villastele riitele

vaheline koide tõrjeks; kasvab saares harva, enamasti istutatult
koistu, koh. koistule - talu Länneotsa külas

koistu luhaallik, -alliku, -alliku - madal lohk Koistu heina-
 maal, Kelnasi ^{ja} Länneotsa küla vahel, nähtavasti kunagi kaeva-
 tud; suurveega alati täis vett

koistu niem - väike neem praeguse muuli otsa kohal. Sealt nee-
 melt käisid Koistu talu rahvas kaua aega merele ning sellest
 jäigi nimi

koipuru - puru, mida ajavad mõned mardikad, "puukoid" välja
 puud uuristades, sagedasti just katuse rooviritvadel
koit, koidu, koitu - hommikune valgus; 'koiduots juba väljas';
 'akkab koitama'

koitama, /koitan, koitasin, /koitada - koitmä; 2/ koitama
koitjärv - uuem perekonnanimi /end. Lusmann/

kojakammer - väike kamber, mille uks käis kojast; kojakamb-
 ris magati suvel, seal hoiti ka seljariideid

kojaperand - koja all olev põrand

koja uks - uks, mis viib kotta

kokkalamp - väike lămp kokal, kui ta keedab toitu

kokkar, kokkara, kokkara - hunnik, pank /soomek./

kokku lüöma einu - heinu keeriteses sületäiteks lööma rehaga

kokku panema einu - heinu keeritesest kokku panema

kokkurr, kokkura, kokkura - hunnik, kamakas /nähtavasti soomek./

kolagass - suur tükk, pank, näiteks jääd

koledaste, koledast - koledast ^e; 'saadi koldast turksi'

kolga, koh. kolka - vald Ida-Harjumaal, Loksa rajoonis. Prangli
 inimestel oli sagedasti läbikäimisi Kolga raanaküladega

kolgami es - Kolga valla meesterahvas

koljukari - väike kari Kosteranna küla lähedal

koljuots, koh. koljuotsa - neem Kosternna ja Karineeme vahel
 mandri rannal

kolkima, kolgin, kolkisin, kolkida - taguma, peamiselt isaste
 loomade munandeid ja sooni kastreerimise eesmärgiga

kolli, kolli, kolli - mingi kole asi või vaim, millega hirmutatakse lapsi: 'mene, mene, koll tuleb!'

kolla n e, kollase, kollast - tuntud värvus; selle kõrval sagedamini: keldane

kolla n e l i p l i g a s - harilik lapsuliblikas, *Gonepteryx rhamni*, mille tiivad kollast värvust

kollend e r, kollendri, kollendri - kalender /vanem sõnakuju/
kolmekandane auk - auk võrgus, kus silma neljast korrast /vt./ on kaks ühtivat korda katki

kolmekanna-a u k - vt. eelmine

kolmekes t e - kolmekesi

kolmekive laht - väike laht Jahukarist läänes, lahes kolm suurt kivi

kolmekuning a, kolmekuningapäev - tähtpäev 6. jaanuaril

kolmepa elami es - vanem aliohvitserr sõjaväes

kolmevaag i n e - kolmelaadne, kolme riide laiune /seelik/

kolm jala d - kuhjamalgad

kolm jalg - kolmest teibast tehtud hark sohkidele alla nooda kuivatamisel

kolm kiv e d - kolm suurt kivi Tiirloo ja Seinakari vahel

koloo s - kolhoos /uuem/

koloo si esimies - kolhoosi esimees /uuem/

koloo snik - kolhoosnik, kolhoosi liige /uuem/

komar a d, komarate, komarai - vorsti maitseaine vorstirooga pa-nemiseks; võib-olla: koriander?

kombi, kombi, kombid - kompvek laste keeles

komenda nt, -dandi, -danti - komendant, piirivalve ülem

komina d, kominate, kominai - vorstirooga pandav maitseaine, too-dud linnast /nähtavasti soomek. 'kumina' - kööned?/

komite, komite, komited - täitevkomitee

komite esimies - täitevkomitee esimees

kompara s, kompara, komparat - suur tükk

kommu ni st - kommunistliku parti liige

komp - kompvek, lihtsa kõnes

kondiaigus - luuvalu, soontehaigus jne., reumatism
konks, konksu, konksu - paja kook

konksud - paadi parda külge kinnitatud raudhargid, kus peal
noodavinna otsad seisavad

konn, konna, konna, konni, konnijega - konn, kahepaikne, peamiselt
rohukonn, Rana temporaria

konnakivi - suurem kivi Mölgist põhja pool nõmme veerul

konnakive suo - väike soo Körveheinamaade kirdeosas Konnaki-
vi lähedal, Mölgist põhjas

konnakudu - konna munade kogu, kevadel vees

konnaosjad - konnaosjad, taim Equisetum heleocharis

konnapoig - kulles, konnapoeg

kontrami saun - saun Tallinnas, kus lasti kuppu soovi korral

konutama - kössi tõmmanult seisma kas külma või vihma mõjul,
koonutama

kopkas, kopka, kopkast - kopikas

kopli, koh, koplide - Talu Kelnasi külas

kopli alune rand - rand Länneotsa külast loodes, Jahukarist
edelas; seal on Kopli talu, sellelt ka nimi

kopli aluse lõugas - väike laht praeguse Uuetoa kohal

kopli kivi - suur kivi meres Estali ranna kohal

kopli loik - loik Kopli talu juures

koplimägi - kõrgem koht Kopli talu lähedal

kopliniem - neem Valgemaja rannas lõukaga

koppama, koppan, koppasin koppada - last põlve peal hüpitama,
lauldes: koppa, koppa lihna, lihnast saia tuoma jne.

kopp - kopp puud! - lastemäng. Salm: 'kopp-kopp, puu on siin,
kes varastab, sie vangi saab, kahed rauad korraga /ei oska
hästi edasi seletada, nähtavasti mäng: ukraadina/

koppel, kopli, kopli - taraga piiratud niit, karjamaa

koppel - vana perekonnanimi

509

kopras olema - millegagi ebamääraselt kattunud olema
kopru lihed - takjas, kobrulehed, taim Lappa tomentosa
koprutama - vahutama tugevasti, tugevasti käima /õlle kohta/;
'olut aina koprutab tuovris'

kops, kopsu, kopsu - elund looma, inimese keres, pulmones
korb, korvi, korvi - kõrb, hobuse värvus
korbuma, korbus, korbusin, korbusa - vähe kõrbema, kärssama;
'putru korbus pohja'

kord, korra, korda - võrgusilma külje pikkus sõlmest sõlmeni, sõlmevahe

kordlained - lained, mis tulevad kordamööda, enamasti kolm suuremat lainet üksteise järgi; esimene laine on kohutaja, teine irmutaja ja kolmas kummutaja

korelliiv ~~vä~~jäme, teraline liiv

korennd, korennda, korendat - 1/ pikk sile ritv, millele riputatakse lõngavihte, riideid, vörkusid, noota; eriti pannakse korenrale kuivama jää all kalastades vörk või noot, ilma et eemaldatakse küljest kivid, seda peamiselt sula ilmaga; 'nuot pandi kuivama korenndalle'; 'langaviht panna korenndasse pliekima'; 2/ kiil, libell

korennda argid - erilised hargid, või kolm puud ühendatult, millele foetuvad korenrad; vt. korenna pukkid

korennda pukkid - kolmest pikast puust tehtud jalgi, alus toteks korenrale noota kuivatades; vt. eelmine

korjama verku - vörku nagidelt maha võtma

koroki - koeranimi

korpu leib - õhuke, umbes 2 tolli paks leib, mida küpsatakse ahjus üksteise peal - esiteks kiht põrandale, siis sellele kihile peale veel teine kiht; pärast ahjust väljavõtmist pannakse veel kerisele küpsema; sellist leiba sai küpseda suuremal hulgal ning seda valmistati enamasti siis, kui mindi Soome kalasse; üldiselt tuntud leivavalmistamine, kuid kasutatakse vähe. Soomest omandatud leivküpsamisviis

510

kor'ssen, kor'sna, kor'snat - korsten; korstnaid hakati Pranglis tegema siis, kui arenes kalapüük kõrgemate võrkudega, kala-saak suurennes, ühes sellega ka sissetulek ja inimesed said raha

kor'snapühki ja - korstnapühki ja

kortel, kortli, kortlit - vedeliku mõõt, veerand toopi, peamiselt viinamõõt

korts, kortsi, kortsi - maja, kus miiakse viina; Pranglis on õige vanal ajal olnud körts, praeguste inimeste mälestuses pole körtsi olnud, kuid alati on viina miiudud; vanasti on Keisaril olnud körts - seal olnud ühes otsas körts, teises otsas oli kabel, kus pühapäeval peeti jutlust

korv, korva, korva - 1/ kõrv, elund peas; 2/ pikem laud mõnes puunõus, käepide, näit. kapak, kibul, millest hoiti kinni nõud tõstes

korv, korvi, korvi - 1/ vitstest või juurtest punutud õõnes kandmisvahend, nagu kartulikorv, kalakorv; 'ärä oda minu korvi!' 2/ loomasöödikorv, millega viidi loomadele ette toitu

korva a u k - 1/ körvaauk, kuulmekäik; 2/ auk tuobrikörvas

korvalaud - kõver kark hasplil, millele aeti lõng peale

korvalihed - körvalehed, väliskörv

korva taha panema - tähele panema; 'Madiksel oli koht korva taha pandud'

korve einamaad - heinamaad Idaotsa külast lõunasse, peamiselt niisked puisniidud kaskede, pajude ja teiste puudega; kuvemate alade vahel on soonepealseid, soocaukusid tiheda padrikuga

korvemets - mets Körve heinamaade taga - Suuressoo jt.

korvi juured - peenikesed männijuured, millest punutakse korve; Pranglis punutakse korvid peamiselt kõik männijuurtest, mida juuritakse nõmmest

korvi külgvitsad - painutatud kaarjad vitsad korvil, mille valde punutakse korviküljed

korvipohi - korvi alumine osa, mis puutub maha

korvisang - käepide korvil, enamasti kaarjalt painutatud tugev vits korvi kohal

korvi varvad - põik-toestik mõnel korvil, mille ümber punutakse korvi kere

korviveru - tugev võru püstvitstest punutud korvi alumisel ja ülemisel äärel

korvivits - peenike vits, millest punutakse vitskorv

korvi äär - korvi ülemine serv

kosel, koskle, košklet - jääkosel, merelind Mergus merganser

kosi menema - kosja minema; 'poig läks kosi'

kosima, kosin, kosisin, kosida - neiut omale ametlikult naiseks nöudma vanemateelt

kosjad - abiellumise avalik eellepingu tegemine; 'täna olitte kosjad'

kosjapudel - viinapudel, mida viiakse kosja minnes kaasa, enamasti veini, peenikese viina pudel

kosjavuin - viin, mida viiakse kosja minnes kaasa, enamasti magus vein, aga ka lihtne viingi

kosklevidad - kosklikujud, mis pannakse kuhugi merde kosklite juurde meelitamiseks

kostama, kostan, kostasin, kostada - kostma, kuuluma

koster, kosteri, kosteri - salv keldris kartulite hoidmiseks

kosterand - rannaküla mandril Ülgase kohal Soome lahe põhja kaldal Prangli kohal, sagedane sadam saareinimestele mandril käies

kostipulk - tugev järvskuse otsaga talb, millega aetakse vitsad peale puunõudele, nihutades neid allapoole

kostiverre, koh. kostiveresse - vald mandril, millesse kuulub Kosterand

kotkakivi - suurem kivi meres Kelnasi küla Tiislari talu lähedal

kotkas, kotka, kotkast - Aquila liigid, või sellelähedased;

tuntakse sõna küllalt, kuid kotkaid ei ole Pranglis
kott, kodi, kotti - riidest valmistatud kott, ka paberikott
kotti neul - vt. kodineul; 2/ esimese sörme nime⁷ tus laste
keeles

koud, kouì, koudi - peenike tugev nöör, millega kinnitatakse paa-
di purje välimine nurk paadi külge, et sättida puri parajaks
tuule järgi; vt. suot - soot

kouì püör - pöörataoline plokk paadi parda küljes, mille ümber
kinnitatakse kouì ots purjeid sättides

kouguga kaev - madal kaev, kust võetakse vett kooguga

kouk, kougu, kouku, kouki, koukjega - 1/ kook, konks; 2/ kartu-
likriuk, -konks

koukim a, kougin, koukisin, koukida - 1/ kustki maast või pani-
paigast asju, esemeid välja kiskuma; 'mis sa kougid siel?'
2/ nahakooguga pargitud nahka pehmeks voolima

kouk kaelas - konks, mis pannakse kaela hobusele, kes ei pea ae-
du ning neist üle hüppab; vahest ka lihtne puuoks

kouks e l g - kilpvähk Gammarus, mis tuellib sagedasti vörkude külge

kouss, koussi, koussi - 1/ ümmargune tsingist vörru purje nurka-
des, millest käivad läbi nöörid purje kinnitamiseks poomi
külge; 2/ saapakoussid - saapasilmad

kovasi, kovasi mme, kovasi nd - teritamise vahend, lai ja lame,
enamasti looduslikust ainest valmistatud, kas karedast ki-
vist või ka raudkivistki, samuti liivakivist

kovemi - kövemini

koverduse nug - lusikanuga, köver nug lusikate valmista-
miseks, seest tühjendamiseks

kover maaraiumise kirves - maakirves, millega hakatakse uut
maad, peamiselt pinda peeneeks

kover naaskel - tugevam ömblusnaaskel nahast aukude läbi pistmi-
seks

kraad, kraadi, kraadi - 1/ märk kompassis; 'tuul püöras piaagu
eilisesse kraadi'; 2/ aste termomeetris

573

kraaksuma, kraaksun, kraaksusin, kraaksuda - varese kisatao-list häält tegema; 'missa kraaksud siel!'

kraan, kraani, kraani - eriline kövera otsaga vahend vedeliku laskmiseks mõnest nõust, näit. kalja astjast, õlut ankrust jt kraapekakk - leivaastja põhjalt kogutuid taignast küpsetatud kakk; selle said enamasti lapsed omale

kraaped, kraapede, kraapei - millestki kraabitud asjad, osad; 'vanamies andand lambale vasekraapei sise'

kraapima, kraabin, kraapisin, kraapida - 1/ pead otsima ja noa tera otsaga seal kõbitsema; 2/ vikatit eest terävaks, õhukeseks lõikama vikatipussiga, et vikat paremini lõikaks; 3/ kratsima kiiüntega

kraapraud - kõbli, millega puastatakse peenarde-vahesid ja kobestatakse maad

kraasid, kraasije, kraasisi - vahend villade lahedaks tegemiseks; 'isa toi linnast uued kraasid'

kraasilaud - õhuke lauast osa, mille külge kinnitatakse kraasinahk

kraasima, kraasin, kraasisin, kraasida - villu kraasidega lahedaks tegema

kraasinahk - tugev nahk, millesse on kinnitatud kraasipiidi; kraasinahale pannakse villu alla, et piid oleksid pehmemal alusel ja kraasiksid paremini

kraasipiid - konksjad terastraadist osad, mis kraasivad lahedaks villad

kraasitääs - ühe korraga kraaside vaheline pandud ja lahedaks tehtud villa hulk, enamasti ümmarguse hõreda rullina

kraasivars - kraasi ~~varas~~ käepide

kraav, kraavi, kraavi - kraav, maasse kaevatud kaevand, mida mööda jookseb vesi

kraavikalas - kraavi äär, serv, maa-ala kraavi ääre lähe-duses

kraavipohi - kraavi alumine osa, mida mööda jookseb vesi

574

krabi sema - erilist häält tegema, nagu paberit liigutades;
'kived anekoris aina krabisesitte'

krabisti, krabistimme, krabistiñd - vanasse plekktoosi pandud
väikesed kivid, mida saab krabistada hobuste ja ka lammaste
hirmutamiseks

krae, krae, kraed - 1/ riidel osa, mis on kaela ümber, näit. särgi
krae; laiem osa selle juures on sagedasti mahakeeratav, näit.
kasukakrael; 2/ tärgeldatud krae maniskil või ka eraldi pea-
le kinnitataval

kraku jaák - krakoviak, vana tants 2/4 taktis

krambid - haigus, kus keha sooned ja liikmed tömbuvad kokku

kramp, krambi, krampi - eriline köver rauast valmistatud tahend
mõne kandilise asja sulgemiseks

kramplukk - tugev rippuv lukk, millega lukustatakse kambri-
uks, pannes ette krambi

krants, krantsi, krantsi - 1/ lilledest punutud ilustus peas;
krantse punusid peamiselt lapsed; pärg; 2/ koeranimi

krapat, krapati, krapatit - käänis pindsaku krael, reväär

krassud - liblendavad osad mõnel esemel; 'oplifikatel on punased
krassud otsas'

kratt, kradi, kratti - varavedaja vaim, vajab toitu ja varjualust
nagu inimene ja vihastab, kui teda narritakse ning tasub siis
kätte

krehv, kreivi, kreivi - rattaraud, mis pannakse peale pöiale

kreinkusuo - suurem soo Äigna saare keskel

kresla, kresla, kreslat - lihtne sõiduregi seljatagusega

kress, kressi, kressi - suur mungalill, ilutaim Tropaeolum majus

kresuli, koh, kresulisse - väike saar Rohuneeme salmes, asus-
täitud mõne taluga

kribeldimed, kribeldimmije, kribeldimmi - väikesed asjad

kriegid - kreegipuu, Prunus insititia; ka selle puu vili

krihväl, krihvli, krihvlit - kirjutusvahend kivitahvil

krihvlikarp - väike kaanega suletav karp, milles õpilased

hoidsid krihvleid ja ka sulepäid, enamasti oma tehtud
 kriim, kriimu, kriimu - 1/ mitte puhas, lapiline; 2/ veise nimi,
 kui loomal on pea värvus lapiline
 kriipsud, kriipsuje, kriipsu - pügalad lehma sarves, mis te-
 kivad igal poegimisel; nende järgi vaadatakse, mitu kord
 lehm on poeginud
 kriiska, kriiska, kriiskat - malmist valatud kate, millega
 suletakse suitsukäik korstnasse pärast kütmist
 kriit, kriidi, kriiti - valge köva mass, millega saab kirjuta-
 da, näiteks klassitahvlile
 krimpsu tembama - kokku tömbama nii, et kortsud tekivad,
 näiteks 'neni krimpsu tembama'
 kriegelbluum - saialill, ilutaim Calendula officinalis
 krinulilin, -liini, -liini - eriline ring seeliku all vanal
 ajal, enamasti pihlakavitsest; siis tuli toot
 kriuk, kriugu, kriuku - konks, kartulikriuk
 krobinal - suure mürinaga, müraga
 krobuline - ebatasane, näsaline
 kromp, krombi, krompi - puurõngas käzikivi ümber, mille külge
 on kinnitatud käsipuu
 kromtsik, -siku, -sikku - tüürimees, noodaga kalastades
 kalur, kes juhib vasaku tiiva vedamist, sõuab vastavalta
 jätteli käskudele
 kroni, kroni, kronid - vilets, lahja hobune
 krook, krooga, krooka - kaaren, ronk, Corvus corax
 kross, krossi, krossi - mingi paha ^{naha} haigus, mis hakkab külge
 krossi lüöma - linapihu kokku kokku lööma pikuti koonla te-
 gemiseks
 krosu, krosu, krosu - kärm haaval, ohates nahal
 krosune - kattunud mügarikega; 'kivikammilad on päält krosu-
 sed'
 kruballas olema - kobaras koos olema
 kruunn, kruunni, kruunni - 1/ hunnik, kogu, jäämäed, vahest vers-

tade pikkuse ja 9 - 10 sülda kõrged; 'tegi üle ranna suured kruunid jääd'; 2/ plehti punutud juuste nukk kuklataga, piste tud kokku juustenõeltega

kruunimürakad - suured jäämäed; 'saare rannal olitte nii kõrged kruunimürakad, et ainult kõrge metsa latvad välja pais tasitte'

krunstadi laht - laht Kronstadi, Kreonlinna lähedal; hülgekütid käisid vahest sinnagi

krunstast - Kroonlinn; 'ülgeküttid purjetasitte paatijega kuni Krunstadi laheni'

kruok, kruogi, kruoki - korrapäratu ja ebaiütlane voll seelikul; olid enamasti peenikesed vollid

kruokked - ilustused särgivärvlite juures

kruoklang - noodapäras olev tugev nöör, millega tömmatakse noodapära sopp kinni; kui kalu on noodapäras vähe, siis lastakse kalad sopist välja, muidu töstetakse haamiga; vt. sepelpael

kruon, kruoni, kruoni - õlgedest või pilliroost tehtud toailustus; vt. joulukruon

kruonupost - vaatetorn, redel, kust vaadeldakse pikksilmaga ümbrust, peamiselt merele

kruosmama - vanaema

kruospappa - vanaisa

kruosu - vanaema

kruotseil - tagumine puri laeval

kruppe - rühm, grupp; 'iga kruppe piüdas esimeseks saada'

kruu, kruu, kruud - vokikruvi, aga ka igasugune kruvi

kruubulilled - merikann, taim Armeria vulgaris

kruuk, kruugi, kruuki - kruus, savist valmistatud väike jooginõu

kruuleht - klupe, millega leigatakse kruvisid rauale sepapajas

kruupender - kruvikäänaja

kruustangid - tugevad kruvi abil kokkukeeratavad suured tangid, peamiselt sepapajas

krä'ssi d - madalad kasvus arenemata puud, näiteks 'männikrä'ssid
rabas'

krä'ssi m a, krä'ssin, krä'ssisin, krä'ssida - üksteise peale suru-
ma, kuhjama; 'jää liikus ja krä'ssis mittukorda ülestikku'
krä'un u m a, krä'unun, krä'unusin, krä'unuda - kassina kisendama
krä'äda r, krä'ädari, krä'ädari - rätsep; eriline mämg: suudar ja
krä'ädar /soome: räätäli/

krä'äk, krä'ägu, krä'aku - rukkirääk, lind Crex crex; 'tänavu ei
olnud einas kuulda krä'aku'

krö'n s t r ö m - vana perekonnanimi

krä'ssu tembama - kirssu tömbama, näit. nina

krä'önb eri - talu Kelnasi külas

kub a s t a m a - kupatama, vähe keetma, näit. herneid vähese soo-
laga

kub u, kubu, kubu, kubu, kubujega - kakkuseotud kimp, kubu

kud a - kuidas

kud e, kue, kude - kangakude, koelöng; 'kude kerida keraks'

kudi s t a m a - kõtistama

kud u, kudu, kudu - kalakudu, kudemine; konnakudu

kudu a i g - kalade kudemise aeg

kudu k a j a g a s - kalakajakas, lind Larus canus; 'kussa neid
kajakku on palju kuduajal, sielt saada kala'

kudu k a l a - kudemisajal püütud kala; 'saimme esimised kudu-
lad Vahemadalalt'

kud u l käima - kala kuduajal kalastamas käima

kud u m a, kuon, kudusin, kududa - riiet valmistama kangaspuidel

kud u m a voidu - võrku üksteise vöidu kuduma, kiistama

kud u m i s e merk - söega tehtud märk võrgu kudumisel, milleni
peab jõudma kokkulepitud ajaks

kud u p ü ü k - kalade püük kuduajal

kud u v e r g u d - tugevast linasest lõngast kootud võrgud kudu-
kalal käimiseks

kuel a n g - koelöng; 'kuelang on laum, vadub ärä, läheb katki'

578

kuer, kuera, kuera - koer, koduloom *Canis familiaris*
kueranael - soolatiügas /mitte valusad paised, furunkul/
kuerappuu - paakspuu, põõsas *Rhamnus frangula*
kuerappuu, punane - harilik lodjapuu, *Viburnum opulus*
kuerapäitsed - nahast valmistatud, või ka traadist päitsed, mis pannakse koerale pähe, kui ta on tige ja haamustab
kueroispuu - koeröispuu, harilik lodjapuu, *Viburnum opulus*
kuersi, kuersimme, kuersind - raskus, mis hoiab võrgusilmad lahti kududes
kueroispuu - harilik lodjapuu, *Viburnum opulus*
kuetama, kuetan, kuetasin, kuetada - võrku kalastades välja vöttma ja uuesti sisse laskma, peamiselt kudul olles
kugerpallulaskema - kukerpalli laskma
kuha, kuha, kuha - koha, kala *Lucioperca lucioperca*; tuntakserohkem kirjanduse järgi, sest 'ei ole saares kuhakala'
kuhe - 1/ sirgesti, õieti, näit. seistes; 'paat on kuhe' - kui pannakse paadile järid alla; 2/ just praegu, kohe
kuhendama - korda seadma, üles saputama /näit. voodit/
kuhetostama - paati õieti tõstma, kohe panema
kuhevilia - kohevili
kuhi, kuhja, kuhja - 1/ suurem hunnik heinu; 2/ koonusjas osa viljamöödul, mis on ülalpool serva
kuhinieme lõugas - lõugas Eeslahe põhjaosas
kuhjaas-e - koht, kus olnud heinakuhi /uuem, sest varem ei olnud Pranglis kuhje, nüüd on neid aga mitu/
kuhjama, kuhjan, kuhjasin, kuhjada - kokku ajama üksteise peale
kuiv, kuiva, kuiva - mitte märg ja toores
kuivama, kuivan, kuivasin, kuivada - tahanema, kuivaks muutuma
kuivasäär - Keri saare kaguosas pikk säär, kuni kilomeeter pikk, sagedasti vee all
kuivetama - mitte vett pidavaks muutuma kuivas, näit. puunöud; 'püdid kuivetasiitte oues ära'
kuivvälk - välk, mis paistab kaugelt, ilma et kuuleks müristamist

579

kukkal, kukla, kukkalt - pea tagumine osa; 'kukla taga kurja täid'
kukkeari - eriline punakas kasvund suguküpsel kukel pea peal
kukkekannus - aed-käoking, ilutaim Aconitum napellus
kukkekinnad - aed-käokingad; vt. kukkekannus
kukkemarjas - kukits, taim Cornus suecica; 'kukkemarju süödi, söime ise ja andasimme ka sigujelle, siad söite asti'
kukkesolm - halb sõlm, - 'kaks otsa kogu ja siis otsa solm'
kukkepääsolm - vt. kukkesolm
kukkil - kukil
kukkulind - kägu, lind Cuculus canorus; nimetust 'kägu' tunnatakse, kuid kasutatakse harva, - ikka kukkulind
kukkuma, kukkun, kukkusin, kukkuda - L/maha langema; 2/ kukku-kukku! hüüdma: 'kukkulind kukkub'
kuklatagune - pea tagumine pool
kula, kula, kula - lastemäng üksteise tagaajamiseks
kulbi tera - kulbi kaba, õnes kulbi osa
kulbi vär - pikäepide kulbi taga, otsas enamasti konks, et saaks riputada nöörile
kuld, kulla, kulta - väärismetall
kuldanne - kuldne, kullast
kuldkala - kullakarva kala, kes on rahva arvamuste kohaselt kalaparve juhataja kus seda on nähtud, sinna tulevat pärast palju kalu
kuldkillu - vt. kuldkala; 'ma olin noige nuor, kui kerd nägin kulla karva kala, - isa ütles, et sie on kuldkilu'
kuldnokk - lind Sturnus vulgaris; ka: must räästas, räästas
kuldsidikas - harilik lehepörnikas, Melolontha hippocastani, - mai-pörnikas
kulka, kulka, kulkat - laste kivikeste viskamise vahend haralisse puuoksa ja kummiriba abil; ragulka
kull, kulli, kulli - peamiselt kanakull, Accipiter gentilis, alt kirju sulgedega
kullipää - lastemäng keppide ja puust munaga /kitsemäng Saunjas

520

kullamaa, koh. kullamaale - talu Idaotsa külas
kullassepp - meister, kes valmistab väärismetallist asju
kullerkupp - taim *Trollius europaeus*; saares seda taime ei
kasva, aga nime tuntakse mandrilt, samuti tuntakse taimegi
kulmud, kulmije, kulmi - kühmud silmade kohal
kulmukarvad - karvad silmakulmudel
kulpi, kulbi, kulpi - lusikjas nõu pika varre otsas supi tõstmiseks
kulit, kuldī, kulti, kulti, kultijega - isane siga
kuluma, kulun, kulusin, kuluda - 1/ vähemaks jääma; 2/ paras
olema millekski
kumarik, kumarikku, kumarikku - nõgus; 'asplikorvad on kumarik-
kud'
kumbel, kumpli, kumpli - kividest laotud meremärk Aksi saare
Loodeotsas; vt. Kumpli
kumbli, koh. kumblisse - väike saar Rohuneeme salmes, asustamata
kummi puu - toataim *Ficus elastica*
kummardama - ennast köveraks painutama
kummast käes on? - lastemäng tahvlil: krihvliots peidetakse kät-
te selja taga ja siis küsittakse; iga õige üteluse juures töm-
bab ühe kriipsu; lepitakse kokku näiteks 10-ni, Kes enneselle
arvu täis saab, võidakse
kummitama - hirmutama, midagi kohutavat näitama
kummkindad - kummist valmistatud kindad merel käimiseks
kummsaapad - saapad kummist; inimesed saitte kummsaapad
kummula - kummuli
kummuma, kummun, kummusin, kummuda - ümber minema, näit. paat
tuulest tormis: 'paat kummus kuhe rahna lähedal'; ka kummu-
takse paat tõrvamisel
kummut, kummudi, kummudit - madal-sahtlitega kapp riite hoidmi-
seks; kummutipealne on asjade mahutamiseks
kumpass, kumpassi, kumpassi - kompas
kumpli - laotud kivihunnik, üle 1 m kõrge Aksi saare Loetsäärel
meremärgiks kodusaare rahvale

kummutaja - kolmas kordlaine /vt./

kunderpant - salakaup

kuningaki vi - suur rändrahn Mantsikamäel

kuningas, kuninga, kuningat - 1/ tildtuntud väljendus kaardimängus; 2/ riigivalitseja

kuninga tanu - silmiline osa mäletseja looma maos, mao ja sadakordse vahel; võrkmik

kuobas, kuöpa, kuobast - maa sisse kaevatud auk, sagedamini pealt veel kaetud või ka õönsusega

kuogi, koh, kuogile - pood, pagar ja muud elamud Narva maantee äärs, versta 3 Jõelähtme kirikust idasse

kuok, kuogi, kuöki - jahutaignast pannil küpsetatud toit, kergesti küpsetatav

kuolduma - koolduma, paenduma

kuöllilaps - õpilane, kes õpib koolis

kuölli maja - maja, kus õpetatakse

kuölliobetta ja - inimene, kes õpetab koolis

kuölliode - naisõpilane, kes oli samal ajal kooli, kooliõde

kuölliplikk - naisõpilane koolis

kuöllipoiss - meesõpilane koolis

kuöllipoliv - koolis käimise aeg

kuöllivened - meesõpilane, kes oli samal ajal koolis

kuöllmeister - kooliõpetaja

kuömlala - koomale, kokku

kuönlal, kuöntla, Kuönlalt - lina või taku mähis, millest kistakse ketramisel kiudu

kuöntlalaud - koonlalaud, millele tehakse linakoona

kuöntlavarras - peenike varras, millega puistatakse takku ja tehakse takukoona

kuor, kuöre, kuört - 1/ hapupiima ^{a/} pelmine rasvasisaldav kiht, mildest tehakse võid; 2/ puitunud taimede pealmine kiht puuosal

kuor, kuöri, kuöri - muusikaline väljendus - hulk inimesi ühise juhatuse all, näit. laulukoор, muusikakoor jne.

kuörekirn - kõrge ja kitsas puunõu, milles hoiti hapukoort;

522

peal oli kaas, millel auk see, kus liikus mänd, mille abil
tehti koorest võid

kuòrem, kuòrma, kuòrmat - suurem kogus veokil, näit. heinakoorem
kalakoorem, puukoorem jne.

kuòrepütt - suurem ja kõrgem pütt koore hoidmiseks; iga lau-
päeval tehti piimad lahti ja koor vëeti piimalt pealt ära,
pandi koorepütti ja lasti seal seista vëitegemiseni; koore
alla tekkinud vesi lasti välja koorepüti põhja peal olevast
august; vesi kasutati joogiks vëi anti sigadele; vt. koore-
kirn

kuòrijuhatõja - inimene, kes juhatõb mingit koori, saares
enamasti kooliõpetaja

kuòrilaul - laul, mis laulda kse kooris

kuòrma jagu - koormaosa; 'oue-einu saimme kuormajao lakka'

kuòrmaköis - tugev köis, millega seotakse kinni koorem, pea-
miselt heinakoorem

kuòvitajas - suur koovitaja, Numenius arquatus, esineb soos;
tulevat vile peale lähemale, kui osavasti vilet matkida
kupjas, kupja, kupjast - töösundija, kubjas; olnud mõisa ajal
Pranglis

kuplung, kuplungi, kuplungit - paadimootori osa, - annab taga-
sikäiku

kupp, kubu, kuppu - erilise ehitusega märk millegi tähistamiseks
meres, näit. meresolevat vërguribi jne.; koosneb keskmisest
kergest ümmargusest osast ja sellest läbikäivast peenikesest
ridvast; ülemises otsas on mingi lipp, alumises väike raskus;
'kubud, ankurid ja köied jäite maha'

kupparimuori - 1/ vana tants; 2/ kuppija

kuppija - inimene, kes laseb teistele kuppu

kuppima, kuppin, kuppisin, kuppida - kuppulaskma; vanasti ime-
ti nahk suuga üles läbi kuppararve ja löödi haavad

kuppinine - kupulaskmine; nahasse löödi kupurauaga haavad
ja veri imeti lemasarvega välja; peahaiguse vastu pandi ku-

523

pud selga, peiha peale; et sarv hakkaks imema, süüdati selle all põlema takud; takkude alla pandi õhuke kartuliring, et tuli ei põletaks nahka

kuppukivi, kubukivi - väike kivi kupuvarre alumises otsas, et kupp seisaks otse vees

kuppulaskaja - inimene, kes laseb teistele kuppu, kuppi ja

kuppulaskema - vt. kuppima

kuppulaskemine - vt. kuppimine

kuppuplangu, kubuplagu - väike lipp võrgukupuvarre ülemises otsas

kuppuraud - eriline mehhanismiga töötav vahend, millega tehakse haavad kupulaskmisel

kuppusarv - lehmasarve tohlust tehtud vahend, millega imeti paha veri kupurauaga tehtud haavast; pärast kasutati lehmasarve asemel väikesi klaaspurgikesi, klaase jt.

kuppusudi, kubusudi - väike okstekimp kupuvarre ülemises otsas, et paremini märgata kupu asukohta

kupputriin - ühe kupulaskja-eide üldine hüüdnimi

kuppuvaars, kubuvärs - peenike sirge latt, mis käib võrgukupust läbi, osa ülemal, osa allpool kuppü; varre ülemises otsas on plagu, all kivi

kuradi kappad - mitmed *Orchis'*e liigid, peamiselt *Orchis maculatus*

kuradimadal - madal Äigna ja Prangli vahel; vt. Ulgumadal

Kurakse lougas - väike merelõugas Kurakse ranna lähedal

Kurakse rand - rand Ülesaare neimest kagusse, Idaotsa küla randsadam

kurat, kuradi, kuradi - 1/ paha vaim, tige inimene; 2/ tavoline vandesõna

kureerned - virn, taim *Galium aparine*

kurg, kure, kurge - sookurg, *Megalornis grus*; lendavad üle saare

kurguaigus - anguin, kahepooolsed; ravitakse tulise soolakotiga, mis pannakse ümber kaela

534

kurgualus eri h m - rihm päitsetel, millega kinnitatakse
päitsed pähе

kurgulagi - suulagi kurguläheduses

kurgulill - suur robirohi, Alectorolophus major; kui kurk on
haige, siis keedetakse sellest teed

kurguroht - suur robirohi, Alectorolophus major; vt. eelmine
kuri, kurja, kurja - tige, paha; 'kukla taga kurjal täid'

kurigas, kurikka, kurigast, kurikku, kurikkujega - eriline käe-
pidemega puuklots, millega virutatakse; 'langu virudeti ku-
rikujega'

kuritegu - paha tegemine teise kahjuks, karistata tav seadusega
kuri tüö - vt. kuritegu

kuri vaim - paha vaim; inimene, kes teeb teisele paha; ka ta-
valine vandesõna, pehmem kui kurat

kurk, kurgi, kurki - köögivilili Cucumis sativa

kurk, kurgu, kułku - neelamiskoht suu ja söögikõri vahel

kurn, kurni, kurni - poiste võistlusmäng; mängimiseks on kurnid,
lühikesed puuklotsid, ümmargused, tolli 3 läbimõõdus, mis
pannakse püsti, ja kepid, millega visatakse kokkulepitud kau-
gusest kurnid pikali

kurnama piima - piima läbi lüpsikutorius olevate okste või öl-
gede laskma

kurni luopima - kurni lõöma

kurni lüöma - kurne kepiga pikali loopima, vt. kurn

kurnimäng - kepimäng, mida mängiti Pranglis harva; vt. kurn

kurpakinjagad - madala apsatiga kingad, peamiselt naisterah-
vastel

kurss, kurssi, kurssi - suund millegi poole; 'mihed vottasitte
kurssi kodu poole'

kur t, kurdi, kurti - inimene, kes ei kuule

kurtama, kurdan, kurtasin, kurtada - kurtma, kaebama

kurttumm - inimene, kes ei kuule ega könele; üldisem: tumm

kurttummade kuol - kool Vändras, kus õpetati kurttumme

kõnelema; Pranglist oli seal üks kurttumm ~~maesterahvas~~/ õppimmas

kurukellad - kellukad, näiteks Campanula rotundifolia, C. persicifolia

kurvits, kurvitsa, kurvitsat - köögivilili Cucurbita pepo, körvits kusa - kuhu, kuhu sa

kusema, kusen, kusin, küsta - vett laskma loomuliku tarbe korras kusepois - põis, milles on kusi; sise-elund

kuserenn - madal renn laudas lehma taga, milles valgub välja lehma asemelt kusi virtsaauku

kuseäda - tarve vett lasta, kusta

kusi, kuse, küst - inimesest ja loomadest eralduv vesi kusetoru kaudu, uriin

kusikukont - vt. kusitimme kont /Neeme/

kusiti, kusitimme, kusitind - lesta jäme kont lõpuskaare lähedal

kusitimme kont - vt. kusiti

kusitimmeruod - tugev kont kammela /lest/ kurgualuse alumises osas; vt. kusiti

kussagi - kuski

kussagil - kuskil

kussutama - last magama uinutama, kas vaikselt kõneledes või ka lauldes

kustas, kustakse, kustast - maesterahva nimi; Kusta

kusti, kusti, küstid - Kustase ^alpsepõlve nimi

kustama, kustun, kustusin, kustuda - põlemist lõpetama, vähemaks jääma põlemisel

kustutama - tuld summutama, vähemaks piividma teha, leeki, surnuks puhuna leeki

kuts, kutsi, kutsi - koer, meelitavalt

kuts! kuts! - koera meelitav hiiüe

kutsar, kutsari, kutsarit - inimene, kes juhib hobust veoki ees

kutssi - koer laste keeles

kutsigas, kutsiga, kutsigat - noor koer, vaid mõned kuud vana

kutsu! - koera meelitav hiiue
 kutsuma, kutsun, kutsusin, kutsuda - oma poole hiiudma, nöudma
 kuu, kuu, kuud - 1/ taevakeha; 2/ ajamõõt; kuudel tarvitati roh-
 kem vanemaid nimesid: näärkuu, küüntlakuu, paastukuu jne.
 kuub, kuue, kuube - 1/ üliriie ilma kasukata ja vatita, vooder
 oli all; 2/ laste ülikond, jakk ja alune ühestükis
 kuukekrae - krae, mis on kuuel
 kuuetask - kuues olev task
 kuul, kuuli, kuuli - ümmargune tinatükk, millega laetakse püss
 suurema looma laskmiseks
 kuulama, kuulan, kuulasin, kuulada - järele pärima, teateid
 koguma
 kuulema, kuulen, kuulin /ka: kuulsin/, kuulda - kuulma; 'kuu-
 lin: saare tuodud karduli'
 kuulipüss - püss, mida laetakse kuuliga, näit, hilge lask-
 miseks
 kuulujuutt - jutt, mille alust või töde kindlasti ei teata
 kuulus, kuulsa, kuulsat - kuulus, üldiselt tuntud
 kuulutus, -tuse, -tust - avalik teadaanne, enamasti kirjalik
 kuum, kuuma, kuuma - palav, väga soe
 kuunar, kuunari, kuunari - kolmemastiline suurem alus, - sel-
 lel on juba topselid, proomseilid, vokka, kliivrid ja raa-
 purjed
 kuunarseiil - keulapuri, esimene puri laeval
 kuupaisste - selge aeg, kus kuu annab valgust; kuuvalgus
 kuur, kuuri, kuuri - kooripealne kabelis, väär /harva/
 kuuripaälne - kooripealne kabelis, väär; vt. kuur
 kuus, kuue, kuut - 1/ arv 6; 2/ teatud väljendus kaardimängus
 kuusapp - ring ümber kuu, kuutara; esineb enamasti talvel
 kuuse, koh. kuusele - talu Kelnasi külas
 kuusepaat - paat, millega tuuakse jõuluks mandrilt jõulu-
 kuuski; 'kuusepaat joudas rända, lapsed juoksitte vasta'
 kuusepuu - puu, mis saadakse kuusest

527

kuuseroh - põldosi, taim Equisetum arvense
kuusesien - kuuseriisikas, seen Lactarius deliciosus
kuusk, kuusigu, kuusigu - kuusemets
kuusikniem - neem Leppneeme küla juures
kuusk, kuuse, kuuske - okaspuu Picea excelsa; Pranglis on kuuski
väge, peamiselt vaid istutatult
kuuskjalaad - põldosi, taim Equisetum arvense, peamiselt just
viljatu vorm
kuusman, kuusmani, kuusmanni - põõsas Lonicera xylosteum
kuutarra - ring ümber kuu; vt. kuusapp
kuutöbine - kuutöbine, lunaatik; 'Olev olnud kuutöbine'
kuuvälge - aeg, kui kuu valgustab hästi ümbrust
kvass, kvassi, kvassi - magushapu jook, mida müüdi linnas pudelis
käbi, kävi, käbi, käbi, käbijega - süstikjas vahend, millele
aetakse peale lõng võrgu kudumiseks ja millega ~~tehakse~~ vör-
silmad; koosneb kävinenast, kävikeelest, käviargist
käekott - käe otsas kantav kott, ridiküll
käelaba - käe keskmine osa, pihupesa
käemies - peigmehepoolne tunnitaja kihlamisel
käepide - osa esemest, millest hoitakse kinni
käepide käsikivil - lakte toetuv kepp, millega aetakse ümber
käsikivi /alumine ots kinnitub krampi/
käerande, käerande, käerandet - vt. käeranne
käeranne - osa käest käelaba ja käevarre vahel
käeselg - käe ülemine pool, vastand pihule
käevars - käe osa randmest õlani
kägu, käu, kägu - lind Cuculus canorus; seda nimetust tarvitatak-
se võrdlemisi harva, sest Pranglis on kägu 'kukkulind'
käi, käia, käia - ümmargune pöörtahk, millel teritatakse terariis-
tu, käia vändaga ümber ajades
käiaihe - käiamoldi kogunud peenike liiv, mis kulub lahti
käiast käiamisel
käiamma, käian, käiasin, käiada - käia abil teritama

läiamold - väike küna, milles on vett ja mille kohal pöörleb
käi käiamisel

käiatahk - vt. käiaihe

käiavänt - vänt, millega aetakse käia ringi

käiksed, käiste, käiksi - naisterahva pühapäevariie, ainult
piha ümber; kantud õige vanal ajal. Pranglis ei mäletata
olevat rahvariiet

käima, käin, käisin, käia - edasi liikuma; külastama; 'lehmad
käivad juba metsas'; 'nemad käined Preiolmi aaj kuolis';
'mei käisimme vaarmas' = vaarikaid otsimas

käima akkama - käärima hakkama /õlit/

käiv jää - liikuv jää meres kevadel

käkk, kägi, käkki - verileib; tehti Pranglis väga harva

kälimies - naise õemees

kämm, kämmu, kämmu - käsi laste keeles

kälmal, kämpla, kämmald - lahtine käsi, käepihu

känd, kännu, kändu - puu alumine osa, mis jäab maha peale puu
raiumist või saagimist

käppad, ka: käbad - esimesed jäsemed, näit. hilgel, koeral jne.

kärbane, ~~kärbase~~, kärbast - kärbes, Musca domestica

kärbasekiiri - kindakiri kärbse kujutusega

kärbaseliliid - kibe tulikas, Ranunculus acer; aga ka
teised niidul kasvavad tulika liigid

kärbasepiits - vahend kärbeste surmamiseks, tehtud nah-
või kummilapist, ^a vrs taga

kärbaseplaks - vt. kärbasepiits

kärbasesisen - harilik kärbseseen, Amanita muscaria

kärgas, kärka, kärgast, kärki, kärkjega - 1/ käbi /männil,
kuusel/; 2/ kivine maakoht; 1 - 'männikäkkad paña pa'a ala'

kärgatama - järsku tugevat häält tegema

kärikajagas - naerukajakas, lind Larus ridibundus

käristi - sõtkas, veelind Bucephala clangula

kärkima, kärgin, kärkisin, kärkida - taplema, kõvasti pahandama

kärm e, kärm e, kärmest - kiire, usin, vilgas.

kärn #, kärna, kärna - haavale tömbunud köva kooruke

kärnikane, -kase, -kast - kattunud krobeliste teravike ga,

kärnadega, mügarikega, nagu kivikammelal,

kärnkon n - kahepaikne Bufo bufo; esineb saares, aga harva

kärr, kärru, kärrud - käru; vt. kärru

kärru, kärru, kärrud - suurem kahe rattaga veok, millegi vedamiseks, näit. heinte vedamiseks, adru vedamiseks jne.

kärrupes t - nöör, millega veetakse kärrut

kärrupuu - käru käsipuud, millest veetakse või lükatakse kärrut vedamisel; vahest pannakse kõrvale ka pest vedamiseks

kärrutama - käruga kokku vedama

kärs, kärsa, kärssa - seanina otsas olev laiem rant

kärtsa a i s - kõrbenuud lõhn

kärtsama, kärtsan, kärtsasin, kärtsada - vähe kõrbema /uuem/; vt. korbuma

käsi, käe, kätt, käsi, käsijega - inimese ülemine jäse

käsi kivi - käsiveski kiviringina, millega jahvatatakse teri; varemalt on saares olnud igas talus käsikivi, kuid praegu on neid veel mõnes talus /näit. Koistul/, mida kasutatakse linnaste jahvatamisel

käsi kivikast - puust kast käsikivi ümber, kuhu kogus jahvatamisel jahu

käsiluud - väike viht, millega pühitakse; käsiluual pole vart

käsi ong - väike õng kalapüüdmiseks; saares palju ei kasutata, sest see on 'ajaviitamine'

käsipuu - 1/ vokil piu, millele kinnitatakse koonal; 2/ kaitsepuud treppide kõval, et ei kuku maha

käsipuur - väike puur käepidemega, millega puuritakse auku käega keerates

käsipuusa la - käsipuusakili

käsi raha - kattha kinnitamiseks antud raha enne selle välja teenimist

530

käsitöö - töö, mis tehtud käsitsi koduselt
käsiüövel - lühikese pakuga höövel
käsk, käsu, käsku - korraldus täitmiseks
käskima, käsin, käskisin, käskida - mõjuvalt korraldust tege-
ma täitmiseks
kätki, kätki, kätkit - laste kiigu, kätki; kätkit kiigutatakse
kätkilauad - lauad, milles kätki on kokku löödud
kätki pohilauad - laud, mis moodustavad kätki põhja
kätkisambad - püstpuud, mille külge on löödud kätkilauad
kätkitallad - kaarjad puud kätki kere all, millel kätki
kiigub

rätterättik /pikk kitsas kangaosa, millesse pühitakse ja
kuivatatakse käsi ja nägu; vt. silmarättik

kätpäidi - kätpidi

kätpäälle lüöma - pulmas võidu raha panema ütelusega: Minu käsi
pääl!

käviark - käbi tagumises otsas olev hark, mille vahel aetakse
lõng

kävikand - tagumine võrgukäbi ots, milles on hark lõnga pea-
le kävitamiseks; vt. käviark

kävikel - painduv osa kävininas, mille taha põimitakse niit,
lõng

kävikorv - väike korv, milles on võrguparandamise vahendid:
käbi, kalsi, koersi, sõrmnuga jt.

kävinena - võrgukäbi terav ots, kus on kävikeel

kävitama, kävitän, kävitasin, kävitada - võrgukäbile lõnga
peale ajama, põimima

käagistama - hingi kinni surudes tapma või tappa tahtma

käänid, käänije, kääni - erilised rauad puuassi-vankri assiots-
te alumisel küljel kaitseks, et ass ei kuluks

kääniksed - madalad ja pikad jää kuhjad rannast rohkem eemal

käärima, käärin, käärisin, käärida - kangast looma

käärpuid - kaks suurt risti pandud raami, millele kääratakse

peale kangelõimed; käärpuud koosnevad küllepuudest ja ristpuudest; keskel on seljapuu

käärpuu postid-tugevad käärpuude välimised puud, küljepuud, millele aetakse lõngad; ka: küllepuud

köhevili - kohevili

köhima, köhin, köhisin, köhida - instinktiivselt hingeköri puuhastama kuuldavalt, köhaga

köhm, köhma, köhma - köõm, mis peas; 'ülgerasva-siebiga pesta pääd, kui köhm on pääs'

köhn, köhna, köhna - lahja, halvasti toidetud

köienagi - looduslikult okslised puud või selleks valmistatud hargid, millele riputatakse rannal köied, poojud, kupud, ankrud, leeted jne; köishark

köieots - lühike köietükk

köis, köie, köit - jämedam näör, millega lastakse võrgud merde parajasse sügavusse, all ankur, peal pooju; veetakse koomaid, seotakse asju jne.

köisark - oksine puu, mille harudele pannakse võrgu köied, leetted, poojud jne.; vt. köienagi

köitama, köidan, köitasin, köitada - köitma

kömp, kömbi, kömpi - laste mängimise vahend, - lihtne tugev teivas, puuklots küljes; klotsidele toetati jalad ja siis 'käia' 'köpiljega' /Joostil oli tumm poiss Eemil, see käis õige körgete kömpidega; ta tegi ka teistele lastele kömpe/; sage-damini: kömbid

kömpima, kömbin, kömpisin, kömpida - kömpidega käima; 'akkame kömpima'

kört, kördi, körti - vedel jahusupp, enamasti rukkijahudest

köss, kössi, kössi - vilets, saamatu inimene; 'päris kössiks jäame siis, kui ei julge välja astuda'

kössitama - külmetades kokku tömbama istudes

köst, kösti, kösti - pärn

köster, köstri, köstrit - kirikuõpetaja abiline; 'köstri juures oli tuba lierilastele'

kübar, kübara, kübarat - laiaservadega müts

kübar - oup - naiste peakate, millel kere mustast siidist, all must pits servas; taga kaks lehvi, mida köidetakse lõua all kinni; ees olid kollased suled, millel otsas kullakarva pärlid

kügikkillala - kükakili

küha, küha, küha - köha

kühvel, kühvli, kühvli - 1/ vahend sōredate aineste tõstmiseks, nagu jahu, tangu jne.; ka: kardulikühvel; 2/ kühvel-labidas

kükakkilla - kükakili

kükkitama - maha istuma, toetudes põlvedele

küla, küla, küla - talude kogu; Pranglis on kolm küla: Kelnasi, Idaotsa, Länneotsa

külakuhja tegema - lastemäng, kus teisi lapsi visatakse lastehunnikule ikka otса või ronitakse ise teiste peale; alumi-

sed püüavad jälle alt välja ronida; mängitakse harva

külakupjas - ametlike teadete edasi-andja kūlas; kohustuslik amet, mida täidetakse kordamööda talude järgi

külamies - võõras, mitte oma pere inimene

külas käimine - ööseti piigade pool magamas käimine. Pranglis oli see moes; neiud lasid noorimehi oma juurde - keda lasid, keda mitte

külavahе - ala kūla majade vahel

külg, külle, külge - pool keha; teine pool, teatud pool

külgvits - paadi külgedel olev ~~pealelöödud~~ kaarjas puu, sage-dasti raudtallaga, mis kaitseb paadi laudu vigastamise eest teladel maale tömmates

külimerk - märk, mis paistab paadiga sõites ~~küljelt~~; 'pane ~~küli-~~ kulgile!'

küllila - küljeli

küllepuu - käärpuude väline puu, post, millele kääritatke lõngad; ka kangaspuidel on 'küllepuud'

küllepääline task - task ülikonna külje peal

külmad kalad - värsked kalad panniga keedetult ja siis toiduks
 külmalt antud; vahest tarretab ka vedelik; vt. külmkala
 külmaraua peitel - tugevast terasest meisel, millega lüüakse
 külmale rauale sisse täkkeid
 külmet, külmeti, külmeti - 1/ külmit, tavaline jahutoomise nõu
 kas kotist või kirstust; 'jahu tuoda külmetiga'; 2/ kalamõõt;
 ka poolkiilmeti, veerand külmeti
 kilmkala - värsked räimed ja kilud pannil keedetud ja lastud
 külmaks minna; süüakse külmalt
 kilm kinksepp - köver raud, mis pannakse saabast parandades saa-
 pale liistu asemel sisse
 külvama, külvan, külvasin, külvada - seemet pöllule või peen-
 rale laialti viskama
 kümme, kümmet - 1/ arv 10; 2/ leht kaardimängus, loeb silmi
 küna, küna, küna, küni, künijega - küna vee või loomatoidu jaoks
 künajalad - tugev alus pesukünnal, et küna oleks kõrgemal ja
 seisaks paigal pesemisel; koosnevad kahest tugevast otsmi-
 sest kaarjast loogast ja kahest küllepuust; all on neli jal-
 ga; mandril: kraejalad
 künaki rves - eriliselt valmistatud õõnsa teraga kirve, mil-
 lega silitakse küna valmistamisel künapõhi ja külged
 künakoats - küna otsmine libamisi osa, millel pestakse
 künapuu - jäme puu, millest tehakse küna
 kündama, künnan, kündasin, kündada - kündma; 'Luolt kündasimme
 kaks aeda ärä'
 künkad, künngaste, künkai - mättad, mis trambitud pehmesse maasse
 künispalk - palk ukse all, mis moodustab ukse künnise
 künnepää - sörmeküünite tagumine osa küüne ja nahal piiril;
 vt. vastamine
 küns, künne, künnt - kiiüs; 'pikkad nagu kulli künned'
 kuntskouku vedama - sõrme tõmbama - eriline jõukatsumine
 noortemeeste vahel
 küpset, küpse, küpset - mitte toores, valminud, söögikölblik

küpse ndama - küpsetama, näit. kala

küpsetama - toiduks kõlbuliseks muutma peamiselt palavuse ja tule kaasabil, mitte vees keetes

küpse k a l a d - ahjus õlgdedel või pannil küpsetatud kalad, küpsikud; kalad peetakse enne riimsoolas, siis küpsetakse

kütke, kütke, kütke - vt. kütki

kütki, kütki, kütki, kütki, kütki jega - paelast, nöörist, köiest, ketist seos, millega kinnitatakse loom laudas seina külge; nöörist olid kaheharulised, mis seoti korralikult looma kaela ümber, et sõlm kuidagi järele ei annaks; ketist kütked olid tavalised, neid osteti linnast juba valmilt

küttama, küttan, küttasin, küttada - kütma

kütt, kütti, kütti - jahimees, jäger, kes tapab püssiga jahisaaki küttima, küttin, küttisin, küttida - jahil käima, merelinde vaanima

küögirätt - rätik, millega kuivatatakse köögis sööginud /u./

küök, küogi, küöki - koht, kus keedetakse, väike ruum ahju ees

küömnend, küömnije, küönni - köömned, Carum carvi

küömneseai - kahekopikane sai, millele oli enne küpsetamist riputatud peale köömneid

küömnenvaars - vt. küönned

küünal, küünla, küünald - küünal, valgustusvahend

küünar, küüntra, küünard - pikkusemõõt, 21 tolli; umbkaudne

küünra pikkus saadi mõõtes ümber oma pea, või ka küünarmuki otsast keskmise sörme otsani

küünarpuu - enamasti kandiline kepp, millele märgitud peale küünra pikkus. Sagedasti ühes otsas käepide, teisest välismisest otsast vähe peenem

küünenvihha - tundmatu vägi, mis ajab kütinega tömmatud haava pahaks ja mädanema /mustuse ja bakterite mõju/; ka: künneviha

küünatlakarp - väike kast, milles hoitakse küünlaaid

küünatlalühter - küünlajalg, üheharuline, kasutatud harilikus majapidamises; kabelis oli lae all neljaharuline küünlajalg, lühter

küntlapäev - tähtpäev 2, veebruaril

küür, küüra, küüra - küür, küüru

küüt, küüdu, küütu - looma värvus, - teisvärvuseline joon üleselja

L

laaberda ma - käima hooletult, longates

laadaline - laadal käija

laagvesi - arstirohi mitme haiguse vastu; soome: halvajavesi

laam, laama, laama - valge viir mere vee peal vaikse ilmaga /sel-
le tekkimist ei oska saareinimesed seletada/

laamama, laaman, laamasin, laamada - erilised valged judad me-
repinnal näha olema, laumama; näima eriliselt valge ribana

laamerda ma - leegitsema, suure tulena põlema

laane, koh. laanele - talu Kelnasi külas

laanemets - perekonnanimi /uuem, endine Tüüberg/

laarik, laariku, laariku - rannast leitud merest välja paisatud
varandus - puud, palgid jt., mis meri välja ajab

laasberg, laaspärg - vana perekonnanimi

laat, laada, laata - ajutine kaubavahetuse koht; tuntuim oli
Jöelähtme laat mihkli päeva ümber

laatsaki ~~lä~~ - lamedalt vastu maad

laba, lava, laba - mingi laiem osa mõnes tööriistas või ka keha-
osas, näit. aerulaba, käelaba jne.

labagad - labakindad

labajala valts - vanem valtsitants, kiire iseloomuga ja
laia keerutamisega valsi taktis

labajalg - jala esimene osa, mis puudtab ^u käimisel maapinda

labakindad - kindad, milles on ruumi vaid kogu käe jaoks,
eraldatud ainult peial

labane, labase, labast - 1/ lihtne; 2/ kangas - lihtne riie, mis
kootud vaid kahe niiega

labi, lapja, lapja - labidas, eriti see, millega võetakse välja
jääaukudest nende raiumisel jäätükke

labidas, labida, labida - tavaline kaevamisvahend; vt. labi

labidatera - osa labidast, mis kaevamisel tungib maa sisse
labidavaars - pikk puust käepide labidaga töötamisel
labikinjad - madalad naisterahva kingad
labulised - kutsumata võõrad pulmades, lapulised
ladu, lau, ladu, sisseütl. ladu - heinaküün, kuur; 'panimme einad
ladu'
laduma, laun, ladusin, laduda - peale panema, üksteise peale
tõstma, näit. puid, kive jne.
laegas, laeka, laegast - neljakandiline piklik kast riiete ja
teiste asjade hoidmiseks, enamasti värvitud, kramplukk ees
laelamp - lamp, mis ripub laest, valguse andmiseks kogu ruumile
laelaud - lauad, millest tehtud lagi
laerik, laerikku, laerikku - vt. laarik; rannalt korjates saa-
vad korjajad laeriku omale või. vähimalt kolmandiku seaduse
järgi; merest korjates aga kuuendiku; enamikus on laerik
hukkunud laevalt
laeng, laengu, laengu - püssi pandav hulk püssirohtu, mis vaja-
lik haavlite ja kuuli välja paiskamiseks tugeva jõuga lasta-
vasse looma
laev, laeva, laeva - suurem alus, veesõiduk; eraldatakse: purje-
laev, aurulaev, muotorlaev
laevaahter - laeva tagumine osa
laevaaikur - suurem haruline raskus rauast, mis põhja kinni-
tatuna peab laeva kinni soovitud kohal
laevakari - väike kehvel Rivimaa lõunas Kiburikari otsas,
lõunas
laevakerre - kogu laev ilma taglaseta
laevakiil - tugev lapik palk laeva kõige alumises osas
laevalagi - laevatekk laevaruumi kohal
laevaluuk - auk laevatekis, mille kaudu pannakse kaup laeva-
ruumi ja võetakse ka välja
laevamies - meesterahvas, kes on laeva teenistuses
laevanina - laeva esimene osa, võör

337

laeva p e r a - laeva tagumine osa, ahter, pära
laeva r e i l i n g - laeva käsipuud pardal kaitseks merde sattu-
mise eest
laeva r u u m - avar ruum laevas, kuhu mahutatakse kaup
laeva t a g l a s - purjed ja nendega ühenduses olevad köied, van-
did jt.
laeva t e k k - laevalagi, millel liigutakse
laeva t r e p p - trepp, millega minnakse laevale; ka muud trepid
laeva v ö ö r - laeva esimene ots
lagal i n e - lakaline vankri esimesel assil, pöörlev osa assi
peal ühes. rõukudega
lagal i s e p u l k - tugev raudpolt, mis ühendab lakalise ja esi-
mese assi
lage, lageja, lagejat - paljas, ilma metsata
lagi, lae, lage - ülemine laudadest või palkidest kate hoonel;
'viskas oled lage'
lahja, lahja, lahja - mitte rammus, kondine
lahm a g a s - suur tükki, näit. maa ala, pöldu jne.
lah t, lahe, lahte - suurem mere osa, mis tungib mandrisse
lahu t a m a - purustama, ühest lahti võtma, lammutama
lahu t a m a jääd - jääd purustama mere lainetest; 'tuul lahutas
jää ära'
lahu t a m a s önnikut - laiali loopima pöllule sõnnikut, ühtls-
selt paiskama
lahu t u s r i t v a d - peenikesed ridvad, mis pannakse õlgkatust
tehes õlgdedele peale ja seotakse siis rooviritvade külge kö-
vaste kinni; vt. laudisritv
lahv a n d u s, -dukse, -dust - lahtine vesi jääl, mis tuleb vee
täusmisest ja pagenemisest
laia l a - laiali
laianokk a g a part - luitsnokk-part, Spatula clypeata
laia t a n u v a ots - pälts kabeli ja Länneotsa küla vahel täna-
vaotsal; siina aeti hommikul lambad karjase kätte

laid, laia, laida - lauakord paadil; laudade järgi märgitakse paa-
di kõrgust; vt. järgmine

laide - paadi kõrguse märkimine, näit. neljalaide, viielai-
dane jne.

laikivi - suurem kivi meres Kurakse ranna kohal; ka: Laiakivi
laine, laine, lainet - vee vall, mis kerkib tuulisel ilmal mere-
pinnale ja veereb ranna poole

laineari - laine ülemine serv, mis aina vaheldub

lainetama - lainetena ilmuma tuule mõjul

laisk, laiska, laiska - mitte virk, töötahtetu; 'päälael laiskal
täid'

laiud - väikesed saared Hiiumaa ümber. Pranglis tuntakse laid, aga oma kõnes ei tarvitata, - siin on kari, lood

laiutama - paadile laidu, s.o. laudu panema

lakk, laga, lakka - 1/pikkade karvade kimp, näit. hobuse lakk;
2/ mingi laiem osa, mis käib kinni, näit. märssilakk; 3/
hoonepealne ruum katuse ja lae vahel, näit. toalakk; toa-
ja laudalakas hoitakse heinu, esimese ka mitmesuguseid asju
lakkapääsusuke - suitsupääsusuke, Hirundo rustica; vt. järgmine
lakkpääsusuke - vt. eelmise

laksima, laksin, laksisin, laksida - laksuvalt loopima, näit.
hülgepindu veokile

laksutama - laksuvalt lööma, häält tegema, näit. keelt laksu-
tama hea meelega

lala, lala, lala - jalga laste keeles

lalu, lalu, lalud - jalga lapse keeles

lambakari - väike kari Leigari kari ja Jahukari vahel

lambakaarjanne - inimene, kes käib lammaste karjas, enamas-
ti kordamööda taludest

lambakarssen - lambaad laudas

lambakapp - lamba esimene jäse ülemise lihaga, sagedasti
kefriisel kuivatatud

lambaliha - liha, mis saadud lamba tapmisel

- lambamaugu - lamba siseelund, puhastatakse toiduks keeva veega, nühkides õlgede või heintega
- lambamarjad - harilik kukehari, Sedum acre
- lambanahk - lambalt saadud nahk villadega
- lambanitamine - lambalt villa eemaldamine lambaraudadega
- lambanännid - põldosi, umbrohi Equisetum arvense, peamiselt kevadine viljalone taim /harva/
- lambatarakivi - suurem kivi praeguse laskeplatsi juures
- lamba pesemise päev - päev, millal pesti meres, enamasti Mölgis, ühiselt lambaid /vt. kirjeldis/
- lambaraud - vedrutava päraga lõikeriist lammaste niitmiseks
- lambareis - lamba tagumine jäse ülemise lihaga; kuivatatakse sagedasti kerisel suviseks lihaks
- lambatal - noor lammas, kes veel imeb
- lambimokkad - poolkumerad plekist külged lambitule ümber, mis võimaldab suurema tuleleegi ilma suitsemata
- lambisukk - eriline peenikesest traatvõrgust kaitse gaasi-lambi tulel /uuem/
- lambitahat - pehme, kootud riideriba lambis, mille mööda töusib õli põlemiseks
- lammas, lamba, lammast, lambai, lammastega - emane Ovis aries
- lammik, lammiku, lammiku - lame asi /harva/
- lamoor, lamoori, lamoori - tuntud väljend kaardimängus, kus trumbist on käes ka äss ja kümme /uuem/
- lamp, lambi, lampi - valgustusvahend, kus tuli põleb tahi otsas, saades põlemisainet õlist
- lang, langa, laanga - lõng, kiududest keerutatud peenike niit
- langavicht - lõngade hulk, mis haspeldatud ühtseks kimbuks
- langaoli - lahjendatud väävlihape
- langetöbi - haigus, kus inimene langeb maha meelemärkusega
- lapja, lapja, lapjat, lapju, lapjujega - labidas, labi
- lapp, labi, lappi - paik, väike tükki riiet kulunud augu peal; 'labid paanna ala lappijes'

appama, lappan, lappasin, lappada - 1/ köit merest välja võttes ringidesse asetama, ringima; 2/ kangast maha võttes lapesse panema; 3/ nooda pära ja tiibu paatidesse korralikult panema, et oleks hea sisse lasta

appikiñgad - madalad naisterahva kingad; ka: labikingad
appima, lappin, lappisin, lappida - parandama, lappi peale pannema katkisele kohale, paikama

appuline - kutsumata võõras pulmas; vt. labuline

aps, lapse, last - vanemate järglane

apsega türuk - naisterahvas, kel väljaspool abielu laps

apsemüts - kerge müts rinnalapsel, sagedasti ilustatud lindidega

apsenart Sud - mitmesugused riidelapid, mida pannakse rinnalapsele alla, et ei määriks mähet

apseära magamine - lapse suremine lääbumise teel, kui ema raskesti magab ja misa sulub lapsel hingamise ~~all~~; esinenud vaid üks kord

apsepolv - lapsena elamise aeg

aptuù - pallimäng lastel, peamiselt poistel /uuem/

artsaks, lartsaka, lartsakat - suur tükki, ulatuselt tähelepanav

asipuu - puu, millega lastakse kanga lõimet ette; 'loimepakk on sarvijega, lasipuu käib sarve taha'

askaja - kalur, kes laseb nooda, võrgu meresse jää all kala püüdes

askema, lasen, lasin, lasta, nemad lassed - laskma; 'külarahvas laskesitte onged mere'

askemisse maa - vahe piissilaskja ja lastava eseme vahel

askelats - plats, kus lastakse ja kuhu jääb maha lastav loom, näit. hulgus

askme, laskme, laskmet - vt. laskmekoht; 'vergud viia ahkjuga laskmele'

askmeauk - auk, millest lastakse vörk, noot või uit jää alla

- kala püüdmisel; vt. laskmekoht, laskme
 laskmekoht - koht jääl, kus lastakse võrgud või noot jäää alla kala püüdmiseks
- last, lasti, lasti - aluse, paadi koorem
 lastigas - õhuke kumm mitmesugusteks asjadeks
- lastima, lastin, lastisin, lastida - alusele lasti, koormat peale panema
- latt, ladi, latti, latti, lattijega - pikk ritv, ühtlane **teivas**
 lattaid - pikkadest lattidest valmistatud tara
- lattar, latri, latrit - latter, hobuse ese, mis piiratud erilise vaheseinaga
- lattarm, -rmi, -rmi - latern
- latter, latri, latrit - ruum, milles on hobune tallis, valmistatud vahelaudadest; ka: lattar
- lattikas - latikas, kala Abramis brama; seda sõna tuntakse, kuid 'saares ei ole ladikku'; ka: ladikkas
- lattraud - pikkade lattidena turustatav raud
- latsik, latsiku, latsikut - lapergune; 'lambaluida latsikuid'
- latturi mäng - vt. laptuu
- latv, latva, latva - puude ülemine osa
- lauajalad - enamasti ristilöödud laudadest tugi, millele toetub laud, sagasti eraldi, millele tõstetakse tarbe korral laud peale
- lauanarts - mingi räbal või kulunud riide lapp, millega pühitakse laud puhtaks peale sööki
- lauanuga - erilise kujuga nuga laual söömiseks
- lauaots - 1/ söögilaua väline ots, kus söid enamasti lapsed; 2/ lühike tükike lauast
- lauarahvas - inimesed, kes käivad kabelis armulaual
- lauasahotel - väljatömmatav sahtel söögiasjade panemiseks
- laud, laua, lauda - 1/ majariist, näit. söögilaud; 2/ saetud laud, saelaud; 3/ üksik osa vitstega koosseisvas puunõus, näiteks ämrilaud, tuovrilaud, kabalaud, kibulaud jne.

542

laud a pesema - lauda veega puhastama: pühitakse esiteks üle lauanartsuga, siis pestakse laud veega üle nuustikuga; lauda pesid kas lapsed või ka perenaine

laud a üppama - omapärane sport laual hüppamisega /vt. kirjeldis/
laudi, laudi, laudit - 1/ lavasi, laud seina ääres, millele saab midagi panna; 2/ lao kohale lattidest ja ritvadest teh-tud lagi

laud i s r i t v - peenike ritv, millega seotakse õled rooviritva-de külge; vt. lahutusritv

laug, lau, laugi - 1/ madal koht saarte vahel, kust võib jalgsi läbi minna, näit. Tiirloo laug; 2/ ühtlaselt ja pikamööda töusev, näit. laug rand; Pranglis on läänepool laug meri, idapool järsk; 'laud rannad'

laug, lau, laugu - vähe keerutatud, näit. löng; 2/ laug verk - vörk, mille silmad seisavad laialti nii, et näivad ruuduna; 'laug verk ei püüa ästi kala'

lauk, laugu, lauku - loom, kel peas on teisvärviline lapp; lehma-nimi

lauladus, -dukse, -dust - laulatamine

lauladussõrmus - sõrmus, mis pannakse laulatamisel kätte ja on abieluinimese tunnus

laulama, laulan, laulsin /ka: laulin/, laulada - laulma

laulatama - peigmeest ja pruuto seaduslikult abielrahvaks õnnistama, enamasti kabelis või kirikus

laulukoor - lauljatest koosnev kogu ühise juhatuse all

laulumies - vt. kabelimies

laulupidu - üldine laulukoorede kokkutulek ja laulmine ühi-se juhatuse all suure hulgana

lauluramat - kirikulaulude kogu

laulusal - salm mõnest laulust

lauluääl - võime kuulda valt laulda ja häält kinni pidada

laupäev - viimane tööpäev nädalas

lauriats - 1/ mehenimi; 2/ lauritsapäev

543

lauritsakurat - vaim, mingi elajas, kes püüab karistada
lauritsapäeval kalastajaid

lauritsapäev - tähtpäev 10. augustil, Prangli kabeli nime-
päev

lauritsavill - vill, mis saadakse lammastelt lauritsapäe-
va-aegsest lamba niitmisest

laut, lauda, lauta - ruum kariloomade pidamiseks

laut, laudi, laudit - varbadest punutud sõrestik reetiibade pehl

lautama, lautan, lautasin, lautada - laotama, laiali paiskama;
'rukkip laudetti perandalle'

lautama kalja - kaljaastjast kaljaraba välja võtma ja kalja
tarvitamist selle kaljateoga lõpetama

lauvesi - vt. paguvesi

lava, lava, lava - saunalava

lavansaar - suurem saar Soomelahe idaosas; ka: Lavassaar

lavasi, lavasimme, lavasind - riul kuski seina küljes, millele
saab midagi panna; ka: riiul kapis

lavassaar - Lavansaar Soome lahe idaosas /peamiselt vanemate
inimeste kõnes/

lebaalud - lepakalud, põletispuud leppadest, teatud pikkuse-
ga ja pooleks lõhutud

lebalind - metsvint, Fringilla coelebs; ka: leppalind

lebamäe - talu Kelnasi külas

lebatrini, -triini, -triini - lepatrini, putukas Coccinel-
la septempunctata jt.; ka: leppatriin

lebik, lebikku, lebikku - lepik, lepamets

lebiku, lebiku, koh, lebikulle - talu Idaotsa külas

lehker, lekri, lehkri - lähker, kahepõhjaga õonesnõu; laudu
hoiavad koos kaks paari vitsu; ühes lauas oli lehkrisu, mis
suleti prundiga; lähkrit puhastatakse kividega

lehkrikkived - väikesed kivid, mis pannakse lähkrisse ja
pestakse nendega lähkrit, s.o. hõõrutakse tugeva raputami-
sega seespoolt laudadelt limane, pahamaiguline kord; lähkri

574

pesemist on seepärast juba kaugelt kuulda

lehkrirkorvad - kaks öösi lähkrilaudade küljes, mõlemal pool lähkrit, kuhu kinnitatakse lähkripaela ots

lehkrillaud - kumerad lühikesed lauad, millest valmistatakse lähker; laudu hoiavad lihti lähkrevitsad

lehkrripaul - tugev nöör, millega kantakse lähker seljas

lehkrirunut - puust valmistatud lühike pulk, millega suletakse lähkrisuu; runut on hästi ümmarguseks vestetud

lehkrisuu - ümmargune auk, millest valatakse lähkrisse piima või vett, enamasti lehtri abil

lehkrivits - puuvits, mis pannakse lähkrile peale, et lauad oleksid lihti ja vedelik ei pääseks laudade vahelt välja

leh'm, lehma, lehma, lehmi, lehmijega - emane veis, Bos taurus

lehmakied - konnarchi, taim Alisma plantago

lehmane vasikas - emane vasikas

lehmaroht - hobumadar, taim Galium verum

lehmasarv - lehma sarve tohl, seest õones; kasutati vokivõide hoidmiseks, vanasti ka kupusarveks jne.

lehmaudaraliile - nõiahammas, taim Lotus corniculatus

lehmlaut - lehmalaud

lehmvaskas - emane vasikas; vt. lehmane vasikas

leht, lihe, lehte, lehti, lehtijega - leht, puuleht, ajaleht

lehte lüöma - mõnes kaardimängus /näit. omatrump, viislehte/ kaarti panema tagant kätt, kui eeskätt mängijal pole enam paari täis

lehtjalg - 1/ lestadega varustatud linnujalad; 2/ mees, kes ei karda vett, kellel on 'pidavad saäpad'

lehtmets - lehtpuudest koosnev mets

lehtpuu - puu, millel arenevad lehed

lehtsahk - hölmader, lestassahk /mandril/

lehttubakas - lehtedena turustatud tubakas, müüdi pakkides

lehv, lehvi, lehvi - lint, lai pael, näit. kübatul, mütsil

lehvkoi - ilutaim Matthiola incana; 'koidest on viel lehvkoi.' -

vastas üks keelejuht naljaks, kui talt päriti teateid koide kohta

lehvi tama - käega viipama, rätkuga liigutama

leib, leiva, leiba, leibi, leibijega - peamiselt rukkijahudest valmistatud ja ahjus küpsetatud toit

leiba ahju viskama - eriline lastemäng /vt. kirjeldis/

leiba sotkima - 1/ lileba sõtkuma; 2/ eriline lastemäng, mandril 'hasveldamine' /vt. kirjeldis/

leiba tegema - leiba küpsetama; vt. kirjeldis, seal ka teised oskussõnad

leibu ahjust välja vottama - küpsenud leibu ahjust väljastama

leida, leida, leidat - naisterahvanimi, uuem

leigari kari - väike kari Suurepaadi lahes Jahukarist ja Kopli alusest läännes

leigatud tubakas - tubakas, mida turustati lõigetena; polukrupka

leikama, leikan, leikasin, leikada - 1/ juukseid lühendama; tavaliselt leikasid mehed üksteisel juukseid; ~~mu~~ 2/ muneli-kama - kohitsema, kastreerima, näit. kulte, jäärasiid jne.

leikus, leikuse, leikust - jää, mis ajab servast üles kokku surumisel

leilender, -dri, -drit - reinländer, tants 4/4 taktis

leissi, koh, leissile - talu Idaotsa külas

leivaa hi - ahi, milles küpsetatakse leibu; harilikult tavaline ahi elamus

leivaa sti - astja, milles tehakse leiba /leivakuina palju ei tunta, olnud kasutamisel õige annu/

leivaisa - peremees, kelle juures teenitakse, kes annab leiba

leivajahu - jahu, millest tehakse leiba, harilik rukkijahu

leivakorvane - toit, mida võetakse süües leivale kõrvale; peamiselt soolakala, liha

leivakott - lihtne riidest, enamasti tugevast takusest riidest

kott, milles kantakse söögiks kaasa leiba; kotisuu kõidetakse kinni tugeva paelaga

leiva künna - küna, milles tehakse leiba /kasutatud õige ammu/
leivalabi - leivalabidas /vt. see/

leivalabidas - lai, pikavarrega puust labidas, millega ulatatakse toored leivad ahju küpsema; vahest oli kuni 9 leiba ahjus, kolmes reas, iga ühes 3 leiba

leivalaud - 1/ tugev laud, millel vormitakse ja veeretatakse leibu enne ahju panemist; sagedasti on selleks leivaastja kaas, mis pandi kahele järile; 2/ laud, kinnitatud lae alla nööridega, millel hoitakse suvel leibu, et hiired ja rotid ei saa nendele kallale

leivaluud - enamasti mängiokstest tehtud luud pika varre ot-sas, millega pühitakse puhtaks leivaahju põrand; ka: ahjuluud
leivamerss - ~~cast~~ohust valmistatud leivakott, milles hoitakse väljas käies leiba; vt. merss

leivanaarts - puhas lapp leivapuruga, mis pandud vanasti lastele suhu, nagu nüüd kuiv lutsu

leivapuru - 1/ leivast murenenud peenikesed osad koti pöhjas, laual jne.; 2/ katkinäritud ja süljega segatud puru, mis pandi peale mõnele haigusele, näit. paisele

leivapuuds - seisund, kui perel ei ole enam söögiks leiba
leivategu - leivategemine, leiva seadmisest kuni ahjust välja võtmiseni

leivatükk - lahti lõigatud suurem leivapala

leivaus - uss, töuk, mis leivas; esinenud varemalt, enamasti pahatahtliku inimese nöidumise tagajärjel

leivavanhmad - inimesed, kes annavad leiba, leivaandjad lekkima, lekin, lekkisin, lekkida - vett sisse laskma /uuem sõna, vanem: vuodama/

leks, leksu, leksu - lõks, näiteks hiirelõks; hiierelõksud toodi linnast ja need olid tavalised

lemm, lemme, lemme - kõrreliste leht, lai, õhuke asi, näit. rohulemm

- 543
- lemmiku säär - pikk merde tungiv neem Äigna saare idaosas
lendava - järsku tunud haigus
- lendava rohud - kollane ängelhein, *Thalictrum flavum*
- lenkmann - vana perekonnanimi
- lenk, lehggi, lenki - 1/ lenks, silmus millegi nööri otsas; 'kouile pähna lenk vahelle'; 2/ nahast öös, millest pannakse läbi riimapandlast juba läbitõmmatud ots
- lenkima, lengin, lenkisin, lenkida - 1/ noodaköit paati ringima, et korralikult jookseks; 2/ kangast maha võttes kokku lappama
- lenkipull - nooda vedamisel paksust tohust pull pealmises paelas, mille abil rihitakse nooda käiku
- lenksõlm - sõlm, millel üks ots ei ole täiesti aasast läbi, vaid lenksuna, et kergesti on lahtipäästetav; rehvisõlm
- lentsmanni, lensmanni, koh, lensmannile - talu Kelnasis
- lepp, leba, leppa, leppi, leppijega - puu *Alnus glutinosa*
- leppalind - metsvint, *Fringilla coelebs*; ka: lebalind
- leppani einamaa - heinamaa Idaotsa külast lõunas
- leppatriin - lepatriinu, *Coccinella septempunctata*, lebatriin
- leppiku liisu - koduaetud viina, puskari nimetus /uem/
- leppnieme, koh. leppnieme - rannaküla Viimsi poolsaarel idaosas
- lesita ma - pikutama; 'mihed lesitasitte tuas' /venek./
- lesk, lese, leske - üksik abieluinimene, teise pooleta
- lest, lesta, lesta - kala *Pleuronectes flesus*, kirjandusest omandatud, sest Pranglis on rahvapärane 'kammilas'; 2/ õhuke ja lai ese, näiteks 'ernekauna lest', lest ujulindude varvaste vahel
- lestasjalg - lind, kel lestad jalavarvaste vahel; vt. lehtjalg
- letti, ledi, letti - 1/ müögilaud poes; 2/ vt. kangalett
- lettima, lettin, lettisin, lettida - kangast käärpuudelt maha sebima, lappama

leugama, leugan, leugasin, leugada - kisendama, karjuma, lõugama; 'küll ta leugas minu kallal, leugas kui elajas'
leuke, leukene, leukesse, leukest - pöldlõuke, Alauda arvensis,
esineb sagedasti Pranglis

libauant - inimesehunt muinasjuttudes, aga üldse vähe tuntud,
peamiselt kirjanduse järgi

libe, libeja, libejat - libisema panev

libisema, libisen, libisesin, libiseda - maha kukkuda tahtma
libutama, libutan, libutasin, libutada - liputada, näit. saba
libuvarras - lipuvarras, paljudel õues

lie, lie, lied - tuhaga täitunud ruum ahju ees, kus keedetakse

liedi - lehmanimi

lie-edine - osa toast lee ees; seal oli sagedasti mitmesuguseid nõusid, puid jne.

lièkima, liègin, lièkisin, lièkida - kiiresti käima, minema
lièkived - lapergused kivid, mis pandud lee tûber, et tuhk
ja söed ei langeks põrandale

lielougas - kividest laotud kõrgem leeots, millel võis istuda
liemendama - üleni märg olema

liena, liena, lienad - naisterahvanimi, Leena

lienu, lienu, lienud - vanem naisterahvanimi, Leenu

liènukivi - väheldane kivi Kõrvemetsas

lièpama, lièpan, lièpasin, lièpada - kiiresti minema, käima;
'mis sa lièpad!'

lièpuma, lièbun, lièpusin, lièpuda - tuules või vees vabalt
liikuma; 'lippurivis liepuvad vergud ühest otsast'

lier, lieri, lieri - lühike õppeaeg enne täieõiguslikuks kogudusseliikmeks õnnistamist; leeris käidi Jõelähtmes kevadel ja sügisel, mõlemal **Korral** kolm nädalat korraga

lieriaeg - aeg, millal noored inimesed on leeris, seotud sagedasti mitmesuguste mälestustega

lièrikink - mingi kingitus leerist lahti saamisel

lièrikram - asjad, mida võtab leerilaps leeri minnes kaasa,

nagu toit kolmeks nädalaks, magamisriided, leeririided jne.

lièrila p s - üldine nimetus noorele inimesele, kes õpib leeris
lièrileib - tegu leibu, mis tehti leerilapsele kaasa kolme-
nädalaseks leeriajaks, sagedasti parem leib, et 'kelbab tois-
te ulgas süüa'; leerikraami viimiseks Kosterannast või Jõe-
suust Jõelähtmesse palgati harilikult ikka hobune

lièrililiha - liha, mis pandi leerilapsele leeri kaasa; harili-
kult tapeti selleks üks lammas, enamasti pääs; 'sie on sinu
lièripääs, süöda seda nüüd ise', öeldi tihti, s.o. leerilaps
pidi selle rammusaks söötma

lièriode - naisõpilane, kes on samal ajal kellegiga leeris
lièripäss - vt. lieriliha

lièrisai - sai, mida osteti leerist lahti saades Koogilt pa-
gari juurest kodustele ja tuttavatele jagamiseks; harilikult
oli kombeks osta 1 rubla eest kahekopikalisi saia; neid tuli
leerist lahti saamisel enesel jagada ja laiali kanda. Vastu
midagi ei antud, ainult öeldi 'aitähh ja see oli köik

lièrituba - suurem ruum, milles peetakse õpetust leeriajal
kogu kihelkonnast tulnud leerilastele; sagedasti oli leeri-
toaks omaette hoone teiste tarviliike ruumidega

lièriwend - meesõpilane, kes on kellegagi samal ajal leeris
lièteaguss - leetrid, morbilli; .ka: lieted

lièted - leetrid, morbilli; 2/ vt. lietes

liètes, liète, liète - korgist tehtud neljakandilised pakid
võrkude peal, mis hoiavad võrgu parajas sügavuses - kasuta-
takse pooles vees kalu püüdes; ka on muukujulisi leeteid;
'liètes on keik, olgu puuankur, klaasmuna, potska või raud-
muna'

liets, liëtsa, liëtsa - lõöts, näit. sepalõöts

liëtsanöör - nöör, millega on ühendatud sepapajas lõötsa
alumine osa lõötsapuuga

liëtsapill - harmoonik, lõötsapill, - köige tavalisem pill
saares tantsu muusika jaoks

550

liètsa p u' u - pikk puu, millega tõmmatakse lõõtsa sepapajas
liètsel g - liivane saar ranna läheduses, mis ei ole püsiv,
vaid uhutakse ja lõhutakse tormidega

liètsel g - kõrgem liivaseljandik Prangli lõunaosas, suunaga
idast läände; Leetseljal on kabel ja kalmistu

liètsel jaalune - liivane lage Äigna saarel Lemmiku sää-
re ja Äigna vahel

liètsel ja rand - rand Prangli lõunaosas Mölgi loigu kohal
ja sealta läände

lièvik e, lièvikese, lièvikest - leevike, lind Pyrrhula pyrrhula
ligemaks - ligemale; 'ülgepoig nihutas emale ligemaks'

liguma, ligun, ligusin, liguda - puunõusid vees leotama, et
need turbuksid endisse seisukorda; leos olema vees

liguma panema - leotama, näit. herneid

ligunema, ligunen, ligunesis, liguneda - vees seisma, läbi ja
läbi märjaks saama; 'langad panna tuhaga ligunema'

liha, liha, liha - pehme kude looma luude ümber

lihaasti - astja, millesse soolatakse liha säilitamiseks

liha ja kardulid - üldiselt tuntud toit: kooritud kartulid, kee-
detud lihaga; Kaberneemes: kängunannid

lihasuòlvesi - soolane vedelik liha peal lihaastjas

lihasupp - lihaga keedetud supp, näit. kartulisuupp, kapsasupp

lihavotted - ülestõusmise pühad

lihavotted muna - muna, mis keedetakse lihavötteks, sageda-
mini ka värvitud

lihed - vt. loorberilihed

lihelinne - puutuha leotis, millega pesti varemalt pesu, sest
soodat varem ei kasutatud; kohati kasutatakse lehelist ka
praegugi; leheline, leelis

lihepill - mõne taime leht kahe peigla vahel, mis puhudes
teeb ühetaolist häält

lihti - tugevasti üksteise vastu surutud, et õhk ei pääse vahelle
lihtima, lihin, lihtisin, lihtida - ühetasaseks silima, ta-

sandama; 'suur vesi lihtis vahed atrus'

lihtsus ~~u~~^u-säär - säär, mille varukatel ei ole värvleid
lihunik, lihunikk, lihunikku - inimene, kes tapab loomi ja
hangeldab lihaga

liignimi - perekonnanimi

liigudama - edasi nihutama ühest kohast teise, lükkama; 'lin-
nasi liigudetti ruobiga'

liik, liigi, liiki - 1/ eriline nöör, pael purje servas; 2/ vt.
liik, liigu

liik, liigu, liiku - millegi kinnituseks, hüvituseks ostetud viin;
vt. ka liik, liigi, sest üksikud inimesed kõnelevad: liiki
tegema, teised liiku tegema

liikima, liigin, liikisin, liikida - purjele paelu, liike ser-
va ömblema

liikva, liikva, liikvat - joovastav vedelik, eeter

liim, liimi, liimi - aine, mis kleebib puud, paberit jne.

liimeniem - liivane neem ebapärase pinnaga Pikanõmme kohal,
pöhjas

liimeniem e lougas - merelõugas Liimene^{me}/ja Loo-otsa vahel
liimugas - vihmauss, Lumbricus terrestris, liimukas
liin, liini, liini - 1/ õngenöör tursaõngedel, mille külge kinni-
tatakse lipsud õngedega, vahest 700 - 800 meetrit pikk; vt.
ongeliin; 2/ seljatagune, leen

liis, liisa, liisat - naisterahvanimi

liisa, liisa, liisat - naisterahvanimi

liisa-katrina - naisterahvanimi

liissäär - maasäär Prangli kagurannal, kagupoolne ots; ka: Liiv-
säär, kuid esimene on kõnekeeles harilikum

liissäär e lougas - väike lõugas Liisäärest lääne poole

liissäär e säär - pikk maasäär Liisäärel

liitama, liidan, liitasin, liitada - liitma, ühendama

liitrane - liitrine, üht liitrit sisaldav

liiv, liiva, liiva - peenike, sõre, liikuv mass ~~mere~~ ääres

552

liiva, koh, liivale - talu Kelnasi külas

liivaannus - surm

liivakammilas - leest, *Pleuronectes flesus*, mida püütakse liivaselt põhjalt, noodakammilad

liivalage niem - väike neem Aksis, Sadamaneeme ja Kaguotsa vahel; ka: Liivaloukaniem

liivalahit - väike lõugas Aksi saare idarannal Kaguotsa talu kohal liivase rannaga

liivalougas - väike lõugas Aksis Liivalahe juures

liivaloukaniem - vt. Liivalageniem

liivanena - väike neem Prangli idarannal

liivanena paas - paas meres Liivanina kohal

liivarohit - vareskaer, *Elymus arenarius*; 'liivarohu panitte poisiid kahe päkka vahelle ja vilistasitte siis sellega'

liivasäär - väike liivane säär Kiburikari kohal

liivasääre ots - kitsam koht Liivasääre ja Kiburikari vahel

liivatee - nõmme-liivatee, *Thymus serpyllum*

liivatiir - rannatiir /Neemes/, *Sterna macrura*

liivatüll - liivarüüt, *Charadrius hiaticula*

liivkaer - vareskaer, rannataim *Elymus arenarius*

liivsäär - kagusse tungiv saare neem, peaaegu täiesti liivalutena, osalt lage; rohkem kirjanduslik nimi, kuna harilikus kõnes kasutatakse: Liisäär /vt./; vrd. Liivasäär

liivsääre lotk - madal lohk Liisääre neemel, ajuti veel all, muidu kuiv /*Lycopodium inundatum*'i leiukoht/

lilla - koeranimi

lille, koh, lillele - talu Länneotsa külas

lilleberg - vana perekonnanimi

lilleberi, lillebergi, koh. lilleberile - talu Kelnasi külas

lillemäe, koh, lillemaele - talu Kelnasi külas.

lillepott - pott, milles kasvatatakse lilli; hoitakse enamat ti aknalaual

lilles, lille, lillest - lill, õitsev metsik taim

l i l l e v o r s - vana perekonnanimi

l i l l i - lehmanimi

l i l l k r u n n i o t s - pikem säär Äigna saarel

lima, lima, lima - 1/ vetikad, mis arenevad seisvas vees, allikates jne.; 2/ pikad vetikate paelad mererannal, mis paisatud merest rannale, enamasti rohekas-kollased; 3/ pehme sodi, mida lained toovad kaldale; 'vergud ajas lima täis'

lima s o d a - lastemäng, kus loopimise esemeks on rannal leiduv lima

limiit, limidi, limiiti - limiit, mingi määr /uuem/

limpu, limpu, limpu - õhuke leivakakk /soomek./

limunaat, -naadi, -naati - magus jook, limonaad

lina, lina, lina, linu, linujega - lina, taim Linum usitatissimum; Pranglis linu ei kasvatata, vaid kiud tuuakse mandrilt, kas laadalt või linnast; küll kedratakse saarel linu; 2/ voodilina voodisse allapanemiseks

lina-a ri - vahend lina sugemiseks, puhastamiseks takkudest; on kaks linaharja: harvhari ja tihthari

linakiud - peenikesed osad linast, millest kedratakse lõngat

linaliiva saar - väike saar Jahukarist läände

linaluud - rabe puitunud osa linakiudude vahel

linane lang - lõng, mis kedratud linadest

linanuust - kokkuveeratud linapihud

linapael - alumine võrgupael, mille külge kinnitatakse kivirihmad

linapihu - osa linu, mis mahub pihusse

linavestrirk - linavästrikk, lind Motacilla alba

lind, linnu, lindu, lindu, lindujega - lind, lendav loom

linde, koh. lindele - talu Kelnasi külas

ling, lingu, lingu - viskamise vahend, valmistasud tugevast peenikesest nöörrist, mille keskel pesa kivi jacks

lingu viskama - linguga kivi keerutama ja siis üht lingu haru lahti lastes kivi pesast kaugemale paiskama

linholm - vana perekonnanimi

linn, linna, linna - suurem elamute kogu, kus elab palju inimesi;

linna all mõeldakse peamiselt Tallinna

linnak sed, linnaste, linnaksi - leotatud rukkid, siis idandatud ja kuivatatud; 'linnastest tiha olut'

linnamies - linnas elav meesterahvad

linnasa i - linnast koju tulemisel külakostiks kaasa toodud sai

linnukuu j u - linnunahast valmistatud kuju, millega meelitatakse linnupüüs käies lindusid lähemale; seda sõnakuju kasutatakse Pranglis vähe, sest siin on kujud 'vidad' /vt./

linnukuu l l - arvatavasti kanakull, Accipiter gentilis, aga ka teisedki vähemad küllid

linnuküba r a d - harilik kellukas, taim Campanula patula

linnumagus - mesi; 'miekärgesi on maa sies! sielt saada linnumagusa'

linnumarjad - lillakad, taim Rubus saxatilis

linnuniem - väike neem Estali rannast põhjas

linnupüügi vari - kividest, adrudest või liivast valmistatud vari, mille taga varitseb kütt lindu

linnupük - linnujaht, peamiselt merelindude küttimine; 'käisin linnupüüs'

linnurind - linnu keha alumine osa, nälb

linnusuled - merelindudest saadud suled, halvad patjadeks

linnutie - 1/ tähtedekogu taivas; 2/ otsetee

linnuvari - kividest, adrudest tehtud kaarjas vall linnuküti varjamiseks rannal; vt. linnupüügivari

linutamine - pruudile pulmas esimest korda mütsi või houpi pähe panema vastavate kommetega

lippligas, lippliga, lippligat - liblikas

lipp, libu, lippu, lippu, lippujega - riidest valmistatud plagu, peamiselt see, mis pannakse lipuvardasse

lippus käima - võrkudega ~~kalastamas~~ käima, kusjuures võrgu riwil on vaid ühes otsas ankur, teine on lahti, lippus; lippus

käies seotakse enamasti 4 vörku rivisse ja lastakse poolde vette; sügavus on siin mitmesugune

lippuri vi - võrguribi, mis meres vaid ühes otsas ankruga kinni, teine otsa lahti; 'laskesimme ühe lippurivi mere'; vt. eelmine

lippuri i e - riie, millest valmistatakse lipp; ka: liburiie
lippuvavarras - kõrge ritv õues, millesse tömmatakse lipp kas perekonnapidul või riigipühal; neid esineb üksikuid saares; ka: libuvarras

lippuvvergud - tavaliselt madalamad võrgud, millega käiakse lippus /vt./ kalastamas

lipsekavravad - ripsmekarvad silmadel

lipsud - 1/ tugevad nöörid tursa õngeliini küljes, mille otsa seotud õng; 'pani ongi lipsuje otsa'; vt. ongelipsud; 2/ lina-kiud, mida pannakse lõngale peale, et see oleks jämedam; hea ketraja ei pane lõngale lipsu peale, sest need tullevad sagedasti pealt ära

liristama - eriliselt häält tegema; 'rahу- vai aävalihega on liristatud peiglate vahel'

lirtsuma, lirtsun, lirtsusin, lirtsuda - erilist häält tegema, näit. vesi saabastes, kui neile on vesi sisesse sattunud

litrid - väikesed metallilustused; olid ömmeldud varukatele ilustuseks

litslin, -liini, -liini - nöör, millega puri seotakse masti külge

liugu laskma - kelguga mõnest kõrgemast kohast alla laskma
liutama, liutan, liutasin, liutada - vees laskma liguneda;
'rukkid liüdeti kolm päeva vies'

loba, loba, loba - tühijutt

lobudik - suur hoone, mis pole korras

lobutama, lobudan, lobuttasin, lobutada - loputama /pesu/

lodja, lotja, lotja - paat; 'sie lodi pidi keige rasvalastiga ma- ha jäätma'

lotka, lotka, lotka - paadi nimetus venepärases kujus; 'Kalarannas oli lotkasi'; 'lotka' ja ka'lodi'on vähe tarvitatud sõna loga-laga - hooletult, mitte korras; 'keik asjad olitte neil loga-laga'

logisem a, logisen, logisesin, logiseda - liikuma mitte pingul olles; '... et saapad jalas logisema ei akkaks'

lohi, luhe, luhet - lõhi, kala *Salmo salar*; 'lohi on nuodas'; harva kasutatav sõna, sagedam on 'luhe'

lohitsema - sõimama, põhjama; 'küll lohitse aga!'

lohk, lohu, lohku - suur rebenenud koht, auk vörkus

lohknanne - lõhkine

lohkna se niem - väike neem Aksi saares, idarannal Kaguotsa talu kohal

lohusalu - küla Keila pool, - seal käidi varemalt kalad soolati seal sisse või müüdi soolajatele, kes ostsid koha peal kalad ära

lohverdama - suurt juttu ajama

loigu, koh. loigule - talu Idaotsa külas

loigusamblad - loikudes kasvavad pruunikad samblad /*Acrocladium, Fissidens*/; 'loigusambujega triivita tuaseinu'

loik, loigu, loiku - väike veekogu, kas püsivam või ajutine

loimed - kanga lõimed

loimelang - lõimelöng, enamasti paremini kedratud kui koe-löng

loimepakk - kanga löngapoome kangaspude tagumises osas, mille ümber on lõimed

loit, loidu/*Neemes*/ - vt. löit

loitsema - põhjama, kiruma, sõimama .vtl. lohitsema

loksuma, loksun, loksusin, loksuda - 1/ mitte kindlalt pöörlema, veidi võnkuma; 2/ vedelik eriliselt liikuma ja vastavat häält tegema poolikus või mitte täisolevas nõus; 3/ kana eriliselt häälitsema, kui tahab minna hauduma

loksutama - siia-sinna liigutama mingi asja kas vees või ka

kuival; 'pudeli loksudetti kuorega ja siis sai void'
 l^olli, l^olli, l^olli, l^olli, l^ollijega - rumal, arutu
 l^ollágas - rumalavõitu, tobu; 'oled ikka l^ollagas!'
 lonks, lonksu, lonksu - suutäis vedelat, näit, lonks viina, vett
lonni - lehmanimi
 lopjakas - lobjakas, sula lumi, vesine lumi
loppe - pastor Loppenowe rahvapärane nimetus
 loppema - lõppema
loppenohv - pastor Loppenowe nimetus rahva keskel; vt. Loppe
 loppukannikas - leivakannikas, mis jääb leiva lõikamisel
 viimaks järele ja millest ei saa enam l^ogata tükke
 loppuksed - l^opu~~s~~sed kalal; kasutamisele tulnud kirjanduse
 kaudu, sest tavaliselt on l^opused 'kiuksed' /vt./
 lora, lora, lora - tühijutt, loba, asjatu jutuajamine
 lorilaul - laul, mille sõnad pole alati "viisakad"
 lorisema, lorisen, lorisesin, loriseda - lobisema, tühjajuttu
 ajama
 loristama /jää/ - jää pikkamööda edasi liikuma
 lortsuma, lortsun, lortsusin, lortsuda - kõikuma, noukima
 /aluse kohta tuulega/
 losspaat - priipaat /vt./ nooda vedamisel; seda sõna tarvita-
 vad peamiselt venelased-kalurid
 lotv, lotva, lotva - mitte pingul, lõdvalt
 lougas, louka, lougast - 1/ väike merekäär kaarja rannaga, me-
 relõugas; 2/ leelõugas
louka, koh. loukale - talu Kelnasi külas
loukkari - väike sopiline saar Mantsika neemest põhjas
 loukkuhad - lahtised kohad jäas; 'jääl olitte moned louka-
 kuhad juba sies'
 loukk'e, -kese, -kest - pöldlõuke, Alauda arvensis; vt. leuke
 louña, louña, lounat - 1/ S ilmakaar; 2/ aeg, kui päike on kõige
 kõrgemal taevavölvil; 3/ lounasöök
 lounatuu - lounatuul, S-tuul

louneti - lõunate ajal

lousilammi - koomale; 'verk panna vahest lousilammi, 18 silma tabajukselə' /vt./

luba, lua, luba - võimalus midagi teha või millegi tegemiseks

lubasaba - piirivalve juures paatidega merele minejate järjekord /uuem/

lubi, lupja, lupja - pöletatud paekivist saadud peenike pulber tubade valgendamiseks, müüri tegemiseks jne.; toodi linnast

luda, luda, luda - puust mõla, millega kloppiti rokka vasikatele;
'ludaga keidetti ka körti'

ludikaniem - neem Kosterannas küla juures

ludigas, ludikka, ludikka - voodilutikas, Cimex lectularia;

'meil oli vuodes ludikku, - kas teil ludikku ka on?'

lued, luodije, luodi - loed, näit. kellaloed

luets, luetsa, luetsa - löötsapill, harmoonik, tavalikum mänguriist tantsuks saarel; ka: liets

luettuul - loodetuul, NW-tuul

lugema kala - kalu ükshaaval lugema, enamasti paariviisi; loetakse 1 - 20 harilikult, aga siis edasi: üks kolma, kaks kolma, kolm nelja, neli viie jne.

lugija - ettelugeja palvetaat

lugukala - kala, mis pannakse eri korvi, kui kalade lugemisel on juba sada loetud; lugemise lõpetamisel loetakse lugukalad

luha, luha, luha - kore hein sooaukudelt, peamiselt tarnad

luhe, luhe, luhet - lõhi, kala Salmo salar; lõhi püüti Kuhinõeme lõukas, Tagalahes, siinpool Seinakari; saadi harva ka kilunoodaga; vt. lohi

luhendik - suurem auk jääs, suur pragu, kus on vaba vett;

'ies ja taga rebenes ja kärises, aegajalt suuri luhendikkusi tehes'

luhtane /hein/ - laialeheline hein, peamiselt tarnad

luhtauk - väike auk ölleankrul, mille kaudu lastakse välja öhk käärimisel

luhtsalu - uuem perekonnanimi

luhv t, luhvti, luhvti - öhk, näit. vorstidesse kogunud öhk tegemisel

luik, luige, luike, luiki, aga ka: luikei, luiki jega - luik, veehind Cygnus' e perekonna liigid, peatavad Pranglis läbirändel peamiselt Eeslahel; luiki on Pranglis maha lastudki luisk, luisku, luisku - terava otsaga teritamisvehend, millega teritatakse peamiselt vikatid, aga ka muidki terasi istu; osteti enamasti linnast

luiskama, luiskan, luiskasin, luiskada - luisuga teritama, peamiselt vikatid

luiskukapp - kapp, milles hoitakse vesi vikati-luisu märjaks tegemiseks heina niitmisel, et luiskparemini teritaks

lukk, lugu, lukku - eriline riist, millega lukustatakse uksi

lukkukett - kett paadivinna küljes, millega pannakse paat posti külge lukku /uuem/; ka: lugukett

luksi - koeranimi

lumeaing - kokkutuisanud lumehunnik

lumekahu - pehme ja kore lumehunnik

lumekübe, -kübeme, -kübet - lumeterake; 'tuul kieruttas lumekübemi vastu paati'

lumelammed, -lemmije, -lemmi - lumeräitsakesed

lumelammed-kiri - kindakiri kuuharuliste tähtedena, 'nagu lumerätsakesed'

lumeliilied - võsaülane, taim Anemone nemorosa

lumelind - sabatihane, lind Aegithalos caudatus; esineb talvel, aga võrdlemisi harva

lumelörts - vesine, raske lumi suurte räitsakestena, mis maapinnal kohe sulab

lumemem - lastemäng sula lumega, kus veeretakse suured pallid ja tehakse enamasti inimese kuju jumest

lumemöll - tugev lumetuisk, hästi tihe ja tugev

lumeragi - kolmenurkne tugev palgistik, millega aetakse lahti

160

teed lumetuisu järele; Pranglis suuri lumeregesid ei tarvitata, aga väikesi on vahest mõnel talul

lumeräntsa - lumeräitsakesed; vt. lumelemmed

lumesadu - lume sadamine

lumesoda - lastemäng sula lumega

lumetihudus, -dukse, -dust - õige peenike, õrn lumi, mis sajab vahest kevade poole talvel

lumetuisk - sadava ja maa peal lahtise lume edasi ajamine tuule mõjul suure kiirusega

lumi, lume, lund - 1/ tahke vesi sademena ja külmaga ka maapinnal; 2/ toa-ilutaim, Campanula isophylla

luo, koh, luole - saare loodeosas merde tungiv poolsaar, täiesti lage, üksikute kartuliaedadega

luod, lue, läed - 1/ raskus seinakella keti otsas; 2/ mingi raskus nööri otsas püstjoone võrdluseks, loodimiseks

luod, luo, luodu - väike saar ranna läheduses, näit. Tiirlood

luode, luode, luodet - loode, NW ilmakaar

luodeots, koh. luodeotsa - Aksi saare loodepoolsem ots, selge veerkivide vall; sealt viidi kive Tallinna sadama ehitamisel, mispärast vallis suur lohk

luodeotsa suur kivi - suur kivi Aksis Loodeotsal

luodeotsa suur säär - suurem säär Aksi saare Loodeotsal, läänepoolne

luodeotsa sääre ark - väike lõugas Aksi saare Loodeotsal, Suure ja Väikese sääre vahel

luodeotsa väike säär - väike säär Aksi saare Loodeotsal, idapoolne

luodlaud - loodlaud, vaaderpass, vesilood

luog, luo, luogu - mahaniidetud rohi heinaks

luoga ots - loogaküüs

luoga rengas - röngas loogas, millest tõmmatakse läbi ratsuti rihm

luogelama - paadiga mitte otse sõitma; purjenurkade abil

56

luogeldasid nad viimaks riègu äärt mööda teisele puolele
sula serva'

luogeline - mitte sirge, vähe väänlev, lainjas

luogu vottama - heina loogu rehaga maast kokku, riisuma

luok, luoga, luoka - hobuselock

luom, luoma, luoma - elajas, elav olevus; 2/ noodaga kala püüdmisel noodaga kord välja vedama ja noota tühjendama-

luomakell - metallist valmistatud kell karaga, mis pandakse loomale kaela, et kella hääle järele leida kergemalt loomi metsasel karjamaal

luomalaat - laut, milles hoitakse loomi, peamiselt lehmi luoma kinnast - alustama kinda kudumist

luoniem, koh. luoniemele - neem, mis tungis Nüüti heinamaade kohal Eeslahte

luoots - Prangli saare köige loodepoolsem neem

luonus, luonuse, luonust - koht, kus alustati midagi, näiteks sukaloonus, - sukal on loonus ka veidi teisiti kootud

luopama, luopan, luopasin, luopada - kiiresti käima, edasi minema

luorberilli hed - loorberipuu lehed, mida kasutatakse toitude, eriti süldi keetmisel maitseainena; ka: lihed /vt/

luots, luotsi, luotsi - meremees, kes juhib laeva läbi kardetavatest kohtades, tundes hästi merd, aga ka sadamassegi

luovikang - loovimisel ühes suunas tehtud maa, mille lõpus pööratakse jälle purjeid ja muudetakse soidusuuna

luovima, luovin, luovisin, luovida - vastu tuult purjetades vajalikke suuna muutmisi, loovikange tegema, et edasi saada

lupjama, lupjan, lupjasin, lupjada - lubjaga valgeks tegema; varemalt lubjati eluruumide seinad, kui ka lagi valgeks

lusikatuuul - kagutuul, mis viib kalad merest /Kolga/

lusmann - vana perekonnanimi

lutts, lutsu, lutsu - kala Lota lota; kala tuntakse, kuid Prangli saare ümbruses lutse ei ole

lutsu, lutsu, lutsut - imemiskumm lastele; pannakse pudelile otsa
lutsi viskama - vt. järgmine

lutsu viskama - kivi nii veepinnale viskama, et see puudutab
edasiliikumisel veepinda mitmel korral

lutvi, lutvi, lutvit - meesterahvanimi, Ludvig

luuaraag - peenike võsu või oks, millest tehakse luud, enamas-
ti noored kasevõsud

luuavaras - pikk tugev, aga peenike kepp luua taga käepidemeks
pühkimisel

luuaveru - luuavöru, väänatud vitsast valmistatud võru luua-
raagudele peale löömiseks, et saaks luud

luuavesi - mõnesse nösse, näit, kappa pandud vesi, millesse
kastetakse ahju pühkimisel leiva- ehk ahjuluud, et ta palavas
ahjas ei plahvataks põlema

luubilougas - väike lõugas Kelnasi küla Mändneeme vahel

luubilouka rand - lühike rand Kelnasi küla ja Mändneeme
vahel Luubilouka kohal

luud, luua, luuda - painduvatest okstest valmistatud kimp, mille-
ga pühitakse põrandat

luuk, luugi, luuki - auk põrandas või ka laevatekis, millest min-
nakse alla; ka laka uks

luükama, luükkan, luükasin, luükada - lonkama, ühe jalaga eba-
korrapäraselt astuma, peamiselt haiguse pärast

luükur, luükuri, luükurit - luukaja inimene /uuem/

luup, luubi, luüpi - 1/ väike paat, enamasti alustelt maale tule-
kuks; kinnitatakse aluse ahtrisse; 2/ suurem purjepaat pike-
mateks sõitudeks; kasutati piirivalve punktides

luüratala - minema pikkamööda; 'kutsi läheb metsa luura-
laara'

luürama, luüran, luürasin, luürada - varitsema /Pranglis harva
kasutatud, sest siin vastab sellele mõistele sõna 'vaanima' /

luüsima, luüsini, luüsisin, luüsida - vaatlema, jalutama; 'oleks
vaja luüsima menna'

lūusmann - vana perekonnanimi; vt. Lusmann
läkima, läigin, läikisin, läkida - klantsima, eredalt hiilgama
läkkastama - lämbuma; 'auk tehta suuremaks, et luomakesed ei
 läkkastaks'

läkkastesküha - läkaköha, laste haigus

lämmiguniem - Äigna saare kaguotsas olev neem; vt. Lemmiku
 niem

lämmiguoatsa - pikk merde ulatuv neem Äigna saare idaosas
lännne, koh, lärnele - talu Lägneotsa külas

lännemaradi loik - loik Lägneotsa külast kirdes heinamaade
 keskel

lägneotsa küla - küla saarel, mis on Kelnasist lääne pool,
 ametlikult Lägneotsa küla, kuid harilikus kõnekeels ainult
 Lägneotsa küla

lännepoolne karduliaia rand - rand Aksi saare läänerannal,
 Kaguotsa talu kartuliaia kohal

lämespäidi - lääne poole

länsmann - vana perekonnanimi; vt. Lentsmann

länts, lännne, - lääne, Wilmakaar

läntstuuł - läänetuul, W-tuul

lägneotsa - ametlik nimi läänepoolsel küla osal; vt. Lägneotsa küla

läätsed, läätsije, läätsi - kaunvili Ervum lens; saares ei kasvatata läätseid, aga ostetakse vahest harva

läätsesupp - supp läätsetest, vähese tangu lisandiga

lödi, lödi, lödi - mingi vedel veniv aine, näit. kalamari kudeajal, mis välja tulnud kalast

lödine - lödiga kattunud

löidama, löidan, löidasin, löidada - leidma; 'löidasin laeriku'

löidi nurk - kõige kaugemale idasse tungiv neem, asetseb Vankabelineeme ja Liisääre vahel Migantsu männiku kohal

löil, löili, löili - saunaleil; 'viskan löili!'

löit, löidi, löiti - eriline puu põigiti varre otsas, millega

lüüakse katki noort jaäd, kui ollakse paadiga jaätgemise ajal merel
 lömitama, lömitan, lömitasin, lömitada - raskusega puruks pigistama, surmama
 lörka, lörka, lörkat - suur loomakoletis
 lörts, lörtsu, lörtsu - vesine sodi, pori, löga
 lörts, lörtsi, lörtsi - roheline lima marerannal
 lühiai sad - voki lühisambad
 lühimbaad - köverad traatkonksud vokilühi serval, mille abil juhitakse lõnga jooksu värtiale
 lühikehr - väike ratas värtna järele, mille abil kinnitatakse värtten lühivardasse; kehr käib peale kruvidega
 lühikerk - auk lühiraua esimeses osas, millest käib läbi lõng ketramisel
 lühiraud - sirge raud lühis, mille ümber keerleb värtten
 lühisuu - vt. lühikurk
 lüht, lühi, lühti - eriline hargiline vahend, mille vahel pannakse värtten ketramisel
 lühter, lüht/^r, lühtri - küünlajalg, küünlalihter /vt./
 lükama, lükkan, lükkasin, lükkada - töukama, edasi nihutama
 lükkelk - soomekelk, mida töugatakse edasi jalaga
 lüli, lüli, lüli - 1/ osa ahelas, ketis, ümmargune või piklik; 2/ kindel salk inimesi mõnel tööl /uuem/
 lülipuu - köva ja kalk puu, mis libiseb hästi lumel; 'trou tiha lülipuust'; 'tang piab olema lülipuust'
 lüivanem - inimene, kes juhata^b lüli kolhoosis /uuem/
 lüpsi, lüpsi - 1/ lüpsmine; 2/ piima hulk, mis saadud ühel lüpsmisel
 lüpsama, lüpsan, lüpsasin, lüpsada - lüpsma
 lüpsik, lüpsigu, lüpsiku^s - nõu, millesse lüpstatkse piima; varemalt puunõu, milles oli ühes laua^s toru; peal oli kaas
 lüpsi^yu kants - lüpsiku kaas, tekkel, mis kaitses, et ei lange geeks piima puru

lüpsigu pulk - väike pulk, mis pannakse peale lüpsiku kaanele,
et see pealt ära ei tuleks

lüpsigu sang - kaarjas käepide lüpsikul lüpsiku kandmiseks

lüpsigu tekkel - vt. lüpsiku kants

lüpsigu toru - toru lüpsiku küljel, mille kaudu valatakse
piim lüpsikust välja; lüpsiku torusse pannakse kurnamiseks
enamasti kadakaoks

lüpsil ehm - lehm, mis lüpsab, annab piima

lüsi, lüö, lütt - vikati vars, käepide, mille abil käsitatakse
vikatit

lüökark - käepide vikatilöel, löepulk, löetürr /vt./

lüömä-lued - kellaloed, mis ajab liikvele kella löömise

lüopulgad - vt. lüökark

lüötürr - löe käepide, millest hoitakse lüsi kinni niitmisel

M

maa, maa, maad - 1/ maapind, millel liigutakse; 2/ kuiv maa, man-
ner; 3/ maa-ala, mis kuulub kellegi valdusesse

maafaganaperssed - maainimeste sõimunimi, peamiselt leerilaste
keskel Jõelähtmes leeris olles; nimi on tulnud sellest, et
rannainimesed arvavad, nagu söödavat maal vaid aganaleiba;
ranna- ja saareinimesed on sellevastu jälle 'suljumaud'

maa-alune tuul - tuul, mis puhub rannast merele

maa-alused - vistrikud, mida arvatakse tulevat maavi hast,
kui istutakse maa peal; arvatavasti nõgesetõbi, urticaria

maagaas. -gaasi, -gaasi - maast väljatungiv gaas; Pranglis
on kahel korral puuritud ning praegu tuleb välja gaasi ka-
hest kohast õige tublisti - Luubilõuka rannal ja sellest um-
bes 50 m edelas kärkal; gaasi ei kasutata

maakirves - eriline kirvetaoline köblas, millega tehakse uut
maad, kummutades mättad; vt. maaraiumise kirves, köver maa-
raiumise kirves

maale soudama - paadiga maale sōudma

maale tulema paadiga rannale tulema

maamies - kaugemal südamaal elav talumees, kes harib pöldu

maamietaja - maamõõtja

maaraiumiise kirves - kõplataoline kirves uue maa hakkimiseks; maakirves; kover maaraiumiise kirves /vt. need/

maarja, maarja, maarjad - naisterahvanimi

maarjaeinaid - kõrreline Anthoxanthum odoratus, maarjahein

maarjajää - maarjas, alumene; kasutati värvimisel parkainena, samuti ka parkimisel

maarjass, maarja, maarjast - vt. eelmine

maarjasaanejalad - sõnajalad, mis kasvavad suurte puhmadena, nagu Aspidium /suured/ ja Athyrium filix femina

maarjatuli - heinamaarjapäeva laupäeva // õhtul põletatauv tuli, enamasti ikka maas; vt. jaanituli

maarand - mandrirand; 'ema läks maaranda'

maasikas, maasika, maasikas, maasikku, maasikujega - metsmaasikas, Fragaria vesca

maast akkand aigus - maa-alused, enamasti nõgesetöbi, urticaria

maattuul - tuul, mis puhub mandrilt, maa poolt, Pranglis lõunatuul

maavihha - eriline võim maa sees, mis tekitab haigusi, kui istutakse maha ilma sülitamata, - peab kolm korda enne sinna sülitama, kuhu istutakse maa peale; kui aga istumise all on kivi või puutükk, siis ei ole tarvis sülitada

maavikkat - maasepa tehtud vikat, teritatakse peamiselt käiamise ja luiskamise abil; kasutatakse köva heina niitmisel

maavitsad - 1/ hanijalg, taim Potentilla anserina; 2/ konnatar, Polygonum convolvulus

maääl - kodusaetud viina, puskari nimetus (u.)

madal, madala, madalat - 1/ suurem, laiem madal koht meres, kus alati on vett, sülda 4 - 6; madalalt pääseb alati üle paadi-ga, aga mitte laevaga; madalatel käiakse kuduajal kalal, sest sinna tulevad kalad kudema; 2/ mille nõnge

adiks e, koh. madikselle - 1/ talu Aksi saarel; 2/ talu Lännetsa kūlas = Madikse-Uuetoa

adiks e p ä e v - tähtpäev 24. veebruaril; ei pühitseta

adiks e rand - rand Madikse toa kohal Aksi saarel

adi s, madikse, madist - meesterahvanimi

adu, madu, madu - suur uss, nöeluss, rästik

adu s, madukse, madust - matus, surnu mulda sängitamine; ka:mattus

aduks e l i n e - matusest osavõtja

agam a, magan, magasin, magada - uinunud olema, öösel voodis puhkama

agama last - last, peamiselt rinnalast raskesti magades kuidagi lämmatama, enamasti rinnaga; juhtunud vaid kord saares

agam i s e vaip -- voodivaip

agas, magasi, magasit - magasiait, olnud varem Pranglis

agasi a i t - tagavara vilja ait praeguse kordoni lähedal; vilja on võetud igalt talult, kuid seda pole kellegile välja antud; viimaks on vili müüidud ūrimehele Tallinnas; magasiait oli mōisa ajal, praegu lammutatud

age, mageda, magedat - mitte soolane, täiesti soolata

agu, mau, magu, magujega - 1/ siseelnd loomal, vester; 2/ maitse millestki toidust; 'leival oli kuhe mulla magu'

agus a, magusa, magusat - heamaiguline nagu suhkur, mesi

agus a p u leib - sooja veega tehtud leib; hapnemisel klopti tublisti ludaga /vt./

ha panema kārduli - kartuleid kevadel kasvama panema; 'Luol panimme kārdulid maha'

hapanemi s e sahk - kahehõlmaga vacajamise sahk, "mutt"

hl, mahla, mahla - kevadel kasest immitsev magus vedelik; mahla lastakse kas kase okste otsast, või puuritakse auk kaske

hla a a u k - kaske lastud auk, millesse keeratakse mahlarenn; auk lasti enamasti oherdiga; auk suleti korgiga, kui hakkas oksendama

hla k a p p - kapp, mis pannakse mahlarenni alla ja millesse

568

tilkus mahl; kasutati ka teisigi nõusid mahla kogumi sekts
mahla laškema - kasest kevadel mahla koguma; mahla ei lastud ma-
jalähedastest ilupuudest, vaid kaugemalt heinamaalt
mahlar en n - mahlatila, puusse lõigatud renn, mis siis keera-
takse kasesse lastud auku ja mida mööda jookseb mahl allapan-
dud nõusse

mahorka - kange tubakas, niihästi leht- kui lõigatud tubakas
mai, maid - lehekuu

mai, maie, maie - vanem naisterahvanimi

maia, maia, maiad - naisterahvanimi

maia - li èna - naisterahvanimi

maias, maia, maiast - maitsvaid toite armastav, ihatsev
maidu, maidu, maidud - piim, soomalstel omendatud; tarvitatakse
harva, kõneldakse vaid Soomes käimise juttudes

mainima, mainin, mainisin, mainida - rääkima, nimetama; 'susimiel,
kus mainida'

main t r e m i e s - mandrimehe tögamisnimi /ühes pilkelaulus/

mai u s r u o g - meeldiv ja ihaldatav toit

maja, maja, maja - hoone, suurem ehitus

maja g a s, majakka, majakka - tuletorn, paak

makk a r, makkara, makkara - vorst /soomek./

makk a r u o n - eriline toiduaine, makaron

maks, maksa, maksa - siseelund loomal, hepar

maks, maksu, maksu - maksmine, määratud summa millegi jaoks

maks a m a, maksan, maksasin, maksada - maksma

maks a r o h u d - suur kukehari, taim Sedum maximum

mal a g a s, malakka, malagast - tugev vits, vemmal

mall e, malle, malled - lehmanimi

mal m s t r ö m - vana perekonnanimi

mal t s, maltsa, maltsa - hanimalts, Chenopodium album /Aksi/; 2/
vesihein, umbrohi Stellaria media /Neeme/

mal t s p u u - pehme puu, mis liuglemisel lumel ei libise hästi;
'maltspuust ei tih d troud'

569

alukari - kari Estali neeme ja Valge kivije koha vahel
alus i, koh. malusille - saarte rühm Pranglist idas Kolga lahe suus, milles kolm saart: Malusi Suurem Maa, Malusi Vähem Maa ja nende vahel Vahekari

alus i saared - vt. eelmine

andul i i n e - mandoliin

ani s k a s, maniska, maniskat - tärgeldatud rinnaesihe ja krae; 'linavestrigul on maniskas ies'

anni v a, koh. mannivasse - küla mandri põhjarannikul Prangli kohal /versta 12 eemal/

anni u, mannu, mahnud - lehmanimi

ant, manti, manti - värske koor piimal

ant p ü t t - hapupiim ühes koorega söögiks antud /uuem/

ant r e, mantre, mantret, mantresse - manner; 'ma käisin mantress, 'isa läks mantresse'

ant r e k a s - mandri elamik

ant r e m a a - suurmaa, manner

ant r e m i e s - mees mandrilt

ant r e r a n d - rand Aksi saarel Pihlaka ja Madikse talu vahel

ant r e s u p p - kartuli- ja tangusupp vähesel kaalikal lisandiga, keedetud piimaga; sissetoodud mandrilt

antsikamäe - kõrge seljak, kadapik Länneotsa külast läänes Mantsika neeme kohal

antsikamäe karduliaid - kartuliaed Mantsikamäel

antsikamäe niem - ~~vi~~ke neem, Leigari karist esimene lääne pool, Koplialuse rannast läänes, Rivimaa põhjarannal

antsikamägi - vt. Mantsikamäe

antsik a niem - vt. Mantsikamäe neem

ardi, koh. märdile - talu Länneotsa külas

ardi putru - pudel, mis oli vedel - pandi piima peale ja söödi siis nii; sellist putru on keedetud ikka Mardi talus, selgest ka nimi

ardi päev - tähtpäev 10. novembril

570

märdi s a n t - inimene, kes käib mardipäeva laupäeva öhtul keri-
jamas kombe kohaselt

märd u, koh, martu - vald mandril; 'Märdu külad on Uueküla, Muuga,
Randvere'

märga p u u - lihtne raskusemõõt nuiaga

märga p u u aak - tugev konks, mille otsa riputatakse margapuu-
ga kaalutav asi

märga p u u naälad - margapuu varde löödud naelad, mis näitavad
raskust, naelu

märga p u u nui - nuiataoline raskus margapuu tagumises otsas,
sees enamasti tina polt

märga p u u vars - peenem osa margapuu nuia ja haagi vahel

märi, mari, marja - emakala munad, kalamari

märij a s, marja, marjast - mari, mitme taime mahlakas vili

märij a à s - üldtuntud kaardimäng; ka: part

märij a g a kala - emane kala

märij a o p l i g a s - hapuoblikas, taim Rumex acetosa

märij a v i i n - peenike viin, magus viin, vein

märk a - Soome raha, markka

märm u l a a d - ^rmämeload

märt, märdi, marti - 1/ meesterahvanimi; 2/ mardisant

märu, maru, maru - torm

mäsi, masi, masi - suhkur laste keeles, samuti ka magus

mäsi n, masina, masinat - keerulise ehitusega tööriist, näiteks
ömlusmasin, meremasin jt.

mäsi n a ö l i - öli masinate määrimiseks, määardeöli

mäst, masti, masti - 1/ pikk tugev püstine puu, mille külge kinni-
tatakse puri; 2/ kaardimängus terve värv, näit. ruutumast jt.

mästi a a k - vt, mastiklammer

mästi k a n d - eriline neljakandiline lohk paadi põhjas, milles-
se pistetakse masti alumine ots

mästi k l a m m e r - raudklamber, mille abil kinnitatakse mast
mastipiida külge

mästikrampp - vt, mastiklammer

mästipilt - keskmise istelaud purjepaadis, mille külge kinnitatakse ka mast

mästipüör - puust pöör, mille külge kinnitatakse vöiköis /vt./

mästirattas - masti küljes olev plokk, ratas, millel joooks seb vöiköis

mästitrop p - köiest lenk, millesse pistetakse pirkli alumine hargiline ots ja töstetakse siis pirkel vajalikule kõrgusele
mäst, keskmise - mast, mis on paadil keskel ja millele kinnitatakse paadi suurem puri

matkama, matkan, matkasin, matkada - kõhul edasi liikuma, näit. hüljes jääl

matlenä - naisterahvanimi, Madleena

matli, matli, matlit - naisterahvanimi, Madli

matrittel - tuletorni ülevaataja /venek. smotrittel/

matosalika - kiududest nuistik või vahend, millega pestakse iku saunas /venek./

mati, madi, matti - väike ümmargune, painutatud puust nõu, millega tuuakse peamiselt jahu

mattamä, mattan, mattasin, mattada - matma, surnut mulda sängitama jne.

matterdama - jääl pikkamööda, jälgi jättes edasi liikuma; ülged matterdasitte jäätükkide vahel'

mattus, mattukse, mattust - vt. madus

märdajus, -juks, -just - mingi vaim, mida nähakse; näiteks nähakse inimest, keda pole sel ajal üldse saareski või polnud kodus jne.; siis öeldi: 'sie oli märdajus'. Või küsitakse: 'Kas ma nägin märdajust vai?' Märdajust on nähtud ka surnuaial

matvei - perekonnanimi Aksi saarel

maunahk - looma mao ümber olev nahk, tarvitatakse toiduks

mauvorst - jáme vorst, mis tehakse lamba- või seamaost

meditsiiniöde - vastava haridusega naisterahvas, kes täidab arsti ülesandeid saarel /uuem/

572

medu, medu, medu - mõdu, magusjook, toodi rohu eest linnast pude-
litega "lieteaiguse' puhul; jootudel mõdu ei tarvitatud
meissel, meisli, meislit - vt. külmarauapeitel
meiud - pühadeks tuppatoodud kaseoksad, mis torgati lae alla,
voodi otstesse jne.

sellas, mellase, mellst - ühe kooliõpetaja perekonnanimi
sellitama - mingi auk lahti olema, avali olema
semm, memme, memme - vanaeit, austava iseloomuga nimetus
senema, lähen, läksin, menna - minema; 'meie mihed läksitte met-
sa puid maha vottama', 'pruut ja peigmies läksitte kirigu'
senestus, -tuse, -tust - varjusum; ka: minestus
seneva aasta - mineva aasta
seniks! - mine! /uuemal ajal/
senu, menu, menu - mõnu
senutsema - mõnutsema, naljataades juttu ajama ; 'Lobusas
juttuajamises menutsetti'
serekilk - merikilk, veeputukas Mesidotea entomon
serelima - rannas olev pehme könts
sereluom - hülge nimetus püüdmisel
seremasin - aurulaev
seremark - määrk, mis on meres laevasöidu korraldamise ees-
märgiga, nagu reimal /tooder/, pooju jt.
seremurakas - suure hülge nimetus hülgejahil
serepohi - veealune kõvapind; võrku ei lasta otse põhja, sest
põhjas kisub võrgu katki ja merekilgid tulevad võrkudesse, -
'saab kilki et oi-oi!'
mererüövel - rõövel, kes tungib mere laevadele kallale, pi-
raat; 'Prangli old vanal aäl mererüövlite saar'
meresiga - seakala, pringel, Phocaena phocaena; esineb Prang-
li ümbruses suvel, rullib ja laseb kukerpalli
meresopp - väike maasse lõikuv lõugas
merevassisgas - millimallikas, Aurelia aurita, meririst
mergid - erimärgid noodaköiel, mille järele otsustatakse nooda

573

otsest ja korrapärast liikumist meres vedamisel
meri, mere, merd - 1/ määratu suur veekogu, suurem-vähemookeani
osa, üldnimetus
meri a r a g a s - meriski, rannalini *Haematopus ostralegus*; esineb
kevade poole Pranglis
meri ei n a d - merisärjesilm, *Batrachium marinum*
meri e l u k a s - hülge nimetus hülgejahil
meri j e õ k i - hülgeküti meelitav nimetus /soomek./
meri k u e r - hülge nimetus jahil
meri k u e r a k u t s i k a d - noored hülgepojad
meri on täna maal - kui meri on vägev ega saa paadiga välja sõi-
ta, tuulepaast
meri o b u n e - hülge nimetus püüdmisel
meri p a a t - paat, millega käiakse merel
meri p ü ü v e r k - kalapüüdmiseks vajalik varustus - paat, vör-
gud ja muud tarvilikud riistad
meri v a s i g a s - meririst, meduus, *Aurelia aurita*; Prangli ümb-
ruses ei ole neid palju, aga üksikuid on, enamasti augustis;
vt. merevasigas
meri v e r k, -vergi, -verki - merel kalastamisel vajalikud püüni-
sed, nende vahendid ja muu värk
meri ä r g - merihärg, *Cottus quadricornis*, esineb harva
meri ä r g vergus - valesti kootud võrgusilmad 'kaks silma küm-
bus'; vt. verguärg
merk, mèrgi, merki - 1/ eriline, enamasti geomeetriseline joonis,
mida lõikab või põletab iga varanduse omanik oma esemetele
nende eraldamiseks teistest; sagedamini on märk peal merivär-
gil; 2/ vastav märk noodaköiel, et selle järgi saaks korral-
dada nooda liikumist vees; vt. merk esimine jne.; 3/ kuival
maal võetud ese ranna lähedal võrgu laskmisel, et oleks umbes
teada, kuhu on lastud võrgud merde; vt. külimerk, peramerk
merk esimine - märk nooda veoköiel, umbes 50-ndal süllal
merk toine - märk nooda veoköiel umbes 75-ndal süllal

terk, kolmas - märk nooda veoköiel umbes 95-ndal süllal
 terk, neljas - märk nooda veoköiel umbes 110-ndal süllal
 perss, merssi, merssi, merssisi, merssijega - kasetohust valmis-
 tatus leivakott kodust välja minnes leiva kaasa võtmiseks;
 koosneb kerest ja lakast, - viimase alumises nurgas oli, pee-
 nike nöör, mis keerati pööra ümber; märssi kanti nööri abil
 seljas; nöör oli kinnitatud märsi sugemete vahelle; - märsse
 tegid peamiselt Kolga mehed

merssilakk - kolmenurgeline ülestõstetav ja allalastav osa
 märsisuu kohal, millega suletakse märss

merssi pael - tugev nöör, pael, millega kanti märss seljas;
 paela otsad olid kinnitatud märsi sugemete vahelle

merssipüör - pöörana lõigatud pöikpulk märsikere küljes,
 mille külge suleti nööriga märsilakk

merssisuu - ava, kust pannakse leib ja muu kaasavõetav toit
 märss

mesi, mie, mett - magus vedelik, mida koguvad mesilased

mesilane - kodumesilane, Apis mellifica; Pranglis ei ole näha
 kodumesilasi; kord on neid pidanud kooliõpetaja Melles, kuid
 pole hästi õnnestunud

mesipuu - väike ruum, milles elavad kodumesilased, mitmesugu-
 se kujuga

metsa-aalajas, metsa vaim, kes vastab kajana hõiskamisele

metsakohinn - kodusel teel aetud viina, puskari nimetus /u./

metsaned - Anser'i perekonna liigid; peatuvad harva Tagala-
 hel, kuid lendavad sügiseti üle saare

metsaots - kohanimi Aksis, Kaguotsa heinamaast lõunas

metsaotsa loigud - madalad veeloihud Aksi saarel, Kaguotsa
 heinamaast lõunas

metsaotsa rand - rand Aksi saare läänerannal, Metsaotsa loi-
 kude kohal

metsarahva, koh, metsarahvale - talu Idaotsa külas

metsasamblad - põdrasamblikud, Cladonia suuremad liigid;

575

neid toodi metsast, pandi vett peale ja anti loomadele kui
oli loomatoidu puudus

metsi s, metsikse, metsist - lind Tetrao urogallus; seda lindu
tuntakse saares vaid jutustuste järgi, kuid saares ei ole
sedat kunagi olnud

metsaäär - uuem perekonnanimi

metsmesilane - kumalane, Bombus'e perekonna liigid; esi-
neb Pranglis

metsstuvi - kaelustuvi, Columba palumbus

metlema, metlen, metlesin, metleda - mötlema; ka: motlema

metsstua, koh. metstuale - talu Idaotsa külas; ka: Metsa-Uuetua
mias - missugune

midagimildist - mitte midagi; 'mihed ei ollud midagimil-
dist saaned'

midal, midali, midalit - medal, aumärk teenete eest, näit. mere-
hädaliste päästmise eest

miédupael - peenike nöör, kivi otsas, millega möödetakase
mere sügavast enne võrkude sisse laskmist

miédupaela kivi - kivi, mis seotakse möödupaelale otsa;
enamasti ilus väike kivi, millele ümber on hea siduda nööri

miédurihm - pehme vahariidest lint, millele peale märgitud
sentimeetrid; kasutavad peamiselt rätsepäd

miék, miéga, miéka, -miéki, miékijega - möök

merk - märk, perekonnamärk /nii kostub mõnel sõna 'merk' /

mies, mihe, miést - meesterahvas, isane inimene

miéstevüö - vöö üliriiete, peamiselt kuue kinnitamiseks; kasu-
tati harva; harilikult pandi sölm peale; osteti linnast

miét, miédu, miétu - mööt

miéta ma, miédan, miétsin, miétada - möötma

miétpael - peenike nöör, mille otsas raskuseks kivi ja mil-
lega möödetakse mere sügavust pooles vees kakal käies; vt.

miedupael

migantsu, mikuantsu, mikuhansu, koh. migantsule - talu Länne-
otsa külas

igantsu mānnik - madal mānnik Löidi nurga kohal; ka: Migu-

Antsu mānnik, kuid esimene on kōnekeeles sagedam

ihikane - mehikane

ihkkel, mihkli, mihklid - meesterahvanimi

ihklikivi - suurem kivi Aksi saare idaranniku lähedal

ihkliipäev - tähtpäev 29. septembril, ei pühitsetud alati

ihkliipäeva olut - harilik ölut, mida tehti vahest mihkli-
päevaks /kuid kadakamarja-ölle tegemist Pranglis ei tunta/

ili - naisterahvanimi

iliiaugu karduliaid - vt. Miiliaugumägi

iliiaugumägi - kink kagupoolses metsas Suuressoo lähe-
dal; seal ka Miiliaugu// karduliaid

iliiauk - auk, milles pöletatud varemalt süst sepatöoks

mina, miina, miinad - naisterahvanimi

mikk, migu, mikku - 1/ meesterahvanimi; 2/ hobusenimi

mikki - koeranimi

Mikk-Hans - vana talu Pranglis 1716

Mikko Hanso Ado - talu ja peremees Pranglis 1716

Mikko Hanso Mart - talu ja peremees Pranglis 1716

milagine - missugune, miski, milline; 'mihed seletavad, et mi-
dagimildist ei ole saanet'

midurand - Midurand, rannaküla Viimsi mõisa lähedal

milguttama - pilgutama silmi

miljuni, miljuni, miljuni - miljon

miljunäär - miljunäär

miljunääk - kolhoos, kus aastane sissetulek ja
läbikäik on üle miljoni rubla; Prangli on miljonääär-kolhoos

milla - millal; 'millal sa meile tuled?'

milla, milla, millat - lehmanimi

mimm, mimmi, mimmi - piim laste keeles

mineštama, -langema meelemärkuseta olekusse

menestus, -tuse, -tust - varjusurm, vt. menestus

minge - mille

ni ī g e g a - millega

ni ī g e p e r a s t - mispärast, millepärast

ni ī g e s t - millest

ni ī j a, minija, minijat - pojanaine; 'minu minija oli imetsetud' /
ni ī n u t, minuti, minuti - minut; 'viis minuti tagasi'

ni ī r t, mīrdi, mīrti - toataim Myrtus communis

ni ī r r i r o h u a t d - levinud vaimuliku sisuga raamat

mo ī s, moisa, moisat - mōis, maja, kus elas mōisa valitseja

mo ī s a a i t - ait mōisa varanduste hoidmiseks; olnud kuski prae-
guse kordoni ümbruses Kelnasi külas, pärast olnud magasi-
aidaks, vt. magasiait

mo ī s a k o p p e l - väike tarastatud ala Kelnasi külas piirival-
ve kordoni taga, praegune Karduni koppel

mo ī s a maa - mōisale kuuluv maa; mōisamaad olnud Tundipällu juu-
res - Pällu, Kröönbergi ja Tiigi talu ümbruses

mo ī s a m ä g i - kõrgem kivine kink Kelnasi külas, kordoni ukse
ees, sadamast kohe läänes, kus praegu vaatetorn

mok k, moga, mokka - huul, mokk

mok k a-a r k - jänesemokk mōnel inimesel

mok k a d e g a lamp - väike lamp, mille tuli pōleb omapäraste
plekist kaitsete, mokkade vahel

mol d, molli, moldi, moldi, moldijega - mold, väike küna

mol l i k i r v e s - künakirves /vt./

mol l i p i l l - õhukestest laudadest valmistatud mänguriist ühe
keelega, mängiti poognaga; mōnel pool /Koistul/ veel järel

mol l i p i l l i kiel - soolikatest valmistatud peenike nöör,
mis annab hääle mollipilli mängides

mol l i p i l l i pulk - pulk mollipilli ülemises otsas, mille
abil keeratakse keel mollipillil 'tiiviks', pinguli

monu p u o l - kroonubiina müügikoht tsaariaaja lõpul

mou ri k a r i - väike saar, kari Loo-otsast läänes

mou se r i l ougas - kaarjas merekääär Liisäärelt loodesse; rand
võrdlemisi liivanem kohati ka nõmm

muda, muda, muda - eriline muda, mida võeti Eeslahe põhjast ja
mida kasutati jooksvahaiguse ravimiseks; vt, järgmine
mudaki vi - suurem kivi Eeslahe rannal, kust on võetud muda
lahe põhjast vannide tegemiseks; 'Lusmannil olitte inimesed
linnast mudavannides'

mudamaim - ? meripühvel, kala Cottus bubalis; 'mudamaimu koht
on punasem kui plundil'

mudapääsuke - suitsupääsuke, Hirundo rustica

mudavann - Eeslahe põhjast võetud mudast valmistatud vannid,
mida tehti jooksvahaiguse ravimiseks; mõned inimesed olid
Tallinnast /dr. J. Luiga/ Lusmannil, s.o. Oja talus ja tegid
vanni Oja saunas

mudima, mudin, mudisin, mudida - kätega midagi tasuma, hõöruma
mugima, mugin, mugisin, mugida - alati sööma täie suuga; 'küll
aga mugib!'

muhulane - Muhumaa elanik

muiduein - tundmata rohi, millel ei tea anda nime; 'sie on
muiduein, ei sel nime ole'

muistadus, -dukse, -dust - mõistatus; 'Pranglis ei ole pal-
ju muistaduksi'

muistama, muistan, muistasin, muistada - 1/ mälestama; 'sie
oli minu muistajes'; 2/ mõistma, otsust tegema; 'kohus muis-
tetti tühjaks'

muistattama - mõistatussi ette panema ja neid mõistatama

nukki - koeranimi

nuksid, mukside, muksisi - käbid, näit, mänil, kuusel /Ihasalu/
muld, mulla, mulda - maapinna pealmine pehme kiht, milles kasva-
vad taimed

muldament, -mendi, -menti - vundament maja ehitamisel

mulgukivi - suurem-vähem raudkivi, mis pannakse mulgule et-
te kahele poole tara, et oleks kergem üle astuda

mulgupostid - post peenema puuga selle kõrval, mille vahe-
le pannakse mulgupuu otsad

mulgupuud - paraja pikkusega, enamasti ümmargused puud, mil-
lest laotakse mulk taras mulgu sulgemisel

mulk, mulgu, mulku - tarast ülekäimise ja tarbekorral läbisöidu
koht, mis suletakse mulgupuudega; mulgupuud on rõhtsalt tei-
vaste vahel ja neid võib maha võtta ja üles panna läbi sõit-
misse korral

mulku maha vottama - mulgupuid eest ära võtma läbisöidu korral
mulku üles panema - mahavõetud mulku jälle endisse korda seadma,
mulgupuid ette panema

mulkemid, mulkemije, mulkemi - muulukad, *Fragaria viridis*

mulla-madis - surma nimetus

mulligas - noor lehm

mun a, mun a, mun a, muni, munijega - 1/ kanamuna; 2/ rauast leetes
/miini rakendusest/

munakivi - raudkivi ümmarguse kujuga

munakoline - kollane osa munas keetmisel

munasari - munade alged kana sisemuses

munasilma d - keedetud munad pooleks lõigatud ja riisipudru-
le peale pandud /katsel käimisel/

munavallige - värvitu läbipaistev osa kanamunas, mis muutub
keetmisel valgeks

mu ni leikama - kohitsema, kastreerima

mu nima, munin, munisiñ, munida - munema

muoduline - ebatasane, näiteks muoduline jää

muon, muõna, muõna - söögi tagavara

muon, muõni, muõni - aedmagunad, *Papaver somniferum*

muor, muori, muõri . vanaeit, vana naisterahvas

muorikivi - suur kivi Riviotsal

muotor, -tori, -tori - mootorpaat; ka: mootor ise

murdama, murran, murdasin, murdada - murdma; 'lehmad murdaned
aia maha'; 'kole torm murdas palju metsa maha'

murdla ine - laine, mis murdub ja puhkeb laineharjal vahuta-
des enne rannale jõudmist; 'murdla ine murdab'

- murduline - tükeline, pangaline /jää/
murendama, murendan, murendasin, murendada - väikesteks tükideks tegema, näit. linnaste leiba õlle tegemisel
muretsema - hankima; 'tuttavad muretsetsite üht ja ~~tost~~^u ^{dma}'
mure piim - piim, mis pole hästi hapnenud, on kyll kõva, aga pole hapu maiguga
murima, murin, murisin, murida - ~~prustama~~, katki murtud; 'Ma-dis lappis oma katki muritud tossu ärä'
murima leiba - leiba kätega suurest leivast lahti murdma vähemate tükkidena
ouri, muri, murid - koeranimi
murumuna - seen, Lycoperdon gemmatum, ja ka mõned Bovista liigid
musi - suu lapse keeles
must, musta, musta - musta värvusega looma nimetus
mustakuopalaik - suurem veeloik alatise veega saare lõunaosas ranna lähedal kabeli ja Länneotsa küla vahel
mustamäe rand - rand Äigna saare lõunaosas vastu Kresuli saart
mustavirri - saar Soomes, kus käidi varem sagedamini kalal
mustekirju - kirju, kus must domineeriv
musteküüt - must loom, kellel seljas valge küüt
mustigas, mustikka, mustigast - mari ja taim Vaccinium myrtillus
must klimp - hülge eufemistlik nimetus
must kuobas - madal soostunud ala Prangli kabelist idas, endine meresopp; vt. mustakuopaloik
mustlane - mustlane, - neid on saares väga harva käinud, vahest talvel, kui meri oli jäas
mustlind - must vaeras, merelind Oidemia nigra
must lendav! - vandesõna
musträastas - kuldnokk, lind Sturnus vulgaris
must suolikas - kiludel suvel sees olev mustakas soolikas; kui

see on kilul sees, ei ole hea kilu soolata, - ta läheb halvaks; sügisel kaab must soolikas ära

justtu h a t - väga suur arv, mille kohta pole õiget ettekujutust

mutte r, mutri, mutri - kruvile otsakeeratav osa, et kruvi ei tuleks välja

mual - mujal; 'jääd ei ole muual kui loukas'

mug a küla - rannalähedane küla mandril Jõelähtme khk., Randver rest idas

muuk i m a, muugin, muukisin, muukida - miski kakk asja lahti tegema, selle juures osalt ka purustama

muuk r a u d - eriline konksjas vahend, millega saab avada lukku muul, muuli, muuli - sadama kaitsevall Kelnasi sadama ees, sadamast idasse, osalt ka põhja

muu r a m e d, muuramije, muurami - rabamurakad, Rubus chamaemorus

muu t a m a, muudan, muutasin, muutada - muutma

mäe, koh, mäele - talu Länneotsa külas

mäe mägi - kõrgem koht Mäe talu juures, endine kangaste pleekimise koht

mäere e i k a s, -reika, -reikast - mädarõigas, Armoracia rusticana

mägi, mäe, mäge, mägi, mägijega - kõrgem kink; 'linane riie panna mägije päale einamaale pliekima'

mäh k, mäha, mähka - pehme kord mõnel puul koore ja puidu vahel; mähka kraabitakse pajudelt ja pihlakatelt, kui koor on lähiti, ja süüakse

mäle t t a m a, maledan, mäletasin, mälettada - mäletama; vt. muistama

mänd, männi, mändi, mändi, mändijega - okaspuu Pinus silvestris

mänd, männa, mända, mändu, mändujega - putrumänd, vahend millega liigutatakse ja segatakse jahuputru.

mänd i a l u n e - rand Prangli idaessas; 'enne olitte siin vanad orjad, suured mähnid'

mänd i a l u n e rand - rand Löidi nurga ja Liisaare vahel, ena-

masti kõrge rand, kust ei käida palju merele

ländide juures loik - loik Aksi saarel lõunaosas, keskel
ländniem - neem Ülesaare neeme lähedal Kelnasi poole, Luubi
lõuka ja Mändneeme lõuka vahel

ländnieme lõugas - kaarjas lõugas Ülesaare neeme ja, Mänd-
neeme vahel

länguasi - asi, millega mängitakse, peamiselt just lapsed
längu/laammas - kuidagi lambakujuline kartul, millele pan-
nakse tuletikkudest jalad alla ja millega mängitakse

längulehm - kuidagi lehmakujuline kartul, millele pannakse
tuletikkudest jalad alla ja millega mängitakse

lännik, männikku, männikku - männimets

lännikasu - ühe aasta jooksul kasvanud osa tüve ja okste
ladvas; virves

länniku, koh. männikule - talu Idaotsa külas

lännikärad - männikäbid

lännimuksid - männikäbid /hasalus/

lännimäe - talu Idaotsa külas

lännisammal - pödrasambliku, Cladonia liigid, suuremad

lännisen - männiriisikas, Lactarius rufus, esineb vähe
Pranglis

lännivaik - männist immitsev kollakas läbipaistev aine

mära, mära, märad, märas, märadega - emane hobune

märaobune - emane hobune, mära

märvavars - noor emane hobune, kuni poole aastani

märg, märja, märga - niiske, mitte kuiv, vesine

märgilaskaja - osav laskja, kelle lasu ikka tabab

märgutuli - majak^ast paistev tuli

märklaud - laiem laud, millesse lastakse püssiga märki; ka:
merklaud

märlima, märlin, märlisin, märlida - katkilõigatud köie otsi
niidiga ümber mässima, et otsad ei haruneks

märss - vt, merss, samuti ka teised sõnad 'mersist'

mäss, mässu, mässu - ülestõus, vastuhakkamine tsariaegsetele võimudele

mättas, mätta, mättast - mätas, maapinnast vähe kõrgemal olev õige väike kühm; ka: mädas, mätta

möirma, möiran, möirasin, möirada - tugevat häält tegema, näit. hüljes

mölatama - tegema erilist häält, kui lehmad näevad raibet; raipe juures mere ääres jooksevad lehmad kokku, hakkavad üks-teist kaevlaema ja mölatavad selle juures; et lõpetada mölatamist, peab raipe maha matma

mölle, möltri, möltri - mees, kes jahvatab veskis ja korraldab jahvatamist

mölg i, koh. mölki - väike nurk, mis tungib merde Mustakoopa kohal
mölg i loik - väike seisva vee kogu Mölgi ranna läheduses Mölgi soo ja ranna vahel

mölgini em - väike neem Mouseri lõukast läänes

mölg i rand - rand saare lõunaosas Mölgi soo kohal

mölg i suo - soo Mölgi ranna kohal Vinnakivi aiaast ja Üllivast läänes

mölisem a - lehm erilist häält tegema, kui näab mingi järsku asja

mölk a i d - heinamaatükk Mölgi soo lächedal

mölk i aiatagune - karjamaa Mölki aia taga

mölk i rand - kõrgem rand Kabeli ja Liisääre vahel; vanasti tehti seal jaanituld, sest seal paistab ka suurelt maalt tulecid; vt. Mölgi rand

möll, mölli, mölli - torm, mässamine, segadus

mölla ma, möllan, möllasin, möllada - mässama, tormama; 'lu-metuisk möllab'

mölli pil l - vt. mollipill

mölt rik i vi - suurem kivi Pandju saare kohal, ulatub veepinnani ja seal on alati laineid, -'jähvadab alati nagu veski'

möristi - vana halli nimetus

S 74

märama, möuran, möurasin, möürada - möiravat hüält tegema, hää-litsema härja viisi; 'vana all möürab kui ärg'

möürgama, möürgam, möürgasin, möürgada - vt. eelmine munt, mündi, münti - pöldmünt, taim Menta arvensis

märistamine - äike; 'sie oli esimene märistamine tänavu'

märistamise iil - vihmaiil, mis tuleb märistamisega

mäksaba - ühe rätsepa hiiüdnimi

märgel - köva ja kare kunstlik kivi asjade teritamiseks mäts, mütsi, mütsi - peakate, niihästi meeste- kui ka naisterahval mätsi nokk - mütsisirm nokamütsi ees mätsipäälaid - laiad ja pikad ilustused, ilulindid naistemütsi taga

mätsitritemel - kitsas pits naistemütsi serval otsaesise kohal; teevallit kandsid vaid abielunaised, aga kasusse läinud emad ei tohtinud seda kanda

mäodapäeva - päikese käigu suunas

märlatt - tugev palk kivimüüril, millesse kinnitatakse sari-kaotsad

N

mä-a u k - nagaauk, mille kaudu lastakse vesi välja paadist

mäbur, naaburi, naaburi - naaber /soomek./

mädi d, naatije, naati - kartulipealsed; naate raiutakse kapsarauaga peeneks seasöögiks; ka visatakse neid noorelt lehma-dele söögiks ette

mäar, naara, naara - konksuline raskus, millega otsitakse merepõh-jas kadunuks jäänud võrkusid, köisi jne.

mäarama, näaran, närasin, näärada - näaraga merepõhjast otsima; 'inimesed saite näarajes onged käde'

maba, naba, naba - lohk inimese kõhul; 'nsake tüö venitas naba ära maba-a u k - lohk naba kohal

mabanüör - nöörjas soon, millega laps kinnitub ema külge

mabapäidi - nabapidi

mabaperapoiss - viigari eufemistlik nimetus

nadi, nadi, nadi - räbal, vilets riie

nael, naela, naela - 1/ raskusmõöt, - 1 nael on 32 loodi; 2/ rauast või mõnest teisest odavast metallist pulk, millega võib laudu ja teisi pehmeid kihte kokku lüüa; varem: naul
naelakarp - väike neljakandiline kast, milles hoitakse naelu
naelapea - ülemine naela osa, mis löödud laiaks
naelatuos - aukudega raudklots, mille aukude kohal mitmesuguse suurusega lohud, - nende järgi saadakse sepapajas naelapeade kuju

naelutama - naeltega kinni lõöma

naer, naeru, naeru - naermine, eriline heameele avaldus, vahelt kuulda valt

naerama, naeran, naerasin, naerada - naerma

naeristi - ümmargune söödav juurvili, Brassica rapa; varem kasvatatud Pranglis, aga harva

naerismäe - talu Rebala külas Jõelähtme kiriku lähedal; talul oli suhteid Prangli rahvaga

naga, naga, naga - auk paadipäras, kust paadi maale tömmates lastakse välja paati kogunud vesi

naga-auk - vt. naga, naa-auk

nagakork - kork, millega suletakse paadipäras olev nagaauk

nagapulk - hästi ümmarguseks vestetud pulk, millega suletakse paadi nagaauk; praegu kasutatakse pulka vähe, sest enamasti on kork; vt. nagakork

nagi, nagi, nagi - /võrgu kuivatamise puud võrkaias, enamasti rõöbiti seisvad latid, millel sees kas puust pulgad või raudnaelad, mille külge riputatakse võrgupael; 2/ varn riiete riputamiseks, - rida puust pulke või raudkonkse, mille otsa riputatakse riideid ja muid asju; nagi kinnitatakse seinale

nagi aid - ala, kuhu püstitatud võrgu kuivatamiseks nagid rannal

nagidi - vt. nagi 1

nagillatt - võrgunagi põikpuu, millesse on löödud võrgu külge riputamiseks

586

nagimaa - ala, kus on püstitatud nagid võrkude kuivatamiseks; enamasti on igal talul oma nagimaa, mis osteti maaomanikult ühes kalapiügi õigusega; vt. nagiaid

nagipost - post, millele kinnitatud võrgunagi

nagipulk - puust pulp, mis lõedud võrgukuivatamise nägile sisse ja millele riputatakse võrgud; varemalt olid nägidel ikka otsast teritatud puupulgad, niiud aga peamiselt ilma peata raudnaelad; paremaks peetakse puupulki, sest raudnaelad roostavad

nahakouk - eriline konks, kook, millega hõõrutakse, kougutatakse pargitud ja kuivatatud nahka pehmeks

nahaparkimine - toorest nahka tarvilikult ümber töötama, et oleks vastupidavam ja kasutamiseks kölblikum; pargiti lamba-, looma-, hülge- ja jänesenahku; viimastest valmistati nahkmütse; vt. kirjeldis

nahistama - kergelt puhuma; 'tuul nahistas lounast'

nahistus,-tukse, -tust - väike tuuleliikumine; 'tuule nahistus on kagust'

nahk, naha, nahka - 1/ looma pealmine vastupidavam kerekate; 2/ pargitud nahk; 'nahk pàrgitta, abandatta'

nahk-i ir - peamiselt körvikas nahkhiir, Plecotus auritus; elab Pranglis ja on sattunud mõnikord võrkudesse, kuhu jäänud kinni üks 1949. a suvel/

nahkkiindad - nahast valmistatud kindad

nahkpüksid - lühikesed püksid varemal ajal, mis tehti lambanahast, aga ka vasikanahast; hülgenahast ei tehtud

nahkr ihm - rihm riite kinni hoidmiseks

nahkvest - lambanahast vest, villapool sees; kantakse hülge-jahil talvel

naïne, naise, naist - abikaasa

naissaar - suurem saar Tallinna lahes

naistemüts - naiste peakate, - kõrge müts, pikad lindid taga, mis pisteti mütsi külge nööpnõeltega

587

nalja, nalja, nalja - lõbus tegu, meeldiv lugu
nälja-a-mma-s - naljakate juttude köneleja
nälja-jutt - naljakalt kõneldud jutt; mitte täiesti õige jutt;
jutt naljaka sisuga
näljamies - inimene, kes teeb nalja või köneleb naljakaid
lauseid
nann, nanni, nanni - kartul laste keeles
napa, napsu, napsu - suutäis viina, väike klaasi täis viina
napsiklaas - õige väikese mahuga klaas viina võtmiseks
napsutama - napsu võtma, väikeselt vinditama
nari, nari, nari - haigus käes, mis tekib ~~saskest~~ tööst, - käerand-
me liigendipõletik; nari tuli kätte sagedasti heinaniitmises-
'aigekoht rudiseb, nagu ku'er ~~uriseb~~'
nari rohud - suur kukehari, Sedum maximum, - neid kasutata
nari ravimisel
narmad - kimp lõngaotsi, kas mõne riide servas või ka iseseis-
valt; vt. kanganarmad
narri, narri, narri - edev ja alp, poole aruga
narts, nartsu, nartsu - kalts, vana riide tikk
naaskel, naaskli, naaskli - naaskel
naastid - nooda veoköied /nähtavasti vene: snasti/
natt, natta, natta - võrgust kott mingis võrus pikema varre ot-
sas, millega tõstetakse välja merde kukkunud kalad, vt. aam
nattima, nattin, nattisin, nattida - riidlema, tuttipidi kis-
kuma
naul, naula, naula - nael /vanem vorm/; 'lüö naul sise'
neidi - lehmanimi
neitsi - neiu /uuem/
nelika-nna-auk - auk võrgus, kus neli korda katkenud, kesk-
mised korrad aga terved
nelipühid - suviste pühad
nelipühi vill - vill, mis saadakse lammastelt nelipühiaeg-
sest niitmises; parimaid lambavillu

neljapäev - neljas tööpäev nädalas

nelja silmaga kuer - koer, kellel on silmade kohal heledamad
timmargused lapid

neljavägine - neljalaadne /seelik/

nelli - lehmanimi

nena, nena, nena - nina; 'ilmepäält tema nena'

nena augud - vt. nenasiermed

nena kili - nénakili

nenaotsa tupp - saapapits saapaninal

nena päädi - ninapidi

nena pääline rihm - ninapealne rihm päitsetel

nena raud - raud, mille külge on kinnitatud sahanina

nena rättika - väike rätik, millega puhastatakse nina

nenasied - ninasõõrmed, augud, mis lähevad ninasse

nena tark - "Ülitark", enamasti laste kohta

nena tuoakaas - peenike pulbertubakas, mida tõmmatakse ninasse; tarvitased enamasti torgovka-naisterahvad; hoiti plekk-toosis

nena tolgus! - nina on tatine

nenda p - nii, niiviisi; 'nendap sie on!' /Aksi/

neu, neu, neu - nõu; 'aeg andab äid neu'; aga ka: nou

neul, neula, neula - nõel, - tavalisem vorm kui 'nuel'

neulatuisk - tuisk hästi tiheda lumega; selle järele tuleb ikka sula

neulatuoos - väike puust treitud toos, milles hoitakse nõelu taskus

nie - nehh

nie, neie, neid - need; 'neie küsida jäi sie'

niedima, nièn, niedisin, niedida - raudneega midagi raudasja jatkama, kokku lööma jne.

nieh - nehh

nièkrut, nièkrudi, nièkruti - nekrut

niel, nielu, nielu - rüsas olev eriline võrgust valmistatud ava,

millest lähevad kalad sisse, aga ei oska enam tagasi tulla
 nielama, nielan, nielasin, nielada - toitu erilise liigutusega
 söögikõrisse saatma

nielupaadel - peenikesed tugevad paelad, millega rüas neel
 seotakse võru külge

nielurihamad - vt. nielupaelad

niem, nieme, nieme, niemi, niemijega - merde ulatuv kitsam kui v
 maa osa

nieme, koh. nieme - küla Ihasalu neemel, Neeme

niemekas, -ka, -kat - Neeme küla inimene

nier, nielu, nielu - elund loomadele, ren

nigastama - nikastama

nigula, koh. nigulalle - talu Länneotsa külas

Niggola Tenno - vana talu ja peremehe nimi Pranglis 1716

niidikerä - niidist keritud kera

niidirull - väike puust rull, millele aetud niit; enamasti
 vabriku toode

niied - tugevast niidist valmistatud silmustik, mis tõstab kanga
 kudumisel üles lõimelõngu, et võib nende vahele visata koe

niieniit - tugev korrutatud lõng niite valmistamiseks

niiepuud - nиеvarvad, sirged kepid, mis käivad läbi niitest
 all ja üleval

niiepörad - nиепօրած, millel liiguavad niierihmad

niieratad - vt. niiepörad

niiesilmad - keskmise silmus nies, millest käib läbi lõng

niietuoli - niepakk, millega tehti niied

niimann - vana perekonnanimi

niimeister - terariist voolumiseks, käepidemed mõlemas ot-
 sas; vt. niisk 2

niineppuu - pärn, lehtpuu *Tilia cordata*

niis, niie, niit - eriline silmustik, valmistatud tugevast niid-
 dist; vt. niied

niiska, niiska, niiska - 1/ isasosad kalas, seemnesari; 2/ nii-

meister, terariist voolimiseks, kahe käepidemaga

niiskaga kala - isane kala

niiske - märjavõitu, mitte kuiv

niiström - vana perekonnanimi

niit, niidi, niiti - tugev, peenike korrutatud lõng õmblemiseks;

lõng niidiiks kedratakse hästi hoolega, et ei ole peal lipsusid, ja siis korrutatakse

niitama, niidan, niitasin, niitada - niitma; 'niitasimme ouest eina'

niitama lammast - lambalt villa eemaldama lambaraudadega;

lambajalad seotakse kinni ja lammas hoitakse jalgade vahel, niidetakse ribade viisi; enamasti niidetakse lambaid kolm korda aastas, harvemini ka neli korda

nikkastama - nikastama

nikkastus - nikastamine, jala väänamine kogemata pahasti

nikkakkaid - biskviit

nimedussorm - neljas sõrm käel, peial ka sõrmeks arvatud

nimepäev - kellegi nimekohane päev kalendris; nimepäevadest peeti vaid üldisemaid päivi, nagu maarja-, jaani-, mihkli-, kadripäeva jne.; eri nimepäeva saares ei peetud

nimepäidi - nimepidi; 'kuutööst ei tohi üüdada nimepäidi'

nimetamats - nimetusõrm, rohkem laste keeles

nimi, nime, nime, nimi, nimijega - kellelegi antud eriline tunnus-sõna, mille järgi teda eraldatakse teistest

nina - vt. nena jt.

ninatubakas - vt. nenatubakas

nää, nikki, nikki - väike leetes, kas korgist või puust ja ludadest ankru moodi, seest tühi

ninda - nõnda

nipp, nippi, nippi - mitmed piikanokalised linnud, peamiselt Tringa perekonnast

nisa, nisa, nisa, nisi, nisijega - pikem-lühem silinderjas elund, mille abil eraldatakse piima emasel loomal

nisu, nisu, nisu - teravili *Triticum vulgare*; ei kasvatata saares,
kuid ostetakse linnast

nisu jahu - jahu nisu teradest

nisupüüli - hästi peenike jahu nisu teradest

niula läg - villane lõng, mis värvimisel on vihis kohati tugevasti ümber seotud, nii et värv ei pääse sidumislõnga alla; nii jäääb lõng kirjuks; niulangast, s.o. neolõngast valmistati sukki

nööre, nobeja, nobejat - kiire

nogelane - kõrvenõges, umbrohi *Urtica dioeca*

nogemerk - söega tehtud märk võrgu kudumisel võidu

nogi, nue, noge - nõgi

nogulan e - 1/ kõrvenõges, *Urtica dioeca*; 2/ ilutaim *Coleus*

nogus, nogusa, nogusat - nõgus

nohu, nohu, nohu - haigus, mis tekib külmetamisest /uuem/

noiad vihtlevad - nähtus, kui sajab vihma ja päike paistao

noiakiivi - suur kivi Laevakari lähedal meres, karist kagus;
sellel kivil on vahest nähtud tula

noiakiive säär - kivine säär Laevakari lähedal

noiasana - pahas meeles õeldud sõna, mis ajab nurja ettevõtte

noiad, noia, noida - inimene, kes nõiubo, püüab teha teistele pa-
ha ja kurja; praegu enam neid ei usta

noiaumine - nõidumine; nõidumise vastu osteti linnast noi-
rohtu, - mingit valget vedelikku

noirima - norima /ühes pilkelaulus/

nojatama - toetuma, najale hoidma

nokk, noga, nokka - 1/ linnupea esimene osa, millega sööb; 2/
kaitse, sirm mütsil; 3/ lusikjas raud, mis käib kangaspüude
käristispakuraua hambasse

nokkamüts - müts, millel on ees kaitse silmadele, nahast või
riidest

nokkapuri - väike puri väikesemas paadis või aabjal, mis on
ees keulas ning hoitakse pirkliga lahti; keskmise puri puu-

592

dub, on vaid nokapuri; kasutatakse rannalahedastel sõitudel
nokkima, nokkin, nokkisin, nakkida - 1/ teri korjama nokaga;
2/ tapma, nottima; 3/ pilkama
nokkutama - kõverdama, koogutama
noppima, nobin, noppisin, noppida - 1/ korjama midagi maast;
2/ noppima rohtu - rohima, umbrohtu eemaldama, näit. kartuli-
maalt
nõrgesta ma - nõrgestama
nõrguma, nõrgun, nõrgusin, nõrguda - kaladest korvi sees verist
vett laskma välja valguda; ka: valuma /vt./
norima, norin, norisin, norida - tülitseda tahtma, kiusama
norisema, norisen, norisesin, noriseda - erilist põristavat
häält tegema, eriti magades
norškama, norskan, noršasin, norškada - järskust norinat te-
gema, näit. hobune kartes
normi, normi - määr, osa millestki tasuks /uuem/
norss, norssi, norssi, norssi jega - meritint, kala Osme-
rus eperlanus; norss on üldine nimi Harjumaa randades
notti, nodi, notti - lühike palgi või puu ots
nottima, nottin, nottisin, nottida - surmama kaikaga, kepiga
nualae v - kõrged kiudpilved, milliste kogu üks ots läheb tera-
vaks
nuapää - erilise ehitusega käepide noa taga
nutera - föikav osa noast, valmistatud enamasti õhukesest tera-
vest
nuel, nuela, nuela - nõel /uuem, vanem: neul/
nuelama, nuelan, nuelasin, nuelada - nõelama, näit, uss, herilan
nuelapadi - väike pehmest riidest valmistatud padjataoline
alus, millesse pistetakse nõelad kui neid ei kasutata
nuelasilm - väike lõhe nõela tömbis otsas, millesse pistetak-
se niit
nuelatuos - eriline treitud toos, milles hoitakse nõelu
nueluss - rästik, kes nõelab; varemalt olnud saares

nuga, nua, nuga - lihtne terariist, mida pannakse enamasti kokku noapeasse

nuhk, nuhi, nuhki - salakuulaja, spioon /ievinud peamiselt 1905. a ümber/

nuhkima, nuhin, nuhkisin, nuhkida - igalt poolt otsima, osalt nagu pahatahtlikult

nuia, nuia - jämedama otsaga löögiriist

nukk, nugu, nukku - 1/ lina nuust, eriliselt kokkukeeratud linapihud; 'suetud linadest tehti linanugud või linanukkud'; 2/ laste mänguasi, titt

nukkipulk - tugev rauast pulp assi otsas, et ratsas alt ära ei tulke

nukkipääl soitama - tee või saani kannustel, jalake otstel seistes sõitmata

null, nulli, nulli - arv 0; mitte midagi tähendav olevus, mõjutav isik

nullikari - madal kari Mantsikamäe ranna lähedal, Jahukarist risti vastu maed

numm, numme, nummi, nummijega - nõnn, liivane rohumaa

numme, nõmme, koh, nummele - talu Idaotsa külas

nummerr, numpri, numprit - number, arvu tähendav märk

nummerdamma - numbriga märkimine

nooda alumine pael - tugev köis nooda tiiva alumises servas

noodaki ved - kivid noodasuüdmepaela alumise osa küljes, enamasti ümmargused telliskivid, selleks otse pöletatud

noodaköis - pikk tugev veoköis, mis kinnitatakse noodareie otsa, millega veetakse noota meres; ka: vinnaköis

noodala skeja - kalur, kes laseb noota peaaku, mõhemal seinal üks

noodamaja rand - rand Aksi saare läänerannal Loodeotsast lõunasse

noodamaja sadam - randsadam Noodamaja rannal

noodapera - nooda ahenev kotitaoline tagumine osa, millesse

koguvad kalad, sülda 9 - 11 pikk; kootud jämedast lõngast
nuoda p e r a o t s - viimane osa noodapäras
nuoda p u l l u d - puust, enamasti kuuselauast valmistatud pul-
lud 1 - 1,5 jalga pikad ja 10 tolli laiad, otstest kitsamad,
keskelt laiemad; vahest ka männikaarnast /vt./
nuoda päälmme pael - noodatiiva tugev pealmine pael
nuoda p ü ü k - noodaga kalapüüdmine /vt. kirjeldis/
nuoda r e i s - nooda osa, noodalina kahel pool suudmet, umbes
45 sülda pikk, mitmesuguse kõrgusega; reied juhivad nooda
vedamisel kalad moota; ka: noodatiivad
nuoda s o p p - noodapäras olev nurk, millest väljastatakse kalad
Tavaliselt on noodal kaks soppi; sopi kaudu võetakse noodast
välja viimased kalad
nuoda s u u - nooda ava, esimene osa pära ees, kõrgus 13 - 15
sülda, ümbermõõt kuni 35 sülda; suust lähevad kalad noota
nuoda s u ù d m e - noodapära esimene osa, kust kalad lähevad
noota; vt. noodasuu
nuoda t i i b - vt. noodareis
nuoda v i n n - eriline rull, suuremapinnaline, millele keritak-
se kõis nooda, ja välja võtmisel
nuol, nuole, nuolt - vibuga lastav teravik pikema varrega; praegu vaid lastemängus kasutatav
nuõmima, nuõmin, nuõmisin, nuõmida - manitsema, etteheiteid
tegema mingi halva pärast
nuõõ! - käskiv hüüe hobusele edasiminemiseks
nuõr, nuõre, nuõrt - mitte vana
nuõre kaardiväe kolhoos - Pranglis oleva kalurite kolhoosi ni-
metus
nuõr elukas - noor hülgepoeg hülgejahil
nuõre r a - noorhärra
nuõrik, nuorigu, nuorigut - noor naine, kel pole veel last
nuõr jää - vast tekinud jää, mis ei kanna veel peal
nuõrk u u - aeg kuus, kus kuud ei ole näha; ka: kuu esimine vee-
rand

595

nuormies - noormees

nuorpäär - vast hiljuti laulatatud inimesed

nuorsugu - noored inimesed, lapsed, järglased

nuorus - aeg, kui ollakse noor

nuot, nuoda, nuota - suur kalapüügi riist, mille vedamiseks on vaja mitmeid inimesi

nuot, nuodi, nuoti - 1/ lauluviisiraamat, kus viis on märgitud eri märkidega; 2/ eriline kirjutis, mille järgi lauldakse või mängitakse

nupp, nubu, nuppu - mingi ümmargune asi, käepide, pea jne.

nuppullilled - merikann, taim Armeria vulgaris

nuppumies - kaval inimene, tööoskaja

nurk, nurga, nurka - 1/ vahe kahe ristava asja vahel; 2/ mingi üldjoonest ettepoole ulatuv osa, näit. Löidi nurk

nurgaauk - nurgapealne uiduauk

nurka mängima - teatud pallimäng

nurm, nurme, nurme - niit, kuiv aas

nurme, koh. nurmele - talu Idaotsa külas

nurmeliillid - merikann, taim Armeria vulgaris

nurmenukkud - harilik nurmenukk, Primula officinalis; Pranglis seda taime ei kasva, aga seda tuntakse hästi mandrilt

nurrima, narrin, narrisin, narrida - vt. nurru lüöma

nurruud - pikad karvad kassi nina juures

nurru lüöma - kass eriliselt häälitsema heal tujul olles ja meelitades; vt. nurrima

nuruma, nurun, nurusin, nuruda - peale ajama, tüütavalt paluma

nuttama, nuttan, nuttasin, nuttada - nutma; 'nuor ülge nuttab'

nuttamine - hülgepoja niuksumine, häälitsemine; 'ülgepoig nuttab kui laps'

nuttunägu - kurb, nutma hakata tahlev

nuu! - sundiv hüüe hobusele

nuumama, nuuman, nuumasin, nuumada - sühikindlalt rasva söötma, näiteks siga

nuümber, nuumbri, nuumbrit - number /harva, veidi peenutsev/

nuumsga - nuumal olev siga

nuuskama, nuuskana, nuuskasin, nuuskada - nina puhastama tatiist
tehes seda kuulda valt

nuuskima, nuùsin, nuuskisin, nuuskida - igalt poolt otsima

nuüstik, nuüstigu, nuüstikku - riidest või robuskit kimp,
millega pestakse

nuùsutama, nuùsutana, nuùsutasin, nuùsutada - lõhna tundma
tahta

nuut, nuudi, nuuti - tugev löögiriist, näit. kasakatel

näbistti, näbistimme, näbistind - eriline tugev raam, mille va-
hele pandi kasetohust pullud koolduma; oli umbes arssin pikk,
paar tolli lai ja 1 toll paks kasepuust serv, mis otsast
sai tugevasti kinni panna

lägema, nägin, näha - silmadega tähele panema; 'täna
nägimme kulli'

lägu, näu, nägu - pea esimene pool

nähvits, nähvitsa, nähvitsat - terane inimene, väike aga kär-
me inimene

näitsik, näitsiku, näitsikut - neitsi /uuem/

näkk, näkki, näkki, ka: näkku, näkku - eriline vaim vees, mis ki-
sub lapsi vee alla, kui need lähevad sügavale merele või ka
kaevule vaatama; elavat vees ja ei saa veestvälijas tegutseda
nälj, nälja, nälga - toidupuudus, leivapuudus; 'meil oli nälg
majas'

nälgima, nälgin, nälgisin, nälgida - nälgida tundma

nälja a i g - aeg, kus valitseb nälg, suur toidu puudus; saares
ei ole siiski olnud mäletatavaid näljaaeugu

näljamänd, -männa, -mänd - neljaharuline pudrumänd /harili-
kul pudrumännal on ikka viis või rohkem harusid/

näljanuo t - varre otsas olev võrgust kotitaoline natt, mil-
lega korjatakse võrgu vedamisel merde kukkunud kalad; aam

näm m, näm mi, näm mi - ema suus puretud toit, mis antakse sülelap-
sele süüa, pupp

näpp, näppi[näppi] - kogunimi rannal elavatele lindudele, milleks peetakse tildreid, rüüte, rislasid jt.

näpp, näbu, näppu - sõrm

näppima, näppin, näppisin, näppida - puutuma, näppudega katsuma
näppima villu - villu enne kraasimist lahedaks tegema, enamasti kätega, näppudega

näppits, näppitsa, näppitsat - kepp, mis otsast lõhestatud ja mille valgele pannakse väike kivi viskamiseks suurema jõuga

näpputiö - käsitöö

närb, närv, närbä - loom, kes vähe sööb ja valib toitu

närima, närin, närisin, närida - purema, hammastega puruks tegema

näru, näru, näru - katki kistud riie või mõni teine kootud asi

näuguma, näugun, näugusin, näuguda - häälitsema kassina

näding, näadingi, näadingi - noor jää, mis vast on tekkinud, selge kui klaas, enamasti ranna läheduses; 'ei kannata ega katke', aga millest on juba paadiga raske läbi pääseda; 'monest kuhast vottas näadingi lahti'

näripäev - uue aasta algus, 1. jaanuar; seda nime tarvitatakse võrdlemisi vähe

närisüda - keskmine osa liivapugus

nöla, nöla, nöla - vaev, püüdmine; 'keik nöla asjata, ülge vajus vie ala'

nügima, nügin, nügisin, nügida - 1/ nüsima, vaevaliselt lõikama, näit. liha; 'joululaupäe nügisimme siapääst tägi ärä'; 2/ puudutama jõuga, edasi lükkama

nülgima, nülgini, nülgisin, nülgida - nahka maha võtma

nüksaba - ühe rätsepa hiüdnimi; vt. Miilksaba

nürk, nürgi, nürki - rusikas, nükid /soome: nyrkki/

nöökaja - pilkaja

nöökama, nüökan, nüökasin, nüökada - pilkama, tüssama

nööp, nüöbi, nüöpi - ümmargune luust, puust või mõnest teisest

massist ese, millega pannakse riided kinni, näit. püksinööp, jakinööp, kuuenööp jne.

89
nööpauk - löige riides, enamasti korralikult palistatud, millest pistetakse läbi nööp servade või otste sulgemiseks

nööpauzuguraud - eriline terav raud, millega lüüakse sisse ülikonna nööpaukude lähed

nööpneul - peenike nõel, millel taga nööpjas pea, et ei läheks riidest läbi

nöör, nüöri, nüöri - tugev punutud kahekeermeline jämedam lõng millegi sidumiseks või ka kinniõmblemiseks

nöörilatv - peenike ots nööril, mis pannakse läbi nõelasilmast, näit. pastlinööril

nüünipill - hanesulest tehtud lörr, - suletüvikule löigataksesse sisse keel ja puhutakse siis kinnise~~**~~ otsa poolt

nüütieinamaad - heinamaad Kelnasi, Länneotsa küla ja Eeslahe vahel

nüütirand - kivine rand Eeslahe kirdeosas, Nüüti heinamaadest läänes

O

obadud, obadukse, obadust - vt. obajus

obajus, obajukse, obajust - raudöös, millesse kinnitatakse haagi konks ukse sulgemisel

oberaha - höberaha

obettaja - õpetaja, pastor

obu, obu, obu - hobune, Equus caballus, peamiselt laste keeles

obukala - merivarblane, kala Cyclopterus lumpus; 'obukala imeb pulluje külge, on ruhekad **kalad**'

obukivi - kaks suurt kivi pealikute Mölg'i ranna kohal meres

obune, obuse, obust - koduloom Equus caballus

oburäästas - kadakarästas, Turdus pilaris

obuseari - hari hobuste puastamiseks, tehtud harjastest

obusekivi - suur rändrahn Aksi saare idarannikul Atrulahe ranna vees Loodeotsa lähedal

obusekiviniem - väike neem Aksi saarel Hobusekivi juures

obusemokkäprilliid - eriline vahend, millega nööritakse

599

hobuse pealmine mokk kõvasti kinni, kui hobune ei lase rautada või lõigatakse täkku; on nii valus, et paneb hobuse värisema

busenael - erikujuline nael, millega lüüakse alla hobustel rauad; Pranglis ei ole hobustel suvel raudu all, need lüüakse vaid talveks ja kistakse kevadel alt ära

buseraud - hobuseraud, mis lüüakse alla hobusekapjadele, et kabjad ei kuluks

buserautamise nuga - köver nuga pika-pea otsas, mida kasutatakse hobuse rautamisel kapjade alt "varekseliha" eemaldamiseks

buseriistad - obuse rakendamiseks tarvilikud riistad; saarel ei ole hobuseriistad nii üksikasjalikult käsitatud kui mandril, sest hobustega vedu on harvemini ja vedusid ja kündmisi vähe

busetal - ruum, kus hoitakse hobust külmal ajal

busetekk - paks tekk, mis pannakse hobusele selga, kui ta seisab külmal ajal rakendatult väljas kauemat aega

busevärs - hobusepoeg, vars; hobune, kes veel imeb

busevurr - vt. obusemokkapill

butots, - totsu,-totsu - merivarblane, kala Cyclopterus lumpus, - pehme merihärja moodi kala, libe ja rasvane

oda, oda - söjariist, mida mäletatakse, kuid keegi ei ole seda enam näinud

odavat, odavije, odavi - tähtedekogu vana vanker ehk suur vanker; 'odavije järel tõusti üles'

ohjad, ohjade, ohjai - peenike nöör nahkrihmadega, millega juhitakse rakendatud hobust veokilt

ohjanahk - ohjarihm, enamasti nahkrihm, mis ulatab vähimalt hobuse keha pikkuseni

ohjaraud - ohjalõksud, millega kinnitatakse ohjad valjaste külge

ohjarihmadi - ohja nööri otsas olevad rihmad; vt. ohjanahk

ohku saama - öhku lendama; 'sai ohku' - lendas öhku

ohr, ohra, ohra - oder, teravili Hordeum vugare

ohrajahu - jahu, mis jahvatatud odrateradest

ohras, ohra, chrast - vt. chr

oh'ta, ohta - öhtu; 'ohta akkas jämejat vihma sadama'; ka:ehtu

ohver, ohvri, ohvrit - mingi annetus mingi heaks; vanemaid ohver-damisi vaimudele Pranglis ei tunta ega mäletata

ohvitser, -tseri, -tseri - päälik piirivalve teenistuses

oided, oidije, oidi - öied /harvasti tarvitatav, harilikum 'ois'

oigenema - öignema, endisesse seisukorda tagasi minema painutamise järele, näit. kelgualas, look jne.

oilima, oilin, oilisin, oilida - kiigel vaikselt kiikuma; vt.

uilama

oinas, oina, oinast, oini, oinijega - kohitsetud isane lammast

oirapolkka - vanem tants kiires 2/4 taktis

ois, oie, oit - öis

oja, oja, oja - väike veevoolu koht, enam-vähem loomuliku nõvaga

oja, koh. ojale - talu Länneotsa külas; ka: Lusmanni

ojavar's - madalam ala Länneotsa ja Idaotsa küla vahel, kus

algavad tänavad

okkas, okka, okkast - 1/ okaspuu nõeljas leht; 2/ tugev teravik,

näiteks kibuvitsak; oga, astel

okkaspuu, puu, millel on lehtede asemel okkad

okkasuo - väike soo Korvemetsas

okknamim - ogalik, kala Gasterosteus aculeatus

oks, oksa, oksa, oksi, oksijega - oks /puul/

okse, okse, okset - maost suu kaudu välja surutud toidusegu mõne haiguse mõjul

oksendama - 1/ toidusegu suu kaudu maost välja suruma mõne

haiguse puhul; 2/mahlajocksu lõppedes kask kattuma punaka limase korraga

oksjon, oksjoni, oksjoni - asjade müük enampakkumise teel

oksi kane - okslik

601

ola, ola, ola - õla

ola lapp - väike tükki riiet, mis õmmeldakse särgile õlakohale,
et see oleks tugevam

lapäälinne - särgi osa õla kohal

olekübar - kübar, valmistatud õlepitsist; osteti linnast, ka-
sutati suviseks peakatteks

olema, olen, olin, olla - olema

olemat - õlggedest valmistatud painduv õle punutis akendele
ette panemiseks pakasega, väljaspoole aknat; matid punuti
ise; luuke varemalt ei olnud

ole pädest pintsel - eriline pintsel taigna peale riputamiseks
küpsikaladele; valmistati õlgede peapoolsetest osadest

olev, olevi, olevi - muinasjutuline Oleviste kiriku ehitaja

oleviste kirik - kõrge torniga kirik Tallinnas, mille ehit-
nud Olev; oli paadiga Tallinna sõites märgiks, millele pee-
ti suunda

ollandi lougas - väike lõugas Tiisleri talu all, vähe Loo-ot-
sa poole; sinna tulnud üks Hollandi laev tormiga kinni; vt.
Ollendri lougas

olleankar - umbes 25 - 30-toobiline puust ankur õlle hoidmi-
seks; ankrul oli peal ~~pruunt~~, õlle'laskmiseks keerati ette
haan või kraan

ollekann - suurem kann, millest juuakse õlut; ilustuseks oli
sagedasti peale põletatud täkked ja ringid; mõned kannud
olid ka kahekordse põhjaga, vahel väikesed kivikesed; harva
oli ka küütkannusid

ollendri lougas - vt. Ollandi lougas

olleviha - eriline aine, mis ajab mingi haava pahemaks kui
juuakse õlut haava olles; ravimiseks pesti õllega haava

olmad - kaljused saared Soome rannas; 'olmaline rand on Soomes'

olmi, koh, olmile - Talu Idaotsa külas

olut, olle, olut - linnaste virdest valmistatud jook käärimise
toimel; jõuluks tehti ikka õlut, goodi enamasti toopidest,

ankrust toodi ämbri või lüpsikuga; kannud olnud vaid õige vanal ajal

ma käèga össi vottama - komme jõuluõhtul oma käega nii palju liha võtma, kui isu vastu võttis

ma raiutud /maja/ - oma ehitatud

matrum p - üldtuntud kaardimäng, kus igal mängijal on oma trum minad, ominatte, ominai - hobuse väljaheite kõvad pallid, mida kasutatakse sigade söötmiseks

mittegi - ometi

ommigupailve - lühike hommikune jumalateenistus; mõnes peeres peeti seda iga hommikul

ommigupuol - ennelöunane aeg

ommita - ometi

onara, onara, onarat - järskuse kandiga soon või täke milleski

ong, onge, onge, ongi, ongijega - õng, enamasti tursaõnged

ongeliin - pikk tugev nöör, mille külge kinnitatud põhjaõnged ning millega lastakse õnged merde; vt. liin

ongeliip Sud - umbes 40 sm pikkused nöörid, mille otsas on õnged ja millega kinnitatakse õnged liini külge

ongenüör - tugev nöör, millest valmistatakse õngeliin; 'tervati 15 kera ongenüöri'

ongepuu - umbes poole sülla pikkune puu vibuga, mille külge korraldatakse põhjaõnged merele minnes; vt. ongevibuu

ongepuillud - väikesed pullud, mis seotakse külge õngeliinile, et need hoiaks liini tarvilikul kõrgusel

ongevibuu - vt. ongepuu

ongima, ongin, ongisin, ongida - käsiõngega kala püüdma

ongi süötma - söödakala õngede otsa asetama, 'ongijelle kala otsa panema'.

onku - onu

onn, onne, onne - õnn

onn, onni, onni - onn, väike maja

onnedu päev - päev, millal töö ei õnnestu; 'onnedud päevad

olmud märgittud isegi kollendris'

onned u oks - tulioks palgis, mida ei pandud majaseina

onu, onu, onu - isa ja ka ema vend

onuna i n e - isa ja ema venna naine

opl i g a s, oplikka, opligast - hapnoblikas, taim Rumex acetosa,
ka R. acetosella

oppe t a j a - pastor, õpetaja; vt. obettaja

ora, ora, ora - pikk peenike traat mõne asja juures, näit. poldi-
ora, tunnipakku-ora jne,

or a v, orava, orava - metsloom Sciurus vulgaris; seda looma tun-
takse, kuid saares seda ei ole /1950/

ori, orja, orja - 1/ teenija, töötetegija; 'otsa ies on orjal täid';
2/ vana jäme ja pöoline puu

orig a s, orikka, origast - kohitsetud siga

oril a d - orelid, peamiselt vaid kabelis ja koolimajas

orm a d, ormuje, ormu - täkked pastli servas, millest käib läbi
pastlipael

ors, orre, ort - pikk ritv, latt

ort e n s i a - hortensia, toataim Hydrangea hortensia

osam i e s - 1/ osanik, kel on noodas üks osa ja kes käib ka noo-
dal ning saab saagist vastavalt osa suurusele; 2/ inimene,
kel pole omal paati ega piüüvärki, saab need kelleltki, käib
siis kalastamas ja saab selle eest piüütud saagist poole oma-
le, poole annab aga paadi ja piüüniste omanikule

osi, osja, osja - taime Equisetum'i liikide üldnimetus

os k a m a, oskan, oskas in, oskada - mõistma midagi teha

os k a r, oskari, oskari - meesterahvanimi

ott a m a, odan, ottasin, ottada - võtma; 'oda nug a laua päält!'

ott i, koh, ottile - talu Idaotsa külas

ott i m a d a l - madal Prangli saarest läände, Rivi kohal, esime-
sest toodrist vähe põhja poole

ots, otsa, otsa - 1/ millegi lõpp, viimane punkt; 2/ kaugemale
merde ulatuv maaosa, enamasti tömbivõitu, näit. Loo-ots,
Kaguots jt.

otsa, koh. otsale - talu Idaotsa külas

otsa esine - pea osa silmade ja juuste vahel; 'otsa ies on orjal täid'

otslaud - voodi otsmine laud

otsaraud - põörataoline raudpulk raudkütke otsas, mis pistetakse röngast läbi ja suletakse kütke looma kaela ümber

otsitt - otseti

otsakkud - takud, mis saadakse linade sugemisel harval harjal, jämedamad takud

oue, oue - elamu ees olev enamasti tarastatud ala, kus liiguavad inimesed, mida läbivad teerajad, kus on mõningaid asju jne.

oun, ouna, ouna - õunapuu vili

ounapuu - viljapuu *Malus domestica*; kasvatatakse Pranglis

oup, oubi, ouppi, ouppijega - tanu, naise peakate, haup

oustima, oustin, oustisin, oustida - ~~ostim~~ oistuma, külmetanud seisundist vähe üles sulama; 'kärdulid on juba oustined'

P

paa! - valus laste keeles

paa-baa! - valus, ei tohi! laste keeles

paa-ahilad - liigetega tellitav hambuline pajakook, mille nokale asetatakse pada leel keetes; enamasti koosneb raudahelast konksuga, mis võimaldab asetada pada kõrgemale ja madalamale tarvilikule kõrgusele; 'laes oli obajus ja paa-ahilad olitte obajukse külles'

paa-be-lo-ni -polka - papiljonipolka, tants kiires 2/4 taktis

paa-di emapuu - vt. paadipohjapuu

paa-di-järg - kahe tugeva oksajalaga libamisi puu, mis pannakse paadile külje alla rannal seistes, et paat on kohe; 'paat panna paa-dijärgijega istuma'

paa-di-kaà-re-d - erilised köverad puud paadi sisemisel poolel, millele kinnitatakse paadilauad kövasti kinni

paa-di-ke-re - kogu paat, kui seda valmistatakse ega pole veel täiesti viimistletud; ka vana paat, mis sõitmiseks kõlbmatu

600

paadikons - seisab kuski tühjal kohal rannal
paadi konks - tugevast rauast konks, millega kinnitatakse
vinnavaierid paadi külge

paadikülg - pool paadist; paadil on kaks külge

paadilaaid - paadilaud, millest koosneb paadikülg, paat /vanem/
paadilapp - tükki üut osa, mis pannakse paadile kulunud augu
kohta, enamasti tsinkplekist, aga ka õhukesest lauast

paadilaud - laud, millest valmistatakse paat; vt. paadilaaid

paadimeister - inimene, kes valmistab osavasti paate

paadinael - sitkest rauast valmistasitud õhuke ja lai nael suu-
re lameda peaga, millega kinnitatakse paadilauad saamal (vt.)

paadinooss - paadinina, keul familjaarses könes /vene: noss/
paadipaarid - ühesugused lauad, mida valitakse välja paa-
di tegemisel paariti, et mahutada ühes järjekorras mõlemale
küljele

paadipest - nõör, köis paadi keulas, millega paat veetakse
maale, kasutamisel veel vähemate paatide juures

paadipihid - tugevad pihid, millega pressitakse paadi tege-
misel lauad saama kohtadel lihti

paadipink - eriline kahejalaline pingitaoline laud, mis pannak-
se rannalt jalgadega merde, et oleks parem minna rannalt
paati kuivi jalu

paadipohi - paadi alumine osa

paadi pohjapuu - paadi emapuu, mille külge kinnitatakse esimesed
paadilauad; enamasti jämedam puu loomuliku juurega tarvili-
ku nurga all

paaditegija - lihtne paadi valmistaja

paaditrae - paadi pöhjapuu alla löödud raudlatt, mis kaitseb
pöhjapuud kulumise eest ja kergendab ka paadi vedu kaldale

paadisäkkkel - keularaud, mis pannakse paadi ülesvedamisel
keula ümber, pistetakse raudpulk säklist ja keulapuus ole-
vast august läbi; paadisäkkkel on vinnavaieri vöi -keti otsas

paadivalvaja - hülgekütt, kes jäab jääl paati valvama, kui

teised lähevad kaugemale hülgeid püüdma

paakants - vt. paalaud

paakorvad - raudöösid paja kahelpool küljes, millesse kinnitatakse pajasang

paakouk - erilise seadeldisega kook keedupaja üles-alla laskmiseks lee kohal

paalaud - pajalaud, katteks paja peal

paapohi - paja alumine ümmardunud osa

paarm, paarma, paarma - parm, putukas Tabanus bovinus, veiseparm

paarid - kaks ühesugust lauda paadi tegemisel, mis valitakse välja täiesti ühesugused (~~paaditegemisel~~) mölema külje jaoks; vt. paadipaarid

paaritama - paadi laudu välja valima igaks paariks; vt. paarid

paarisstrukas - üldtuntud kaardimäng

paas, pae, paed - 1/ veealune lai kivi ranna lähedal, mis peaaegu juba veest väljas ja millele jäavat hooletul purjutamisel paadid kinni; ka järskune madal koht meres, enamasti ranna läheduses; 2/ kivi- või raudplaat kerise kohal lae all kaitseks, et sädemed kerisest ei päiseks puulae külge; paas töötub kahe servaga müürile, välise nurga all on ehitatud post, enamasti kividest, aga ka rauast, või ka jämedam puu; mönel pool oli välise nurga all raudkonks, mis läks laest läbi ja oli kinnitatud lae peale; 3/ paekivi

paasang - tugev raudvibu paja kohal, mille abil töstetakse pada paasma, paasma, paasmast - lõngavihi arvestusmõõt: 'paasma on 60 langa'

pabal, pabala, pabala - väike ümmargune asi, näit. kartuli pabal

paber, paberi, paberi - õhuke painduv kunstlikult valmistatud leht, millele kirjutatakse sule või pliiatsiga

paberipuogen - suur tükki paberit teatud suuruses

paberiraha - raha, mis trükitud paberile

pabeross, -rossi, -rossi - vabrikus valmistatud suits, sigarett

607

paberossi pits - eriline õnes paberossi pikendus, mille
otsa pannakse pabeross suitsetamisel

pabu, pabu, pabu - mingi kõva ja kuiv väljaheite junn

pada, paà, pada - ümmarguse põhjaga malmist keedunõu toidu keet-
miseks; tavalisem keedunõu

pada, pada, pada - värv kaardimängus

padeka à ter - vanem tants $\frac{2}{4}$ taktis, pas de quatre .

padi, patja, patja - sulgedega täidetud kött, millele toetub pea
magamisel

padi spa à n - vanem tants padespan, pas d'Espagne, $\frac{3}{4}$ taktis

padrun, padruni, padruni - metallist või papist valmistatud
hülss, millesse mahutatakse püssilaeng; *ka: patrua*

pae kivi - lubjakivi; ei leidu looduslikult saares, kuid tuuak-
se mandrilt

pael, paèla, paèla - lihtne nöör miski sidumiseks; 2/ nöörist
kütke loomalaudas; vt. paul

pæl u t a m a - võrgule paelu külge panema

pag a n, pagana, paganat - 1/ mitte ristiinimene; 2/ nõrk vande-
sõna; 'pagana iivaknuùt rikkus pää'

pag a r, pagari, pagari - käsitöoline, kes küpsisetab saia ja teisi
küpsiseid peenjahust

pag e n e m a, pgenen, pagenesin, pageneda - vesi taganema hari-
likust randjoonest; 'vesi oli pagenand'

pag u, pau, pagu - madal veeseis; 'präigu on paud vied'; 'vesi on
pagu'

pag u v e s i - vt. pagu, *ka: väike vesi*

pah a, paha, paha - mitte hea, halb

pah a n d a m a - tülitsema, taplema, kärkima

pah a silm - silm, mille vaatamisel on paha mõju; paha *skilma*
vastu võeti trivistriku

pah a s ã a - sõna, mille ütlemisel on paha mõju, eriti noortele
vastuvõtlikele olevustele

pah a vaim - inimene, kes püütab teha teistele paha

pahn, pahna, pahna - põhk, segamini heinad jne.

pahvima, pahvin, pahvisin, pahvida - 1/ käima pehmes kohas, näit lumes; 2/ suitsu tömbama laialt ja lamedalt
pai, pai, paid - hea laste keeles, näiteks pai laps
paiklikkuune - mitte ühesugune, vahelduv; 'lang on paiklikkuune'

painaduksed - painandid reel kodarate ülemiste otste vahel
painaags, -ga, -gat - vaim, mille paha inimene saadab inimesele või loomadele selga rõhuma ja vaevama

painupakk - tugev raske pakk vajaliku kõverusega, millel painutatakse paadilaudu; all tugevam, peal kergem pakk; ka on painupakke ree- ja kelgujalaste painutamiseks; kelgujalaseid painutatakse enamasti astja peal või ka vankrirattal; puu tehakse tuliseks saunaahjus või pliida peal ja siis painutatakse; seotakse vitsaga või nõoriga kinni, et ära ei õigneeks enne kui täiesti on kuivanud

painutama - koolutama, näiteks painupakul või astjal
paise, paise, paiset - mingi valus paistetus, vistrik, punn, funiculus, pustula

päistekuok - leiva taignast pajalaua peal ahju paistel küpsetatud koogitaoline õhuke ja ümmargune leib, mida valmistatakse leivategemise ajal; kui paistekoogi üks pool on küpse määritakse see veel üle silgu- või lihasoliveega; ka pannakse vahest peale silkugi küpsele

päistama, paitan, paitasin, paitada - paistma; 'ommigul paistas päike'

päistettama - üles punsuma haigusest või löögist, paistes- se minema

paitama, paitan, paitasin, paitada - pai tegema, silitama
paja - paa-

pajats, pajatsi, pajatsit - tsirkuse tola /uuem/

paju, paju - põõsas või puu Salix cinerea, S, capra jt.; liikide vahet ei osata kuigi hästi teha

pajuli n d - talvike, kollane lind Emberiza citrinella

pajupuu - peamiselt raagremmelgas, Salix caprea, aga ka teised puutaolised pajud

pajuvi l e - pajukoorest tehtud vile; sagedaim vile kasutamiseks pakk, pakku, pakku - 1/ raiepakk, millel midagi raiutakse; 2/ iste palgi-otsast

pakkane, pakkase, pakkast - käre külm; 'ronivad külma pakkasega paadi päale'

pakkid - pallid, vt. need

pakkima, pakkin, pakkisin, pakkida - midagi kuhugi sisse seadma korrapäraselt, näit. suitsuräimeid peerust vakkadesse või kastidesse

pakklukk - vana tabalukk

paks, paksu, paksu - 1/ mitte õhuke; 2/ tihe lumetuisk; 'läks nii paksuks tuisk, et silma lahti ei voind tiha'

paks tuisk - tihe tuisk, kus isegi lähedale ei näe

pakkuma, pakkun, pakkusin, pakkuda - midagi anda tahtma

palaga s - takusest riidest tehtud voodi aluslina; neid ei olnud varemalt kuigi palju

palbi eda, -da, -dat - kerge klobi puu; ühe puu koor, peamiselt musta papli koor; valmistatakse peamiselt õngede pulle; /vene: balbera/

paldad, palduje, paldu - rangipaled

paldenski, koh. paldenskisse - Paldiski, kus käidi vahest kalastamas

palderja à n - taim Valeriana officinalis

palderja à ni tilgad - palderjani tinktuur

pal e, palge, palge - näo osa kahel pool nina

palistus, -tuse, -tust - kahekorra keeratud ja siis läbi õmmeldud riideserv; naisterahva-särgil oli lai palistus, meesterahval kitsas

palitu, palitu, palitut - vateeritud ülikuub külmal ajal kandmiseks

alk, palgi, palki, palki, palki jega -palk, pikk jäme ehituspuu
alkun, palkuni, palkuni - klaasseintega eeskoda

pall, palli, palli - ümmargune mänguasi, peamiselt kummist (u.)

pallid - 1/ ümmargused vorstid, mis tehti lambamaost; 2/ kruulehte pandavad kruvilõikamise pakid, - lõikavad ~~peale~~, raud-pulgale peale vindid

palli lüöma - palli mängima, peamiselt laptuud jne.

palli mängima - palli lüöma, - laptuud, pesapalli, jalgpalli jt.

palmi, koh. palmile - talu Kelnasi külas

palmipuudepühha - nädalapüha enne lihavõtteid

paltsam, paltsami, paltsami - palsam, toataim Impatiens balsamina

palvekiri - erilises vormis kirjutatud kiri ametasutusele
mõjuksale
või mõnele tsikule

palvekoda - maja, kus palutakse, kabel

palvepäev - kesknädal esimesel paastunädalal, nädal päraast tuhkapäeva

palvepräamat - palvetekogu lugemiseks vastaval ajal

palvetund - jutluse pidamine lahkusaliste poolt

pamp, pambu, pampu - mingi suurem kokkuseotud kimp, peamiselt seljas kandmiseks

panema, panen, panin, pahna - sisse mahutama, peale laotama;
'langad pahna pada'

panema kala vardasse - kalu suitsetamiseks ajama vardasse silmade või pöskede kaudu

pagline - suurte tükkitida, tükeline /jaää/

pajk, pajga, pajka - suur tükki /liha, jääd/

pann, pannu, pannu - metallist madal ümmargune nõu pikema varrega praadimiseks, keetmiseks jne.; 'pannuga praeta, keideta kastet, tiha kuoke jne.'; 'leikan mõne killu liha pannusse'

pannal, pantla, pahnalt - rihma sulgemise vahend

pannusaba - käepide pannil

pantju saar - väike saar Viimsis Pringi küla all meres, umbes

l km rannast, ilma elamuteta; saarele pääseb jalgsi; Pandju
antju säär - pikk, madal säär Pandju saarest läände
antlatil gut - pandlas olev väike naelataoline osa, mis
läheb läbi rihmaaugust rihmapandlas, pidades rihma kinni
antsima - raskesti liikuma, pikkamöda edasi minema; 'ihes
kuos parem ja kergem pantsida'

appakivi - suurem kivi Kelnasi sadamas, meres-sadama ja Üle-
saare neeme vahel, nüüd muuli ehitamiseks purustatud

appipäev - püha, mil Jõelähtme pastor pidas Prangli kabelis
jumalateenistust; vt. kirikerrapäev

appkodus - papist valmistatud katus /uuem/
baptiislaed - baptistid, käinud saarel palvetunde pidamas
araannus, -nukse, -nust - parandus/, paramdamise materjal
arasstama - kahjurõõmu tundma kellegi tegevuse üle, peamiselt
sõnadega

ardi jaalg - pardijalga meenutava peremärgi nimetus; on Län-
neotsa küla Jäätmäa talu märgiks

ardipoig - noor part, veel täiesti sulgimata

ari - sõna, mille tähendust ei teata selgitada, esineb mõistatu-
ses: 'ark all, pari pääl...'; mõiste järgi mõni ümmargune
asi

ark, pargi, parki - naha immutamine mitmesuguste ainetega, - pa-
ju-, pihlaka-, kase- või kuusekoortega; ka: parkimine

arkima, pargin, parkisin, parkida - nahka läbi töotlema, et
ta oleks vajalikult vastupidav, painduv ja pehme; võrku vär-
vima parkainetega, et oleks vastupidavam

parkimine - vt. park

parkimise tün - tün, milles hoitakse pargitavaid nahku

parknahk - pargitud loomanahk

arksström - vana perekonnanimi

parlamppka - laste kivimäng viie kiviga, - sama, mis parlaku
Kuusalus; ka: parlappid

parlappid - vt. eelmine

parlast, parlasti, parlasti - laeva koorem, ballast, laadung
parra s, parda, parrast - 1/ paadi ülemine serv, mille külge kinnitatakse paadi laud; vrd. parraspuu; 2/ liivane ja vähelibamisi järsak meres, mille vastu veetkase noota; 3/ sügavam meri, kus 10 - 15 sülda vett

parras p u u - jämedam sile puu paadi pardas, ülemisest lauaser-vast sissepoole; teeb paadi parda tugevaks

par s, parre, part - üksik puu lae all, kinnitatud enamasti aampalgide alla põigiti; kasutatakse asjade peale panemiseks, saunas aga musta pesu kuumutamiseks sauna leilis

part, pardi, parti - kodulind Anas domestica, kodupart; Pranglis peetakse koduparte, aga vähe; 2/ kaardimäng, sama, mis marjaas

parve ju h a t a j a - kullaka värvingga kala, kes arvatakse olevat kilu parve juhataja

pasa n d a m a - vedelat väljaheidet, paska tegema, inimese ja loomade kohta

pask, pasa, paska - ^{vedel} väljaheide, kui köht on lahti

pask n ä ä r - metsnäär, lind Garrulus glandarius; tuntakse, kuid esineb saares väga harva

pask r ä a s t a s - hoburästas, Turdus viscivorus; esineb saares

pas l i k a n d - pastla tagumine osa

pas l i n a h k - tugev nahk, millest tehakse pastlaid

pas l i n e n a - pastla esimene osa, milles on varbad

pas l i n e u l - kodmekandilise otsaga tugev nöel pastla valmistamiseks ja parandamiseks, aga ka muude nahksete ja jämedast riidest esemete valmistamiseks

pas l i n ü ö r - tugev punutud nöör, millega seotakse pastlad jalga

pas l i s, pasli, paslit - pastel, sipuking

pas m, pasma, pasma - vt. p a a s m, pasmas; pasm seotakse kinni pasmapaelaga, pasmalõngaga; Käx

pas m a l a n g - lõng, tugevam nöör, millega seotakse haspeldamis-

sel lõngavihis pasm; vt. kaardupael

pasma, p̄asmast - vt. paasm, pasm

iss, passi, passi - 1/ isikutunnistus; 2/ vaaderpass; 3/ sügav
meeshääl laulukooris, bass

assel, pasli, paslit - pastel, sipuking

assima, passin, passisin, passida - järele vaatama, luurama

asun, pasuna, pasuna - 1/ lepa- ja pihlakakoorest tehtud puhk-
pill poistel; 2/ metallist valmistatud puhkpill pasunakooris

patepaatenüör - vana tants, pikaldases 2/4 taktis

patjakott - kott tugevast ja tihedast riidest, millesse pan-
nakse suled patja valmistades

patjanurk - väljaulatuv nurk padjal

patjapüür - vähest riidest eri lõikega kott, mis tömmatakse
peale padjale, et kott ei määrdiks ja pea all oleks puhas
pesu

patrik, patriku, patrikut - padrik, tihe võsa

atsakas - suur tükk, näit, liha, leiba

paul, paula, paula - 1/ pael /vanem vorm/; 'pane sie paul naulasse
2/ nöörist kütke loomalaudas

paul, pauli, pauli - meesterahvanimi

pedassaar, koh. pedassaare - väike saar Kaberneeme lahes

Salmistu küla kohal, paar km rannast; õpitud tundma kaugemal
kalastamas käimistel

pedis, pedikse, pedist - petis

peial, peikla - suur, jäme sõrm

peig, peiu, peigu - peigmees

peiklaauk - auk kindas, kust läheb läbi peial; auguna just
kinda tegemisel

peikmies - peigmees, meespool laulatamisel

peil, peili, peili - peegel

peiliklaas - peegliklaas; 'jää oli selge kui peiliklaas

peittel, peitli, peitli - teatud terariist puusepal; 'peitliga
aedi üüre puhtaks'

ei umüts - 1/ müts, mida kannab peigmees; 2/ ringmäng pulmas, kus kellelegi mängijatest pannakse kinnisilmil pähe peigmehi müts, mis ennustavat peatseid pulmi sellelt isikult

eiupoiss - peiupoolne noormees-pulmaline

ekk, pegin /peksi/, peksi - paks rasvane sea ülemise liha kiht

eldik, peldigu, peldigut - väljakäigu-koht /uuem viis/; varem käidi lihtsalt seina ääres, vahest ka mujal varjulises kohas

eli, peli, peli - ankruvinn laeval, vints

elipakk - vt. peli

ella, pella, pellat - koeranimi

elt, peldi, pelti - nöör, mis hülgeraua taga, enamasti kolmesäigeline, 3 - 4 m pikk; hülgeraud pannakse poosaki otsa, pelt tuleb sealt vart mööda üle poosaki nokat; hülgeraua visates tõugatakse poosak kiiresti tagasi; peldiga peetakse kinni tabatud hüljes

endi, koh. pehvide - talu Kelnasi külas

endis - vana perekonnanimi

enn, penni, penni - 1/ põikpuu sarikate ülemises osas; 2/ ridvad kanade magamiseks 'lehmlaudas'

ent - perekonnanimi /lühendatud Pendis/

era, pera, pera, peri, perijega - 1/ paadi tagumine ots; 2/ nooda tagumine ots, kust lastakse välja kalad

eraauk - jäässe raiutud auk nooda vedamisel, millest tömmataks se noot välja

erakanan - eriline tugev laud paadiperaga otsal, mille külge kinnitatakse paadi ülemise laua ots; puunukk paadiperas;

erakapp - väike kapp paadiperas, just perakana all, kuhu võib panna mõnda õrnemat eset

erakutte - üksteise järele

erakutte panema paate - noodal käies teist paati panema esimese järele, kui tuul on vastu ja laine 'raiub palju'

eralinne tuul - pärituul

peramerk - mingi kindel märk mandril, millega merele minnes hoitakse paadipera kohakuti

peramies - kalur, kes noodaga suvel kalu püüdes seisab padiperas ja hoobab paati

perand, perända, perändat - põrand; toapõrandat ei pestud enam kui paar korda aastas - jõuluks ja kerise puistamise järel perändapesu ämber - ämber, milles on põrandā pesemise vesi peraoats - 1/ tagumine paadiots, pera, ahter; 2/ auk rüsa tagumises otsas, kust kalad välja võetakse

perapest - paadipäras olev tropp, millega noodapäras on kinni seotud *raagid*

perapidama - paati juhtima teatud suunas, enamasti perämärgi järele

perapiit - paadipäras olev istelaud

perapiida laud - päras olev laud istumiseks

perapullud - noodapäral olevad korgist pullud, enamasti kolmes reas, sagedamini kaks pullu igas reas

perapuu - kõige tagumine püstpuu paadil, mille külge kinnitatakse paadi laudade otsad

perapür - puust pöör, mille külge kinnitatakse purjekoud vedusõlmega

perarim - rüsapäras olev nöör, mis seotakse ankrus külge ja kinnitatakse siis rüsapära ankruga mere põhja kinni

peraringi püorama - noodasuudmel servi väljapoole käänama, et parem oleks kalu parast välja võtta

perarull - noodapaadi päras olev rull, millest jookseb nooda vedamisel köis üle

peremerk - talumärk; vt. merk

pergu, pergu, pergut - põrgu; 'mene pergusse!'

periis - päris, täiesti

perkkane - põrguline; 'perkase pihta!'

perkutut - piirivalve ristleja ennemasti Soome lahes /vene:
Berkut/

ern, perna, perna - põrn, elund loomas
perse, perse, perset - tagumik; 'pane perse tuölile', 'pane jalad
perse ala' - familjaarne käsk istumiseks
perenäkkid - tuharad
perukas - röngas, näit. 'votme perukas'; perukas tehakse ka
köiest
pest, pesti, pesti, pesti, pestijega - 1/ tugev nöör või kett paa-
di keulas, millega tömmatakse paat rannale ja seotakse ka
kinni millegi külge; praegu kasutamisel vaid vähemate paatide
juures, suuremad vinnatakse üles; 2/ üldiselt mingi tugev
nöör või köis, millega midagi veetakse, edasi nihutatakse,
näit. kelgupest, vankripest /naljana nimetatakse ka seasaba
siapestiks'
pestiauk - keulapuu alumises osas olev auk, millesse kinnita-
takse paadipest
pesa, pesa, pesa, pesi /ka: pesai/, pesijega - lindude munemise
ja poegade haudumise koht; 'karil oli tiirupesai'
pesema, pesen, pesin, pesta - puhastama vees
pesema kalu - kalu merevees loputama, enamasti kalakorvis
pesu, pesu, pesu - ühe korraga pestavad särgid, aluspüksid, räti-
kud, linased asjad jne.
pesuarigid - omatehtud pulgad pesu kinnitamiseks nöörile, -
pulk oli otsast hargina
pesuari - hari, millega pestakse
pesukorv - peergudest punutud suurem kahe käepidemega korv
pesu kandmiseks ja ka hoidmisseks
pesukurikas - tööriist, millega pesu pestes surutakse peale
tagudes välja sodine vesi ühes mustusega
pesuküna - suur kiuna pesu pesemiseks; oli kahe otsaga ja sei-
sis künajalgadel pesemise ajal; enamasti pesti pesukünal ka-
hekesti, - teine teisel pool otsal
pesulapp - villasest riidest, enamasti kalevist suurem lapp,
mida kasutatakse sauna keha pesemiseks

esulaud - lai laud, millel pestakse pesupalis

esumold - madal küna, milles pestakse puunõusid

esuniem - väike neem Aksi saarel Kaguotsa talust idas

esunuustik - kare nuustik, millega pestakse puunõusid

esunür - tugev peenlane nöör, millel kuivatatakse pesu

esupali - kolmejalgne pikergune nõu pesu pesemiseks

esupulgad - erilised harkjad pulgad, millega kinnitatakse
pesu nöörile tugeva surumise abil; praegu on tarvitamisel
vedruga pesupulgad, - neid tuuakse linnast; vt. pesuark

esurull - suur rull pesu siledaks rullimiseks; seda rulli tun-
takse küll, aga saares neid ei ole

esusiep - seep, millega pestakse pesu

esusine - sinine aine, millega sinetatakse pesu; turustatak-
se enamasti ümmarguste munadena

esuvann - vann, milles pestakse

esuveesi - soe vesi, millega pestakse pesu

ettama, pettan, petsin, pettada - petma

pibalad - väikesed asjad, enamasti ümmargused, näit. kartuli-
pibalad

idu, pidu, pidu - rahvalõbustus, joodud

idulaud - laud, millel süüakse peol, joodul

iduline - inimene, kes käib peol

iduruog - pidutoit

iduohtha - pidu, mis peetakse õhtul

pienar, pientra, pienart - mullast valmistatud kasvuala taime-
dele aias või pöllul, enamasti pikliku kujuga

pienike - mitte jäme

pienjahu - peenike nisujahu

pienlane - peenikest võitu

pientakkud - takud, mis saadakse linadest sugemisel ~~pea~~
tihtharjal

pienvihm - õige peenike vihm, enamasti sügisel

piereetama - paha haisu laskma kuuldaavalt

ierg, pièru, pièrgu - õhuke puust kistud laast tule hakatuseks;
kasutatakse harva, sest saares on 'pirg'/vt./

ierkesi -piimast valmistatud toit: keedetakse rööska piima ja
kui hakkab keema, lisatakse juurde haput piima; siis keede-
takse veel veidi tulel, et ~~paks~~ hapu piim tömbaks hästi kok-
ku ja tõstetakse maha jahtuma; lisatakse ka vähe soola ja
süüakse leiva või külma pudruga

iesas, piesa, piesast - põssas; 'pellu all oli pajupiesad'
iet, pièdi, pièti - juurvili, Beta vulgaris; püütakse saareski
kasvatada, mis aga hästi ei õnnestu

Peeter - meesterahvanimi, Peeter

Peterburi - Peterburi linn

Petersell - köögivilili, Petroselinum sativum; püütakse kas-
vatada ka saareski

pigi, pigi, pigi - eriline ~~põas~~ aine kingsepa traadi pigitamiseks
igittama - pigiga katma

ihavuomed - pihasooned selja taga, haigestuvad sagedasti
iherdama - maas seljali veeretama, näit, hobune, ka koer
ihi, pihtije, pihti - otsast ristikäivad erikonstruktsiooniga
pikad puud, mille abil tõstetakse merepõhjast üles kive ja
muid raskusi; 2/ umbes 1 arssin kõrged, vahest 1 jalg laiad
puud, mille vahel pandi kasetohust pullud koolduma; pihti-
de vahel läks kuni 200 pullu; kahel pool otsas põikpuud,
mille alla pandi tarbekohaselt kiilud ja kiiliti nendega pul-
lud hästi lihti; vt. näbisti

ihk, piha, pihka - vaigune kord kuuse koore all /männil on vaik/
pihlaka, koh. pihlakalle - 1/ talu Kelnasi külas; 2/ talu Aksi
saares

pihlakalihel /võrk/ - võrgilina nii rakendama, et tabajuk-
sele läheb 34 korda

pihlakapoiss - siidisaba, viristaja, lind Bombycilla gar-
rulus, lendavad sügiseti saarel pihlakatel

pihlakarand - rand Pihlaka talu juures Aksi saarel

pihlaga s, pihlaka, pihlagast - pihlakas, Sorbus aucuparia;
'pihlakakuort vueta parkimiseks'

piht, piha, pihta - ülemise keha osa selja pool

piht, pih, pihti - patutunnistus enne armulauale minekut; peale pihti minnakse endisele kohale ja põlvitatakse palvetades; sama tehakse ka laualt tulles

pihtkasugas - lühike kasukas, mis vaid veidi pikem pinsakust, alumine serv ikka üle põlvede

pihtpuolise^k, -puolist - piit, peamiselt uksepiit;
'pihtpuolises oli obajus'

pihu, pihu, pihu - 1/ käepesa; 2/ linapihu; 'nukkis on 4 pihu linu'

pihupesa - käepesa

pii, pii, piid - 1/ üksik kitsas osa ahingateras; 2/ üksik öhuke osa soas /pirras/, kammis

piibeleht - maikelluke, Convallaria majalis

piibuliile^kd - soopihl, taim Comarum palustre

piibukolu - piibukaba

piibuneul - tradist tehtud ora, millega puhastatakse piipu; seotud sagedasti tubakoti paela otsa

piibunosu - lühike piip

piibuperse - piibupoti põhi

piibupigi - piibukaba põhjas olev pigitaoline kibe aine

piibipits - osa piibust, mis on tömbamisel suus

piibupohi - piibupigi

piibupott - piibukaba, peamiselt köveratel pitsiga piipudel

piibu puhastamine - piibust pigi välja võtmine ja eemaldamine, samuti pitsi läbitorkimine piibunõelaga või rohukörrega, et annab öhku läbi tömmata

piibutund - lühike puhkus tööl, mille ajal saab piibu tühjaks tömmata

piibuvärs - piibu järel oleva osa, millest on läbi auk öhu läbi tömbamiseks ühes suitsuga

piibuv erud - vörud, enamasti metallvörud piibusade ümber,

eriti seal, kus mõni ots sisse surutakse vastavasse auku

piidalaud - keskmise istelaud paadis; vt. piit

piidapolv - eriline köver puu, millega kinnitatakse piit kõ-
vasti paadikere külge; paadipiida tugi

piik, piigi, piiki - 1/ tuur, millega raiutakse jäässe auku; piik
on pranglis üldisem; varemalt käis piigivars putkesse, prae-
gu kinnitatakse vars piigi külge lihtsalt tugevate naeltega
või kruvidega; piigivarrel on küljes lengid, millest pannak-
se käsi läbi, et piik ei libiseks kogemata käest põhja; 2/
teravik taimedel, ka loomadelgi - 'iibelpuul on piigid, uba-
kalal on piigid, karitsal on piigid'; 3/ okas, astel puudel
piigipuu - kibuvits, Rosa glauca ja R. cinnamomea
piigivars - paraja pikkusega peenlane puu piigi käepidemeks;
vt. piik 1

piikivi - tulekivi sädemete löömiseksq seda kivi saadi ühe
hukkunud laeva koormast ühelt madalalt

piiluma, piilun, piilusin, piiluda - luurama, vaanima /vt./
piim, piima, piima, piimi, piimijega - piim

piimakanan - kann, millega tuuakse piima lauale

piimakapp - kapp, mille riiulitel hoitakse piimapütte; et
piim paremini vanuks, s.o. hapneks, on ustel enamasti augud
sees õhu läbi voolamiseks

piimakaste - piimast valmistatud kartulikaste; valmistatak-
se hapust piimast, millesse jäab ka vähe koorealust osa

piimakirn - kirn, milles hapendatakse piima peale koorevõt-
mist püttidelt

piimalill - härjasilmad, taim Chrysanthemum leuanthemum
piimano - nõu, milles peetakse piima, varemalt puust, nüüd

klaasist või savist

piimapudi - hapupiimasse lõigatud või murendatud kuiv leib,
mis veidi liguneb ja on siis söögiks; vahest lisatakse ka

õige veidi soola sisse; kui piim on väga hapu, lisatakse na-
tuks rööksa piima juurde.

imapütt - madal puust nõu, milles hoiti varemal ajal piima
hapendamisel; mahutab enamasti 2 - 3 toopi
imasuel - piimasöel, millega kurnatakse piima
imasupp - supp, mis on keedetud piimast, või millele on
lisatud piima maitseks

in, piina, piina - suur valu, rahutus

inama, piinan, piinasin, piinada - meelega kellelegi valu te-
gema, vaevama

ipi, piibu, piipu - vahend tubaka suitsetamiseks; osad vt. piibu
piipu puhastama - piibu osades olevaid auke puhastama kas piibu-
nõelaga või mõne rohukõrrega

piipu poletama - piibus olevat tubakat ära põletama, põlemist
soodustama õhu tõmbamisega läbi varre

piipu toppima - piipu tubakat panema põletamiseks

piiri, piiri, piiri - 1/ kahe maaomandi vahel olev mõisteline joon;
2/ äärmine joon millelgi

piridus - kange alkohool

piisi, piisi, piisi - 1/ ahjuesine ühes leega ja völvialune lee ko-
hal; selle sõna kasutamine ei ole siiski üldine, vaid ainult
üksikutes peredes; 2/ pliit

piisialune - ahjuesine völvialune

piit, piida, piita - põigiti üle paadi ulatuv iste, istelaud

piits, piitsa, piitsa - nahkrihm varre otsas hobuse sundimiseks;
'ülge tuleb pähe lassa, aga mujal on kui piitsaga perisse'

piitsavars - paras kepp piitsa järele, mille külge on kinni-
tatud piits

pikk, pikka, pikka - 1/ mitte lühike; 2/ terasest valmistasutud te-
rava pinniga haamer, millega teritatakse veskikivi

pahlikkakaelaga part - ~~sabapart~~, Anas acuta

pikkakari - väike kari, saar Loo-otsas, Tiirloost lõunasse;
neid on kaks: Väike- ja Suur-Pikkakari

pikkalougas - lõugas Liisäärest läänes

pikkalouka aed - kartuliaeid Pikalouka kohal rannal

pikkalouka karduliaid - kartuliaed Pikalouka kohal; vt.

Pikkalouka aid

pikkalouka säär - väike säär Pikalouka juures

pikkaluummef liivane, kohati kadakatega kattunud ala Kelnasi külja ja Eeslahe vahel

pikkavurrudega kala - hülge nimetus hülgejahil'

pikkapearse - aadu - ühe rätsepa sõimunimi

pikki - piki, mööda; 'pikki randuje käidi kammilal'

pikk ingliska - vana tants, nüüd juba unustatud

pikkitribuline - triibud käivad pikuti, s.o. kanga pikkuselt, näiteks seelikul

pikk kari - pikk neem, mis tungib põhjast Eeslahte Seinakari

*** läheduses; vt. Pikkakari

pikk numm - vt. Pikkanumme

pikkleht - eri lehettubaka sort, lõigati noaga tubakaleikamise laual

pikk lougas - sügavale maasse tungiv lõugas Rivimaa lõunarannas Kiburikari säärest kirdesse

pikkssäärk - tavalline naisterahva särk, mis ulatub kuni seeliku-toodini; kanti seljas pulmades, talgudel

pikküövel - pika pakuga höövel, millega tasandatakse pikapinnalist lauda

pikne, pikse, pikset - äike; pikne ei ole saares ühtki hoonet põlema löönud; kord on küll löönud ühe kase katki, joosnud siis puust alla, lõhkunud ühe ukse; ka purustanud kord ühe paadi rannal

piksenool - ümmargune pehme kivi, endise ussilise kivistise lüli, mida leitakse ka saarest; kasutati arstirohuks, - kui tuli rabandus, siis kraabiti piksenoolt ja anti rabanduse vastu sisse; ka roosi puhul kraabitakse noole küljest puru ja pannakse roosile peale

piksevihm - vihm, mis sajab äikesegaga

pilbas, pilpa, pilbast - kild, katuselaast

ilbast lüöma - laste kepimäng, peaaegu nagu sirlgats
ilbumäng - laste kepimäng, nagu krapats, piirega
ilkama, pilkan, pilkasin, pilkada - 1/ tögama, naerma; 2/ väi-
kesteks tükkideks löikama, näit, pekkliha
ill, pilli, pilli - 1/ mänguriist; 2/ pikem ümmargune asi, mis
seest õenes, näit. poolapill
illergruon - pelargoona, ilutaim Pelargonium zonale jt.
illerkruso - vt. eelmine
illerkuunar - vt. eelmine
illerkuuner - vt. eelmine
illi, koh. pillile - talu Kelnasi külas
illima, pillin, pillisin, pillida - lapsele põlvel 'pill-pill'
tegema, lauldes:

'Pill-pill pinutaga,
Nuorrik nuttab nurga taga, -
siga astus jala päale'

illimes - meesterahvas, kes mängib pilli tantsuks
illiruog - pilliroog, taim Phragmites communis
ilpakadus - katus pilbastest
ilpa kiskumise masin - masin, seadeldis, millega kistakse pil-
paid
ilpanael - lühike ja peenike nael, millega lüüakse kinni
katusepilpad
ilpa pink - pink kastiga, milles hoitakse pilpaid pilpakatust
lüües
ilpu lüöma, - vt, pilbumäng
ilt, pildi, pilti - maalitud kujutus, ülesvõte
tiltillus - väga kena
ilv, pilve, pilve - ülal kõrgel nähtuv aurukogu
ilvitama - pilvesse lööma
imedik, -dikku, -dikku - videvik; väike pime; 'maa akkas enne
imedikku selgest paistama'
imesikk - lastemäng: ühel seotakse silmad kinni, see püüab

teisi; keda saab lüüa käega või täiesti kinni, jääb pimesikuks
piind, piinna, pinda - 1/ hülge rasv nahaga; 'mihed leikasitte piin-
nad ülgelt maha'; 2/ maapind, ülemine pool millestki
pingula - pinguli

ping, pingi, pingki - pikk, mitmeinimese iste toas, mis seisab
enamasti seina ääres, enamasti neljal jalal, kaks kummagi ot-
sa all; vahel on pikal pingil veel keskel kolmas paar jalgu
piinn, piinni, piinni - haamri teravam ots
piinima, piinnin, piinnisin, piinnida - haamriga vikatit eest õhu-
keseks taguma, et ta lõikaks paremini; saares on vikatit vä-
he pinnitud

piinokkel - binokkel, nähtavasti venelastelt majakavahtidelt
kuulduud sõna /uuem/

pintsel, pintslis, pintslit - väike sudi värvimiseks
piragas, pirakka, piragast - leivategemisel ahjus küpsetatud
leib mõne täidisega, näiteks kapsastega, kaalikatega jne.;
pirukat süüakse enamasti soojalt, aga ka külmaks jäänud pan-
nil soendatult

piippa r, pipra, pippart - kibe maitseaine, zoodud linnast
pirakilu - kilusilgud, millele peale pandud maitseaineeks
pipart, vahest ka vürtsi ja loorberilehti

pird, piirra, pirda, pirdu, pirdujega - kangasuga /suga saaresei
kasutata, kuigi seda sõna tuntakse mandri kaudu/

pirg, pirru, pirgu, pirgu, pirgujega - männipakkudest lõhutud lõm-
mudest kistud õhukesed pikad laastud, mida kasutatakse tule
hakatuseks, aga pöletades ka toa valgustamiseks; vt. pierg

pirgune korv - peergudest valmistatud korv

pirikas - piilpart, Anas crecca

piripart - vt. eelmine

piripind - hülge pinna eufemistlik nimetus; 'küttidel oli
paat piripindu täis'

pirk - viimaseid mõisaametnikke Pranglis, keda veel mäletatakse;
olnud kuri mees, kes andnud inimestele piitsaga pihta

irke l, pirkli, pirklit - pikk, sirge peenike latt, millega hoi-
takse paadipuri lahti; vt. priistang

irkli t r o p p - eriline tugev lenks masti küljes, millesse pan-
nakse pirkli alumine ots

irkli ü ö s - öös purje ülemises välises nurgas, millesse pis-
tetakse pirkli peenemaks voolitud ülemine ots

irkpä r k - viimase mõisakupja /Birk/ sõimunimi

irrako u k - soalips, millega tömmatakse lõim soapiide vahelt
läbi

irra o t s l a u d - laiem osa pirraraami otsas selle kinnitami-
seks

irrapa s m - soa mõöt: 'pirrapäsmas on 30 piid'

irrapi i d - kitsad õhukesed killud pirras, soas, mis löövad
koe kõvasti lõimedede vahelle

irra r a a m - eriliselt valmistatud seos, mille vahelle kinnita-
takse pirrapiide otsad; kahel pool raamipuud

irru ju p p i d - lühikesed peerupikkused puuotsad, millest
lõhutakse peerulõmmud

irrul o m m u d - peenikesed männipuu osad, millest kistakse
pussiga peergu, pirdu

irrup u u - sile männipuu osa, millest saadakse peergu, pirdu
irru o t s, lühike peeruots, mis jäi peeru põlemisel järele;
peerutungal

irn, pi rni, pi rni - pirlipuu vili

irn i p u u - viljapuu, Pyrus communis; saares kasvab vaid kaks-
kolm pirlipuud

irti - saar Soomes, kust toodi Pranglissee naisi ja kus käidi
sagedamini kalal

is a r, pisara, pisarat - millestki veerenud veetilk

is a r d a m a - veega üle pritsima /uuem/

isi k e kuovitaja - väike koovitaja, Numenius phaeopus

isi k e tiir - väike tiir, Sterna albifrons

iss, pissi, pissi - kusi lapse keeles

issima, piassin, piissisin, piissida - kusema laste keeles
issiäda - tarve vett lasta laste keeles
istama, pistan, pistasin, pistada - pistma
isteai gus - haigus, kus pistab küljes, kui hingad, piste;
piste vastu purustati iibelpuu /Rosa glauca/ okkaid ja söödi
neid; ka ärritati piste kohta noaga
istol, pistoli, pistoli - püstol
itrul, pitruli, pitruli - petrooleum
itruli lamp - lamp, mis põleb petrooleumi abil, enamasti
väike 5-liinine lamp plekkitoruga, poomvilla tahiga, mida
tömmati nõelaga üles
its, pitsi, pitsi - heegeldatud punutis; pitsi heegeldati ise,
aga osteti ka linnast; kasutati pölledel, patjadel, linastel
särikidel jne.
itsajus, -jukse, -just - 1/ köie või nööri jatkamine pitsa-
misega; 2/ pitsatud koht köies
itsama, pitsan, pitsasin, pitsada - kahte köie otsa ühte pu-
numa, nii et nad ei lähe lahku tömbamisel ja venitamisel ega
muutu palju jämedamaks; jatkamisel pistetakse otsad teatud
järjekorrad keermete, säigmete vahelle
itsat, pitsati, pitsatit - tempel, millega ametkohad kinnita-
vad oma algupära
its er, pitseri, pitseri - lakist valmistatud laik mõnel amet-
likul kirjal pitsati jäljendiga
lagu, plagu, plagu - lipp paadil, laeval; 'pühadel temmadi pla-
gu üles'
lahvatama - midagi järsku põlema lööma, sagedasti pauguga
langk, plangu, planku - saelaud, enamasti paksem, umbes 2 tolli
ja enamgi paks, sagedasti kanditud; 'saimme rannast palju
plangu'
lehipa el - juukseplehi otsa punutud pael, millega pikenda-
takse plehti, et neid saab ümber pea keerata
lehku mënema - edasi minema, tormama, põgenema; 'uuesti pestid

67

pihku, kohepuud käde ja plehku!

pleht, plehi, plehti - kokkupunutud pikad juuxsed, palmik, enamas ti kolmekeermeliselt; juukseid kanti enamasti kahes plehis, mis keerati vanemate naiste juures ümber pea

plehveder, -vedri, -vedri - pliiats /vanem/

pleipulk - pliiats /vanem/

plekk, plekki, plekki - 1/ väike teisvärviline laik ihul; 2/ õhukeseks pressitud metall - raudplekk, vaskplekk, tsimplekk jt.

plekktuos - väike kaasaskantav toos, milles hoiti asju, mida oli vaja hoida hinge all

pliekima, pliegin, pliekisin, pliekida - valgeks laskma minna päikese käes; 'ka~~ng~~gai pliegi~~ha~~ mägije pääl einamaas'

pliats, pliatsi, pliatsi - tinapulk kirjutamiseks /uuem/

pliidiraud - eriline raud, enamasti kahe auguga, mis pannakse pliidil tulekolde peale

pliidirengad - valatud ringid - röngad pliidiraua aukude katmiseks või pealt ärvõtmiseks

pliit, pliidi, pliiti - keetmiskolle, enamasti ahju ees, mis tulid kasutamisele korstnatega ahjude valmistamisega

plikka, plikka, plikkat - noor neiu; enamasti tütarlaps, alla neiu iga

plinkliiv - vees kõvaks vajanud liiv

plint, plindi, plinti - võnkraud vankril

plokki, plokki - pöörlev ratas millegi posti otsas, millest käib üle möör; ploki abil tömmatakse näit. noodapära vastavale postile kuivama

ploksid - seobililled, ilutaim Saponaria officinalis, aga ka floksidki, kui neid on

plotski - omavalmistatud pabeross

plotskipaber - õhuke paber plotski valmistamiseks, mis on kas selleks ostetud või ajalehest rebitud

plunt, plundi, plunti - lühike ümmargune jõmpsakas kala, arvata vasti võldas, Cottus gobio

pluom, pluomi, pluomi - 1/ sisemine paks rasvakiht, peamiselt seal; 2/ ploomipuu vili

pluomi puu - viljapuu *Prunus domesticus*, - saares kasvavad vaid mõned ploomipuud

pluomi rasv - rasv, mis saadakse seaploomist sulatamisel
pluuse, pluuse, pluuset - naisterahva ülemise keha kate lihtsa lõikega

pobisema, pobisen, pobisesin, pobiseda - 1/ ebaselgelt könelema, enamasti pahameelega; 2/ popp-popp tegema, näit. siil pohi, pohja, pohja - 1/ millegi õnsa eseme alumine osa, näiteks kibupõhi, korvipõhi jne.; 2/ pohi, Nilmakaar; 3/ vana keel, mida räägitud juba ammu Pranglis; 4/ vana, Pranglist pärit-olev: 'ta on viel Prangli pohi'

pohilaud - alumised lauad, mis moodustavad põhja, näiteks 'vue pohi', vankri-põhilaud jne.

pohine, pohise, pohist - põhja poolt puhuv; 'kieras tuule pohisse'

pohjakirik - eriline laudtoru, mille abil vaadati madalatel mere põhja kadunud asja otsimisel

pohipuu - tugev kövera otsaga puu paadipõhjas, mille külge kinnitatakse paadi esimesed lauad; vt. paadi pohjapuu, emapuu

pohipuud otsima - metsast otsima sobivat puud loomuliku juureküberusega paadu põhjapuuks; sagedasti oli sellist puud juba varemalt märgile pandud

pohituu - põhjatuul

pohja meri poleb - virmalised vehklevad

pohjanael - täht taevas, põhjanael

pohjaonged - tursaõnged, mis lastakse peaegu vastu põhja

pohjapaar - paar laudu, mis pannakse paadil põhjapuu peale

pohjapuu - vt. pohipuu; 'paadi pohjapuud raiudes tuleb ikka puu laasta laageda päeva ede', s.o. vastu päkest; 2/ vt. rist puu kaljaastjas

pohjasulg, -sulg, -sulgu - väike rant paadi põhjapuus, milles

69

se tuleb esimese laua serv
pohl a d, pohlije, pohli - marjad taimel Vaccinium vitis idaea
pohl a k a s - pohl, Vaccinium vitis idaea; 2/ poolakas, Poolamaa elanik
pohl a park - pohlavartest keedetud värv vörkudel
poi, poi, poid - meremärk mõnes hädaohlikus kohas, enamasti veepinnal ujuv suurem raudmuna vastava märgiga
pöig i t e - pöigiti
pöiki t ri i b u l i n e - ese, kus triibud käivad pöiki, näit.
triibud kangas, seelikus
pöiki tuult - umbes risti puule puhumise suunas
pöim i p u l k - umbes paari vaksa pikkune puust tugev pulp, ühest otsast terav, teisest pikema oksaga, millega ajutati vörku pärast kudumist; vt. ajutama
pöis, poie, poit - pöis loomal
pöiss i j ä n n - poisike, poisipönn
pöiss i k a n e - poisikene
pöiss, poisi, poissi - noor meesterahvas, kes pole veel jõudnud noormehe ikka
pöiss s m i e s - abiellumata noormees
pöiss s m i h e polv - aeg, kus elatakse pojasmehena, abiellumata
pöld, pollu, poldu - pöld, korduvalt küntud ja haritud maa; peld
pöld-i i r - pöldhiir, vööt seljas, esineb saares
pöld i o r a - pöletisora, millega pöletakse auke puuse, pulludesse
pöld p ü ü - pöldpüü, Perdix perdix; ei esine alati saares
pöle tta m a - pöletama; 'käisin tule polettamas'
pöle t u s p u u - parajaks raiutud või saetud puu, mida pöletatakse ahjus või ka pliidi all
pölg a m a talle - lammas oma talle pölgama; esineb harva
pöli s i - linnavaht Helsingis
pölk a, pölk a, pölkat - kiire iseloomuga tants 2/4 taktis
pölk a m a s u r k a - vanem tants 3/4 taktis, võrdlemisi kiire iseloomuga

630
pöll, polle, polle, polli, pollijega - pöll, eriline pealisriie, naise tunnus; kuid esineb ka teisi pölle, mida kannavad neiud
pölla r d, -lardi, -lardit - puupost, mille külge seotakse alus sadamas

pölle lappima - komme pulmas, kus pannakse pruudile kingituseks raha pölle, - lapiks, sest pöll olevat katki
- paelad,
pölle paelad, millega seotakse pöll ette

pöllepi ts - pits pölle all või ka vahel keskelgi ja alumises osas

pölletrak sid - kitsad riidest ribad, mis hoiavad pölle üleval /uuema lõikega pöllel/; traksid käivad üle õla

pöllumaa - pöld /vt. pold/

pölssevi k - bolševik, kommunistliku parti liige

polt, poldi, polti - tugev ümmargune raudvarb, millega kinnitatakse mõni asi kinni seal, kus ühendamiseks on vaja suurt kindlust suure tõmbejöö päast

polte - Leopoldi lapsepõlve hüüdnimi

pölt püü - vt. poldpüü

pöltupuud - pöletispuud

pölu kru pka - vt. leigatud tubakas

poluti - magamislava kuski kõrgemal; oli leeritoas leerilastel magamiseks

pölv kont - kont pölvve kohal

pölv eku rk - pölvvetagune lohk, pölvveõnnal

pölv esil m - pölvveder, pölvveots

pölv villa - pölvili

pölpük sid - lühikesed püksid, sääre otsast lõhki, 3 - 4 läikivat nööpi küljes; olnud kasutamisel isaisa-ajal

pörga nd - juurvili Daucus carota; püütakse kasvatada ka saares
pörga ndi pirakas - ahjas küpsetaud pirukas, kus täidiseks on peenikeseks raiutud pörgandi tükid muu lisainetega

pori, pori, pori - vedel veega segatud muda ja liiv

pori kärba ne - suur kärbes Sarcophaga carniaria

orsa s, porsa, porsast - 1/ noor siga; 2/ laste kepimäng , Saunjas kitsemäng; 3/ keerd võrgus /vähe tarvitatav/

oru, poru, poru - suurem kivi nööri või raudketi otsas, mis täidab mõnikord ankru aset, näit. sumbi kinnitamisel rannavette jne.; ka võrkudel ja rüsadel kasutatakse vähest poru

osk, pose, poske - pale, pösk

osler, posleri, posleri - portselan; 'poslerist on piibud ja ka kohvitassid'

oslerita's sid - portselanist kohvitassid

os-s-p o's s!-sea kutsehüüd

os'sa! po's s! - sea kutsehüüd

ost, posti, posti - 1/ post hobuse kinni sidumiseks kabeli juures; igal hobusemehel oli oma kindel post, mida ta ise püstitas ju suvel sula maaga; 2/ eriline kõrge vaatetorn talu lähedal, mille otsast vaadatakse merele, peamiselt kevade poole hülgeid jäält otsides kiikriga; ka muidki asju vaadatakse postilt

otka, potka, potka - soomekelk; esimene soomekelk varastati soomlaselt ja siis **hakati** selle järgi ka omale valmistama; prae-gu on need hästi levinud

otkakelk - tõukekelk, vt. potka; 'Juhanes oli tehend kümme-kond potkakelku'

otkas'tama - tõukekelguga söitma; 'käisimme potkastamas'

otkati e - hea tee tõukekelguga söitmiseks

otkukelk - tõukekelk, vt. potka jt.

otska - ankrutaoline puust valmistatud leetes, millega hoitakse vörku meres tarviliku sügavuses; kinnitatakse peamiselt ainadesse; uuemal ajal on ka rauast potšaid /munad, poid/; nähtavasti vene 'botška'

ottimüristus - potisinisega värvimine

ottisini ne - sinine värv, mida hapendatakse kuses ühes silmакiviga; värviti lihtsamaid riideid, sest värv haises

oud, poma, pouda - kuiv aeg, kui pikemalt ei saja vihma

raaga, koh. praagale - talu Länneotsa külas

raga nüüt i loik - väike sooloik Körvehaeinamaalt lõunas,

kus sagedasti lagedat vett

raga nüüt i suo - väike soo Körve haeinamaalt lõunas

rag u, pragu, pragu - 1/ lõhe ahjukivide vahel, kus põles peerg; peeru põlemise järgi vaatas keegi lastest; 2/ jäässe tömbunud stigavam soon

rag u tembama - jäälle pragu sisse lõöma

rah t, prahi, prahti - 1/ prügi, sodi; 2/ kaup, laadung laetval

rah v a m a - noodapaate laineega tugevasti köigutama

rak si - koeranimi

rang li saar - suurem saar Ida-Harjumaa ranna lähedal peale Nais-
saare, Gross-Wrangelholm vanemas kirjanduses; Wiedemannil:
Prangli-saar

rant s s a i - harilik kahekopikane sai, mida küpsetati tavali-
selt ikka kaks saia koos

rei h o l m - vana perekonnanimi; esimesi koolmeistreid Pranglis
res e n t, -se n d i, - s e n t i - suurem õliga immutatud riie a g g a d e
katmiseks vihma ja märja eest

ress i m a, pressin, pres sin, pressida - kokku vajutama, suruma

ress i m a praud kinni - jääpragusid kinni sulgema

ress r a u d - tules soendatav triikraud, millega rätsepad
pressisid riideid

ri è m i a - preemia, autasu töö eest, mida tehtud agaralt, ena-
masti rahana, aga ka tsekk tarbeasjade ostmiseks /uuem/

ri è m i a j a h u - okupatsiooni ajal kalapüügi eest preemiaks
antud juhu

ri è m i a v o i - okupatsiooni ajal kalapüügi eest preemiaks an-
tud vöi

ri è s, pri è s i, pri è s i - särgi kaelaaluse sulgemise vahend; ka
iluese naistel, sagedasti silmiline

ri è s i k i v i d - värvilised kividpreesil ilustuseks, sageda-
mini lihtsad värvitud klaasitükid

ri è s i s i l m a d - vt. eelmine

633

pri`gadi i r,-diiri, -diiri - brigadiir kolhoosi brigaadis
riidu - meester~~havanimi~~

riidukivi - suurem veealune kivi Aksi saare idaranna lähe-dal Madikse talu kohal; sinna on kord paadiga kinna jäänud keegi Priidu-nimeline mees

riimus, priimukse, priimust - petrooleumiköök keetmiseks

riipaa`dimies - kalur, kes noodaga kala püüdmisel on abiks kalade randa viimisel suure saagi puhul

riippaat - paat, milles pole noota noodaga kalapüüdmisel, aga on kaasas, et sellesse panna kalu, kui saak on rikkalik või 'kui oli paha ilm ja meri jäme'; vt. losspaat

riisalm - uuem perekonnanimi

riista`ng, -stangi, -sta`ngi - pikk, peenike, aga tugev latt, millega lükatakse paadipuri lahti; vt. pirkel

riippass - luba millegiks vabaks talitamiseks; 'lambad saavad priipassi käde'

prikkama, prikkan, prikkasin, prikkada - paati ühe aeruga päras edasi sõudma

prikkamise ark - lohk paadi päralauas, milles hoitakse aer prikkamisel

prikka - prakka - mingi arsti rohi /Naissaare/; vt. trikka-trakka

prilli d, prillije, prilli - prillid, vahend nägemise parandamiseks

prin`gi küla - küla Viimsis, Rohuneeme läänerannal

priske /tuul/ - paras tugev; 'täna oli priske kagutuul'

prohvet, prohvedi, prohvedit - ennustaja, inimene, kes kuulutab midagi ette

pross, prossi, prossi - naisterahva ese, mis kantakse enamasti kurgu all riietel /uuem/

prossid, prossije, prossi - aknaraami vahepuud klaaside kinni hoidmiseks; 'suomlased lohkusitte tua aknad prossidega puruks'

rosto i sühelus - laiemate kärnadega sügelised, - neid on ker-
gem ravida kui 'saksa sühelust'

rosto i viin - harilik viin, vodka

rotsent, protseni, protsenti - sajas osatmillestki

rudavat s m a i m - väike kala, arvatavasti leppmaim, Phoxi-
nus phoxinus

rundi a u k - vt. lehkrisuu

run t, prundi, pruhti - puust valmistatud kork augu sulgemiseks,
alt hästi ümmargune, augu järele, pealt lai lapergune, et
oleks parem keerata prunti lahti

xxxxxxxxxxxxxskukkujaxxxskukkuxx

ru n t a u k - vt. lehkrisuu

romm - ühe mandri rätsepa nimi

ru o v i s o i t - esimene sõit uue alusega; 'käisimme "Elsaga"
pruovisoidul'

rus s a g a s - putukas Phyllotromia germanica

ru ù d i p ä r g - pärg, mida kannab pruut; mängitakse pulmade
lõpus kellelegi neiule pähe; vt. ka: peigmehe müts

ru ù d i v i i n - viin, millega käis kihlatud pruut oma sugulas-
tele ja tuttuvatele kihlusest teatamas; pruudiviina vastu
anti mitmesuguseid andeid: raha, villu, käterätte jne.

ru ù n a, koh. pruunale - talu Länneotsa külas

ru ù n a Joost - vana talu ja peremehenimi Pranglis 1716

ruut, pruudi, pruuti - neiu, kes on kihlatud, aga mitte veel
laulatatud; ka kellegi arvatas tulevane naine

ru ù t t ü t r u k - pruutneitsi pulmas, pruudi poolt kutsutud
pulmaline-neiu, kes täidab teatud ülesandeid pulmas

räig u - praegu

rääg a - praegu

rääg a l t - praegu

rüg i n i k k a r - ühe soomlase hüüdnimi

rüg i k o r v - korv, millega vialikse välja toapühkmed

rüg i u n n i k - koht, kuski lauda läheduses, kuhu valatakse
prügid

rügival - merest väljaaetud mitmesuguse prahi jäda rannal
udi, pudi, pudi - mingi peenendatud segu mõnes vedelikus, näiteks
piimapudi, kaljapudi, kus leib peenendatud
ig u, pugu, pugu - lindude söögitoru laiend, milles liguneb esi-
teks toit; hödsik

has t a m a - mustust eemaldama, puhtaks tegema
has t a m a kaèvu - kaevu veest tühjendama ning põhjast sodi
ja prahti eemaldama; toimetatakse enamasti kuival ajal, kuid
mitte igal aastal

has t a m a konderbaandist - konterpanti randlastelt otsima,
peamiselt piirivalvurite abil

hum a, puhun, puhusin, puhuda - tuulena edasi liikuma, tuult
tegema kas looduslikult või kunstlikult suuga puhudes

h v e t - kauplemiskoht suupistetega, aga ka viina ja teiste joo-
kidega

rü ö r s t r ö m -vana perekonnanimi

is t a m a - puhtaks raputama, puhastama

is t a m a kerist - kerisekive maha loopima, et neist eemalda-
da külgekogunud nõge; kive tagasi pannes pühitakse neilt veel
väikese luuaga tahm ja lüüakse kive üksteise vastu, et nõgi
maha variseks

is t a m a kirpu - voodisse uut aluspõhku panema, kõrvaldades
enne sealt vana põhu

is t a m a takku - takku puhastama linaluudest raputamise teel
varda otsas; 'takku puistada takkuvardaga'

pukki d, pukkije, pukki - 1/ kolmest pikast puust ajutiseks kok-
kupandud jalgi, millele toetatakse kõrenda otsad nooda kuivata-
misel; 2/ männikäbid /Neemes/

pukk ja l g - puusaagimisel kasutata tav pukk, - kõrgem jalgadel sei-
sev puu, millel on peal sarved kas puust või mõnest rauast
al b e r, pulpri, pulpri - peenikeseks tehtud mass millestki kõvast
ainest

puld a n, puldani, puldam i - õliga immutatud lõuend, mida kasutata-
kse asjade vee eest hoidmiseks

uldani kindad - kindad puldanist märgade köite vedamiseks
ulk, pulga, pulka - lugema õppimise tikk; 'lugemisel ahti pulk
käde'

ull, pulli, pulli - idane veis, Bos taurus

ull, pullu, pullu, pullu, pullujega - korgist või muust kergest
materjalist valmistatud väike ujuk, mis hoiab vörku või noo-
daosasid sirge või ka vee peal; pullusid on mitmekujulised
illa - sai /soomek/

illuaark - väike täke pullu välises otsas

ilmukaia - liiperkala, Liparis liparis; imevad pullude kül-
ge; 'nagu obukala, aga mustad'

illunaskel - tugev lai naaskel, millega tehakse auku pul-
ludele võrgurakendamisel

illupael - võrgilina külge rakendatud ülemine peenike nöör,
mille külge kinnitatakse võrgu pullud

illu poletamise varras - varras, millega pöletatakse augud pul-
ludesse ja tehakse ka märk pulludele; vt. poldiora

illutama verku -võrgule pullusid nöoriga või ka puujuurte-
ga külge ajama

illutamise neul - köver nöel, millega ömmeldakse pullud
võrgupaela külge; samuti tehakse sellega ka vähemaid aukusid
pulludesse

illutamise -varras - pöletisora, millega pöletatakse pullu-
dele augud sisse; vt. poldiora, pullupöletamise-varras

illutuslaang - tugev lõng, millega ömmeldakse pullud võrgu-
paela külge

ilmad - pidustused abiellumisel laulatamise järele

ilmakin - kink pulmades noorepaarile

ilmakruon - laeilustus pulmalaua kohal, tehti pilliroo lüli-
dest, vahest ka kartulist; vt. kruon

ilmaline - inimene, kes on pulmas peovõõraks; 'oli palju pul-
malisi'

ilmalipp - lipp, mis pannakse välja pulmamaja tähistamiseks

137
ulmalopp - pulmade lõpusöök; selleks oli enamasti hapukapsa-
supp, vahest ka värskekapsa supp, eriti suvel

ulmaraha - raha, mis kogutakse noorpaarile pulmalistelt

ulmarahvas - pulmaliste üldnimetus

ulmavieraas - pulmaline, kes kutsutud kas pruudi või peig-
mehe poolt

pumbamänd - pumbapuu, millega tõmmatakse pumbas vett üles;
enamasti lihtne kepp, millele seotud otsa tihedalt liikuv
naha tükki kannuks

pump, pumba, pampa - vahend vee eemaldamiseks paadipõhjast, ena-
masti lihtne neljakandiline kast või raudtoru püsti, milles
liigub pumbamänd /vt./; lihtne toru juhi ~~b~~ pumbatud vee üle
paadiparda merde

pumpama, pumpan, pumpasin, pumpada - pumba abil vett kustki
eemaldama, näit. paadist

puna, puna, puna - vorsti maitseaine, mida toodi peamiselt linnast
nähtavasti vorstirohi ehk harilik majoraan, Origanum majorana

punane - 1/ vastav värvus, ruber; 2/ punase looma nimetus

punane kivi - suur kivi saare kaguosas metsas kiige lähedal,
Mölgi soost põhjas

punane suolikas - kilul suvel punakas soolikamoodi elund, kui
see on sees, ei seisata kilu kuigi kaua hea soolamisel, vaid
läheb halvaks; vt. must suolikas

punane vask - erilise punaka värvusega vask

punane äärjap - pöldristik, Trifolium pratense

punastama - punaseks tömbama näöst

pündar, puntra, puntrat - kimp, komps millestki, mis annab tösta

pünduma, pundun, pundusin, punduda - üles tursuma

punes posti niem - väike neem Kelnasi neemest loodesse

punk, punja, punja - pung puul

punka menema - puud punga minema

punn, punni, punni - mingi kokkuveeratud kägar, näit. juuksed ~~px~~
pealael

unnima, puñnin, puñnisin, puñnida - vastuajama, jonnima
unnitud - erilise soonega laud, millesse läheb serv, punn
soone sisse; sagedasti on põrandalauad punnitud

unnu - köht lapse keeles

unutud paulad - lihtsalt valmistatud paelad, pulmaand; anti
meestele, pandi enamasti käevarde, naistele vahest ka kaela
ungeen, puøgna, puøgna-¹/poogen viulil, mollapillil; varemalt
lihtne kaarjas kepp hobusesaba jõhvid otste vahel, tehti ise;
2/ paberimõõt - leht teatud suuruses

üaju, puøju, puøjut - õlleankrutaoline nõu puust, mida kasuta-
takse võrkudel leeteks pooles vees kalu püüides; ka hoiti poo-
juga noodasuu lahti; ka: potska /vt./

üks ta hv - täht raamatus, kirjatäh

uol, puoli, puoli - kangakääv, koelõnga pool

ülaputkes - poolapill, mille ümber aeti koelõng kanga
kudumiseks

ülavarras - poolivarras, millega kinnitati koe pool süs-
tikusse

ülik, puoliku, puolikut, puoliku, puolikujega - pooltündrit,
tavaline kalamõõt, eriti vanemal ajal

üllila - pooleli

ülkaut - poolelt, peaaegu juba; 'tahtis puolkaut oma onnelik-
ku saaki avaldada'

ülkortlit - vedeliku mõõt, peamiselt viinamõõt körtsis

ülmane - poolik, mitte täis

ülsaar - neem; poolsaare sõna on tuntud vaid kirjanduse järg-
gi, kuna saare keeles see puudub ning selle asemel on alati
'niem'

ültuòpi - vedelikumõõt, 1/2o vedrost

ültuul - tuul, mis ei ole päraline, vaid puhub purjedesse
teatud nurga all

üluks - altuks, sanguks, - saares vähe tarvitatud suitsutuba-
de juures

lõlvil l a n e - kangas puuvillase või ka linase lõimega ja
villase koega; sagedasti kootud endisel ajal
u õ m , pu õ m i , pu õ m i - sirge puu purje alumises servas, mis hoiab
purje lahti

u õ m a , pu õ n , pu õ s i n , pu õ u a - kägistama, hinge kinni suruma, näit.
nööriga

u õ m v i l l - puuvill

u õ m i r i h m a d - purje alumises servas olevad nöörid, millega
seotakse puri poomi külge

u õ m i v a l l - nöör, millega tömmatakse puri pinguli poomi külge

u õ m ö l i - puuõli

u õ n d i , po õ n d i , po õ n d i - ~~U~~uetoa - talu Länneotsa külas, Poondi
poonti Jaan - vana talu ja peremehe nimi Pranglis 1716

u õ s a k , pu õ s a k k i , pu õ s a k k i - pootshaak, tarviline riist hülg-
jahil - hülgeraud pannakse poosaki otsa, poosakiga tömmatak-
se asju vees lähemale, mõõdetakse jää paksust, tõugatakse
jääpanku jne.

u õ s a k i n o k k - konks pootshaagil teraviku kõrvval

u õ s t a - a l u n e jää ~~jää~~ poosta /vt./ ja maa vahel

u õ s t a s , pu õ s t a , pu õ s t a s t - peenikene jää, mis rannal kokkuae-
tud, sagedasti tähelepandavaks valliks

u õ s t a s olema - rand jäätükidega kattunud olema, hunnikus ole-
ma; 'jää on puostas'

u õ p p , puppu, puppu - puder lapse keeles

u r a v i k , puraviku, puravikku - ~~kivi~~puravik, Boletus edulis

u r g a m a , purgan, purgasin, purgada - harutama, lahti harutama;
'mies purgas varuka koguni otsast ära'

u r i , purje, purje - tihedast linasest riidest kokkuõmmeldud laia-
pinnaline palakas, millesse puhub tuul ja tõukab aluse edasi

u r i k i v i - suurem kivi Länneotsa küla tänaval Pruuna akna all

u r i s t a m a - erilist tugevat lainetavat häält tegema; 'pu õ s a k
lüödi puristavale elukkale n õ n a s i è r m e t e vahelt sise'

ürjealts - nöör purje alumises sisemises nurgas, millega seotakse puri alt masti külge

ürjekoussid - ümmargused metallrõngad, mida pannakse purje dele riide vahel nurkadesse, et puri ei käriseks nööri läbi pistes; vt. koussid

ürjelaev - laev, mis liigub purjede abil

ürjeliik - peenike nöör purje serval, et puri oleks tugevam ja vastupidavam; vt. liik

ürjeliikimine - purjele paelte, liigi serva ajamine

ürjeneul - nöel, millega rakendatakse purji; on nagu kinganöel, aga väikesem ja kandid lühemad

ürjenüör - peenike nöör, millega kinnitatakse puri masti külge

ürjepaat - paat, mis liigub edasi peamiselt purjede abil

ürjeriie - tihe linane või kanepine riie, millest valmistatakse purji

ürjetama - purjede abil sõitmata alusega

ürjeüös - öös ülemises purjenurgas pirkli ehk priistangi otsa mahutamiseks purje lahti-lükkamisel

uru, puru, puru - peenike sodi, raasukesed, näit. leivapuru

urus tama - tükeldama, katki tegema

usima, pustn, pusin, pusida - puskama lehm teist lehma sarvedega; 'sie lehm on kaage toisi pusima'

üska r, puškari, puškari - kedusaetud viin, halvamaiguline viin

üss, pussi, pussi - tugev nuga vestmiseks või torkamiseks; puss on sageasti külasepa valmistatud, tal on tera, pea ja rood

üssilukk - metallist, enamasti vasest võru pussipea ülemises otsas, mis kaitseb, et pea ei läheks lõhki roo sisse löömisel

üssiots - pussi välamine terav osa, millega saab torgata, auku puurida

üssipää - pussi käepide, millest hoitakse kinni pussiga töötades; enamasti tehtud puust, millesse pussitera on sisselöödud roo osas

64
üssi ru o d - peenike osa pussitera alumises osas, mis lüüakse
pussipea sisse

üssi s e l g - paks serv pussiteral, mis ei lõika

üssi t e r a - mitmesuguse pikkuse ja laiusega õhuke terase tükki
mille üks serv lõikab vestmisel

üssi t u p p - peamiselt nahast valmistatud kaitse pussiterale,
et see ei lõikaks taskus või küljel hoides tahtmatult

üssi t a m a - pussiga kedagi lööma, haavama

utk, putke, putke - 1/ rauast tehtud koonusjas tupp, millesse
kinnitatakse mõne tööriista varre alumine ots, näit. ahinga-
putk, hanguputk jne.; 2/ rohtjas taim, mille vars on seest
õones; vt. putkes

utk a m a, putkan, putkas, putkada - jooksma, kiiresti edasi lii-
kuma, põgenema; 'ruttu putkama! hüüdis peremies'

utk a s, putka, putkast - vt. putkes; 'lapsed söite putkast, op-
likkai, jäneksekäpstu'

utk e s, putke, putkest, putki, putkijega - taim, mille ümmargune
või sooneline vars on seest õones, näit. einputkes, karuputkes

utru, putru, putru - paks keedetud toit; keedetakse kartuli- või
tanguputru, harva ka jahuptru; külma putru soendati pannil
rasvaga

utrum ä n d - enamasti männiladvast tehtud 5 - 6-haruline vahend
jahuptru ja ka -kördi keetmiseks

utru t a m p - nui, millega tambitakse kartulid peeneks kartuli-
putru valmistades

uu, puu, puud, puid, puiega - 1/ kasvav kõrge tüvega puitunud taim
2/ põletisaine; 3/ tarbepuu asjade valmistamiseks

uu-a à m e r - väike puust haamer, millega koputatakse jää paadi
kiljest lahti talvel külmaga, kui lained löövad vahest paati
ja vesi siis külmab

uuaid - tara kariloomade eemale hoidmiseks heinamaadest ja põl-
lulappidest, enamasti roigas- ja latt-tara

ukah v e l - puutikk liha hoidmiseks, - lapsed tegid selle

peergudest, eriti jõululaupäeva õhtuks 'omakäega ossi võtmisel'
ju kau s s - kodus valmistatud puust kausid varemal ajal
ju koi - mar ~~dikas~~, kes uuristab puud ja ajab välja koi jahu, koi-
puru, eriti lakas roovlattide küljes
ju k o s k e l - tuttpütt, veelind Podiceps cristatus
ju l a d u - puukuur
ju l a t v - puuvõra ülemine osa
ju l e h t - perekonnanimi /uuem, endine Puuström/
ju n u i - mingi puust tamp varrega
ju p e i t e l , - peitel, millega tehakse puusse auke, tappe
ju p u s s - terav puss, millega lõigatakse, vestetakse puud
ju p ü ö r - puupulk, mis täidab nööbiaset mõne riide ees; 'puu-
pürad pükste ies'
ju r i d - sangarrahvas buurid, kes said kuulsaks oma vabadus võit-
luses inglaste vastu
ju s, puusa, puusa - ristluude-pealne osa kehast, coxae
ju s a a i g u s - haigus, kui puusad valutavad
ju s t r ö m - vana perekonnanimi
ju s ä r k - puust valmistatud "viimane voodi", milles maetakse
inimene
ju t a l t r e k - puust valmistatud taldrik vanemal ajal, kasuta-
ti peamiselt jõuluvorstide sõõmisel
ju t e k k e l - puust kaas silgutündril, -poolikul jne.
ju t a l v a s - puust valmistatud talib puude lõhkumiseks
ju t e r v - puust aetud tõrv, tavaline paadi tõrvamise vahend
ju t i k k - peerust valmistatud terava otsaga tikk, millega koori-
ti kartuleid ja kasteti kartul kastesse; peamiselt lastel,
sest 'neile ei antud nuga käde'
ju t ä i - putukas Ixodes ricinus, metspuuk; 'puutäil on perse kiñ-
mi, ei saa sittuda, selleperast paisub ruttu suureks'
ju v a n n - vann puust
ju v e d u - puude kojutoomine metsast
ju v i l i - viljapuudelt saadav toiduks kõlbuline vili: õunad jt.

juv i r n - laotud puuhunnik
ie, päeva, päeva - aeg hommikust õhtuni; ka: päike: 'päe paistas
ommigul selgest'
iev, päeva, päeva - vt. eelmine
ä`ev a k e l l - kell, mis näitas aega päikese varju järele, tun-
nipakk; saares oli vaid üksikuid päevakelli; vt. tunnipakk
ä`ev a s ü d a - keskpäeva aeg
ähk e l, pähkla, pähkla - sarapuu vili kõva koorega
ähk l a k u o r - tugev koor pähklil
ähk l a p u u - sarapuu, *Corylus avellana*
ähk l a t u u m - pähklis olev pehme osa, mida süüakse
ähk e n, pähkna, pähkna - pähkel /vt./
ähk n a p u u - vt. pähklapuu
ä`ik e, päikese, päkest - valgustaja taevakeha
ä`ik e s e t a r a - ring ümber päikese; ka: päevatara
ä`i l a s k e n a paati - tuult purjest välja laskma
ä`i k i èrdama paati - paati keerama nii, et tuul puhub otse purjes-
se; pärituulde keerama
ä`i t s, päitsu, päitsu - looma värvus ja nimetus
ä`i t s e d - ilma raudadeta hobusevaljad
ä`ill u, pällo, koh. pällule - talu Kelnasi külas
ä`ir g, pärja, pärja - 1/ neiude peakate vanemal ajal; 2/ lilledest
punutud peaehe, näiteks võililledest, vesililledest jne.;
pärjad seoti kokku kanganarmastega, pärgi punusid enamasti
lapsed ja kandsid neid ka peas
ä`irl i d, pärlije, pärli - naisterahva kaelaehted, seest tühjad,
õrnad ja purunevad kergesti
ä`ir n, pärna, pärna - pörn, elund loomas /pärn puu nimene ei esine,
- *Tilia on'niineppuu'*
ä`ir t e l, pär tli, pär tli - 1/ meesterahvanimi; 2/ pär tli päev /vt./
ä`ir t l i p ä e v - 24. august, ei oma saares erilist tähtsust
ä`iss, pässi, pässi - isane lammas sarvedega, *Ovies aries*
ä`iss i t a l l - isane lambatall

sisarv - oinasarv, seest tühi; kasutati sagedasti vokivõide hoidmiseks vokikruvi otsas

itt, pätti, pätti - allakäinud inimene, kes elab Kalarannas paadi all; vt. järgmine

ittjalaad - paadialused, allakäinud inimesed, kel pole kodu, vaid elasid Tallinnas Kalarannas paatide all; aitasid sagedasti saaremehi paatide rannale tõmbamisel

lä, pää, pääd - pea

läaju - peaaju

läari - harjastest valmistatud pea sugemise vahend, varemalt pigist varrega, uuemal ajal puust käepidemega

läauk - jää all kalastades suurem auk, kust lastakse püünised sisse, nagu nooda, võrgu jne.

läaugupuu - pikk puu, mille külge kinnitatakse jää all kalu püüdes köie otsad ja hoitakse peaaugu kohal, et neid kätte saada

lädjalad - tapetud looma pead ja jalad; neid puhastati enamasti keeva veega, aga ka körvetamisega tule kohal

lädparandama - kassiahastust põdema napsutamise järgi, seepärast magama ja mitte tegema tööd

läkapsatasupp - peakapsastest keedetud supp vähesel kartulite lisandiga

läköis - 1/ köis, millega juhitakse jää all kala püüdes võrku peaaugust eemale; 2/ tugev köis, millega mast kinnitatakse keula külge

lälagi - peapealne osa

lälaud - laua ots, millele soeti peast täid; pealaual oli ühes otsas auk sees ja sellega pandi laud seina peale rippuma; ka soeti pead tavalisele koolitahvlile

lälaut, -laudi, -lauti - laut reepea peal

lälekäuba-kala - üks ehk kaks kala, mis anti peale kauba siis, kui kalu müüdi sadade viisi

läismunad - kartulinupud, kartulivilili, arnevad õitest

päälisiliek - seelik, mis kantakse alusseeliku peal, enamaasti parem seelik

päälmägi - kõrgem ala madala ala lähedal, enamasti majade alune seljak; selle vastand: allou, s.o. all-õu

päälpael - võrgu pealmine võrgupael

päälttuule - vastu tuule puhumise suunda

päämaast - mast, millele kinnitatakse suurim püri paadis; ka: keskmine mast

päänupp - pea ülemine osa /piltlikult/

pääots - voodi ots, millel oli magades pea; sagedasti oli peaotsis voodi otstaud kõrgem; peaotsis olid padjad

pääotsimine - lastelt, aga ka vannemateltki inimestelt peast täide otsimine, kraapides vähe noaotsaga

päävipeküük - kalapüük, kus võrgud on peaaegu veepinna all, nii et pullud on vahest juba otse näha

pääpakk - reeike, - tugev puu reejalaste esimestel otstel

pääpuu - pikem latt, mille abil hoitakse köieots kättesaadaval peaaugus, püüdes jää alt kalu; vt. pääaugupuu

päärnna, koh. päärnale - talu Idaotsa külas

pääsemä, pääsen, pääsin, pääsedä - liikuda võima, lahti saama; 'kiegi ei pääst liikele'

päästama paate - kokkuseotud paate noodale minnes parajal kohal lahti tegema, et kumbki paat võiks sõuda omaette

päästama verku - vörke merest välja tuues lahti harutama ja kalu välja võtma

pääsuke, pääsugese, pääsugest - pääsuke, nihästi suits- kui purtpääsuke; 'pääsugesed tulitte täna siie'

päätaud - hobuste haigus, malleus, tatitöbi

päävalu - haigus, kus pea valutab; 'päävalu ravimiseks seudi pää ümber külma vie labid'

pääid, pöia, pöida - kaarjas tugev puu vankri ratta kodarate otsad

prikärbane - vt. porikärbane

pägal, pügala, pügalat - löige, sälk, täke milleski, ^{Körvas} näit. lamba

636
püha, püha, püha - pühapäev, ka suur püha

pühapäe/v/ - nädala esimene päev, mil ei tehta tööd, vaid puhatakse

pühkima, pühin, pühkisin, pühkida - puhostama luuaga, harjaga, lapiga jne.

pühkima korsna - erilise luuaga nõge ja tahma korstnast eemaldama; korstnat pühiti tavaliselt ise, korstnapühki jat ei olnud

pühkmed - kokkupühitud sodi, prahtri peamiselt toapühkmed

püksiauk - auk pükste esimesel poolel, reek /Kaberneemes, -

Pranglis ei tunta püksireeku, küll on aga reek jäas/

püksilakk - osa pükstest, mis käib eespool lahti

püksilapp - suurem-väikesem lapp, mis aetakse pükstele kulu-nud kohale peale

püksi mansettid - püksteäärte otsas olev ümberpööratav osa

püksi mietu vottama - peksu andma poistele

püksinüöp - nööp, mis on pükste ees

püksipolveotsad - pükste osa pölvvede kohal

püksipüör - puust tehtud pulk, millega pannakse kinni püksi-lakk

püksireis - osa pükstest, mis on säärte ümber

püksirihm - rihm, mis tömmatakse pükstele peale

püksisäär - vt. püksireis

püksitask - pükstes olev task, enamasti kahel küljel

püksivärvvel - kahekordsest riidest osa pükste ülemisel serval

pürsk, pürski, pürski - hülge saba; vt. järgmine

pürst, pürsti, pürsti - vt. eelmine

püss, püssi, püssi - 1/ tulirelv, millega lastakse kas kuuliga või haavlitega; 2/ vt. rattapüss, kiigepüss

püssikirip - väike teravik püssiraua otsas, mille abil võetakse siht lastavale esemele

püssikukk - kukepea-taoline püssihäamer, mis maha langedes paneb plahvatama tongi ja püssirohu

issikuu - tinast raskus, millega laetakse püss; püssikuule valati enamasti kodus vormidesse; vorm oli ümmargune, sabataga, sakside ^(u) moodi

issilaad - puu osa püssi tagumises osas, mis toetub laskmisel vastu õla

issilukk - mehanism, mis paneb liikuma püssikuke

issiraud - püssi torujas metallist osa, millesse pannakse laeng ja mis annab suuna kuuli või haavlite jocksmiseks

issirihm - lai rihm, millega kantakse püss seljas

issiroht - eriline keemiline segu, mis plahvatatab tulega puudutades, tekitades gaasi suurel määral

issirohusarv - looma sarvest tehtud õnes nõu, milles hoitakse püssirohtu, enamasti kodus valmistatud või ka ostetud

issisihh - väike kriips püssiraua alumises osas; siht, kirp ja lastav lind, loom või teine ese peavad olema kohakuti

issitikk - külm relv kroonupüssi raua otsas, pajonett

issitong - eriline kapsel lõhkeainega, mis paneb plahvatama, püssirohu; pistong

issitrikkel - eriline metallist osa püssiluku all, mis päästab püssikuke vedru ja püssikukk lööb tongile; päästik

issitupp - nahast valmistatud kate, milles peetakse peamiselt hülgepüssi jõude ajal; seotakse tagant paeltega kinni

issivangraud - ümmarguseks painutatud raudserv püssitrikli kaitseks

issivarras - peenike sirge varras, puust või metallist, hästi järvkuse ja raske otsaga, millega lüükakse kinni eestlætava püssi laeng; püssivarda abil puhastatakse ka püssirauda seest

istaid - tara, mis tehtud püstilöödud puudest; enamasti elutoalähedal kanade kaitseks

istakill - püstakili - 'ei lähe ümber'

itt, püdi, pütti, pütti, püttijega - madal puunõu mitmeksi otstarbeksi, näit. piimapütt

öör, püöra, püöra - 1/ vahend võrgupaela valmistamiseks ja säigmete keeramiseks; 2/ niiepöörad

öoran a e l - nael või ka puupulk, millega uksepöör on piida küljes ja mille ümber pöörleb pöör

öoran e - meeletu, mõistuseta

örapa e l - nõierihm; 'püörapael oli katki'

ördi m a, püördin, püördisin, püördida - merehaigeks jäätma, - enamasti oksendamane ja teised haiguse tunnused

örm e s, aerau- - osa aeru, mis hoitakse sõudmisel käes, aeru käepide

üü, püü, püüd - vt. poldpüü

üüda m a, püüdan, püüdasin, püüdama - püüdma

üks e d - kala püügiriistad

ümi e s - mees, kes midagi püüab, kas kala või hülgeid

ü - püü! - last põlve peal kiigutama, vastavat häält tehes

R

mag, raa, raad - põikpuu aluse mastis

mag, raaga, raaga, raagu, (*gaagujega*) - pooltoores, mitte valminud; 'ära mene raagu noppima' - ära mine pooltooreid marju noppima

mag, rau, raagu - mahakukkunud väikesed puuksad, ka noored vəsud, näit. luuaraag, vitsaraag jt.

mag a p u r i - väike puri, mis kinnitatud põikpuude, raade külge

mag n a h k - parkimata ja töötlemata nahk, mis venib ja pole vastupidav

mag n e, raagse, raagset - toores, vähe keenud; 'kapstasupp oli täna raagne'

mag, raami, raami - mitmesuguse ehitusega toestik mõne eseme kintamiseks

mag kala suitsetamiseks - neljanurkne laudadest alus, millele pannakse vastavat seesse soontesse vardad kaladega suitsetamisel

mag a t, raamadu, raamadut - köidetud paberilehtede kogu, peamisielt trükitud kirjaga; vrd. ka: taskuraamat

mag a d u k o t t - eriline kott, millesse koolilapsed panevad

649

oma raamatud koju minnes

amatu pida ja - ametnik, kes peab kolhoosis arveraamatuid

am saag - väike käsisaag, kinnitatud raami vahelle

aspik - mingi terava otsaga asi, millega võib tarbekorral jäässe lüüa ja siis ennast edasi tömmata, näit. sisse, kukkudes nörgal jääl, vaiksel, madalal edasiliikumisel libedal jääl hülgejahil jne.

asuke - natuke, veidi; 'meil oli raasuke maad'

atsima, raatsin, raatsisin, raatsida - täidima; 'ei raatsined ülge maha jäätta'

aba, raba, raba - soo turba aluspõhjaga ja väikeste mändidega, peamiselt Suuressoos

abama, raban, rabasin, rabada - peksma, liigutama purjeid; 'tuul rabas purji'; 2/ haarama, midagi ahmima

abandus - haigus, mis tuleb järsku; vt. ravandus

abe, rabeja, rabejat - kergesti purunev, habras

abelema, rabelen, rabelesin, rabeleda - tugevaid liigutusi tegema, rässima

abuttama, rabuttan, rabuttasin, rabuttada - raputama; 'tuul rabuttab puid'

akoda - linnavalitsuse hoone Tallinnas vanal turul

agehama - 1/ hobust veoki ette rakendama; 2/ võrgule paelu kilge panema - pullupaela, kivepaela, ainuspaela ja võrgulina võrguks korraldama

aget, ragetti, ragetti - raket

agipuri - aluse puri, mille all poom, üleval raag, ragi; ragipuri tömmatakse üles valliga, mis käib masti otsas üle ploki; ragipuri on vanem kui puri pirkliga

agu, rau, ragu - pragu, lõhe, kitsas vahel; jäärugu - suur lõhe jääs, millest ei saa enam kergesti üle

agulka - laste mänguasi kivide pildumiseks /uuem/

aha, raha, raha - metall- või paberimärgid, millele peale märgitud nende väärthus

rah-a-a j a m i n e - komme pulmas, kus korjatakse raha noorepaari
heaks; vt. kihiajamine

rah-a-a u k - koht, kuhu on kunagi raha maetud; mainitakse rohkem
muinasjuttudes

rah-a-v a k k - vakk, kuhu kallati pulmas kihiajamisel taldrekust
kogutud raha

rah-e, rahe, rahet - külmanud jämedad vihmatilgad, sademed

rah-e-t e r a - üksik osa rābes mitmesuguse suurusega

rah-mel d a m a - midagi kiiresti tegema, rabama, hooga töötama

rah-u, rahu, rahu - vaikus, tööta ja mureta olek

rah-u-p a s u n - vaimulike laulude kogu, koostatud A. Ginemannist
poolt sajandite vahetusel, võrdlemisi levinud saarel

rah-v a l a u l - laul, mida laulnud inimesed vanemal ajal; mõnede
teadete alusel on varemalt saares rahvalaule olnud, kuid prae-
gu on neist veel järele jäänud vaid riismed

rah-v a m a j a - seltsimaja, kus käiakse koos kultuurilisel ise-
tegevusel /uuem/

rah-v a-r a a m a t u k o g u - raamatukogu, kust rahvas laenutab
raamatuid lugemiseks /uuem/

rah-v a s, rahva, rahvast - inimestekogu, näit. saarerahvas, pulma-
rahvas, töötav rahvas jt,

rah-v a t a n t s - tants, mida on tantsitud juba ämmu rahva keskel

raibe, raibe, raibet - surnud, kõngendud loom, mida kasutavad toiduks
vaid koerad ja röövlinnud

rah-e-p a k k - väike madal pakk, enamasti jämedam palgi ots, mil-
lel raiuti hagu kiiniga peeneks pliidi alla panemiseks või
valmיסטatakse kirvega midagi

rah-e-s t i k, raiestikku, raiestikku - koht, kus on maha võetud
metsas puid ja palke ning järele on jäänud vaid kännustik

rah-u-k a p s t a d - peeneks raiutud ja hapendatud kapsad

rah-u-m a, raiun, raiusin, raiuda - midagi puruks lööma, peamiselt
kirvega, aga ka mõne teise raskema terariistaga

ümma kalu - ahingaga kalu püüdma

ümma verku sise - vörke jää alla vedama; 'raiusimme neli ri-
bi verku sise'

upakk - vt. raiepakk

aja, raja, raja - piir kahe maaomaniku vahel

rakk, ragi, rakki - vörud, mis käivad ümber masti ja on purjeser-
va külge kinnitatud purje üles tömbamiseks

rakk, alumane - purje alumises nurgas olev rakk, võru, mis hoiab
purje vastu masti

rakk, päälmine - purje ülemises nurgas olev rakk, millega tõste-
takse puri mastimööda üles

rakk, ragu, rakku - vill, mis tulnud kuhugi ~~naha~~ peale kas hõõru-
misest või suurest töötamisest

rammesta ma - nõrgaks tegema, eriti palavuses

rammidus, -dukse, -dust - raske, unine olek, väsinud olek,
une rammestus

ramu, ramu, ramu - ramm, jõud, jäks

ramu, koh. ramusse - suurem saar Ihasalu lahes, 6 versta mandri-
rannast, Pranglist idasse, Rammu saar

rammutu, jõuetu, nõrk

ramukas - Rammu saare elanik

ramu katsumine - jõukatsumine, võitlemine

ramumies - 1/ Rammu saare mees; 2/ jõumees

ramuttama - väetama, rammutama

rand, ranna, rända, rändu, ränduje - merekallas; maa-ala, kus ~~kiib~~
käib mere vesi ja kus on kalapüüdmise riistad

randekindad - käerande kohal olev eriline kootud kaitse, mis
ei lase saada varukaid märjaks; enamasti kootud villasest lõn-
gast, hoitakse käes võrgu päästmisel

randnuot - väike noot, millega käiakse püümas kalu rannas ma-
dalal, eriti haugi püümas; randnooda loom tömmatakse enamas-
ti kohe rannale

randrüütel - piirivalve soldat tsaari ajal

längelju saar - kunagine Prangli saare nimetus; praegu seda enam palju ei tunta

längilaad - kunagine Prangli saare nimetus /Wiedemann, 1022/

längid - vt. rängid

lännä, koh, rähnale - talu Länneotsa külas

lännaküla - küla, mis asub mererannal

lännamaaja - väike hoone, millesse pannakse rannai varjule vör куд ja muud püügiriistad; vörkait

lännamies - rannakülades elutsev talupoeg, kes püüab peamiselt kala

lännasuljumaud - randlaste sõimunimi, peamiselt leerilaste keskel Jõelähtmes leeris olles

länn e, rände, ränet - labakäe ja käevarre vahekoht; 2/ kindaranne

länt, rändi, ränti - äärис, väljaulatuv osa mõnel asjal, näiteks mütsirant

läntjammiid - hanejalad, taim Potentilla anserina; kasutatakse teena jooksja vastu

läntvere, koh. rantveresse - Randvere, küla Viimsi poolsaare kaguosas rannikul

läplema, raplen, raplesin, rapleda - elavalt liigutama; 'surmavalus raplejes oli ta auku langend'

läpped, rappije, rappei, ka: rappi - kala sisekonnad, mida saadakse kalade rookimisel; kala puastamise jäätmed

läppima, rabin, rappisin, rappida - kalu puastama, sisikonde eemaldama; ka: rookima

läspel, raspli, raspli - 1/ eriline konksjas kare raudviil, millega kingsepp höörub tikuotsad maha saapa sees; 2/ eriline jäme viil, millega höörutakse hobuse rautamisel kapja vastavalt, kui raud on alla löödud

läsv, rašva, rašva - eriline kude loomade kehas, adeps

läsvatihaane - lind Parus major, sage saares

lätsuti, ratsutimme, rajatsutind - valjaste suuraudadest kahele

poole minevad rihmad, mille abil juhitakse ratsa sõites ho-
bust; vt. ratsutimmerihm

ütsuti m m e r e ñ g a s - loogarõngas, millest käib läbi rihm
ütsuti m m e r i h m - vt. ratsuti

üttakod a r a d - tugevad piklik-ümmargused pulgad rattarum-
mu ja -põidade vahel, mis annavad rattale tugevuse

üttap ö i d - kaarjas puu vankriratta, mis on osa ratta väli-
misest pinnast; rattal on enamasti viis pöida, igas pöias
kaks kodarat; viie pöia kumerus moodustab ümmarguse ringi
üttap ü s s - rattapuss, tugev raudtoru rattarummus, mis võimal-
dab ühtlaselt pöörelda assi ümber

üttar a u d - rattarehv, mida pingutatakse rattale peale ja mis
hoiab pöida kulumise eest

üttar u m m - vankriratta sisemine osa, millesse on tapitud
kodarate alumised otsad

ütt a s, ratta, rattast - mingi ümmargune ja kitsas ese; ka:radas

üttav e r u - raudvõru, mis lüüakse rattarummu sisemisse ja vä-
limisse otsa, et rumm ei lõhkeks

ütt a v i õ k a m i n e - visa puutüve otsast saetud rattaviskamise mäng
visatakse siledal maal; saares harva kasutatud, sest pole
selleks eriti head platsi

üua d - suurauad valjastel

üua l a t t - pikk, ühetasane neljakandiline rauast ritv, milli-
sena turustatakse rauda

üua s a a g - eriline köva saag, millega saab saagida raudesemeid

üua p u r u - sepapajas alasi ümber olevad rauarooste raasukesed

üua s a d e m e d - õhukesed, rauast tagumisel eralduvad osad,
eriti kui raud on tulikuum, rauapuru, killud

üua s i t t - kivisöe ja rauast järgi jäänud jäätmesegu sepaääsis

üua s t k e l l - lihtne loomakell, tehtud rauast

üud, raua, rauda - 1/ metall teatud kövadusega, peamiselt selle
sulatis mitmesugusel kujul; 2/ raudlusikas kangaspude rii-
depaku hammastesse juhtimiseks, et hoiaks riidepakku tagasi
andmast

- raud-a i l - tavaline hüljes, ~~hakikihülijas~~, Phoca vitulina; esineb
 harva, poegib mererannal /tähele pandud kord Jõesuu/; nähta-
 vasti on 'randal' moodustatud valesti sõnast 'raud-hall'
 rauda n g - harilik sõnniku hark
 raud ja s - tumepruun hobuse värvus
 raudki n g a d - erilised rauad kolme terava naelaga, mis seo-
 takse saabastele alla libedal jääl käimiseks; enamasti olid
 raudkingad rauast, talla järele ja seotakse rihmaga üle jala
 kinni; vanemal ajal on raudkingad olnud ka kasetohust raud-
 teravikega; kasetohi olnud pandud mitmekordelt; kasutati
 kelgu vedamisel jääl, aga ka jääl tangu edasi töukamisel;
 'tössu päale oli raudki n g seudud, mingege ta tangu edasi aas'
 raudki v i - suurem-vähem graniidi või selletaolise kivimi tükki
 raud, magus - külmetanud raua katsumine keelega, mis jäääb siis
 raua külge kinni; kästakse maitsta narritamiseks
 raudna e l - 1/ rauast valmistatud nael; 2/ muistendiline aine,
 mis teeb heina kõvaks, niitmiseks peale jaagupipäeva
 raudn o g e l a n e - raudnõges, umbrohi Urtica urens
 raudp l e k k - rauast valmistatud plekk, tsinkimata
 raudro h i - taim Achillea millefolium
 raudta l v a s - rauast talb mõne asja lõhkumiseks
 raut a m a, rautan, rautasin, rautada - raudu alla lõöma, näiteks
 hobusele, ka vankrile, reele
 ravan d u s, -dukse, -dust - haigus, mis järsku tuleb ja teeb ihm-
 liikmed kangeks; ravanduse vastu süüakse püssirohtu
 ravis t a m a - kuivetama, puunõudel lauad ja vitsad lahti kuivama
 rebal a, koh. rebalasse - küla kirikutee ääres, 5 versta Jõeläht-
 me kirikust loodes
 reb a n e, rebase, rebast - metsloom Canis vulpes; esineb vahest
 saares, kui talvel on meri kinni külmetanud, - tulub saarde
 redi s - aedvili Raphanus sativus var. radicula
 regi, rie, rege, regi, regijega - lihtne veok talvel, regi
 reh u m a, rehun, rehusin, rehuda - röhuma, peale suruma

655
rehvid, rehvije, rehvi - sihtrihamad /vt./; 'purjel on kolmed
rehvid, sie on kolmrida rehvi'

rehvima, rehvin, rehvisin, rehvida - purjet vähemaks tegema
sihtrihamade abil

reie, reie - rehi, kus kuivatatakse vilja; praegu Pranglis
rehtesid ei ole, kuid varem on olnud mõisarehi saares
sieots - noodatiiva välimine ots, millele kinnitatakse veo-
köied; vt. nuodareis

sieppapp - rehepapp, olnud Pranglis mõisa ajal

sietuba - rehetuba; olnud varemalt saares praeguse kordoni
ümbruses

ieverav - värvav, mis viib rehealla

iling - aluse teki serval olevad kaitse-käsipuud merde kukku-
mise eest hoidmiseks

imail, reimali, reimali - meremärk madalal, tooder; 'mihedlöt-
dasitte reimali'

invars, -varred - soolikarohi, taim Tanacetum vulgare

ingga, renngast - röngas, näit. kettkütkes, millest pis-
tetakse läbi keti pöörhaak

inn, renni, renni - mingi soon vee ja niiskuse äravooluks

int, rendi, renti - talu eest maksetav iga-aastane tasu maaomani-
küle lepingu alusel

pnauak - auk seinas, mille kaudu tömbus toast või saunaast
välja suits, leitse; oli sageasti kas ukse kohal või ka vähe
kõrval; repnuauk ~~topi~~takse kinni repnutukiga, s.o. kaltsuga;
ka: repnauak

pnutukk - repnuaugu täide, enamasti mõni vana kalts; 'sul
rätt pääs kui repnutukk'

ppan, repnu, repnut - vt. repnuauk

puvaar - reservuaar

retli, retlimme, retlinn - 1/ tavoline redel lakka minemiseks;
2/ tugev redel, mille abil minnakse postile, s.o. vaatepostile
retlimmed - vankri redelid

v e s t a m a - laiali ajama, lõhki ajama

v e t a m a - lõhki ajama, lõhestama

v i b a k i l l a - ripakili

v i b i, rivi, ribi, ribi, ribijega - mitu ainadega kõkkuseotud vörku, mis lastakse korraga merde; vörkude arv on rivis mitmesugune - haual käies on vähem, harilikult 4 - 7 vörku, ajus käies rohkem; suvel on rivis vahest 10 - 15 vörku, isegi rohkem, aga talvel jäää all kalastades on enamasti 5 - 6 vörku; ka kuduajal on rivis vörku vähem; 'meres oli kaks rivi verku', 'rivis oli vähe kalu'

v i b u t t a m a - riputama, üles panema

v i e d e, riède, rièdet - viies tööpäev nädala

v i e j a l a k s e d - ree all olevad tugevad puud, millel libiseb regi; jalased on eest painutatud üles, et nad ei jäeks kuhugi taha kinni

v i e k, riègu, rièku - kinnikülmetamata koht jäas, mis ei külmeta vahest ka kõige külmemal ajal kinni; auk jäas; vt. sulariek v i e k a u s t a d - põikpuud, mis käivad pikuti üle reekodarate otste, et painandid ei saaks üles kerkida

v i e l a u d i - varbadest punutud sõrestik reesebade kohal reepeal

v i e p ä ä - ree esimene osa ülespoole painutatud jalaste otste kohal

v i e p ä ä l a u d i - vt. rielaudi

v i e p o h i - ree osa keskel painandite peal, tiibade vahel, enamasti lauast

v i e s e b a - tugev raudvits, mis ühendab jalaste otsi esimeste kodaratega, ega lase jalaseid õigneda, laudi all

v i e t i i v a d - reekilgedel olevad osad, kaustadest kuni tiiva-puuni

v i e s k, rieska, rieska - röösk, värske; 'ollevirre lasta jähtuda umbes rieska piima suojuiseni'

v i e s k piim - röösk piim

v i g a s, rikka, rigast - mitte vaene, jõukas

657

riha, riha, riha, rehi, rehijega - reha, millega võetakse loogu;
'meil ei ole niipalju rehi'
riha aisdad - harud rehavarre otsas, mille abil vars kinnutub peale
rihamma, rihan, rihasin, rihada - rehadega kartuleid muldama ja
puhastama

rihapulgad - kuni 5 tolli pikad pulgad rehapeas, mis riisuvad maast heina kokku

rihapää - kaarjast puust paari jala pikkune neljakandiline puu,
millesse kinnitatud rehapulgad; reha tähtsam osa, mille pulgade abil riisutakse heina, aga ka muudki kergemat prahiti

rihatäis - heinte hulk, mida võib reha abil ühe korraga ära
viia; suurem rehatäis visatakse erilise liigutusega selga,
et oleks kergem tassida

rihavars - pikk peenike sile puu reha taga, et oleks kergem
riisuda heina

rihm, rihma, rihma - pikem ühtlane nahaserv millegi sidumiseks
või kandmiseks; sagedasti on rihma otsas pannal, et oleks
kergem rihma kinnitada

rihmadega saapad - paeltega saapad

rihväl, rihvli, rihvlit - kuulipüss hüljeste laskmiseks, suure-kaliibriline laskeriist; vt. ülgepüss

riiakas - tülinorija, riiuhimuline

riiasüödi, koh. riiasüödile - talu Idaotsa kilas

riid, riiu, riidu - tuli ja pahandus, sõnelemine, kiskumine

riideari - hari rilete puhastamiseks, valmistatud harjastest

riidekammer - ait rilete, rõivaste hoidmiseks; riided hoiti
kohvrites ja kirstudes, uuemad riided ka nagis või naelas, ~~va-~~
hest ka kõrendal, mis oli lae all; 'riidekambris magasitte
nuoremad inimesed suvel'; uksel oli seespool ees haak, mis
pandi kinni, kui sees magati

riidekap - kapp rilete hoidmiseks /uuem/

riidekas - neljakandiline lameda kaanega kast rilete ja pesu
hoidmiseks

l i d e k o i - koi, mis purustab riideid; vt. koi

l i d e n a g i - enamasti puust varn, mille otsa riputatakse toas riideid

l i d e p a k k - käristispakk kangaspuidel, millele keeratakse khotud kangas

l i d l e m a - tülitsema, pahandama

l i m s u o l - kerge sool kaladel enne tarvitamist praadimisel või soolamisel; soolamise eel lasti kalu seista riimsoolas enamasti üks öö, et valguks välja kaladest verine vesi; nii saadakse paremad silgud

l i s, riisi, riisi - 1/ toiduaine välismaise päritoluga, Oryza sativa terad; 2/ eriline poisslaste haigus; vt. järgmine

l i s i a i g u s - laste haigus, kus lapsed palju nutavad mingi sisemise valu pärast; 'poisslapsi ei tohi lassa palju kisenada, sest siis saavad nad riisi ja rinnalihe ääred jäavat pehmeks; vt. riisiviga

l i s i k a s - kaseriisikas, seen Lactarius torminosus

l i s i v i g a - lastehaigus, kus paps nutab alati mingi valu pärast

l i s u m a, riisun, riisusin, riisuda - 1/ kokku koguma rehaga,

loogu võtma; 2/ röövima

l i u l, riiuli, riiulit - mitme lauaga majariist, enamasti köögis; lavasi sööginöude mahutamiseks peale puhastamist; 'taltrekud panна riiulisse'

l i v, riivi, riivi - raud- või puutaba ukse sulgemiseks; riive oli kahesuguseid: välimisi ja sisemisi; välimised riivid lükati ette lihtsalt käega; sisemisi riive nihutati eest erilise konksuga, mis pisteti läbi ukses olevast väikesest, paraja jämedusega august; riivi ülemisel serval on kõrgemaid kühme, mille taha läheb konksu ots ja nihutab riivi eest ära; vt. jahukammer

l i k k u m a, rikkun, rikkusin, rikkuda - purustama, vigastama

l i n d, rinnna, rinda - 1/ eespoolne kehaosa roiete kohal; 2/ järsun pool mõnel kaldal, rinnakul; 3/ naiste piimanäärmmed

689

indaju s, -jukse, -just - auk jääs, millesse hüljes, eriti viigar sulpsatab

inde sse menema - pilve taha minema /päike/

indpu u - kangaspude osa, mis on kuduval rinde ees ja millest käib üle kootud kangas riidepakule

ind s ü l d - täiskasvanud mehe laiali sirutatud käte laius

ing, riŋgi, riŋgi - 1/ ümmargune söör; ringitaoline ilustus puuseemetel, näit. öllekannul, kibul jne.

ingima köit - köit harutades ringidesse panema, lappama, peamiselt merest väljavedamisel; noodaköit on vahest kuni 100 sülda, see võtaks korraldamatult palju ruumi

ingmä n g - laulu saatel mängitav ja vaheti refrääni ajal tant-sitav üldmäng

ingu - lehmanimi

ingula m m i - pingumini; 'kui panna 17 silma tabajukselle, siis jäab verk ringulammi'

ingut a m a - keha välja sirutama, sirgeks tömbama /koer/

inna a a i g u s - haigus, kui rinnad on kinni, paneb hingeldama - astma, bronhiit jt.

innae d i n e - särgil osa, mis jäab rinna ette

inna l a p s - väike laps, kes saab toiduks peamiselt vaid rinnapiima

inna l e h t - rinnakorvi alumine osa

inna t a s k - ülikonnal task rinna peal

inna v a l u - valu rinnus mitmel põhjusel

inne, rinde, riñnet - paks pilv, mis hakkab kerkima

in n u l a - rinnuli

inu s t i, riñnustimme, riñnustind - rihm, millega tömmatakse rangipuuud alt kokku ja seotakse kinni

inu s t i m m e rihm - vt. rinnusti

ist i, risti, risti - 1/ kaks puud põigiti peaaegu täisnurga all; 2/ huarist; 3/ värv kaardimängus

isti e m a - vader-naisterahvas, kes oli lapse ristimisel tunnis- tajaks

660

ristiinimene - ristiusku tunnistaja; inimene, kel on süda ja halastust; 'alaasta, kui sa oled ristiinimene'

ristisa - vader-meesterhvas, tunnistaja lapse ristimisel

ristikarduliaid - kartuliaed Risti lõuka kohal

ristikivi - 1/ rajakivi; 2/ kivi raudristi all kalmistul

ristilaps - laps, kelle vaderiks ollakse ristimisel

ristilougas - lõugas Looneemest idasse

ristima - lapsele nime panema vastavalt usutunnistusele

ristimergid - märgid kuival maal kahest kohast, mis pandi tähele võrkusid merde lastes, et umbkaudset kohta märkida

ristipanema - käärkimisel lõimedest riste võtma ja palkadele panema

ristipäev - püha 10 päeva enne nelipühi, taevaminemisepäev

ristirahvas - ristiusulised

ristisivottama - käärkimisel riste võtma, 4 lõnga korraga

ristjalad - ristikäivatest puudes valmistasutud jalad kas laua või voodi all

ristlatt - üle värvavalattide käiv latt

ristlind - ristpart, Tadorna tadorna

ristluud - niuete kohal olevad luud; 'mul täna ristluud valutavad, - vist akkab sadama'

ristpuu - 1/ kaljaastja põhja pandavad puud, mis alt raiutud täkiliseks, et kali pääseks all liikuma; ristpuudele pannakse peale kadakaaksi, et kaljaraba ei ummistaks vee valgumišt; 2/ vankriristpuu tagumise assi küljes

risttie - tee, mis läheb teisest üle teatud nurga all, sagedamini just teede ristumie koht

risu, risu, risu - 1/ mingisugune segamini paisatud puuokste ja muu hunnik; 2/ tüli, raskus; 'sa oled mulle risuks'

risuks tulema - tülikas ette tulema, näiteks jäätükid noodale

risuline - tükeline, ebakorralik, näit. jääd

risuväär - reservuaar

ritvad - 1/ pikad latid; 2/ roovlatid katuses

bb1
riv, koh, rivile - vt. Rivimaa

rivi k i n k - väike mägi Rivimaa keskel

rivi ma a - jäää all kalal käies kellelegi kuuluv kalal käimise ala jääl pääaugu ja savaaugu vahel; võetakse kohe ära, kui jäää hakkab kandma põhimõttel: kes ees, see mees

rivi ma a - kivine kadapik Pranglis, kabelist läänes, kõrgem seljak suunaga idast läände; kadapikus on üksikuid kartuliaedu, muidu peamiselt karjamaa parema rohumaaga

rivi m ä g i - kõrgem seljak, millel on kabel ja kalmistu

rivi o t s - rand Ärgi sadama ja Laevakri vahel

rivi o t s a k ä r d u l i a i d - kartuliae Riviotsa lähedal

robus k i - roguski, niinekiududest valmistatud hõre ja jäme riie mõne asja pakkimiseks, katmiseks

roht, rohu, rohtu - rohi

rohtu m a, rohtun, rohtusin, rohtuda - rohtu kasvama

rohu a i d - viljapuuaid, kus kasvavad ka marjapõõsad

rohu k l a a s - väike klaas, milles mingi rohi, arstim

rohu k o r s - üksik rohuvars, kövem kui 'rohulemm'

rohu k o s e l - rohukoskel, lind Mergus serrator

rohu l e m m - körreliste leht, õhuke rihmjas leht

rohuni ē m e - Rohumeeme Viimsi poolsaarel, vastu Aigna saart

rohusi r k - putukas Locusta verrucivora

rohutü l l - punajalg-tilder, Tringa totanus

roig a s, roïka, roigast - umbes 1½ sülda pikk lõhutud puulatt, millest tehakse tara

roig a s a i d - roigastest valmistatud tara, peamiselt männiroigastest

roïka p u u - parajapikkusega jäme puupakk, millest lõhutakse tara tegemiseks roikad

rok k, rokka, rokka - vesi ja jahu, klopitud hästi läbi ludaga /vt./ tehti vasikatele joogiks

ron i m a, ronin, ronis in, ronida - kuhugi ülespoole pikkamööda minema, enamasti käte ja jalgade abil

ott, rodi, rotti - näriline Rattus' e perekonnast; Pranglis on rotte küll. Kord läinud Jahukari ümbruses hukka üks Soome sulgæv, - sealt tulnud palju rotte randa

üeñdi karduliaid - kartuliaed Rouendiotsa juures

üeñdi ots - Looneemest lääne poole tungiv neem, kus praegu tulepaak

üged, ryogije, rougi - 1/ röuged - haigus; 2/ pandud röuged
ügura ùad - raud, mis löödud vankrirõugu sisepoolele toeks
rouk, rougu, rouku - 1/ piklik heinahunnik; 2/ põikpuud vankril asside kohal, mille vastu toetuvad vankri redelid

üisema - tegema erilist kuuldavat häält, näit. käsi narihagues

ügis, rukki, rugist, aga ka: rukkis, rukki, rukkist - rukis, teravili Secale cereale

ühnulaane - Ruhnu saare elanik. Olid kanged hülgekütid, käisid kuni 'Krunstadi laheni'; peatusid vahest ka Pranglis. Nad kandsid halle kuubi. Kodust töid kaasa müümiseks kollaseid kootud jakke. Mõned lasid ka aadrit, kui oli soovijaid; enamasti seisid oma alusega lääne pool maad ankrus ja söudsid sealt siis maale.

ülli, rulli, rulli - paadi pardale kinnitatud pöörlev puu, mille üle veetkese välja võrk merest

ümm, rummu, rumbu - 1/ ümmargune laik, ring hülgenahal; 'ülgenehal on ilusad rummud pääl'; 'keigil ülgdedel pole nahal rumbu'; 2/ sisemine osa vankrirattas; vt. rattarumm

ümuline - ringiline, ümmarguse lappidega, näit. hülgenahk

ümuveru - raudvõru rummu otstel

üobs, ruopa, ruobast - teele kulunud pikuti sügavik, ratta kütutatud jälg

uod, ruo, ruodu - kala selgroog, aga ka muud suuremad luud

üdipulgad - pulgad, sisse löödud sarikatesse, millele toetuvad roovlatid

- uòdi p u u - roovlatid, kinnitatakse sarikate külge pulkade abil
 vt. ruodiritvad
- uòdi r i t v a d - rooviridvad katuses, mille külge seotakse katus /ölekatus/ või lüüakse pilpanaeltega /pilpakatus/
- uòd i m a kadust - katuse õlgi ritvadega kinni siduma, köitma
 uòk i m a, ruògin, ruòkisin, ruòkida - puastama kala sisikondadest, suljusid eemaldama, rappima; 'naised ruòkisittè turški' ka: rappima
- uòl, ruòli, ruòli - tüür /uuem/
- uòm a d - vt. rängiruòmad
- uòm a m a, ruòman, ruòmasin, ruòmada - kõhuli edasi liikuma ;
 'laps ruomas perandal'
- uòp, ruòbi, ruòpi - vt. ahjuruop
- uòp l i k - täis roopaid, suurte roobastega , näit. ratastee
- uòs, ruòsi, ruòsi - 1/ õitsev kena lill; 2/ lindid peiupoisi tunnuseks pùlmas; 'peiupoistel olitte ruòsid rinnas'; 3/ haigus, erüsiipel
- uòs a, ruòsa, ruòsat - roosa värvus; 'iibelpuu on ruòsa öitega'
- uòs a b i g o ò - begoonia, ilutaim Begonia semperflorens
- uòs i s a i - eriline ümmargune kahekopikaline sai, peal üks ots kõrgemal
- uòs e n i, koh, ruòsenile /Rooseni, Rosenbergi/ Talu Länneotsas
- uòt s i m a a - Roots, Rootsimaa
- uòt s l a n e - Rootsimaa elanik, ka inimene, kes kõneleb rootsi keelt; 'Naissaàres elasitte ruòtslased'
- uòk a m a, ruòkan, ruòkas, ruòkada - tulipunaselt paistma
- uòs p ä r k, Roosberg - vana perekonnanimi
- uòt t a m a, ruttan, ruttasin, ruttada - kiiresti minema, töttama
- uòd i, ruòdi, ruòdit - Rudolfi lapsepõlve nimi
- uòd o l f - meesterahvanimi /uuem/
- uòn, ruòna, ruòna - kohitsetud hobune, isane
- uòn a m a, ruònan, ruònasin, ruònada - hobust kohitsema, kastreerima

664

ut, ruudu, ruütu - mingi neljakandiline asi, näit, aknaruut
ütu - värv kaardimängus

ibala d - kaltsud, purustatud riide-, vergutükid

ibalamies - kaupleja, kes kogub räbalaaid, kaltsumees

ibastama - mustaks tegema määrima; ka: räpastama

ibila d, räbiluje, räbilu - hülge tagumised jäsemed; 'räbiluje ja sava päälle tõuseb ülge vahest püst'i'

idi a ug u d - väikesed augud võrgus, mida võib jäätta isegi parandamata /Saaremaa murrakus/

idi j ä ä - peenikesed jäätükid rannas /Saaremaa/

ih n, rähna, rähna - lind Picus'e perekonnast, tikk; 'ainult kirjud rähnad on saares'

im es, ráime, ráimest, ráimi, ráimijega - kala Clupea harengus membra; 'mihed läksitte ráimijega linna'

imerüsa - rüsa, millega püütakse ráimi, peamiselt kuduajal; rüsa lastakse 8 - 9 sülla veele

imesilgud - soolatud ráimed suuremas nöös, - tiindrid, poolikus, veerandikus

imeverk - vörk ráimedele püüdmiseks, harilikult pisut suuremate silmadega kui kiluvörk; ka: ráiverk

itama, ráitan, ráitasin, ráitada - vähe pehmeks küpsetama

ieverk - vt, ráimeverk

ingid - rangid hobuse kaelas; vt. järgmised

ingipaled - rangipaled, nahast ringid, milles öled; lähevad hobuse kaela ümber

ingipuud - rangipuud, mis on hobuse kaela järgi

ingiruoma d - tugevad nahkrihimad, kokku keerutatud, millega rakendatakse hobune aiste vahelle; roomaotsad kinnitatakse looga abil aiste külge

ingivilt - pehme vilt rangide, rangipalede all, et oleks rangid vedamisel pehmed

ippastama - mustaks tegema, ära määrima; vt. räbastama

itseba, koh. rätseballe /Rätsepa/ - talu Kelnasi. külas

ü t s e b a - m a d i k s e - talu Kelnasi külas

ü t s e b a - t u ò m a - talu Idaotsa külas

ü t s e b a m ä g i - väike kink Mõisakoplis, millel pleekisid vannasti Kelnasi küla kangad

ü t s e p p - käsitööline, kes valmistab teistele riideid; rätsepaid oli oma saares, aga toodi ka mandrist, kui taheti saada paremaid riideid, sest mandri rätsepatel olid uuehääd löiked

ü t t, rädi, rätti, rätti, rättijega - pearätik, rätik

ü ä k, räägi, rääki - rukkirääk, Crex crex; 'rääki on vahest saares' näastas, räästa, räästast - 1/ räästas katusel; 2/ kuldnoch, Sturnus vulgaris; 'meie räästad tulite meilet'; 3/ ka: rästas, Turdus pilaris peamiselt

ü ä s t a a l u n e - väike ruum just katuseräästa ja seina vahel; räästaalusesse pandi laudu ja asju, mis oli tarvis hoida kuival

ü ä s t a p u u r - kuldnochkuur, majake puu otsas pesitamiseks

ü ä s t a s v i h u d - esimesed vihud, millest tehakse räästas õlgkatusel, - vihud on kövasti kinniseotud ja paraja pikkusega, otsast hästi tasaseks löödud

ü ä v e s t e i n - magal Äigna kohal, Revalsteini tulelaeva juures

ü ä v i s t e i n - Revalstein, tulelaev Soome lahes /Kolga murdes/

ü ö g a, röga, röga - rinnahaiguse tagajärjel kopsudest eraldav poolvedel lima

ü ö h i l a s a - inna-ajal olema; 'siga on röhilasa' - tahab saada seltsi, paaritada

ü ö h k i m a, röhin, röhkisin, röhkida - sea viisi häälitsema

ü ö g a m a, riigan, rügasin, rügada - rässima, rahtult siin-seal midagi tegema; 'mies on purjus ja rügab'

ü ö h n i s t a m a - kokku ajama, näit. jääd rannale

ü ö s a, rüsa, rüsa, rüsi, rüsi jega - kotitaoline kalapüünis võrgust, millega püütakse kalu suuremal hulgal; vt. järgmised; 'koistu mihed käisite rüsal'

ü ö s a a n k u r - ankur, millega kinnitatakse rüsa põhja kinni; ena-

masti ühe haruga

saluok - tugev kaarjas vibu rüasuu ümber, mis hoiab suudme lahti

samäng - rüsa ette tehtud võrgust ringid, et kalad ei pääseks tagasi rüasuu ümber; vt. karjaaid, ketsud

saniel - neel rüas, millest kalad lähevad sisse, aga ei oska sealt enam välja tulla

sanieluvits - vits, mille külge on kinnitatud rüsaneele

saper - rüsa viimane sopp

sasiib - rüsatiiib, mis tuleb rüast maa poole; vt. rüsatiiib

sasutme - rüasuu, millest lähevad kalad sisse rüasse

sa suuvits - tugev kaarjas vibu rüasuu kohal, mis hoiab suu lahti; vt. rüsaluok

satiib - rüast ranna poole suunatud võrgust takistus, mis juhib kalad rüasse; vt. rüasakiib

savai - pikem teibataoline latt rüsa-tiibade toetamiseks; 'kui püüaig on mõdas, siis vueta vaiad üles ja panna rannamajadesse'

saverud - tugevad vitsvörud, mis hoiavad lahti rüsapera

savits - tugev painutatud vits rüas vöruna, mis hoiab lahti rüsa lina; vt. rüaverud

si, rüsi, rüsi - hunnik, üksteise peale kuhjatud segamini mass, näit. jäärüsi

ssa - venelane /soomek./

ütel, rüütli, rüütli - vt. randrüütel

ütlakoppel - väike koppel Kelnasi külas, rüütlihoonest läänes, endine Moisakoppel

ütlionne - kordon, piirivalvepunkt, kus teenisid randrüütlid, piirivalve-soldatid

ödlemä, rüödlen, rüödlesin, rüödleda - vaatlema, luurama; 'toised tahtusitte jäale menna rüödlema'

öki ma, rüögin, rüökisin, rüökida - röökima, veisena karjuma

saabas, saapa, saabast - tugev jalanõu, enamasti nahast, aga ka muustki materjalist; 'tal on vuodavad saäpad'

saad, sau, saadu - suurem heinahunnik ümmarguse põhjaga ja koonus- ja otsaga

saädan, saädana, saädanat - kurivaim, paharett

saag, sae, saagi - hambulise servaga tööriist saagimiseks

saágima, saen, saágisin, saágida - saega töötama

saak, saagi, saaki - mingil püügil saadud hulk, näit. kalasaak

saam, saama, saama, saamu, saamujega - paadilaudade serv, mis on ülekuti ning kus on lauad ühendatud naeltega

saama, saan, sain, saada - katte leidma, võima; 'inimesed ei saan- ned ongi vidama menna'

saamaga paat - paat, mille laudade servad on vähesel ulatusel pealikute /vt. kirjeldis/

saami - lehmanimi

saan, saani, saani - kergem sõiduk talvel väikese kerega; saane on saares vähe

saanitekk - tekk, mis on saanis istekoha peal; ka tekk, mis võetakse saanis sõites põlvedele; enamasti on saanitekid ik- ka mustriga

saap-a-p-s-a-t - konts, saapatallal olev kõrgem osa kanna all

saap-a-r-i - hari, millega puastatakse saapaid

saap-a-k-a-u-p-l-u-s - kauplus, kus miiuakase peamiselt saapaid

saap-a-k-a-n-d - osa saapast, kus on jalakand

saap-a-k-a-p-p - jalakanna kohal olev saapa osa, mis on tugevan ja valmistatakse paksemast nahast

saap-a-k-o-r-v-a-d - tugevad laiad kootud paedad saapasääre ülemi- ses osas, millest tömmatakse saabas jalga

saap-a-k-o-u-s-s-i-d - saapasilmad, millest käivad läbi saapapaelad

saap-a-l-i-i-s-t - eriline puust valmistatud klots, mille peal valmistatakse saapaid ja mis annab saapale kuju

saap-a-mä-a-r-e - rasvast valmistatud segu, millega võitakse saa-

paid; enamasti hülgerasvast, aga sääresaabastele, millega käiakse vees, keedetakse eriline segu rasvast ja tõrvast, mis teeb naha hästi veekindlaks

saapanena - saapa esimene ots jalavarvaste kohal.

saapanoss, - nossu, -nossu - saapanina /venek./; 'lõi saapanossu paar kerda vastu seina'

saapael - pael, millega tömmatakse kinni saapahaagid või -silmad

saapehud - õled või heinad, sagedamini luhad, mis pannakse saabaste põhja talvel

saapapits - kitsas tugev rihm sääresaapa talla ja ninaosa vahel, saaparant

saapääl sed - saapanaha osa, mis jäab otse jala peale ja moodustab just saapa tähtsama osa; need on vastavalt koolutatud ja kauplustest müüa

saaprant - vt. saapapits

saapsulane - eriline puust valmistatud riist hargilise, saapakanna-kujulise otsaga kahel jalal, mille abil võib sääresaapaid kergemini jalast ära tömmata; esineb harva

saapsäär - nahast sürekate saapal; kalameeste saabastel on pikad, üle põlve ulatavad sääred

saaparihmad - saapapaelad /vt./

saapatald - paksust tallanahast jala järgi lõigatud tükki, mis jäab saapa alla ning puitub enamikus vastu maad

saaptikuid - lühikesed peenikesed puutikud, millega lüüakse alla saapatald

saar, saare, saart, saari, saarije - igalt poolt veega ümbritsetud maa-ala meres

saarekass - Prangil saare elanik

saaremies - saare meesterahvas

saareppuu - harilik saar, lehtpuu *Fraxinus excelsior*

saarlane - Saaremaa elanik

saarnane, saarnase, saarnast - sarnane

saast, saasta, saasta - must sodine pesuvesi, pää
 saat, saadu, saadu - heinasaad, vt. saad
 saatama, saadan, saatasin, saatama - saatma
 saba, sava, saba - tagaotsmine elund loomal; 'liig pikkad savad'
 sabaköis - köis, mille abil aetakse vörugud uiduga jääd alla
 sabaline pael - villane punutis, kalasaba kirjaga pael
 sadajalgane - väike röövik, uss hulga jalgadega, peamiselt
 Geophilus'e liigid
 sadakordane - mäletseja looma mao osa, arvatavasti kaks-
 teist-sõrmik
 sadam, ^{*a: sadant} sadame, sadamet - paadiga maaletulemise koht, valgam, lau-
 ter; 'inimesed tulitte sadamest juba koju'
 sadameniem - väike neem kelnasi küla kohal idapoolsel ran-
 nal, peasadama juures
 sadamesild - tugev puust ja kividest valmistatud sild alus-
 te randumiseks ja kauba peale võtmiseks; saares on sadam kel-
 nasi külas; suur sadam laevadele on Tallinnas
 sadikad - katuse sarikad /harva, tavalline: sarvikad/
 sadigas, sadikka, sadigast - satikas, Phthirius pubis; 2/ va-
 na vör gutükk /harva/; vt. adigas
 sadu, sau, sadu - langemine, kukkumine, näit. lumesadu, vihmasadu
 sadul, sadula, sadulat - erivahend hobuse seljas sõitmiseks; saa-
 res sadulaid ei ole tarvitatud, küll on mõned inimesed sadu-
 lat näinud
 sadulakivi - suurem kivi Aksi saares Noodamaja ranna ja Loo-
 deotsa vahel
 saemobad - enam-vähem kolmenurksed täkked sae servas, mis lõi-
 kavad saetavat
 saelaud - pikem laud, mis saetud saepakust
 saeleht - metallist osa raamsaes
 saepakk - jäme pakk, millest saetakse laudu
 saepuru - saagimisel eralduv peenike puupuru
 saeraam - eriline raamistik käsisael

ader, saeru, saeru, saerui - saarjas, ting; 'pää on saerui täis'
aeras, saera, saerast - vt. eelmine

sagima, sagin, sagisin, sagida - karustama juustest

saguska, saguska, saguskat - suupiste napsutamisel, enamasti
midagi soolast; vt. sakuska

saha, koh. sahale - endine vald Jõelähtme kihelkonnas, Maardu val-
la kõrval

saha käepide - erilised puud saha taga, millest hoitakse kinni
kündmisel ja mille abil juhitakse sahka

sahaleht - sahahölm

sahanena - raudosa hõlmadra ees, mis lõikab maad

saharinn - väga magus aine, mida kasutatakse vähesel määral
suhkru asemel

sahka, saha, sahka - kündmisse vahend; Pranglis kaader, millega
aetakse sisse kartulivaod ja küntakse need ka kinni

sahistama - veidi puhuma, vaikselt puhuma; 'tuul sahistas
idast'

sahkekova - päris kõva; 'ida tuul on sahkekova'

sahke tuul - keskmise tuul

sahitel, sahtla, sahtlat - väike väljatõmmatav kast lauas; ka
kinnine kastosa kirstus

sahver, sahvri, sahvrit - käzikamber eluruumis

sai, saia, saia - ni supüülist, peenjahust valmistatud valge leib

saiapagar - käsitööline, kes valmistab müügiks sain ja kel-
lel saiade valmistamine on elukutseks

saiaputka - ajutine saiamüügi koht Kalarannas

sairaha - väike jootraha mõne toimingu eest, peamiselt lastele

sigaan - tsõgan, mustlane ühe vanema koolmeistri venekeelest/

sijupilved - pilved, mis toovad sadu

ikkiline - hambuline, sügavate täketega, näit. sakiline pael

saks, saksa, saksa, saksu, saksujega - mõisasaks, härra, sakslane

saksakiel - kõne, mida kõneleb sakslane

samsaa, koh. -maale - maa, kust tulid meile saksad

aksamaa kaisel - roogpalm, Calamus rotang; kasutatakse vikativitsaks, piitsavarteks jt.; ostetakse Tallinnast

aksamaa pihlakas - pihlenelas, ilupõõsas Sorbaria sorbifolia

aksasihelus - peenikeste kärnadega sügelised; neist ei saa kergesti lahti

aksid, saksi, saksi - 1/ laiamokkadega pihid raua kinni hoidmiseks; 2/ eriliste õõnsate mokkadega tangid

akuksa - vt, saguska

alaaja - vargsi, mitte avalikult

alagass, salakka, salagast - viidikas, kala Alburnus alburnus, esineb Pranglis ajuti suurel hulgjal, peamiselt kevadel; neid 'püüta kiluverkujega vahest kevadel'

alakaup - konterbant, kaup, mida tuuakse sisse seaduse vastaselt; salakaubaga on saares sagedasti tegeletud

alakorts - koht, kus müüakse viina salaja, ilma vastava loata; neid on saares ikka olnud, kuid körtsi mitte

alamisi - salaja

alašk, salaški, salaškit - lihtne veevedamise kelk, - all tugevad jalased, meile peale löödud kindlasti kaks lauda /venek,

alk, salga, salka - tropp, hulk, rühm, näit. 'salk poissa'

alk, salgu, salku - tukk, tort, näit. juuksesalk

alm, salme, salme - kitsas koht kahe saare vahel, või ka mandri Kumbl ja saare vahel; näit. Suur Salm ~~kuju~~ ja Äigna vahel

alm - vt, Suur-Salm, salm Kumbl ja Äigna vahel

alm, salmi, salmi - osa laulust

almistu, koh. salmistule - rannaküla kuusalu kihelkonnas

alvv, salve, salve - laudadest tehtud tihe kastitaoline hoiupaik, peamiselt jahu või tangu hoidmiseks /mitte aga kartulisalv, see on 'kast' /

alvv, salvi, salvi - eriline määre haige kohale peale määrimiseks

samblad - peamiselt soosamblad; Väessust tuua samblu luomijelle ala'

sämaal, sämbla, sämbla - eostaim, muscus, ka samplikud, lichen

same, sameja, samejat - jahukas, tärliserikas; 'kärdulist on same supp'

sämu, saämu, sammu - käimisel kõndivate jalga vahel; pikkuse mõõt endisel ajal, umbes 1 meeter

sämet, sämmedi, sämmedi - eri riidesort tiheda karvakihiiga sämmi - koeranimi

sana, sana, sana, sanu, sanujega - sõna

sana jalg - sõnajalg, peamiselt suured Aspidium'i liigid; harva tarvitatud, sest saares on 'sanejalg'

sändek - mootorpaadi esimese osa kate, tekk

sanejalg - sõnajalg, Aspidium'i mõni suurem liik

sang, saänga, saänga, saängi, saängijega - kaarjas käepide mõnel öönes-nõul, näit. ämbbrisang, korvisang, paasang jne.

sant, sandi, saanti - vaene, kes sai vallalt ülespidamiseks abi

sändström - vana perekonnanimi

sapp, sappi, sappi - siseelund loomal maksa küljes, bilis; 'kala sapp on kurgu all, on vääga viha'; loomasapp pandi kahe pilpa vahel ja aampalgi alla seisma, - kui külm võttis ära mõne koha, siis määriti seda sapiga, see parandas külmavõetud koha

sapputama - üleskergitama, näit. kokkuvajunud õlgi, põhku, heinu, sulgi jne.

sääl, -saäl, -saäl - lõigatud narmastubakas vennaste Šapsalide vabrikust

särapuu - pähklipuu, Corylus avellana; vt. pähnapuu

särv, sarve, sarve - 1/ erilisest luutaolisest massist kaitsevahend mõnel loomal pea küljes, näit. veistel, pääsil; 2/ noodavinna haru, millega keeratakse vinna; 3/ tugev hammas, millega abil lastakse lõimi järele; 'riidepakkul olid sarved'

särvesa - suurem kahekopikaline nelja sarvega sai

särvetolu - sarvetohl

säu, saue, saue - plastiline aine kivimüüride valmistamiseks, määrimiseks; võetakse maa seest; vt. savi

sauna, sauna - ruum, kus viheldakse; ka hoone, kus viheldakse; sagedane saares

saunaahhi - ahi saunas, enamasti lahtise kerisega; varem oli ikka neljakandiline, kuid uuemal ajal on ka ümmargusi ahjusid, ümoritsetud raudplekiga; nendel on väike keris,

saunakeris - eriline munakividest hunnik saunaahju peal, milles kivid kuumenevad ja annavad vett peale visates leili
saunakoda - sauna ees olev ruum, kus oli dagedasti ka lee
sooja vee keetmises; ka keedeti suvel saunakojas, -köögis

saunaköök - vt. saunakoda

saunalava - saunas olev laiem laudadest alus, millel viheldatakse; lavale pääsmiseks on trepp kahe-kolme astmega

saunalöil - tulistele kividele vee viskamisel saadud palav aur saunas, leil; vt. löil

saunapääs - väike paas või plekk saunaahju kohal lae haitseks sädemete eest kütmisel

saunapärs - pikem sile puu sauna lae all, millele pannakse must ihupesu saunaleili kuumutamiseks

saunapinna - piikk pink saunas, enamasti seina ääres lava vastu, millel istutakse pesemisel

saunatrepp - kahe-kolme astmega madal trepp, millel minnakse sauna lavale

saunatänu - eriline tänu vihtlejale: 'aitehh saunaküttajalle, vietuojale!'

saunas käima - vihtlemas käimine; 'saunas käimise iest ei elades tasu vuetua'

saunavaha - eriline möju, mis ajab haava pahaks, kui käiause haavaga sauna; selle möju kaotamiseks toodi saunast tagasi tulles vihaoks kaasa ja pandi siis sellest vihaleht haavale

saunavint - lehtedes olevatest kaseokstest tehtud väike kimp, millega viheldakse sauna; viht hautakse enne

ust, sausti, sausti - jääpuru ja killud tuuraga ehk piigiga auau raiudes, mis koguvad auku

avaa u a - aua jääl, kust noot välja võetakse; vt. tostmeaua
avaa ù g u p u u - pikk puu, mille külge kinnitatakse jää all
kala püüdes köie otsad; on savaaugu kohal, - siit on köie
otsi kerge kätte saada

avak ö i s - köis, millega juhitakse jää all kala püüdes võfkku
uiduaukude kaudu edasi; vt. sabaköis

aval i n e pael - villane pael, kootud kalasabalise kirjaga

avap u u - 1/ pikem latt põigiti üle savaaugu, mille külge seo-
takse savaköis ja hoitakse nii köis kättesaadaval; vt. sava-
augupuu; 2/ laste narritamisese: kui hakati looma tapma, siis
aeti lapsi teisest perest savapuud tooma, mida muidugi ei
olnud

avaverka - viimane vörk rivis ajus käies; vt. tiiürivera

assema, saven, savesin, saveda - ahju põhja saviga määrima ja
parandama; 'perandu tahab saveda'

avaviga s, sarvikka, sarvigat - sarikas

avik a a p e r s e - sarikaperse, osa, mis läheb venitesse
või müürlatti

asim a, sasin, sasisin, sasida - segamini ajama; 'tuul sasio
vergud'

ass i i l i - uuem naisterahvanimi, Cäcilie

avi, save, savi - maa seest kaevatud plastiline aine kivimüüride
valmistamiseks, määrimiseks jne. vt. sau

avipuòli s - sammaspoolik, veiseröögates, eczema

aviroht - valge hanimalts, Chenopodium album

avita'ssi d - savist valmistatud kohvitassid

sebik, sebikku, sebikku - sepik, hapnemata leib odrajahudest

sedalug u - seekord

edasi - sedaviisi

edelgana h k - tugev nahk, mis käib sedelgal kõige peal

edelgapadi - pehme osa sedelganaha all, mis surub hobuse
seljale

edelgar ihm - rihm, mis käib sedelgaöösdest läbi ja mille-

695

ga seotakse rangid parajale kõrgusele aiste abil kaelas
sedelgas, -lga, -lgat - hobuse seljas käiv padjastatud osa,
millest käib üle sedelgarihm, - sellega tõstetakse veoki ai-
sad parajasse kõrgusesesse ja ühes ka rangid hobuse kaelas, et
nad ei takista hobuse hingamist vedamisel

sedelgavilt - vilditükid, millest koosneb sedelgapadi
sedelgavüö - tugev rihm või kootud riideserv, mis käib ho-
buse kõhu alt läbi ja millega kinnitatakse sedelgas hobuse-
le selga

sedelgauðsid - sedelgapullud, millest käib läbi sedelga-
rihm

sedelka - vt. sedelgas jt.

segama, segan, segasin, segada - segamini ajama, korraст ära
lükkama, tümber liigutama

segamini - menema - mängides mängureeglite vastu eksima
segapirakas - ahjus küpsetatud pirakas, millest täidiseks
on kapsa, kaalika ja kartulite segu ja pekitükid

sehh! - koera kutsehüüd

sein, seina, seina - külg elamus, mingis hoones, ehitatud peami-
selt palkidest, puudest

seinakapp - väike kapp seinal, kus olid raamatud, rohuklaa-
sid vehvermentsi, palderjani tilkade, liikva, langaõli jt,
jaoks

seinakari - väike saarte rühm Tiirloost kagusse, Tiirloo ja
Pikakari vahel

seinakari mäealuse karduliaid - kartuliae Seinakari kohal

seinakell - suur kell, mis on seinal üldiseks vaatamiseks

seinapalk - palk, mis on pandud seina

seinapragu - lõhe seinapalkide vahel või ka palgis

seinav jää - rannas kinniolev jää

seisev jää - jää, mis on vastu randa ning ei liigu, vaid on
kindlasti vastu maad /nii peamiselt noorematel/; vt. eelmine
seisuma, seisun, seisusin, seisuda - seisma, paigal püsima

69
seisuv jää - kaldas kinni olev jää, mis ei ole liikunud; vt.

seisav jää

seits e, seitsme, seitset - 1/ arv 7; 2/ leht kaardimängus sek k, sekki, sekki - täht toiduostmiseks okupatsiooni ajal; 'täna jägatti toidusekkisi kuolimajas'

sekke l, sekli, sekli - eriline seadeldis keti jatkamiseks sekku - koeranimi

sekretäär - kirjatoimetaja täitevkomitees

selilla - seljali

seljakont - kala selgrood

selja puol /merel/ - sisemere pool, mere seljal

seljapuu - käärpuude keskmine puu, mille timber käärpuud keerlevad

seljatäi* - heinte hulk, mida saab korraga rehaga selga võtta

selline - seesugune /uuem/

selma - naisterahvanimi, uuem

selters - tuntud soodavesi joogiks

sem en t, semendi, sementi - vt. tsement

sem pion - tsempon /uuem/

sent a - naisterahvanimi /uuem/

sentner - tsentner /uuem/

senterpuur - erilise ehitusega puur augu laskmiseks puuse, oherdi ehitusega, aga peenike

sep pako da - sepapada; ka: sebakoda

sep papada - hoone, kus valmistatakse sepist

sep papajani em - väike neem Aksi saarel Madikse sepapaja kohal

sep pasüsi - kivisüsi sepatööde tegemiseks

sep pavid - reesebad, - kaks peenest rauast vitsa reepeast kuni kaustade otsa, esimesest kodarate külge

sep pelpal - tugev pael, millega tömmatakse kinni päras noodaspopp

sestrad - söstrad, Ribes'e perekonna liigid

677

est red, mustad - mustad sõstrad, Ribes nigrum
est red, punased - punased sõstrad, Ribes rubrum
est red, vaalakad - valged sõstrad, R. rubrum var. ~~leucocarpum~~
estrepuu - vt. sestred
etsaam e r - haamer, millega silitakse ümmargust rauda sepa-
pajas töötledes
etvert no i - veerand vedro, pudel selle mahutusega
eul, seula, seula - sõel jahu sõelumiseks
euluma, seùlun, seùlusin, seùluda - sõelaga eraldama kesi ja-
hudest; 'mei seùlisimme jahu'
eutama, seùdan, seùtasin, seùtada - segama, segamini ajama;
'sie seùtab ärä kui panna vastus ka muistaduksesse'
iajalad - lahitud sea jalad, mida keedetakse harilikult vast-
lapäeval hernesupis
takar'dulid - väikesed kartulid, mida kasutatakse peamiselt
sigade söötmiseks
takarsen - seaaed kuski laudas või lauda ees
tala ut - väike laut sigedele, enamasti lehmalauda otsas
taliha - liha, mis saadud lahitud seast
lamadal - madal Aksi ja Keri vahe kohal
lamagu - siseelnud seal; puhastatakse tulise vee ja noaga, -
kaabitakse puhtaks ja kasutatakse siis toiduks
lamold - väike küna sigade söötmiseks
lap ~~ä~~ ja kardulid - tavaline jõuluõhtu toit saares; kartulite-
le lisatkse juurde ka kaalilõhkusid
lapest - seasaba, - kasutatakse naljaks, nähtavasti sarnasuse
alusel
lapibalad - väikesed kartulid sigade söödaks
lapluom - ploomirasy, mis on sea siseelndite ümber
laprilil - eriline lenk sea nina ümber, mida keeratakse pulga-
ga pinguli, - kasutati siis, kui võeti sealt tapmisel verd
lareied - sea tagumise jäseme liha
larengas - raudtraadist keeratud silmus, mis pandi sigadele

minasse, et ei tuhniks maad, sest rönga teravad otsad olid juhitud vastu sea pead, ja tungisid ihusse ja tegid valu
marängid - puust tehtud kolgits, mis pandi seale kaela, kui harjus tarades läbi pugema; searangid valmistati peamiselt vanast vankriratta põiast, millest olid kodaraaukudest läbipistetud pikemad kepid, - need ümbritsesid sea kaela
siasorka solm - sõlm, mis seotakse vaia või teise püstiseisva eseme külge nii, et köie või nööri otsad jäävad kumbki ise poole; 'siasorka solm on ää solm'

sataappamise puss - pikk terav puss, millega tapeti siga
siaumurid - karvane hunditubakas, Hieracium pilosella
savihud - soovõhad, taim Calla palustris
sääber - ämber, millega viiakse ainult sigadele süüa
sibasaaba - tulema ruttu; 'kutsu tuleb koju: siba-saba, sibasaba!'

sibelgane - sipelgas

sibulakessel - võrgust kott, milles hoitakse sibulaid, riputatult kuiva kohta

sidaunnik - laudast väljaloobitud sõnnikuhunnik; ka: sitahunnik kuski toa taga või mujal

sie, selle, seda - see

sièbikang - seebirattast lõigatud osa kogu ratta ulatuses, 15 - 20 cm lai, kuivatatakse enne kasutamist

sièbikes sel - võrgust kott, milles hoitakse seebitükke, riputatult kuiva kahta

sièbikivi - leelisaine, mida kasutatakse seebi keetmisel; naatriumhiidroksüüt, NaOH

sièbirasv - seebi keetmiseks kogutud rasv; hoiti kuski nõus kuni keetmiseni

sièbiratas - kogu seebi hulk ühest seebi keetmisesest, mis pajast välja võetud ringina, rattana

sièbisuop - seebi keetmisel seebile alla jäänud poolvedel, veidi sültjas aine, mida kasutatakse pesemisel

sebi tük k - kasutamiseks seebikangist väljalõigatud väike osa; lõigatakse enamasti värskena, sest siis seep ei murene; kuivatatakse ahjuotsel või muus kuivas kohas
sebi vesi - seebine vesi peale pesemist seebiga
seel - seal

seelik, sieligu, sieligut - naiste ülikond alumise keha ümber; all oli sieligupael, enamasti kolmesäigeline villasest lõngast; seelik oli sagedamini neljavaagiline, s.o. 4 kanga laiust, kuid oli ka kolme-, isegi kolme ja poole vaagilisi; Pranglis olid seelikud ikka pikad, ulatasid kandadeni
sieligupaelad - paelad, millega seotakse seelik keha ümber

sieligusaaba - seeliku alumine osas tagakülgel
sieligutuot - kitsas linaseriide riba seeliku alumisel serval sees pool

sieme, sièmne, sièmet - seeme, mingi taime vilja osa, mis idaneb
siemekarduli d - kartulid, mida pannakse kevadel maha
siemekarduli kast - seemnekartulite salv keldris
siemneka st - vt. eelmine

siem er, sièmri, sièmri - väike madal järg nelja jalaga lastel istumiseks /nähtavasti saksak.: Schemel/

si en, siene, sient, sièni, siènijega - eostaim erilise kujuga, fungus
siènevälk - põuvälk, pälk; 'kui ehtu on siènevälk, siis kasvavad sièned'

si ep, siebi, sièpi - rasvast keedetud pesemisvahend; seebile pandi hulka artsi /vt./ ja seebikivi; seep jäi peale, soop alla; soodat ei olnud, leheline oli sooda asemel; ka hülgerasvast keedeti seepi, kuid hülgerasvast seep jäi mustaks ja jättis pesule juurde halva lõhna

sierm ed, sièrmije, sièrmi - vt. nénasiermed

si es - sees

si èst a - seest

si èstvalu - sisemised valud kõhus ja mujal, kõhuvalu

150

sig a, sia, siga, sigu, siigujega - koduloom Sus scrofa
sigula ut - sealaut; vt. sialaut
sigur, siguri, sigurit - juurikad, mida pannakse lisaks kohvile;
saadud taimest Cichorium intybus, mida kasvatatakse ka saares
siht, sihi, sihti - metsast läbi raiutud piirjoon, mis paistab
otsekohe kaugele
sihtima, sihin, sihtisin, sihtida - 1/ püssiga sihtima; 2/ pur-
jet väiksemaks tegema sihtri ihmade abil, rehvima
sihtri ihmad - nöörid purje küljes vastakuti, mille abil te-
hakse purjet vähemaks tugeva tuule puhul, rehvatakse purjet
sihvid - pikasäärega saapad, säared ja voorsud ühest tüapist
siib er, siibri, siibri - enamasti malmist plaat, millega sule-
takse suitsukäik korstnasse
siide - Sassiili /vt./ hüüdnimi
siid, siidi, siidi - vt. järgmine
siidiriie - siidist valmistatud riie, kallihinnaline, mida
kantakse peamiselt pidudel
siie - siia
siemaaal e - sianini, siiamaani
siig, siia, siiga, siigu, siigujega - merisiig, kala Coregonus
lavaretus, esineb Pranglis harva
siil, siili, siili - metsloom Erinaceus europaeus; siile oli vare-
malt Pranglis rohkem, neid viidi isegi Soomes käies Helsingis-
se ja müüdi, - 'markka kappale'; enamasti olid siilide kogu-
jad poisi kesed, kes siis ostsid saadud raha eest Helsingis
'pulla ja limpu' /vt. need/
siirk - saare viimaseid omanikke Jõhvi parun Girard de Soucan-
ton'i rahvapärane nimetus
siirup, siirubi, siirubit - suhkrujäde, kasutatakse koogide
valmistamisel
siisasammal - pikk sammal veeloi kude äires, peamiselt Sphag-
num, rabasammal
silda, silla - ehitus üle vee, mille abil saab veest üle kui-

silda tegema - poiste võistlus, - mustlase võitlus /vt. kirjel-
dis üldosas/

sildis, sildi, silti - suur räim, sill; vt. siltis

sildiverk - vörk suuremate silmadega, millega püütakse keva-
del silte, jääräimi

sile, sileja, silejat - mitte kare

silguasti - astja, millesse soolati silku oma tarbeks

silgukammer - väike ait, milles hoitakse soolatud silku
ja sellega ühenduses olevat kraami, nagu silgunõusid, soola-
kotte, vajutisi jne.

silgukarbid - piklikud karbid, millesse pannakse kodust
välja minnes silku kaasa; all oli veidi väikesem karp, peal
kaaneks suurem, mis läks peale õige tihedalt

silgukau - silkude müümine ja vahetamine kas mandril või ka
Tallinnas Kalarannas

silgukaus - puust valmistatud kauss, saba taga, milles hoi-
ti söömasilke laual

silgunoud - mitmesugused õenesnõud, millesse soolatakse sil-
ku: tündrid, poolikud, veerandidikud, pütid jne.

silgupoolik - pool tündrit, sagedame silgu kaubastamise nõu
silgupütt - väike nõu silkude hoidmiseks, millesse soolati
silku koduseks tarvitamiseks

silgusepr - mandrimees, kes ostab alati ühelt ja samalt saa-
remehelt silku /sepr'muidu enam ei räägita, vaid 'sober' /

silgusuolvesi - hästi soolane vesi silkude peal silguast-
jas, et silgud säiksid hästi; 'kui silgud jätte kuivale,
siis läksitte ruostesse'; silgusoolvet kasutatakse ka kartu-
likasteks

silgutünner - suurem silgumõõt, millesse soolati kohe ka-
lad; tündrit oli aga raske kaubastada, seepärast ei tarvita-
tud neid eriti sagedasti

silguvierandi - silgumõõt, veerand tündrit, sagedasem
silgu kaubastamise vahend; toodi sagedasti Soomest, aga neid
valmisti ka saares ja Tallinnaski

682

ilinder, silinder, silindri - silinder /uuem/
ilk, silgu, silku, silku, silkujega - soolatud kala: räimesilk,
kilusilk; teisi soolatud kalu ei nimetata silguks, vaid
'soolakalaks'

illaotsa, koh. sillaotsale - talu Kelnasi külas

ilm, silma, silma, silmi, silmi jega - nägemiselund, oculus

ilm, silmu, silmu - jõesilm, kala Petromyzon fluvialis; 'silmu'
saares ei saa - meres ei ole silmu; Juesuùs saada silmu'

ilmalune - lohk silma all

ilmakived - suuremad kivid kerise alumises osas, mis pan-
nakse ahjumalmide vahele kõige esiteks

ilmakiivi - parkimisaine värvimisel, vasevitriol

ilmalang - vahelõng hambulisel paelal hammaste vahel, ena-
masti üks ehk kaks lõnga

ilmalaud - silmalaud silmadel, palpebra

ilmalilles - 1/ nurmnelk, taim Dianthus deltoides; 2/ käo-
kann, taim Coronaria flos cuculi

ilmapali - silmipesuvann; vt. järgmine

ilmapesuvann - väike piklik puust riist, millest pestak-
se nägi ja käsi

ilmapisar - pisar, mis valgub silmast

ilmarättik - pikk ja kitsas kootud rätik, millega kuiva-
tatakse silmi ja käsi pesemise järele; käterätik

ilmatera - 1/ ümmargune hernetera suurune osa silmas; 2/
väga armas ja kallis asi; 'sie on minu silmatera'

ilmavesi - vesi, mis valgub silmist, pisar

ilmirätt - käterätik; vt. silmarättik

ilmangu - pea esimene pool, nägu

ilmaguu - väike auk võrgus, kus kahe silma vahelt on vaid üks
vahе, kord katkenud

ilmus, silmukse, silmust - eriline nöörrist valmistatud lenks,
millegi kinni tömbamiseks

iltis, sildi, silti - suur räimes, sill; vt. sildis

63

simm, simmä, simma - silm laste keeles
simmel, simmi, simli - tsimmel, kannel, harva esinev pill saares
simmi - koeranimi

Simo Madis - vana talu- ja peremehenimi Pranglis 1716

simp, simpesi, simpesi - milleski väljaulatuv järskune osa, näit.
ahjusimps

sindel, sindli, sindlit - eriline katuselaast, pilbas, millel
on ühes servas soon, kuhu läheb sisse teise sindli serv

sinikas - taim Vaccinium uliginosum

sinililles - sinise õitega taim, nagu: 1/ soo-lõosilm, Myo-
sotis palustris; 2/ imikas, Anchusa officinalis; 3/ külma-
mailane, Veronica chamaedrys; 4/ käoorvik, Viola tricolor

sinilje - eriline roosiline riide sort, millest valmistatakse
rannamantleid /uem/

sinine rist - useline ühing, kes käis Tallinnast sagedasti
Pranglis lugemisi pidamas

sing, singi, sinki - 1/ suitsetatud seareied; 2/ tsink

sinkplekk - tsingitatud plekk, peab roostetamisele hästi
vastu; paadi lapid on sagedasti tsinkplekist

sinkima, singin, sinkisin, sinkida - pallimängus palli kätte
andma, ette viskama /saksa: schenken/

siplema, siplida - kana jalga deega kraapima liiva, mulda, prügi

sippelga pesa - puupurust ja muust kokkukantust koonusjas
hunnik, mis on sipelgatele elukohaks

sippelgas, sippelga, sippelgat - vt. sibalgane, peamiselt
Formica rufa

sippelgas, kollane - niidumurelane, Lasius flavus, elab sa-
gedasti kivide all

sippelgas, must - mullamurelane, Lasius niger, sagedasem
sipelgas saares majade läheduses

sippuskad - väikesed segakalad, itikad, mis saadakse nooda-
ga piüides

sirbakk, sirbaku, sirbakut - aam, natt, millega võetakse kalu

674

välja noodast; vt. sirpa, särbak

sirbitera - metallosa sirbist, mis lõikab

sirbipää - puust käepide sirbi taga

sirel, sireli, sirelit - harilik sirel, Syringa vulgaris, harva tarvitatud, sagedamini 'sirin'

sirgats, sirgatsi, sirgasit - poiste kepimäng

sirge, sirge, sirget - otsekohe, mitte köver

sirgela - sirgelt

sirin, sirina, sirinat - harilik sirel, Syringa vulgaris, sirel

sirk, sirgu, sirku - rohutirts, Locusta verrucivora

sirkel, sirkli, sirkli - tavaline sirkel, rätsepa tööriist

sirm, sirmi, sirmi - kaitse millegi vastu, näit. mütsisirm

sirp, sirbi, sirpi - köver kaarjas terariist, millega lõigatakse vilja; Pranglis lõigatakse sirbiga pilliroogu, kasutatakse peamiselt hammastega sirpi

sirpa, sirpa, sirpat - natt, milega töstetakse välja noodastkalu

sirpama, sirpada - võrgu vedamisel merde kukkunud kalu sirpaga ära korjama

sirula - siruli

sirutama, sirudan, sirutasin, sirutada - ringutama, püsti ajama ennast

sisalik, sisaligu, sisalikku - sisalik, Lacerta vivipara

si se tegema kapstu - kapsaid ette valmistama hapendamiseks: kõlmamatuid lehti eemaldaja, häid katki raiuma, siis astjasse panema, lisades juurde vähe soola, köömneid

sisserewevis - tsesareevits /ühe kabelimehe kõnest kirikupalves/

sistern, -terni, -terni - tsistern /uuem/

sisutakkud - peenikesed takud, mis saadakse sugemisel tihtharjal

sits, sitsi, sitsi - eriline peenike riidesort

sits! - hiiud koerale sitsima panemisel

sitsima, sitsin, sitsisin, sitsida - istuma, istuma panema /koe-

sitsi riie - riidesort, õige õhuke lihtne riie kergeks ülikonnaks ja rätikuteks

sittaang - sõnnikuhang, millega tõstetakse sõnnikut
sitt, sida, sitta, aga ka: sitt, sitta, sitta - väljaheide loomal

sittakari - kivine kari Äigna saare põhjaosas

sittakivi - suur kivi Aksi saare rannal Pihlaka ja Madikse
talu vahel

sittakärbane - kollane kärbes, mis lendab laudas lehmaväljaheidetel

sittapuu - punane leedripuu, *Sambucus racemosa* /Pranglis on seda põõsast ainult üks põõsas; kust see sinna saanud, ei teata; kuid keegi pole teadnud selle põõsa nime; siis hakatud otsima põõsale nime; ta pole õieti millekski kölvanud, marjad pole sündinud süüa, puu ise vilets, ühe sõnaga: sitapuu; nii jäänudki talle nimeks: sitapuu/

sittaporr, -pörri, -pörr - sitasitikas, *Geotropus stercorarius*, mis elab hobuste väljaheidete hunnikute all meelsasti

sittasien - söögiks kölbmatu seen, - millel pole sees piima, kasvab sõnnikul, peamiselt *Coprinus comatus*, tindik

sittasittikas - vt. sittapörr

sittääda - tarve oma asjale minna

sittmeres - tormide järele meres edasi-kantav sodi, lima jne.; 'meil Aksi all olitte verugud sitta täis'

sittuma, sittun, sittusin, sittuda - väljaheidet tegema, omal asjal käima

snepper, snepperi, snepperit - ameerikalukk /uuem/

sobuttama, sobuttan, sobuttasin, sobuttada - soputama; 'kanad sobutavad liivas'

soda, soja, soda - sõda

sodi, sodi, sodi - must puru, mustus

sodine jää - väikestest tükkides koostuv jää

sogelane - harilik sögelane, *Hematopota pluvialis*

söhk, söhki, söhki, söhki, söhkijega - madalad vabed jääl nooda

186

kuivatamiseks; tarvitatakse peamiselt mitmuses: sohkid; 'nuodad panna kuivama sohki jelle'

sohva, sohvat - pehme iste seljatagusega mitmele inimesele; Pranglis ^{on} kasutamisel rohkem Soome sohvad, millel peal päeval puutekkel, öösel on aga sohva magamiseks; teklik on tagapoolel eriline pragu, kust tõstetakse tekkel üles

sohvi i a - naisterahvanimi /uuem, vanem: Sohvi/

soidupois - noormees, kes viib pulmades pruudi laulatusele
soidutekk - enamasti mustriline tekk, mis pannakse veokile
istekohale sõitmisel kabelisse

soim, soime, soime - pulkdest või lattidest võre looma ees toidusisse mahutamiseks

soimama, soiman, soimasin, soimada - sõimama

soirimaa - sorima /ühes pilkelaulus/

sojamies - soldat tsaariaegses väes; 'oli sojamies, tienis seitse aastat'

sojavägi - sõdurite hulk, mis läheb sõtta ja peab sõda

soldat, soldadi, soldati - 1/ sõdur; 2/ üldtundud väljendis kaardimängus

solgi ämmer - ämber, kuhu valatakse solki ja viiakse sellega toast välja

solk, solgi, solki - kölbmata toit, ülejäänud ained jne., mis määratud äraviskamiseks või seale andmiseks

solkpuu - eriline puu, mille järele painutatakse paadi kumerust põhjal; solkpuu - nähtavasti sõlgpuu - pannakse nii, et tema kohast jääb 2 jagu pära poole, 1 jagu keula poole; solkpuu on kaare moodi, ta kinnitatakse põigiti üle paadi põhjapuu raudpoldiga

solmima, solmin, solmisin, solmida - sõlmima, siduma; 'ainadega solmitti vergud rivisse'

somer, somera, somera - jáme liiv

sompagne - udune; 'ilm on sompane'

sonnik, sonniku, sonnikut - loomade alla laotatud põhk ja heina-

jäätmel, mis läbi-imbunud loomaväljaheidetega; sõnnikut panakse Pranglis peamiselt heinamaadele

sõnniku laud - sittlaad, laud sõnnikuveo-vankril, mis tõstetakse sõnniku vedamisel üles sõnniku mahalaskmisel

sõnnikuuhnik - hunnikusse loobitud sõnnik lauda ees, või ka pöllul sõnniku jaotamisel maa pinnale

sõnnikuvedu - sõnniku vedamine heinamaale

sõrg, sõrga, sõrka - sõrg veise, lamba või sea jalgade oleva kõva kaitse sarvollusest

sõrgaraasv - rasv, mis on lammastel sõrgadel; kasutatakse vörkivõideks

sõrm, sõrme, sõrme - sõrm

sõrmikkad - sõrmkindad

sõrmikindad - vt. sormikkad

sõrmkouku vedama - sõrme tõmbama, vedama võistlusena

sõrmnuga - sõrmekohaselt painutatud päraga noatera, mis pannakse keskmisse sõrme ja millega lõigatakse vörigu parandamisel katki paranduslõng

sõrmukselilied - hanijalg, Potentilla anserina /selle taime väätidest on tehtud karjas olles sõrmuseid/

sõrts, sortsu, sortsu - väike osa vedelikku; 'ernestelle valatta sortsi külmavettpäale'

sõrtsid - pahad vaimud /Kaleipoja loos, kes võidelnud sortsidega; muidu seda sõna ei tunta/

sõrukohvka pudel - väike viinapudel

sõsimaa, sosis, sosisin, sosida - ümberkaudu umbes torkima, ilma korrrata

sõtkas, sotka, sotkast - sõtkas, käristi /vt./, Bucephala clangula

sõtkima, sotkin, sotkisin, sotkida - sõtkuma, näit. leiba; 'leivad sotkida ästi läbi'

sotsialistlik voistlus - võidu tööd püüdma teha, kiistama

sõuark - raudtollid; ka lohk, milles liigub aer prikkamisel /vt./

28

soud, sou, soud - mere pikkusmõõt - kaugus, mis ühe korraga aerudega sõuates paat keskmiselt edasi läheb

soudama, soudan, soudasin, soudada - aerudega paati edasi nihutama, aerutama sõudja selg ette poole

souklop, -klombi, -klompi - tugev puuklots tollide all, kindnitatud paadi parraspuu külge kaitseks, et aerude ei kulutaks parraspuid ja et tollid oleksid kindlamini paigal

sotru, sotru, sotru - lumesodi, -supp, peenike jääsegu ühes lumeaga, mis tuleb randa, enamasti sula eel

stahaanovlane - hea töömees, lööktööline, kes ületab alati töönorme osavate töövõtetega

stuovi ma - autama mingit toitu /uuem/

audi, sutja, sutja - pinsel, harjastest või hõbusesaba-jõhvistest tehtud vahend määrimiseks, näit. tõrvamisel, lupjamisel

suvel, suela, suela - 1/ sõel jahu sõelumiseks; 2/ sõela tähekogu /uuem, vanem: seul/

sugakand - osa sukast, kus on jala kand; ka: sukkakand

sugakiil - eriliselt kootud osa sukakanna ja -sääre vahel, näib kiiluna

suganeul - sukanõel, millega parandatakse sukka

sugalaba - osa sukast, mis ümbritseb labajalga

sugaluonus - suka ülemine serv, kus kitsas riba kootud teisi- ti kui kogu säär

sugapaul, ehk -pael - pael, millega seotakse sukk üle alt poolt põlve; enamasti olid sukapaelad villased, kalasaba-paelad, aga ka lihtne riideserv, sest nöör soonis ihusse sisse

sugasilm - eriline lenks suka tegemisel, millest koosneb sukk; 'sugasilm läks maha'

sugasäär - osa sukast, mis ümbritseb jalasäärta

sugavarداد - peenikesed metallvardad, millega tehakse sukka; suka tegemisel kasutatakse harilikult 5 varrast

sugaviha - vt. villaviha

sugema - 1/ harjama, kammima pead, juukseid; 2/ peksma

68

u g u , s u g u - suguseelts, inimesed, kes seotud sugulussidemeteega
u g u l a n e - isa või ema vennad-õed ja nende järeletulejad
u g u s e l t s - ühte ja samasse sugusse kuuluvad inimesed
u h k a r , suhkari, suhkari - kuivatatud leib /sõduri keelest/
u i t s , suitsu, suitsu - 1/ põlemisel tekkinud gaas, CO; 2/ liht-
ne omakeeratud pabeross
u i t s ! - keelav hiiüe lambale, mandril: sõit!
u i t s e t a m a - 1/ paberossi tömbama; 2/ kalu vastavas suitse-
tamise ahjus suitsetama, peamiselt lepapuudega
u i t s e t a m i s e a h i - väike ahi, enamasti all kividest, üle-
mises osas tihedast laudseinast, milles suitsetatakse kalu
u i t s u k , -tsuki, -tsukki - noodasuue /Kolga murdes, Pranglis
tarvitatakse vähe, aga tuntakse/
u i t s u k a l a - suitsetatud kala vähesse soolaga
u i t s u n u i - suitsupääsuke, Hirundo rustica
u i t s u n u o t - noot, millega võiks suitsu kinni püüda, kui se-
da oleks olema, - laste narritamisese; aetakse lapsi tooma
teisest perest, kui suitsu on liialt toas
u i t s u p a b e r - paber, millest keeratakse suitsu, paberossi
u i t s u r ä i m e d - suitsetatud räimekalad
u i t s u t u b a - suitsuhoone, tuba korstnata, kus suits tuleb
ahju kütmisel ja toidu valmistamisel tappa
u k k , s u g a , sukka, aga ka: sukk, sukka, sukka - naisterahva jala-
riie, enamasti kootud villasest lõngast varrastega
u k r u s a i - kahekopikaline sai, millele peale riputatud enne
kiipsetamist veidi suhkrut
u k k u l a n e - süistik kanga kudumisel /süistikut ei tunta/
u k k u r , sukru, sukru - suhkur
u k r u p ä ä - kõva suhkrut koonusjas kogu, nagu turustati suhkrut
varemalt
u k r u t u o s - enamsti klaasist erikujuline nõu, milles hoitak-
se suhkrut laual

sukruttük - väike tükk suhkrut, mis löödud peasuhkrust või ostetud poest tüksuhkruna

suk s! - hobuse meelitushüüe

suk sed, suksije, suksi - suusad /vanem kuju/

sula, sula, sula - 1/ vedel, mitte kilmelanud, näit. vesi; 2/ sulakoht jäas, lahtine koht jääde vahel; 'sulaks nimettavad merimihed lohkirebitud avändusi'; 'jää on ies puru ja saame menna üle sula'

sulakriips /jääl/ - kitsas vahe jääl, kust paistab sula vett

sulakoht - jäas olev suurem auk lahtist vett

sulalohandik - sulakoht mere jäas

sulama, sulan, sulasin, sulada - vedelaks, pehmeks muutuma, näit. jää, lumi, rasv, tina jt.

sulanane - täisealine meesterahvas, kes kokkulepitud palga eest teenib kedagi kogu aasta

sularahha - kohe makstav raha

sularek - jäässe sulanud auk

sulatama - jääd, lund või muud tahket eset veeks või vedelaks muutma, enamasti soojuse abil; 'juogivett sulattata jäast'

sulavesi - lahtine vesi kevadel jää sulades merel

suled selga saama - täisealiseks saama; 'sain suled selga, oli omalgi obune'

sulepiits - sulepea kirjutamiseks

sulepää - vahend kirjutamiseks, mille otsa kinnitakse sulg

suleruood - kõvem osa sule keskel, mille kahel pool on udemed

suletüügas - kõva osa suleroo otsas, mis kinnitub linnu nahka

suleudemmed - pehme osas sules, mida eraldatakse suleroo küljest ja millest valmistatakse patju

sulgima, sulin, sulisin, sulgida - uusi sulgi kasvatama

suljud, suljude, suljui - kala sisikonnad, pead ja muud jäätmed puhastamisel; pandi kuivama randa kivide otsa, toodi kuivatatult koju, anti lammastele, kes söid neid hästi; vahest pandi ka tulist vett peale, siis söid ja soid koos

uljuma g u - saare- ja rannainimeste sõimunimi Jõelähtmes
 ulp, sulbi, sulpi - heinad või õled peenikeseks raiutud ja sooja
 vett peale valatud ja vähe audunud; tehti kui lehm tuli pii-
 ma või kui heinu oli vähe

umb erg - vana perekonnanimi

umma j u s , -jukse, -just - lahtine koht jääs, mille kohal on
 külmaga veeauru, sumu, ja see nagu paistab kaugemale, kajas-
 tub pilvedelegi

ummama - üles taeva peale kajastama summajuse kohal

ummel dama - kiiresti puhastama, korraldama, näit. tänavat

ummitama - kiiresti liigutades häält tegema

ump, sumbi, sumpi - elusate kalade hoidmise kast rannavees, mit-
 mekujuiline, põhjas ja peal augud sees; sump kinnitatakse põh-
 ja poruga

umpane - paksult udune, udu on paks; vt, sompane

umplaev - laev, mis veab elusaid kalu - laeva keskmise osa
 on sumbina ja auklise külgede läbi ühenduses mereveega

umu, sumu, sumu - paks udu; 'ilm on sumus'

ündima; sunnin, sundisin, sundida - käskima, taga ajama

uo, suo, suod - niiske ja vesine ala, kus kasvab enamasti vilets
 rohi; enamasti pehme pinnasega

robane - soobaga kattunud, määrdinud

rodus - hea, asja kordaminemisel aitav /uem/

roka e f a d - sookailud, ~~faimed~~ Ledum palustre

roka e r a d - vt. eelmine

rokukk - tutkas, lind Philomachus pugnax

rol, suola, suola - sool, soolane maitseaine, naatriumkloriid, NaCl

rol, suole, suolt - toidukanal looma sisemuses, mida mööda kulgeb
 söödud toit

rola a a s t i - soolatünder

rolakala - soolatud kala, peamiselt suured kalad - haugid,
 ahvenad, vimmad jt.

rolaka rp - soolavakk, nõu, milles peetakse soola

692

suölaliha - soolatud liha
suölam a, suolan, suölasin, suölada - kalu või liha konserveerima soola abil
suölasa i - kahekopikaline sai, millele bli peale riputatud veidi soola juba enne küpsetamist
suölasil k - soolatud kalad, peamiselt räimed ja kilud
suölatera - üksik peenike soolatükike, enamasti kantidega
suölatünn e r - puunõu, tünder, milles hoitakse soola, - kontis läheb sool varsti märjaks, tündris ei läinud; sagedasti oli soolatündriks silgu soolamiseks kölbmatu tünder
suölaved - soola toomine Soomest; viidi paadiga Uueküllasse, Muugale, Karineemele ja sealt maale; Soomest toodi soola peamiselt salakaubana
suölduma, suöldun, suöldusin, suölduda - soolaseks tõmbama
suöl ed - sea- või lambasoolikad, mida kasutatakse vorstide valmistamiseks
suölikad, suölikuve, suölkku - 1/ vt. suoled; 2/ solkmed, mis tekivad lastel köhus; nende väljaajamiseks tarvitatakse soolikarohtu, mida osalt toodi linnast
suölikaroh t - soolikarohi, reinvars, Tanacetum vulgare
suöme, koh. suöme - Soome, kus käidi varemalt sagedasti
suömekelk - töukekelk, potkukelk
suömekiel - köne, mida räägivad soomlased
suömemaa - Soome, Soomemaa
suömesohva - eriline köva, seljatagusega, leeniga iste, mis oli päeval iste, öösel voodi; vt. sohva
suömesort s - muinasjutulised pahad vaimud, kes käinud Kalevipoega kiusamas; vt. sorts
suömesuhkar - aukudega, kuivatatud leib, õhuke koogitaoline
suömlane - Soomemaa elanik
suömus, -mukse, -must - soomus, eriline kõvast ainest osa nahal kaitseks, näit. kalasoomus
suömuslaev - suur söjalaev, mis kaetud terassoomusega

suon, suone, suont - 1/ kehas olev kiududest koosnev osa; 2/ millegisse tehtud madal renn, õnar
 suone rohud - harakkuljus, *Linnaea borealis*; jooksja ehk soonehaiguse vastu korjatakse soonerohtu, keedetakse ja tehakse siis vanni
 suonäpp - metstilder, *Tringa ochropus*
 suop, suoba, suopa - seebi keetmisel seebi alla jäänud poolvedel sültjas mine, vt. siebisuop
 suopatkes - sooputk, *Peucedanum palustre*, aga ka teised soos kasvavad putkelised õönsa varrega
 suot, suodi, suoti - vt. koud
 suota - soodu, asjata; 'mis sa suota lähed'
 soutulbid - 1/ soovõhad, *Calla palustris*; 2/ kollane võhumõõk, *Iris pseudacorus*
 suotüll - arvatavasti metstilder, *Tinga ochropus*
 suovima, suovin, suovisin, suovida - tahtma, ihaldama
 subikauss - suurem kauss, millega tuuakse suppi lauale; samuti hoitakse selles vedelikke; ka: suppikauss
 subilusigas - lusikas, millega süüakse suppi
 subitaltrek - taldrirk supi jaoks
 subivaagen - vaagen supi jaoks
 supp, subi, suppi, aga ka: supp, suppi, suppi - vedel keedetud toit, mitmesugustest ainetest
 surema, suren, surin, surra - hinge heitma, ilmast lahkuma
 suririid - riided, mis pannakse surnule selga; enamasti olid need surnu kõige paremad riided
 surisäärk - särk, mis pannakse surnule selga
 surm, surma, surma - 1/ suremine; 2/ luukere, millena kujutatakse olevust, kes suretab
 surmama, surman, surmasin, surmada - tapma, surnuks lööma
 surmasanum - teade kellegi surma üle
 surmavari - väga otsajäänud inimene, lahja inimene haiguse tagajärjel

surne, surne, surnet - surnu; 'kiri tuli surne poisi nimele'
 surnu a i d - kalmistu kabeli juures, kuhu maetakse surnud
 surnu k e l l - viimane kell kabelitornist, mida lüüakse surnule
 matmisel

surnu k i h a - surnu, peamiselt matmiseks valmis olev
 surnu r a a m - eriline jalgadel olev tugev raam, millega kan-
 takse surnu kabelisse õnnistamiseks ja selt haua juurde

surnu valvamine - komme viimasel ööl vanemat inimest kodus val-
 vata; see komme oli Pranglis, kuid ei söödud kupatatud herneid

susi, susi, susi - hunt, nähtavasti soome mõjul

susla, susla, suslat - sirupiga magusaks tehtud jook, mida müü-
 di Kalarannas

susl a n a i n e - naisterahvas, kes müüs suslat

sussi d - nahast kodus valmistatud saapad, enamasti kõvade talda-
 deta; vt. tossud

sutlep, sutleppa ~~sutleppa~~ - Jõelähtme pastori Schüdlöffeli rah-
 vapärane nimi; 'sie oli olnud Sutleppa ajal'

sutsik, sutsiku, sutsiku - püksireek, eespool olve auk /Neemes/
 sutsuk, sutsukki, sutsukki - noodasuudme alumises osas olev jä-
 meda köie osa, küljes kivid, mis oma raskusega hoiab nooda-
 suudme lahti, 'vtagib lahti'; kiviköis

suu, suu, suud - näo osa, mille kaudu süüakse; 'panna suhu'

suud a m a, suudan, suudasin, suudada - võima, võimeline olema mi-
 dagi toimetada

suud a r, suudari, suudari - kingsepp, eriline mäng: suudar ja
 kräädar; mängitakse jõulul, aga ka muulgi ajal /soomek./

suud a r i sosima - eriline poiste mäng, peamiselt talvel toas;
 vt. kirjeldis

suud ruokima obusel - hobusel eemaldama suulaest midagi

suud panema /vikatil/ - vikatit löe otsa parajasti panema, et ta
 lõöks köik ettevõetud rohuosa maha; vt. kirjeldis

sul e i b - leib, mis pannakse põigiti ahjusuu ette küpsema

suun park, suunpärg, suunberg - vana perekonnanimi

695

up i l l - parmupill, mida on Pranglis kasutatud aastat 50 tagasi
up i s t e - tükike soolast, mida võetakse viina napsule peale;
vt. saguska

ur, suure, suurt - mitte väike, ulatuslik

urra à m e r - suur kahe käega tõstetav haamer sepatöödel

ure d kalad - suuremad kalad, nagu haugid, ahvenad, vimmad jne.,
mida püütakse harvvõrguga

ure d maasikad - muulukad, *Fragaria viridis*

ure k a r d u l i k a s t - söögikartulite salv keldris

ure k a s t - vt. eelmine

ure k i v i auk - suurem lohk Aksi saarel, Loodeotsal ühe suu-
re kivi juures

ure k i v e niem - väike neem Aksi saare Kaguotsa talu, lähedal

ure m a a - mander, kindel maa mere taga

ure pa à d i laht - väike laht Jahukari ja Leigari kari vahel

ure s s u o - soostunud mets saare idaosas, Idaotsa külastka-
gus, praegu rabamännik

ure s s u o karduliaid - kartuliaed Suressoo lähedal

ure s s u o m ä g i - kõrgem kivine ala Suressoo lähedal, lõunas

ure s s u o n u m m - nõmm suuremate mändidega, osalt palumänni-
ku ilmega, kohati ka nõmmemännikuga; ka: Suurepsi nõmm

urk i v i - kivi Aksi saare idaranna vees, loodeosas

ura ù a d - raud valjal, mis pannakse hobusele suhu taltsuta-
miseks; saares palju ei kasutata

ur kiik - kiik postide vahel

ur m a a , suuremaa, suurtmaàd - mander; 'ta läks suuremaasse'

ur m a d - tangude vanem nimetus, nüüd vähe tarvitatakav

ur malusi - suurem Malusi saar, Malusi maa

ur neljapäev - neljapäev vaiksel nädalal

ur pada - pada, millesse mahub kuni 10 ämbrit vett

ur püör - pöör, millega keerutatakse nööri tegemisel säiged ja
millele keritakse valmis nöör

ur r i e d e - reede vaiksel nädalal

696

suur ristipäev - taevaminemise püha, 10 päeva enne nelipühi
suur rättik - suur neljanurgeline rätt, mida kantakse üleriide-na; enamasti kooti neid ka ise, aga toodi ka linnast
suursaar - saar Soome lahe keskosas
suursalm - salm Kräsuli ja Äigna vahel
suurteki vide-alune - rand Äigna saare lõunaosas, Kräsuli saare kohal
suurtükk - kahur, suurekaliibriline laskeriist, näit. sõjaläeval
suuruokimise raud - eriline raud, millega roogitakse hobuse suud; selline raud olnud kord saares ühel mehel
suurstama - 1/ enne pärissöömist vähe leiba võtma, sagedasti enne ahju kütmist; 2/hooplema, kemplema
suur varvas - jämedaim varvas jalal
suur vesi - vee seisukord meres, mis katab sügavalt tavalist ~~tran-~~
da, sagedasti lääneteramide ajal
suusad - lumekingad, suksed; suusad tehakse enamasti kodus, kuid ostetakse ka linnast/uuem, varemalt: suksed/
suusakeppid - kepid, mida kasutatakse suusatamisel tagalükkamiseks, toetamiseks jne.
suusarihamad - tugevad rihmad, millega seotakse suusk jala külge
suusaverud - väikesed võrud suusakepi alumises otsas, et takistada kepi tungimist sügavasse lunde
suutme, suütme, suütme - sisseminemise koht rüsal, noodal
suutmepael - tugev nöör noodasuudme ümber
suutmepääline vits - tugev vibujalt painutatud vits rüsa suudme kohal
suvi, suve, suve - soe aastaaeg kevade ja sügise vahel
suvilinne - inimene, kes on tööle palgatud ainult suveks
suvimüts - kerge müts, mida kantakse suvel, enamasti nokamüts
suvi part - viupart, *Anas penelope*
suvitama - suveks linnast maale sõitma elamiseks; 'Lusmaanil suvitatisse lihnasaksad'

697

säbloon - mingi tööstuse kindel eeskujу, mille järgi valmis-
tatakse toode

säde, sädeme, sädet - tulesäde

säku, säku, säku - taskulamp elektriga /soomek./

säige, säige, säiget - keere nööri punumisel; näit. kahesäigeli-
ne pael

säigeline pael - pael, mis punutud keermetest

säinas, säina, sinast - kala Leuciscus idus; tuntakse kirjan-
duse järgi, aga seda kala ei ole saares'

sälg, sälu, sälgu - noor hobune, 2 - 3-aastane

säng, sängi, sängi - lihtne voodi

säppel, säpli, säplit - vt. näpits

särg, särg, särg - särg, Leuciscus rutilus; 'särg' ei ole saares'

särgialune - särgi alumine osa, peamiselt näisterahva pikk-
särgil /vt./

särgikaelus - särgi osa kaela ümber

särgikrae - tugevam serv särgil kaela ümber

särgilaeng - tugev pael, millega tömmatakse särgikaelus kok-
ku, kui ei ole nööpe - mölemas kraeotsas on auk ja sealt
käib lõng läbi, sõlm pannakse peale

särgipih - 1/ särgi ülemine osa; 2/ lühike särk peenemast
linasest riidest, mis kantakse pikksärgi peal; käiksed

särgisaba - särgi alumine osa, peamiselt eesmisel küljel

särgiväel - ainult särgiga, ilma ülerieteta

särk, särgi, särki - üldine ihupesu, enamasti linasest riidest

särlad, särlade, särlasi - sarlakid, nahahaigus scarlatina

särv - sert

särvasilmad - tugevamad silmad võrguservas, tampssilmade
ja võrgulina vahel

särviti - serviti

särvkapstad - narmasteks hööveldatud ja siis hapendatud
kapstad; tulnud kasutamisele uuemal ajal

särvlaud - voodi servlaud

698

sätte ndama - helkima, sädendama merevesi vastu päikest vaa-dates

sättima, sättin, sättisin, sättida - minema hakkama; 'kuhu sa sättid?' - 'Lähen ülgepuiki'

sääda ma laengut - laadima püssi; 'ta säadis toise laengu rihv-lile sise'

sääda ma leiba - juhu leivaastjasse veega ségamini ajama para-jaks taignaks; leivad säeti enamasti sooja veega sisse sääär, sääre, säärt, sääri, säärijega - 1/ pikk, kaugele merde ulatuv madal, kitsas liivane ala; 2/ jalareie osa; 3/ ümmargune osa aerust pöörme ja laba vahel

säärega saäpad - vt. sääresaabas

sääresaabas - veesaabas ~~pika~~ sääregaga, sagedane kalamehe jalanõu

sääsk, sääske, sääske, sääski, sääskijega - laulusääsk, Culex pipiens

süda, südame, südant - elund loomas, cor

südamevuodimed - soontehaigus rindade all; nende ravimi-miseks toodi linnast voolmeõli

sühelus, -luse, -lust - sügelised, scabies

süldima, süldin, süldisin, süldida - rinnal süllapikust osa mõõtma, köit süllaviisi võtma

süleetäis - hulk, mida saab korraga sülle võtta, näit. heinu sülg, süle, sülge - vasitavatest näärmetest suhu valguv vedelik sülgama, sülgan, sülgasin, sülgada - sülitama

sülgetromp - väike neljakandiline kast liivaga, millesse sülitatakse toas; harvaesinev ese

sülitama - sülge suust välja heitma; vt. sülgama

süld, sülla, sülda - pikkusmõõt varemalt, = 7 jalga, = 3 arssinat

süllapuu - mõõdupuu, pikkus 1 süld

sült, süldi, sülti -loomade, peamiselt sea ja lamba peadest-jalga-dest valmistasud külmtoit, mille vedelik hiihib tarretiseks

sündima, sünnin, sündisin, sündida - 1/ ilma tulema; 2/ sobima

699

üng e, sünge, sünget - tume, mitte selge /uuem/
üng est a m a - süngeks tegema /uuem/
ünnipäev - päev, millal keegi on sündinud; vanemal ajal sun-
nipäevi ei pühitsetud, ei teatudki, millal sai aasta jälle
täis, kuid uuemal ajal tulid need pidamisele, aga siiski harva
ünnita m a - ilmale tooma last
üs i, süe, sütt, süsi, süsijega - täiesti läbipõlenud puu
üs imus t - täiesti must, nagu süsi
üst a m a, süstan, süstasin, süstada - pistma, tõukama; 'kas süs-
tan vai?'
üttim a, süttin, süttisin, süttida - 1/ põlema algama, näit.
tuli; 2/ tõusma, suuremaks minema, näit, tuul; 'tuul süttis
iga silmapilk'
üöblum, Sööblum - vana perekonnanimi
üödakalad - kalad, meda pannakse õngedele söödaks; 'süöda-
kalujest tuli puudus'
üögilaud - laud, millelt süüakse; lastel oli lasterikkas pe-
res oma söögilaud, enamasti madalam kui harilik laud; lapsed
istusid söögiajal siemrite /vt./ peal /uuem, tavaline: süömlaud)
üög in o u d - nöud, millest süüakse; sööginöud pesti peale söö-
gi puhtaks ja pandi 'valuma särvitti'; kui olid kuivad, siis
'pandi riiulisse'
üögisi en - seen, mida süüakse; 'süögisi enel on piim sies'
üökühv e l - kühvel, millega visatakse kivisütt ääsil tulde
üöl, süöla, süöla - laast, peenike puru, näit. oherdi söölad
üöma, süön, söi, süüa - toitu võtma; 'lambad sötte soimest'
üömaa i g - aeg, kui süüakse; 'kui vieras tuleb söögiajal, siis
ahta temale ka süüa'
üöma k a p p - kapp, milles hoitakse söögiasju ja -nöusid
üömal a u d - vt. söögilaud
üöma p a l v e - palve enne sööki; 'lapsed sõite lauaotsas püsti
nie piditte ka lugema süömapalve'
üöma t ä n u - tänuväljend peale sööma: 'aitehh, süüa andamast!'

700

sü ö m a v a h e - ajamõõt, - aeg söögist söögini; 'suvel on päevas kolm söögivahet'

sü ö m l a u d - söögilaud, millel sööb kogu pere koos; tavalisem väljend söögilaua kohta

sü ö t, sü ö da, sü ö ta - liha, mis pannakse õngedele otsa, et kala seda võtaks; sööt pannakse tursa ja angerja õngedele, enamasti just kalaliha

sü ü t a l a s t e päev - jõulupühdele järgnev päev, 28. detsember; ei pühitsetud millegagi; lapsest käisid sel päeval harilikult keilimas /Eeslahel, Üllival/, kui oli jääd
sü ü t a m a, süütan, süütasin, süütada - põlema panema

T

ta a k, taaga, taaka - kandam, seljakoorem

ta à l s t r ö m - vana perekonnanimi

tab a, tava, taba - 1/ ust kinni pidav riiv; 2/ endine komme

tab a j u s, -jukse, -just - mõõt võrgu rakendamisel: 40 võrgusilma jaotatakse 33 - 34 võrgusilma pikkusele; siis on võrgulina parajalt pingul; vt. järgmised

tab a j u s k e p p - eriline mõõtkepp, millega jaotatakse võrgulina paeltele rakendamisel; enamasti arvestatakse tabajusepile teatud arv silmi, näit. 34 - 36 silma ehk korra pikkusele võetakse 40 korra pikkus, nii et tabajusele tuleb 4-6 korda ehk silmapikkustrohkem; ka arvatakse 17 tamp'silmale 40 korda

tab a j u k s e t i k k - tikk võrgu rakendamisel tabajuse pikkuse märkimiseks võrgupaelal, eest teritatud, tagapoolt jämedam, et tuleks paelast paremini välja

tab a l u k k - tugev lukk, mille taba suleb ukse; ka rippuv lukk

tab a n i, koh. tabaniile - talu Länneotsa külas

tab a n i Jürki - talu ja peremehe nimi Pranglis 1716. a.

tab i è t, tabièdi, tabieti - tapet /uuem/

tab u r e t t, -redi, -retti - enamasti kandiline järg istumiseks /u/

701

abu tegema - talvel jäää all noodaga kalu püides noota järgmiste aukudest edasi vinnama

abune - nooda looma kõrguses üks kord vinnamist, mille alusel on loom kolmetabune, neljatabune jne.

abus, tabukse, tabust - randaaetud jäää, kõrged jäämäed sügisel; raiuti piigiga ära merelkäimise kohast

adar, tatra, tadart - tatar, *Fagopyrum esculentum*; Prangli sei kasvatata tatart, kuid tuuakse vahest linnast toiduks

ael, taela, taela - puudel kasvav torikseen, mida kuivatati, keedeti lehelises, siis taoti haamriga ja kasutati tule saamiseks tulerauaga piikiivilt sädemeid lüües

aevakits - tikutaja, lind *Capella gallinago*

aeva, taeva, taevast - 1/ üleval õhus nähtav ümmargune kumerate kogu maa kohal, õhukiht; 2/ koht, kuhu minevat õndsad hinged pärast surma ristiusuliste arvamise järgi

aevaseel - tähtede kogu taivas, ka: taevaseul; 'taevaseulas seitse tähte'

aevatäh - vilkuv täht, mis paistab taevast

agaida, koh. tahaidasse - Soome lahe idaosa Suur- ja Lavansaarest ida pool, kus käidi varemalt hülgejahis

agaidaled - kalurid Soome lahe idaosas, nagu suursaarlased, lavansaarlased jt.

agakkamer - teine kamber toa kõrval, toakorva /vt./ taga

agalah - laht Jahukarist lääne pool

agaparras - paadi vasakpoolne parras keulast vaadates, parras, mis sõudjast vasemal

agantlaetud - papiljonipolka rahvapärane nimetus

agavara - varuks muretsetud vara, toiduained

agerpäidi - tagurpidi

aguark - takuhark, erikujuline hark, millele pannakse takukoolnal ketramisel

agukuonal - väikene kokkupandud takukimp, mis pannakse takuhargile otsa ketramiseks

tagulaeva kehvel - kehvel Loo-otsa ja Liimeneeme vahel; seal
 kummuvad paadid kergesti tuulega; saanud nime sellest, et
 sinna on kunagi hukkunud üks takulaev

taguvärras - puust sagedamini rauast varras, millega puis-
 tatakse takku ja tehakse takukoonlaid

tahaaonlane - stahhaanovlane /uuem/

tahajuoksu vottama - midagi enesele võtma selja taha veda-
 miseks; 'ta vottas tangu tahajuoksu'

tahed, taheda, tahedat - 1/ kuiv, mitte märg; 2/ soolase võitu

tähk, tahu, tähku - suurem teritamisvahend liivakivist, emanasti
 piklik, neljakandiline

tahm, tahma, tahma - ahjus leiduv nõgi ja kerge jäade põlemisest

taht, tahi, tahti - kitsas riideserv lambis, pehme lõng kjuunlas,
 mille kaudu kerkib põlev aine tuleleeki

tahtuma, tahtun, tahtusin, tahtuda - tahtma; 'mihed tahtusitte
 edasi menna'

tahumaa, tahun, tahusin, tahuda - ühetasaseks raiuma, siledaks
 lööma, tegema

tahvel, tahvli, tahvli - kiltkivist valmistatud kirjutamisvahend
 puuraamis; oli möödunud sajandi lõpul tähtsaks kooli õppe-
 vahendiks

taid, taiu, taidu - arusaamine, mõistus; 'tal on vähe taidu'

taigne, taigna, taignat - poolvedel jahu ja vee segu leivatege-
 misel; sõtkudes lisatäguse taignale juurde jahu ja siis muutub
 ta kõvaks

taimeliha - kiuline, mitte rasvane liha loomadel

taimed - noored aedvilja võsud, mida võib maha istutada, istikud

taimutama - painutama, koolutama midagi vastava painepaku
 peal, näit. kelgujalaseid tündril, rattal jne.

takjas, takja, takjast - umbrohi Lappa tomentosa

takk, tagu, takku, aga ka: takk, takku, takku - lühikesed ja jäme-
 dad linakiud, mida eemaldatakse ropsimisel ja sugemisel

takkuark - takuhark; vt. taguark, samuti ka teised tagu-

takkune lang - takkudest valmistatud lõng

takkune riie - topline, takkudest kedratud lõngadest kootud riie, kasutatakse vähemaväärtusega kottideks jne.

takkutorista ja - öösorr, Caprimulgus europaeus

taktikapp - kepike, millega lüüakse takti koori juhatades

taksi - koeranimi

talb, talva, talba - puust kiil, millega lõhutakse puid; vt. talvas
tald, talla, talda - millegi osa, mis käib vastu maad, näit. saapatald, jalatald, reetald jne.

algud, talguje, talgui - ühistöö kellegi aitamiseks; talguid peeti villakraasimisel, adruvetamisel, võrguparandamisel, isegi puulõhkumisel; 'olimme puulõhkumise talgus'; ka pruundiina vastu saadud annete ümbertöötlemise ühistöö sõprade vahel nimetati talgudeks

alguline - inimene, kes võtab osa talgudest

algupäss - talgudel pealt vaataja, enamasti noored mehed, kes ei võtnud näit. naistetööst ise osa, aga olid soovitud külalised talgudel

alid - aluse masti küljes olevad köied plokkidel, mille abil töstetakse raskeid asju

tall, taile, taile, tallesi, taillijega - noor lammas, kes imeb

tall, tailli, tailli - ruum, kus peetakse hobune; erilisi talle saares ei ole, kuid talliks nimetatakse ka ruumi, kus on hobune

tallaad, talluje, tallu - raudlatt reejalaste all kulumise takistamiseks, aga ka, et regi oleks lumel libedam vedamisel; 2/ puust lauad, enamasti kitsad, millega tallatakse kangast kududes

tallanahk - paks nahk, eriliselt pargitud, millest tehakse saapatallad

tallapäälad - tugevad paelad, mis lähevad kangaspüude talladest niievarbade külge

tallinn, koh, tallinnasse - lähim suurem linn, Prangli igapäe-

704

tallita ja - vallavanem; 'tallitajal on Pranglis väike palk'
tallita ja abi - abivallavanem
tallukas - paksust villasest riidest talla järgi lapp saabaste põhjas
tal trek, -^etrkku, -trekku - taldrik /uuem/
talu, talu, talu - talund, majapidamise üksus küljas
talv, talve, talve - külm aastaaeg sügise ja kevade vahel
talvas, talva, talba - kiil mõne asja lõhestamiseks; talbu on puutalvas ja raudtalvas; 2/ kiilutaoline puutükk kuhugi vahelle pistmiseks, et asi seisaks kõvasti, näit. pirratalvas kaide ja pirra vahel; vt. talb
talvekraam - talveks koju toodud söögikraam, näit. lei Vajahu, suhkur, jahu jne., sest talvel söögikraami saamine oli alati kahtlane ning jääga saarele toomine raske, seepärast toodi talvekraam ikka sügisel koju
talvemüts - soe müts, mida kanti talvel külmal ajal
talveselg - talve keskpaik, mida arvati olevat tönniksepäeva ümber; 'teniksepäeval murta talveselg katki'
talvesibulads - sibulad, mis on talvel peenral, Allium fistulosa
tambeni - vana perekonnanimi
tamb erg - vana perekonnanimi, nüüd: Tamsaar
tamm, tamme, tamme - harilik tamm, Quercus robur
tamme, koh. tammele - talu Kelnasi küljas
tamme kasvatamine - poiste sport, - seistakse pea peal, toetu-des kätega tasakaaluks, jalad üleva enamasti laialti
tamnni eme - küla Viimsi poolsaare idaosas, kuhu käiakse sage-dasti paadiga mandril, eriti aga talvel hobusega, kui méri on kinni, sest see küla jäab linnatee äärde
tamp, tambi, tampi - nui, millega tambitakse midagi; putrutamp
tamps, tampsa, tampsa - tugev ja sitke puuvilla nöör või jäme niit, millega kinnitatakse võrgulina võrgupaela külge; tampsa on mitmesuguses jämeduses

tamps la ñg - peenike temps tampssilmade kudumiseks
 tampssi l m - võrgu pullupaela külge rakendamisel tampslöngast
 kootud suuremad silmad võrgulina ja -paela vahel, mis haara-
 vad enamasti kaks võrgusilma laiust; tampssilm on kolmenurk-
 se kujuga, võrgu küljes liikuv, aga võrgupaelale kõvasti
 kinnitatud harilikult kahe sõlme abil; neid silmi on terve
 rida võrgupaela all

tamp s su p p - supp, mis valmistatud külmast kartuliputrust vee
 juurde lisamisega ja pudru peenendamisega kördiks; Pranglis
 harva tarvitatud

tam s a a r - uuem perekonnanimi, endine Tamberg

ta ñg, ta ñgu, ta ñgu - /pikk tallataoline õhuke puu, millel nihutab
 hülgekütt enese jääl edasi; enamasti valmistatakse tang lü-
 list puust, et ta oleks hästi kõva ja libe; tangule pannakse
 ette otsa valgevari, mille taga piilub hülgekütt oma saaki;
 ka veetakse tangul rihvelpüssi; 2/ otradest tangaine

ta ñg i d, ta ñg i je, ta ñg i - instrument tugevast rauast, millega
 kistikse välja naelu laudadest, pälkidest jne.

ta ñg i m o k k a d - tangide osad, mille vahelle pigistatakse kin-
 nipeetav ese

ta ñg i v a ñre d - tangide käepidemed, mille abil surutakse asi
 mokkade vahelle

ta ñg u d, ta ñg u de, ta ñgu - enamasti otradest valmistatud toiduai-
 ne, - peaaegu poolitatud odraterad; toodi Pranglisse peami-
 selt linnast

ta ñg u p u t r u - tangudest keedetud puder

ta ñg u p ü t t - suur ümmargune pütt puuvitstega, milles hoitakse
 kambris tangu

ta ñg u s u p p - tangudest keedetud supp; enamasti pandi leemele
 peale veel piima, vahest ka koort

ta ñk i d, ta ñk i de, ta ñk i si - tugevad poolsaapad paksude taldadega

ta ñn i m a, ta ñn i n, ta ñn i s i n, ta ñn i d a - last madalalt üles tõstma,
 seejuures sagedasti õeldes: uppa-ta ñni!

706

tanta, tanta, tantat - 1/ tädi /peenemalt/; 2/ ühe talu perenaise üldine hüüdnimi

tants, tantsu; tantsu - taktikohaselt muusika järgi keerutamine mitmesuguste sammudega

tantsima, tantsin, tantsisin, tantsida - tantsu keerutama taktis ja korrapäraselt, ettenähtud sammudega

tanu, tanu, tanu - naise peakate

tanuv, tanuva, tanuvat - tänav, karjatee tarade vahel

tanuva puhaftamine - üldine tänaval puastamine ja korraldamine 'kirikerra päevaks' /vt./, milleks käsu andis tallitaja

tanuva suu - plats Länne- ja Idaotsa küla vahel suure tänaval otsas; sama, mis 'Ojavars'

tappama, taban, t^äpp^äp^äa s i n, tappada-¹/tapma, surmama; 2/ kaardimängus kaardit üle lööma

tappud - humalad, Humulus lupulus, peamiselt kasvavate taimede kohta; ka: umalad /vt./

appuaid - väike nurgake, kus tapud kasvavad; Pranglis on vähe tapuaedu

tappuri t^ävad - pikad latid, mille ümber kasvavad humalad

tara, tara, tara - 1/ aed, kuhu aetakse loomad, karjaeed; 2/ tu-^{dam}ring ümber päikese või kuu, enamasti talvel

taragan, -gani, -gani - putukas Blatta orientalis; neid on saares vähe

tarapöll, -pölli, -pölli - klassikakk, Bubo bubo, soome: tarhapöllö; vt. jänekseuuk

tärgema, tärgen, tärgesin, targeda - külma kannatama; 'ei targend enam olla'

tark, targa, tarka - mõistlik, mitte loll

tasaa - vaikselt, ilma kärata

tasemi - tasemini

task, tašku, tašku - kotitaoline panipaik riite küljes

taškukell - taskus kantav kell, uur

taškulabid - taskupealsed, mis sulevad tasku väljaspoolt, kui neid välja võtta

707

taskurätt - taskus kantav väike rätik nina puastamiseks
tass, tassi, tassi - väike ümmargune nõu vedeliku joomiseks, ena-
masti pealt laiem, nagu kohvitass

tassisima, tassin, tassisin, tassida - kandma, teise kohta viima
tatt, tadi, tatti - eriline limajas vedelik, mis immitsib ninast
tattne na - 1/ noor poisike; 2/ väike lamp, millel pole ümber
tule ei mokke, ega klaasi

tegema, tién, tegin, tiha - valmistama, töötama

tegema jääd juure - jäväli suuremaks minema, laiendama

tegema leiba - leiba valmistama, - üldine nimetus tegevuse
kohta

tegija s! - eriline imestav sõna: 'elde tegijas, ega seda tiia'
teiba, teiba, teiba - kala Leuciscus leuciscus, - seda kala tuntak-
se, aga Prangli ümbruses seda ei püüta

teiba puu - pikem peenike puu, millest valmistatakse teivas;
raiutakse juba metsas selleks maha

teiba teritamine - teibapuudest teivaste valmistamine ja tera-
viku otsa löömine

teivas, teiba, teivast - teritatud latt teatud pikkuses, mida
kasutatakse peamiselt tara tegemiseks

tekk, tekki, tekki - laevaruumi lagi, laudadest tihe kate laeva-
ruumi peal; 2/ vaip, vooditekk

tela, tela, tela - ümmargune puu, millel tömmatakse paat rannale;
telal libiseb paat kergemini kui rannaliival; ka veereb tela

tela puu - ümmargune sile puu, mis visatakse paadile ülesvinna-
misel telaks alla

telarelli - telapuudest kokkulöödud raam, redel, millel töm-
matakse paat rannale, raamtelad

telefon, -voni, -televonni - telefon; ka: tilevon

teli, teli, teli - väikesed jäätükid, mis murdunud lahti suuremast
tükist; vt. jäätelid

teliverk - vokiplokk, mille abil võib vokilühti keerata kauge-
male-lähemale

708

temba ma, temban, tembasin, tembada - tõmbama; ka: tombama
temba ma küüru selga - kassi viis, meelitades selga küüru tõm-
bama, nurru lõöm a

tena v u - tänavu; 'tenavu oli eitsemise aal vihma'

teŋg, teŋgi, teŋgi - eriline jätk masti otsas, millele kinnitatak-
se topsel, topseil

ten u niem - väike neem Laevakari ja kabeli vahel, Jäneksekarist
idas

ten u nieme karduliaid - kartuliaed Tenu neeme kohal

ter a s, terakse, terast - 1/ teatud rauasegu, karastatud raud;
2/ kitsas nahaserv, mis pannakse saapasäärte õmblemisel kahe
nahaserva vahelle, et oleks tugevam õmblus

ter a v, terava. teravat - 1/ hästi lõikav, näit. terav nuga; 2/
hästi torkav, näit. terav nöel; 3/ koonusjas

ter a v kivi - suurem kivi Aksi saare idarannal Madikse talu kohal

ter i t a m a - teravaks tegema

ter i t a m i s e rihm - tugev rihm, millel teritatakse habemenuga
ter v, terva, terva - tõrv; 'tervaga tervada paati'

ter v a g a s - hästi tõrvane, vaigune; 'tervased puud vueta kaasa'

ter v a l a ñ g - nöör tervastest takkudest

ter v a l i l e s - 1/ tõrvalill, Viscaria viscaria; 2/ käokann,
Coronaria flos cuculi; sama ka Viimsis; 3/ punane pusurohi,
Melandryum rubrum

ter v a m a, tervan, tervasin, tervada - tõrvaga katma, määrima;
'poiss tervab suuski'

ter v a n ü ö r - tõrvatud nöör võrgulina ülemises servas

ter v a p a d a - suurem pada, milles kuumendatakse tõrva tõrvamiseks

ter v a p a p p - papp, millest tehakse katust, on juba tõrva ne
ja seda tõrvatakse

ter v a s i e p - seep, millele on sisse pandud vaiku

ter v a t a k k u d - tõrvatud takud paadi triivimiseks

ter v a t ü n n - tünn, milles hoitakse tõrva

ter v a s u d i - suurem pinsel tõrvamiseks; vt. sudi

709

tervenasa - tervenisti, täiesti
tervis, tervikse, tervist - tervis, ka tervitus
tetre, tetre, tetret - teder, Lyrurus tetrix; 'tetri ei ole saa-
res, neid on oige arva nähtud Pranglis'
tetremadalad - tedremadarad, Potentilla silvestris
tetremadarad - vt. eelmine
tetretähed - tumedad plekid näos, mis eriti nähtavad kevadel
tiba, tiba, tiba - tilk, väike osa vedelikust
tibama, tiban, tibasin, tibada - vähe sadama; 'päival tibas vä-
he vihma'
tibu, tibu, tibu - 1/ noor kana, 2/ kana kutsehiüd
tie, tie, tied - 1/ kitsam-laiem rada, mida mööda käiakse, sõide-
takse; Pranglis on vaid ratasteed ja jalgrattateed; 2/ jook, val-
mistatud mitmetest rohtudest ja ostetud teest
tieklaas - klaasnõu erilise kujuga, millega juuakse teed, vett
tiellihed - suur teeleht, taim Plantago major
tiénima, tiénin, tiénisin, tiénida - kellegi juures tööl olema
kokkulepitud tasu ees, timmardama
tiénner, tiénri, tiénrit - teenija, peamiselt mõisas
tiénuor, tiénuori, tiénuori - kõrge meestehääl laulukooris
tiérada - tallatud tee, mida juba märgatakse
tiérist - koht, kus kaks teed ristuvad
tiéviidas - teetähis; 'merel nähti ainult tiéviitai, mis ka-
lamihed olitte säadaned meremerkideks'
tige, tigeda, tigedat - kuri, mitte heatahtlik, höel
tigunaškel - tikunaaskel, millega tehakse saapatallale augud
taldadesse alla löömisel
tigupakk - paberisse pakitud tikutoosid, enamasti 10 toosi
ühes pakendis
tigutuos - väike õhukesest laastust kast, milles turustatakse
tuletikke
tigutuosi auk - ahjukapp, auk ahju seinas, kus hoitakse tiku
toos kuivas

110

tihane, tihase, tihast - rasvatihane, Parus major ja ka teised
tihaseliigid; liikide vahet ei osata teha

tihe, tiheja, tihejat - hästi paks, mitte hõre

tihi k u, koh. tihikule - talu Idaotsa külas,

tihnas, tihna, tihmast - tihe, näit. tihnas verk

tiht, tihhi, tihti - tihe, mitte hõre, näit. tiht-ari

tiht-a ri - linahari, mille piid on võrdlemisi tihti

tihvad, tihvuje, tihvu - pikad sirged liistud kangas niite taga,
et pidada selged kangaristid

tihvaid, tihviye, tihvi - väikesed peata naelad saapa apsatite
valmistamiseks

tiib, tiiva, tiiba - 1/ linnu kehaosa; 2/ vt. rüsatiib

tiigi, koh. tiigile - talu Kelnasi külas

tiigi tiik - tiik Tiigi talust idasse

tiik, tiigi, tiiki - kaevatud lohk, mis täitunud veega

tiiliskivi - tellis, telliskivi

tiipama, tiipan, tiipasin, tiipada - last jala peal üles-all
kiigutama, piibama; ka plangu, laua peal kiikuma

tiir, tiiru, tiiru - jõetiir, ranna rändlind Sterna hirundo; 'tiirud on juba siin'; 'tiirud munined rannale' /Pranglis on ala-
ti: tiir, tiiru, mitte kunagi: tiir, tiiri/

tiirluod - väike saar Loo-otsast läänes

tiirluo säär - väike saar Tiirloost põhja, arvatavasti varemalt
olnud Tiirlooga ühenduses

tiirud - hobuste haigus, koolikud

tiirukarbid - Tellina baltica kojad, aga ka teiste mollus-
kide karbid

tiirus, tiiru, tiiru - jõetiir, Sterna hirundo ja ka teised

tiiskant - kõrge naistehääl laulukooris; sopraan

tiisleri, koh. tiislerile - talu Kelnasi külas; vt. Tisleri

tiisleri veski niem - neem Tiisleri talu kohal

tiitsen - ühe üldtuntud rätsepa nimi

tiiv, tiivi, tiivi, tiivimaks - pinguli

911

tiivad /reel/ - ree kerest väljaulatuvad osad mõlemal pool

tiivapuud - serwmised küljepuud reel

tiivatikkud - teibad, millistega kinnitatakse rüsatiiib mere põhja kinni

tiivasuled - suured tugevad suled linnu tiibadel

tiivitaja - kiivitaja, lind Vanellus vanellus

tikk, tiga, tikka - rähn, Picus; saares on vaid kirjud rähnad

tikk, tigu, tikku - 1/ tuletikk; 2/ väike puuosa

tikkerbärid - karusmarjad, Ribes grossularia

tikkerpuu - vt. eelmine

tikkima, tikkin, tikkisin, tikkida - tihedalt ömblema ühesuguste vahedega

tikkimise naskel - ömblusnaaskel, millega tikitakse nahka ömmeldes

tikku - vt. tigu-

tilaks eots - noodatiiva välimine teravnev ots, millele kinnitatakse veoköied

tilelon - telefon

tilk, tilga, tilka - piisk, väike osa vett, mis langeb alla

tilkuma, tilgun, tilkusin, tilkuda - tilkadena langema; 'räastad tilkusitte vett'

till, tilli, tilli - 1/ väikese poisi suguosa; 2/ aedvili Anethum graveolens, kasvatatakse ka saareski

tilluke - õige väike

tillupada - väike pada, milles keedetakse lastele putru

timpsai - väike neljasarvega sai, mida müüdi varemalt kaks saia 1 kopika eest

timut, timudi, timudit - põldhein, mida on püütud saares kasvata da heinamaadel, taim Phleum pratense

tina, tina, tina - pehme ja kergesti sulav metall, stannum

tinanüöbid - tinast valatud nööbid särkide ja teiste riite ees; toodi linnast, saares ei valatud

tindlindikell - peenikesed häalega looma kaelakell

72

int, tindi, tinti - must kunstlikult valmistatud vedelik, millega kirjutatatakse sule abil

tinutama - plekknöudel tekkinud auke täitma tinaga, et nõu peaks vett

tipp, tippu, tippu - mingi kõrgem ots, peenike ots

tippama, tippan, tippasin, tippada - paistma pisut; 'viel kaugemal tippasitte soomlaste pisikesed eistukkid'; 'vähekese tippab viel'

tipp-tipp - eriline kivimäng lastel 5 kiviga

tippata-pa! - ütelus lapsele käima õpetamisel

tippuud, tippuje, tippu - ilustused värgivärvitel, tehtud erilisse õmblusega

tirk, tirgi, tirkki- krüüs sel, Uria grylle, esineb saare ümbruses sügiseti; vt. kalatirk

tirkane - kitsa näoga

ti'sl e ri, koh. ti'slerille - talu Kelnasi külas, rohkem ametlik kuju, kõnekeeles sagedamini 'Tiisleri'

ti'sl e ri niem - väike neem Kelnasi külast loodesse samanimelise talu kohal

tit, titte, titte - 1/ väike rinnalaps; 2/ laste mänguasi, nukk

titteema - hiljuti sündinud lapse ema, kes veel peamiselt voodis, ega käi väljas

tittemüts - väike kerge müts riidest, mis pannakse tittele pähe, kui sed pole veel juukseid peas

tittenaine - lapsevoodis olev naine, vt. titteema

tittesanum - teade lapse sündimisest

tittevarbad - naps viina lapse sündimise puhul lapse isa poolt kellelegi

ti'ud or - meesterahvanimi /uuem/; 'Tiudor toi Košterannast'

tjuulen - hülijes, venekeelne: tjulen, kuuldud peamiselt Keri majaka ülematelt venelastelt

tohisema - külmaga merest udu üles töusma; 'meri tohiseb aina'

tohkema, tohken, tohkesin, tohkeda - varisema ^{kes nurk maha} maha; 'täna toh-

743

toht, tohu, tohtu - kase pealmine valge koor
tohter, tohri, tohri - tohter, arst /Aksi/
tohtpull - paksust tohust tehtud pull
tohu, tohu, tohu - paks udu, peamiselt merel, kusjuures sagedasti
maal on selge
tohupullud - kasetohust valmistatud pullud, enamasti kamme-
lavõrkudel
toidukraam - sügisel koju toodud toidutagavarad
toimine - toimne kangas, kootud nelja niiega
toine niel - rüas tagumine neel
toisiipäev - teine tööpäev nädalas
toitama, toidan, toitasin, toitada - toitma, süttia andma
tokka - lehmanimi
tokki - koeranimi
tola, tola, tola - rumal, mõistmatu, loll
tolli, tolli, tolli - pikkusemõõt, 12 tolli = 1 jalg
tollid, tollije, tolli - tugevast puust valmistatud ühtpidi
laiad, teistpidi kitsad ^{am} pulgad, mille vahel liiguvalt aerud
sõudmisel
tolliklombid - vt. järgmine
tolliklot sid - tollide kohal olev puuklots kaitseks, et
aerutamisel ei kuluks paadiparraspüü
tollipulk - enamasti jalapikkune kitsas liist, millele mär-
gitud peale tollid mõõtmiseks
tolm, tolmu, tolmu - peenikesed kibemed, mis tõusevad kergesti
õhku ja keerlevad tuulega õhus
tolmama, tolman, tolmasin, tolmada - tolmu eraldama enesest,
näit, kadakad, männid õitsedes
tolu, tolu, tolu - tohl, näit. sarvetohl
tombama, tomban, tombasin, tombada - tõmbama; 'tommati plagu
üles'; vt. tembama
tong, tongi, tongi - väike sülik, mis paneb peale lüües plahvatama
püssirohu laengus

314

tont, tondi, tonti - mingi ^{of} kletis, millele ei tea anda mingit kuju; kollitatakse sagedasti sellega lapsi

tonnalontakell - jämeda häälega, kõlaga loomakell

toppelaknad - sisemised aknad, mida pannakse ette talveks

toppeltagi - lagi laiadest laudadest, kus ühe laua serv on natuke teise peal

toppima, toppin, toppisin, toppida - tugevasti sisse suruma, täitma, sisse panema

tops, topsu, topsu - villatutid, lõngadest tehtud tutid jne.

topsel, topseli, topseli - ülemine väike puri masti otsas tengis

topseil, -seili, -seili - vt. eelmine; topseil on tengi küljes

tore, toreja, torejat - uhke, omateada kena

torgohvka - turunaine Kalarannas, kes müüb saia teed jne.; praegu enam torgohvkaid ei ole

torm, tormi, tormi - tugev maru merel

tormipilved - pilved, mis tõotavad tormi ja mida tunnevad rannamehed juba välimuse järgi; enamasti rünkpilved

tormiäda - raskused, mida toob kaasa randlasele torm, maru

torn, torni, torni - 1/ ümmarguse augu löömise peitel raudesemette; 2/ kõrge ehitis, mitmekujuline, näit. kabelitor, vattetorn, kirikutorn jt.

toru, toru, toru - 1/ tamme vili, tõru; 2/ mingi pikk ja peenike ese, seest õõnes

torupill - puhkpill hülge- või vasikamaost; Pranglis ei mäletata torupilli olnud olevat, aga seda tuntakse

tosikond - tosina ümber

toss, tossu, tossu - 1/ saabas ilma tugeva tallata; vt. tossud; 2/ hing, - 'ta viskas tossu välja'; 3/ tohu, aur; 'siel oli suur toss'

tossud, tossude, tossusi - erikujulised nahast sääresaaapad, enamasti lihtsalt ömmeldud ja tugevamate taldadeta; sagedane jalanoü varemalt saares

tossukingad - säärteta tossud

715

tõstama, tõstan, tõtasin, tõtada - tõstma
tõstama maad - uut kartulimaad tegema kuski sobivad kohas
tõstmeauk - laskmekoha vastas olev auk, millest võetakse
võrk või noot jäää alt välja, enamasti uiduaukude ridade kesk-
vahel peal
tots, totsu, totsu - merivarblane, kala Cyclopterus lumpus; tava-
line nimetus /Viimsis: obutots/
tottakas - vähese aruga
tou, taui, toud - jáme köis
tougud, tukuje, touku - väikesed ussitaolised valged osad näo-
nahas, mis tulevad välja pigistades
tousma, tousen, tousin, tousta - tõusma; vesi tousema - ran-
nas vesi kuiva randa katma
tpruu! - peatushiie hobusele
traadinaeskell - kõver õmblusnaaskel, millega õmmeldakse
nahka traadiga /vt. 2/
traageldata - esialgselt õmblema pikkade pistetega, et riie
seisaks õmblemisel õieti ja kohati
traagelniiit - niit, millega traageldatakse, enamasti liht-
ne vähema väärtsusega niit; traagelniidile ei panda sõlme
traan, traani, traani - sulatatud rasv, peamiselt hülgerasv
traani magu - vastik maitse kalu söövate loomade liha juures
traat, traadi, traati - 1/ metallist pehme pael millegi sidumi-
seks, köitmiseks; 2/pigitatud mitmekordne lõng, millega king-
sepp õmbleb nahka; valmistatakse eriliselt
traataid - tara, mis valmistatud traadist, peamiselt okastraa-
dist, harvemini lihtsast ~~traatidist~~ /uuem/
trabu, trabu, trabu - vaatepost /vt./, post /Kolga murdes/
trae, traed - paadi põhjapuu alla pandud puutald, mis kait-
seb põhjapuud kulumise eest; trae on püsivalt paadi all
tragi, tragi, tangid - agar, pealehakkaja
trahtel, trahili, trahili - peenem kõrts, peamiselt linnas
trahv, trahvi, trahvi - karistus, enamasti rahaline

- trahvima, trahvin, trahvisin, trahvida - karistama trahviga
 traksid, trakside, traksisi - püksihoidjad rihamad või kummpaelad, valmistasutud vastavalt kasutamisele /uuem/
 trampima, trambin, trampisin, trampida - tallama, rõhuma, peamiselt jalgadega
- trehtel, trehtli, trehtli - lehter; vanal ajal on olnud puust trehtel
- trehter - vt. eelmine
- treks-aapram - metsvint, Fringilla coelebs
- trepp, treppi, treppi - 1/ astmeline üleskäimise vahend; 2/ maast kõrgem põrand riidekambri ees; 3/ viga kangas, mis tuleb valesti tallamisest, - 'molemapäidi, olgu kumbapäidi'
- treemel, triemli, triemli - kitsas pits naistemütsi alumisel serval ilustuseks, enamasti valge; kui treemel määrdus, võeti see ära, pesti ja aeti uuesti jälle serva
- triibuline - triipudega varustatud, näit, vaip
- triikkima, triigin, triikisin, triikida - siledaks tegema triikmasinaga /vt./, näit. riideid, pesu
- triikkassin - pressraud, mida soendatakse sütega, aga ka poltidega: oli kaks polti, üks rauas, teine tules
- triikkraud - vt. eelmine; triikraud oli enamasti just poltidega
- triip, triibu, triipu - kitsas teisvärviline vööt, näit. riides
- triiv, triivi, triivi - tihendamiseks paadilaua servade vahelle pandud täidis, näit. takud, adikas jne.; ka toodi linnast triivi ja pandi seda vahelle
- triivima, triivin, triivisin, triivid - 1/ tihendama paadilaudade vahesid takkude, vana võrguga jne.; 2/ paati tuulest laskma edasi ajada ajus kalal käies
- triiviga paat - paat, mille lauad pannakse servadega tihedalt üksteise vastu, nii et peavad vett; triiviga paat tehakse hästi kuivadest laudadest ja ta peab vett samal põhimõttel kui vitsutatud puunõu; ka kititakse triivide vahesid

97

tri i v i s käima - vt. ajus käima
tri i v i s t r i k - juudasitt, Asa foetida; triivistriku toodi
linnast, pandi vahest lastele rätinurka, et paha silm ei hak-
kaks peale
tri k k a-t r a k k a - nähtavasti triivistrik; 'Naissaare naised
lased ikka linnast tuua trikka-trakka ja prikka-prakka'
tri k k e l, trikli, trikli - raud- või puupulk, mille abil kergi-
tatakse seestpoolt ukseklink noka tagant üles ukse avamisel
tri p s-traps-trull - lastemäng koolis, kus tahvlile tömmatakse
ristjooned, nurkadesse kirjutatakse märgid ja pülitakse kol-
mest ritta jäänud numbrist kuidagi läbi tömmata
tri p s u r i i e - erilise mustriga riie
tro i s - korras; 'silmapilk oli tang trois, püss ja vari päale
seutud'
tro i t a m a - ehitama, venek. 'stroitjy'
trom p, trombu, trompu-¹/neljakandiline kast mitmesugusteks üles-
anneteks, näit. kammelavõrgu-tromp; 2/ lõks, vanem hiirelõks
tro o p p, troppi, troppi - 1/ tugev köis, millega seotakse suvel
noodal käies kaks paati pardaid-pidi kokku, kui noodaga
välja sõidetakse; 2/ püssitopp
tro o p p e, troppe, troppe - kalts peenikese suhkruga, mis anti va-
remal ajal rinnalapsele imeda
tro o p p i k a i g a s - tugev kaigas, mille abil keerutatakse tro-
piga paadipardad hästi üksteise vastu
tro o p p i l e n k - köte lenks, mis pistetakse läbi paadipardas
olevast august ning mille ja kai^rka abil keerutatakse paadid
tugevasti üksteise vastu
tro s s, trossi, trossi - jäme tõrvatud köis
tro u, troui, troui - paks suusamoodi jalas, mis kinnitatakse paa-
di alla hülgejahile minnes, et paadi alus ei kuluks, ega va-
juks ka jäätükide vahel nii kergesti kinni
tro u i k ä r s, -kärsä,-kärssä - õnar troui esimeses osas, kuhu
lükatakse paadi keul ja kinnitatakse kövasti kinni

118

tr u l i i n g a s - riint, Gobio gobio, 'haisevad kalad ülma suomu-seta'

tr u m m , trummi, trummi - 1/ väike sild üle kraavi või oja; 2/ nahast valmistatud lõökpill /uuem/

tr u m p , trambi, trumpi - tuntud väljendis kaardimängus;

t s e k k , tsekki, tækki - tsekki, eriluba millegi ostuks

t s e m e n d i r e n g a d - kaevumalkadeks, s.o. raketeks kasutataavad röngad tsemendist

t s e m e n t , -mendi, -menti - kunstlikult valmistatud sideaine kivimüüri ehitamisel; muutub niiskuses kõvaks; vt. sement

t s e t v e r n o i - viina pudel, mahuga veerand vedrot; oli kasutamisel peale viinamonopoli sisseseadmist

t u a a l d j a s - toa kaitsevaim, mida vaid harva nähakse

t u a k o r v , -korva, -korva - esimene kamber toa otsas, ilma ahjuta - sinna lasti sooja vaid ukse kaudu

t u a p o i s s - teenija mõisas, kes on härrale koristajaks, käskude edasivijaks jne.

t u a p r ü g i d - toapühkmed, mida saadakse pühkimisel

t u b a , tua, tuba - elumaja, elutuba

t u b a k a k o t t - kott tubaka hoidmiseks taskus; tubakakotte tegid neiud noortele meestele, isegi leerikingiks; sellised tubakakotid olid ilustatud ja neid hoiti püksirihma vahel, et ikka välja paistaks; neid oli sametist, siidist, klaaspärlid peal /Kärgu Jüssil old mittu tubagakotti, küll riidest, küll sammedist, küll nahast; nie teined tütrukud/

t u b a k a l e i k a m i s e laud - lühike lauaots, millel lõigati lehttubakat

t u b a k a t närima - tubaka kövema osi - varsi, leheroodusid suus närima; Prangli mehed palju tubakat ei närinud, vaid põletasid seda ainult piibus

t u e n d u s e puud - kiigetoed, et kiige ei võnguks

t u g e v , tugeva, tugevat - vastupidav, kindel, võimas

t u g i t e i b a d - paar teibaid, mis lüüakse roigastarale kahele poole toeks 3 - 4 teibapaari järele

79

tuhaliheline - puutuha leotis, mida kasutatakse pesu pese-
misel; lehelist kasutati vanemal ajal, nüüd soodat
tuhat, tuhanne, tuhanne - arv tuhat; 'lendasitte tuhanned kiilid
aina üle saare'

tuhattuline! - vandesöna, võrdlemisi pehme
tuhattuli - väga kiiresti /joostes või hüpates/
tuhk, tuhka, tuhka - põlemisel järelejäänud ainete hulk küttekoldes
tuhakk uok - harilikud pannkoogid, mida küpsetakse tuhka-
päeval vana tava kohaselt, et kammielavörkudega ei saaks su-
vel merest sodi ja prahti

tuhkapäev - vastlapäeva järgmine päev
tuhkatobur, -toburi, -toburi - väike hall liblikas kärbse
suurune, mis lendab toas öhtu ~~ütti~~; nähtavasti mõni ööliblikas
tuhnimma, tuhnin, tuhnisin, tuhnida - 1/ maad ümber ajama, näit.
siganinaga; 2/ midagi pahatahtlikult otsima; vt. tungima
tui, tui, tuid - tuvi, peamiselt kodutuvi, Columba livia; vt. tuvi
tuikuma, tuigun, tuikusin, tuikuda - mitte kindlalt käima,
kõikuma

tuisk, tuisu, tuisku - lume või liiva tugev edasi viimine tuule
poolt

tuiskama, tuiskan, tuiskan, tuiskasin, tuiskada - lund tugeva
jõuga mööda maad ja õhus edasi ajama

tuitstaja - leevike, lind Pyrrhula pyrrhula

tukk, tuga, tukka - maapinna, muru ~~app~~; 2/ mingi tort, salk; 3/
augu täidis, vt. repnutukk

tukkima, tukkin, tukkisin, tukkida - toppima kinni, näiteks
repnuauku; 'repnuauk tukkida kinni kaltsujega'

tukkuma, tukkun, tukkusin, tukkuda - silmapilguks suikuma, ena-
masti riides ja istudes

tulbid, tulpije, tulpi - 1/ soovõhk, Calla palustris; 2/ kollane
võhumõök, Iris pseudacorus

tuld mattama - lees süsi tuha alla matma, et need põleksid seal
pikkamööda; tule matmist Pranglis enam ei mäletata palju

720

tulease - koht, kus on tehtud tuld, kus maapind pölenud ja tuhka veel näha

tulekahhi, -kahju, -kahju - tuleõnnetus, kus pöleb maha mõni suurem hoone

tulekahjumerk - eriline tume või must märk kuski ihul, mis arvati tekkinud sellest, et ema kandmise ajal tulekahju nähes pani sellele kohale oma kehal käe

tulekivi - kõva kivi, räni, millest lõödi tulirauaga sädemeid; Pranglis nimetatakse kivi sagedamini 'piikivi'

tulepuud - pöletispuud

tuleraua aārad - harud tuleraual, mille vahel pannakse törvikud pölema ael käies

tuleraua pohi - vahe tuleraua haarude vahel, mille peale pannakse törvikud pölema

tuleraua putk - putk, millesse käib tuleraua varre ots

tuleraua raam - raudraam, mis moodustab tuleraua aluse

tulerauavars - puu osa tuleraual tuleraua ja aepuu vahel

tulepuulber - puhastest linastest lappidest pöletatud pulber, milles näha veel riidekude; hoitakse plekktoosis, millel kaas peal; kasutatakse taela asemel tule saamiseks piikivist sädemeid lüües

tuleraud - eriline hargiline raud, millele pannakse pölema kuivad puud või törvikud öösel ahingaga kalal käies, ael käies; vt. tuleraua osad eespool

tulesüütés - kuiv männioks või kild kuivast puust, millega alustata tuli, s.o. süüdati tuli pölema

tuletaangid - rauast pihid, millega võetakse pölevaid süsi

tuletikk - eriliselt valmistatud tikk tule läitmiseks; ostetakse valmistehtult tikutoosides

tuletorn - majakas, kus pöleb tuli meremärgina, näit. Keris

tuletungi - paja all pölenud puuots, mis veel lõkendab

tuleära!-koera kutsuv hüüe

tuli, tule, tuld - pölevate puude leek

724

tuli e i n - kärnoblikas, taim Rumex crispus
tuli j a l a d - kolmjalg rauast, millel keedetakse pajaga ahju
ees leel, enamasti raudvöru, kolm jalga all; 'vanasti keide-
ti tulijalgujel'; kasutatakse ainult mitmuses
tuli p a d a - suurem pada paadis hülgejahil, millesse tehti tuli
keetes; üle paadiparda käis puu, mille külge riputati pada
või katel keetmiseks; tulepajal oli enamasti ikka mõni lõhe
või auk põhjas, ta pandi kivide peale; augu all oli nõu vee-
ga ja söed kukkusid 'vede'; vahest keedeti ka jääl, aga ikka
tu lipajas

tuli r a u d - köver terasest valmistatud vahen, millega löödi
tule saamiseks sädemeid piikivist; ~~vitxitukerand~~

tuli s ä d e - säde, mis saadi piikivist tulirauaga; 'tulirauaga
lüödi vastu piikivi ja saadi tulipäädemi'

tum e, tumeda, tumedat - mitte hele

tum m, tumma, tumma - kurttumm, kes ei räägi ega könele; 'tummi
on Pranglis ikka old'

tum m p a k, -pakki, -pakki - leevike, Pyrrhula pyrrhula

tum m p a u - vt. eelmine

tun d, tunni, tundi - ajamõõt, = 60 minutit

tundi p ä l l u n u m m - väike nõmm praegus Pällu ja Kröönbergi
lähedal, nüüd juba kadunud niitude alla

tun g i m a, tun gin, tun gisin, tun gida - tuhnima, maad ümber pööra-
ma kärsaga /peamiselt sea kohta/

tun n i p a k k - puupakk, numbrid peal, keskel ora püsti, mille
vari näitas aega päikesepaistisel ilmal, langedes mõne numb-
ri peale; pooled ja veerand tunnid arvati ise vahemärgi;
tunnipakk seisits lagedal, keskõue, - neid oli Pranglis mõni

tun n i p a k k u ora - tugev raudora, mille vari näitas tunnipa-
kul umbkaudset aega; vt. eelmine

tu o l, tuoli, tuoli - seljatagusega iste; tooli osad: tuoli jalad,
pulgad, pohi, seljatagune; tulid kasutamisele järgide järel

tu o m, Toom - perekonnanimi Aksi saarel

72

tuoma, tuon, toin, tuua - kohale kandama; 'tuò vokk tuba!' 'mihed toite turški'

tuoma pääev - 21. detseember; sel päeval tehti jõuluvorsti
tuomas - meesterhvanimi

tuomingga - toomingas, puu Prunus padus

tuomika, Tominga, Toominga - talu Kelnasi külas

tuomika järv - suurem soolohk Kelnasi küla lääneosas Valgema-
ja rannast edelas; olnud enne järv, mis lastud möödunud sa-
jandi keskel tühjaks; nüüd sooniit

tuompää - kõrge mägi Tallinna keskel

tuomsuled - pehmed suled lindudel, udusuled

tuonekurg - valge toonekurg, Ciconia alba; tuntakse kirjandu-
se järgi, kuid Pranglis pole neid kunagi nähtud

tuop, tuobi, tuopi - vedelikumõst, 1/10 vedro

tuot, tuodi, tuoti - seeliku all valge linase riide serv; määrdu-
mise puhul võib selle alt ära võtta, puhtaks pesta ja jälle
alla ajada

tuover, tuovri, tuovri - toober, suurem veenõu, millega tuuakse
vett kaevult tappa ja hoitakse selles ka toaski

tuoverpuu - toobripuu, pikem puu, millega kantakse toobrit
kahe kandja vahel

tuovrikorvad - toobrikörvad, pikemad lauad ~~mukudega~~ üle-
mises osas, millest pistetakse toobripuu läbi kandmisel

tuovrilauad - toobrilauad, millest koosneb toober

tuovripohi - toobripõhi laudade vahel

tuovriuured - toobri uurded, millesse pannakse põhja
serv

tuovrivitsad - toobrivitsad, mis hoiavad lauad tihti

tupp, tuppe, tuppe - kaitse mingi tera- või laskeriista ümber,
näit. pussitupp, püssitupp jt.

tupsuliile - merikann, Armeria maritima

turakas - üldtuntud väljend kaardimängus /venek/

turbuma, turbun, turbusin, turbuda - puunõud vees ligunede jäl-

73

le vettpidavaks muutuma, tarviliselt paisuma
turkama, turkan, turkas, turkada - pistma, otsapidi toppima,
torkama; 'kaseoksad turgati vue otsa, lae ala'; 'tigud tur-
gati sulaväävlisse'
turkes, turke, turke - torkiv
turk, turgi, turki - kasukas /soomek./
tursamäe, koh. tursamäele - Türsamäe küla Virumaal, - seal
käidi vahest kalal
tursk, turska, turska, turksi, turskijega - kala Gadus morrhua;
turksi ei püütud ega söödudki Pranglis umbes 15 aastat taga-
si /1950/ veel kuigi palju
turuskakari -väike kari Loo-otsas, Seinakarist põhja pool
turkskaonged - põhjaõnged, millega püütakse turksi
turkskapüksid - küüsik tursa sisemuses
turu, turu, turu - koht linnas, kus müükse ja ostetakse kaupu
turvas, turba, turvast - rabas esinev aine; turvas esineb Prang-
lis Suressoos, kuid seda ei ole lõigatud ega millekski kasu-
titud
tuss, tussi, tussi - tagumik laste keeltes; 'ärä mene, saad tussi
pääle'
tutt, tutti, ka: tudi, tutti - väike tops lõnga, villa jne.
tuts, tutsi, tutsi - kostipulk nöude vitsutamisel
tutsid, tutsi, tutsi - sarikatoed
tutsud - kivimäng 5 kiviga /vt. kirjeldis/
tuttav, tuttava, tuttavat - hästi tuntud; 'tuttavad muretsetsite
mulle seda'
tuukker, tuukri, tuukrit - inimene, kes töötab vees ja vee all,
riietatult vastavalt veekindlassesse ülikonda, saades õhku pumpa-
misel abil
tuul, tuule, tuult - õhuliikumine teatud suunas, tugevam või vaik-
sem
tuuleais - väevalt tunduv tuul; 'edela puolt oli tuuleaisu'
tuulekala - suur tobijas, Ammodytes lanceolatus

74

tuulelipp - metallist või puust lipp, mis näitav tuule suunda
tuulema, tuulen, tuulesin, tuuleda - tuule puhuma hakkama, tuul
valjumaks minema, tuult tõstma; 'akkas tuulemaja tuul läks
vägevaks'

tuulenahistus - väike tuul, mida vaevalt tunda
tuulepüör - mängu tuuleveski lastel; 'oues krabiseb tuulepüör'
tuuleravahnduse rohi - suur robirohi, *Alectorolophus major*

tuulerouged - tuulerouged, varicella
tuuleveski - veski, mis töötab tuule jõul; Pranglis oli
kord kolm tuuleveskit, millega jahvatati maal silkude vastu
vahetatud vilja

tuulispask - õhukeerites, mis keerab õiles liiva ja muud prah-
ti; 'Liisa läks liiva vottama, tuulispask k'erudas keik rii-
ded üles'

tuulpast - laevaga tuulevarjus olemine, sest tugeva tuule
pärast ei saa välja sõita

tuum, tuume, tuume - tuum, kövem sisu; 'kukkemarjal on kovad tuu-
med sies'

tuumagass - sisukas

tuupima, tuubin, tuupisin, tulipida - peksma, lööma

tuupima raudlatti - rauda jämedamaks tegema, otsast kokku ta-.
guma palavalt

tuur, tuura, tuura - terava otsaga raud, millega raiutakse jäässe
auku; vt. piik

tuuraputk - metallputk, millesse lüüakse tuuravars

tuuravar - puust käsipide tuura hoidmiseks sellega töötamisel
tuurittat - tants vanemal ajal, nähtavasti polka-masurka;
'tantsijes lauldi ikka: tuurittat, tuurittat...'

tuuselama - peksma, kere peale andma, läbi kolkima

tuüstid, tuüstije, tuüstü - adikaga mässitud niineköie osa
kammelavõrgu köies, vastu tiiba, mis käib mööda põhja ja ajab
kammelad liivast välja

715

tuv i, tuvi, tuvi - kodulind Columba livia; 'Pranglis ei ole tuvi'
tä b a r, täbara, täbarat - raske, keeruline; 'täbara aja p~~a~~raast
oli voimatta ümber sula menna'; 'on täbar la~~a~~skeda'

tä d i, tädi, tädi - ema ja ka isa õde

tä d i m i e s - ema või isa õemees

tä d i r a n n a s käima - öösel külas tüdrukute huures magamas
käima

tä g i t t a j a s - kivitaks, Saxicola oenⁿthe; 'laulab ikka: täkk-
täkk-täkk-tuts!'

tä i, täi, täid - parasiidi Pediculus'e liigid; 'päälael laiskal
täid, otsa ies orjal täid, kuklataga kurjal täid'; 'täid
tulevad murest'

tä i d riidlema panema - peasugemisel täid pealaual üksteisele
tõukama, et nad 'riiddleksid'

tä i d i m a, täidin, täidis, täidida - raatsima; aga: 'ei täi an-
dada'

tä i s k u u - aeg kuus, kui kogu kuu on näha

tä i s s u o l - täielik sool silkudel; 'kalad pandi täide suola'

tä i t a m a, täidan, täitasin, täitada - laine paati täitma tormi-
ga; 'neid täitas idapohjatorn üst muuli ede'

tä i t a p p - peigla nimetus laste keeles

tä k k, täkku, täkku - isane hobune

tä k k a s, täkka, täkkast - kivitaks, Saxicola oenⁿthe; vt. tägit-
tajas

tä k k e, täkke, täket - täke, teravanurgaline lõige, ilustus, näit.
öllekannul; 2/ kisk ahinga ~~piis~~, harus

tä k k e d - ilustused särgivärvlitel servas, tehtud ömmeldes; 2/
väikesed lõiked pastlinahas ninas, et tuleks pastlil ömmeldes
ilusam nina

tä k k i t a j a - tikutaja, Capella gallinago esineb Pranglisharva

tä k k u n e varss - isane hobusevarss

tä n a m a, tänan, tänasin, tänada - tänu avaldamata millegi eest

tä n n, tänni, tänni - väike õenesnöu, vähe tarvitatav

76

tänu, tänu, tänu - aitähh ütlemine millegi eest, tänamine
tarbendinn, -diini, -diini - tärpentiin
tärklees, -lese, -lest - kartulijahu
tärmin - tähtaeg millegi maksmiseks, tegemiseks
taägel, taägli, taäglit - ogalik, Casterosteus aculeatus /Viimsi/
tögat, tögadi, tögadi - kasetohust aetud paks must vedelik nahk-
esemete võidmiseks, määrimiseks
tögadi pada - väike pada, milles hoitakse tökatit ja keedetak-
se segamini rasvaga määrddeks
täkkat, tökkati, tökkati - vt. tögat
tönis, tönikse, tönist - meesterahvanimi, Tõnnis; ka: Tenis
töniksepäev - tätpäev 17. jaanuaril
tühemekoht - koht looma tagumise puusa juures, väike lohk
tühijutt - ilma aluseta jutt, kuulujutt
tühhipäe Jaan - talu ja peremehe nimi Pranglis 1716, hrvata-
vasti Tüübe vanem nimi
tühjajudu rääki ja - inimene, kes püüab ajada palju tühja
juttu; enamasti vanad eided, aga ka mehedki on nende seas
tühjemekoht - vt. tühemekoht
tükkeline - pangaline, tükiline /jää/
tükki te - osalt, jaot; tükkite sadas lund'
tüll, tülli, tülli - arvatavasti Tringa totanus
tülp, tülb, tülp - edev /naisterahva kohta/
tüma, tüma, tüma - pehme, näit. ~~pehme~~ soo, tüma kartul
tüng, tünga, tünga - väike ots, tüugas, näit. rohul, kartulite
külies ots, mis ühendab kartuleid vartega jne.
tunn, tunni, tunni - suurem õenes nõu, enamasti kõrge ja kitsa-
võitu
tünner, tündri, tündrit, tündri, tündrijega - õnesnõu, kala
ja silgu mõõt: = 3 külimittu
türgiliin - erilised kiviringid Aksi saares Kaguotsa toa lä-
hedal kadapikus; selle on ladunud keegi Soome madrus 1849. a.
nagu on näha aastaarvust ringide juures; käik ringide vahel

992

on üle 200 sammu pikk; Türgilinn on talust kirdes ja hästi säilinud. Teine väikesem ring on Aksis Loodeotsa lähedal, kuid see on segane ega pole selges; laotud hiljemini tür g i s o d a - Türgisõda, mida mäletatakse tür p i m a, türbin, türpisin, türpida - väsimä, tulpima /peamiselt hobuse kohta/

tür r, türri, türri - pöldrüh, Charadrius apricarius; vt. türris tür r i s, türri, türrist - vt. eelmine tüt s, tütsi, tütsi - otseti puu ukse taga, et uks seisaks kinni, sagedasti on ülemine tütsi ots pööna taga

tü ö, tüö, tüöd - ametisolek, töötamine, tegutsemine

tü ð k a ñ g e l a n e - agar ja kiire töömees, kes alati ületab norme

tü ö l i n e - inimene, kes teeb tööd, töötaja

tü ö n o r m - tööhulk, mida tuleb kelgi teha teatud ajal jooksul /uuem/

tü ö p a l k - tasu töö eest

tü ü b e, koh, tüübele - talu Kelnasi külas

tü ü b e k i v i a i a n u r k - paiganimi Kelnasi külas, kus minnakse üle kiviaia Tüübele

tü ü b e l o i k - suurem ja sügavam loik Nüüti heinamaal Tüübe mäest idas

tü ü b e m ä g i - kõrgem koht Nüüti heinamaal, kus Tüübe heinamaa

tü ü b e r g - vana perekonnanimi, nüüd Laenemets

tü ü b e v e s k i niem - keskmise neem Kelnasi küla sadamast põhja

tü ü d v i t s - üks väike hall lind, milliat ei olnud võimalik kindlaks teha; arvatavasti kivirullija, Arenaria interpres

tü ü r, tüüri, tüüri - puust või rauast valmistatud lauataoline vahend, millega juhitakse alust

tü ü r i k ä à r i d - kaheharaline raud, mille abil pööratakse tüüri tüüriratta abil

tü ü r i m a, tüürin, tüürisin, tüürida - alust tüüriga juhtima

tü ü r i m i e s - aluse juhtija tüüri abil

338

tüüri rada s - käepidemetega ratsas suurematel alustel, millega pööratakse tüüri vastavalt

tüüri raud - eriline ümmargune raudvits pärapuu küljes, mille ümber pöörleb tüür

tüüri üös - rauast silmus, keskelt lahti, mille abil kinnitatakse tüür tüüri raua külge, lastes ülevalt alla

tüürimann - tüürimees

tüttar saar - saar Soome lahe keskosas

U

uasuo - väike soo Körve heinamaast idas; nime saanud nähtavati ubalehtede järele

uasp - ubadest keedetud supp vähese tangu lisandiga

uba, uà, uba, ubi, ubijega - kaunviluba, Vicia faba

ubaleht - sootaim Menyanthes trifolia; kasutatakse keedisena tiiskuse ravimisel

ubima, ubin, ubisin, ubida - raskeid asju tõstma ja paigast ni-hutama

udar, udara, udarat - piimanäärmete kogu lehmal ühenduses nisadega

udu, udu, udu - kerge, silmaga nähtav veeaur õhus

udusulg - väike ja peenike sulg linnul teiste sulgede all

udutoru - udusignaal majakal, tulelaeval jne.; 'ündab kui Rää-vesteini udutoru'

uduvihm - peenike vihm, udutaoline vihm

uènas, uèna, uènast - õñnes

uèruma, uèrun, uèrusin, uèruda - hõõruma; vanem: 'ièruma'

uhagas, uhakka, uhagat - ohakas, Cirsium'i liigid

uherdi, uherdimme, uherdind - augu puurimise vahend, oherd

uherdimme auk - oherdiga lastud auk

uherdimme käbi - lusikataoline osa oherdi otsas

uherdimme pää - puust osa oherdi taga, milles kinnitatud oherd; peast käib läbi pulp, millega keeratakse pead ringi

uherdimme süòlad - laastud ja puru, mis tulevad välja oherdi-ga auku lastes

uhkus, uhkuse, uhkust - toredus; ilustus, näit. riletes
uidu ang - hang või hark, millega lükatakse uitu edasi jää all
augu kohale; vt. uiduark

uiduark - vt. eelmine

uiduauk - auk, mille abil juhitakse ja aetakse edasi jää all
kala püüdes uitu; uiduauk raiutakse jääse piigiga, kusjuures
jääkillud ja -tükid, saust, võetakse aukudest välja labidaga
või sirbakuga

uidukouk - eriline köver puu, millega tömmatakse uit jää all
uiduaugu kohale, seda jää all edasi nihutades

uidumies - kalur, kes on jää all noota vedades ühes uidusei-
nas ja kes juhib uitu jää all edasi

uilama, uilan, uilasin, uilada - kiigel vaikselt kiikuma; vt.
oilima

uimane - mitte selge peaga

uimes, uime, uimet - sulgjad organid, millega kala ujub edasi ja
peab end tasakaalus; sagedamini mitmuses: uimed

uinuma, uinum, uinüsün, uinuda - magama jääma, suikuma

uisapäisa - ettevaatamata, mõtlematult

uit, uidu, uitu, uitu, uitujega - pikk, kahest kõrendast koosnev
latt, millega juhitakse võrgu- või noodaköit jää all edasi
uitama, uitan, uitasin, mitada - noodaköit uiduhargi abil jää
all edasi lükkama ja juhtima; uitasimme köie jää ala'

uits! - keelmishüüe sigadele

uitruniem - Ihasalu neeme põhjaots

ujuma, ujun, ujusin, ujuda - suplema; 'ujuti ikka kohula, selila
ei ujutud'; 'käisimme ujumas'

uks, ukse, ust - laudadest liikuv osa seinas, mille kaudu käiakse
ruumi

ukseauk - auk maja seinas, kuhu tuleb või kus on uks

ukseedine - ala, mis on just ukse ees väljapool ust

ukseing - seadeldis ukse küljes, millel uks pöörleb

uksekliangi pael - pael läbi ukse, mille abil tõstetakse
klinginoka tagant klink üles

30

ukselik - õhuke ülestõstetav raud- või puuriiv, millega suletakse, aga ka avatakse uks, kas trikli või paelaga

uksekong - rauast või puust konks, mille taha käib ukseklink

uksekünnis - uksepakk, üks või kaks palgikorda ukse all

uksekäepide - puust või rauast konksutaoline ese, mille abil tömmatakse uks kinni; käepidemeid on mitmesuguse ehitusega

ukselauad - lauad, millest koosneb uks

uksenokk - rauast või puust konks piidas, mille taha kukub ukseklink; vt. uksekonks

uksepael - peenike tugev pael, mis käib läbi ukse ja millega tõstetakse üles seestpoolt ukseklink noka tagant

uksepine - uksepõõn, põikpuu, mis ühendab ukselauad

uksepihtpuoli - uksepiit

uksepunnid - kitsas liist ukselaudade vahelle sissesoonitud, et uks peaks paremini sooja

uksepür - pöör, mis hoiab ukse kinni, kui see keeratakse ukse taha

ukseraam - uksetahvlite ümber olevad tugevad lauad, mis annavad uksele tugevuse

ukserihm - kitsas nahast rihm, mis käib läbi ukse ja tõstab ukseklingi noka tagant üles, kui seda tömmatakse; vt. uksepael

uksesalapulgad - väikesed pulgad ukse laudade vahel, et uks ei kömmeldaks laudade vahekohalt

uksetagune - ukse taga olev

uksetahvid - õhukesed lauad ukseraami vahel

uksetrikkel, -trikli, -triklit - väike rauast või puust pulk, mis käib läbi ukse ja mille abil tõstetakse ukseklink noka tagant üles

ukraadina - uuem lastemäng; mängu salm: 'ukraadina, ukraadina, mina olen prii'

ulguma, ulun, ulgusin, ulguda - erilist pikaldaselt kestvat häält tegema, näit. koer

ul g m a d a l - madal Pranglist loodes, Kuradimadal; 'Ulgmadalal
oli palju turški

ul g u m e r i - saarest kaugel olev mereosa, meri väljaspoo saare
vett; keskmeri, kaugemeri

ul i a n d e r, -ndri, -ndri - oleander, toataim *Nerium oleander*

ul l, ullu, ullu - loll, meeltu, rumal, maruvihane

ul l u k u è r a m a r j a d - punane leedripuu, *Sambucus racemosa*
marjad; vt. järgmised

ul l u k u è r a p u u - punane leedripuu, *Sambucus racemosa*; vt.
sittapuu

ul u a l u n e - katuse all olev, et vihm ei saaks peale

ul v, ulvi, ulvi - olv katuseharja otsas, olviauk

ul v i a u k - vt. eelmine

um a l, umala, umala, umalu, umalujega - tapu ~~wikk~~ /*Humulus lupulus*/
vili

um a l a a i d - väike aed, milles kasvavad tapud, humalad; enamas-
ti mõni hoonetagune või aianurk

um a l a k ä r g a s - humalakäbi, humala vili

um a l a r i t v a d - pikad latid, mille ümber kasvavad humalad

um b, umme - mitte väljapaistev, vaid salaja kuski asetsev; kasuta-
takse rohkem käänetes, kuna nimetavat ei tunta üksikult, küll
aga liitsönades; vt. järgmised

um b p a i s t e d u s e r o h t - haisev kress, *Lepidium ruderale*;
2/ suur kukkehari, *Sedum maximum*

um b p a i s t e d u s - paistetus, millel ei ole pealt näha ei min-
git vistrikku ega haava; enamasti valus paistetus

um b p i l v e s - pilvedega täiesti kattunud; 'taèvas on umbpilves'

um b s o l m - sõlm, mida pole kerge lahti teha

um m e s käima - sukelduma, ajutiselt vee all käima

um m e l a s k m a - vee alla minema, näit. mõned veelinnud; ka: 'kupp
on ummes' - kupp on voost vee alla viidud

um m e menema - vee alla minema, laskma

um m e s olema - kattunud olema, näit. veega; 'sillaots oli pääagu ^{ummes'}

ummi g a s, ummiga, ummiga - 1/ laine, mis veereb vaikselt, murdmata; 'ummigas käib maha' - tuleb rannale; 2/ lained, mis vahest vastu tuult jäää all edasi veerevad; 'suur lahtise mere ummigas söi jääserva kordkorralt ärä'

ummi s k i ñ g a d - madalad naisterahvakingad, pealt lahti, aga rihmadega pealt kinniseotavad

ummu r i d, ummuri je, ummuri - ungrukold, Lycopodium selago

undama, undan, undasin, undada - tumedalt viliistama; 'undab kui Räävesteini udutoru'

undi k i v i - suurem kivi meres ranna laheduses Mändialuse ranna ja Liisääre vahel /kunagi on sinna kivi otsa hunt jooksnud tagaajajate eest; vt. muistendid/

undi ramukatsumine - mustlase võitlus; vt. silda tegema

undi rattast viskama - lastemäng - kehaviskamine kätel ja jalgaladel rattana; vt. kirjeldid

unemies - lastele une tooja, kes viskab 'liiva silma', et laud lähevad raskeks ja vajuvad siis kinni

inenäg u - unes nähtud sündmus

unt, undi, unti - hunt, Canus lupus; on saares esinenud õige vanal ajal; 2/ hambuline masin, mis lahendab lambavillad villaveskil enne kraasimist ja eiete tegemist

untusäär - kanga serv, nagu ta jäänud kudumisel

uòb a m a, uòban, uòbasin, uòbada - paati aerudega tagurpidi söudma, aerusid ette tõugates, nägu ka samas suunas, nagu paat edasi liigub; 'uòba ligemaks!'

uòb u r, uòburi, uòburi - auk paadilaudade ja -kaarte vahel pöhjal

uòb u r i a ù g u d - augud paadilaudade ja -kaarte vahel, millide kaudu võib vesi joosta ühe kaare vahelt teise vahelle, valgudes ikka madalamale; vt. eelmine

uòd u a, uòduale - Uuetoa talu Länneotsas, tavaline väljend kõnekeeles, nagu Aksjagu Aksi jaagu asemel

uòl i m a, uòlin, uòlisin, uòlida - hoolitsema, lugu pidama; 'ei ma uòli sellest ühta'

uòm i k, uòmigu, uòmigut - hommik, - vanem väljend, praegu rohkem:
omnik; 'ta mend uòmigu merele'

u o n, uònu, uònu - vilets, halb

u o n e, uòne, uònet - ehitus, maja; 'uòned on, laguned'

u o p, uòbi, uòpi - löök millegi köva asjaga

u o r, uòra, uòra - avalik naisterahvas, kes ajab tümber meestega

u o r à s o l m - vilets sõlm, mis annab järele, 'sie liugeb'

u ò t a m a, uòtan, uòtasin, uòtada - kannatama millegi peale, lootma

u p p a m a, uppan, uppasin, uppada - last kätel kõrgele tõstma, sa-
gedasti selle juures öeldes: 'uppa-tanni!'

u p p a - t a n n i ! - ütelus lapse hõpatamisel; vt. eelmine

u p p u m a, ubun, uppusin, uppuda - vees surema, põhja vajuma

u p p u n u d, uppanu, uppunud - uppunud inimene; kui meri ajas maa-
le uppanu, korraldas tallitaja järelevaatuse ja surnu maeti
surnuaeda hariliku kombe kohaselt

u p p u t a m a - 1/ kedagi vees surmama; 2/ midagi vee alla viskama

u r a m a, uran, urasin, urada - hüüdma, näit. nooda veo ajal

u r b, urva, urba - pikk rippuv õisik kasel, sarapuul, lepal

u r i s e m a, urisen, urisesin, uriseda - 1/ mingit põrisevat häält
tegema, näit. koer; 2/ vaikselt omaette nurisema, pahandama;
'mis sa aiva urised!'

u s i n, usina, usinat - kärme, töökas

u s k u m a, usun, uskusin, uskuda - töeks pidama, lootma

u s k u m i n e - arvamine, olemine; 'ega uskumist tia' /Aksi/

u s s, ussi, ussi - üldine nimetus madude ja röövikute kohta

u s s i k a r i - kivine koht Suuressoo pool

u s s i t a m a, ussitän, ussitasin, ussitada - 1/ hässitama; 2/ us-
sidega kattuma, mädanema minema, et ussid tuevad sisse

u s t! - koera keelamishüüe; 'ust aukumast!'

u t t e, utte, uttet - emane lammas

u t t e t a l l - emane lambatall

u t t - u t t! - lamba keelat hüüe; 'utt-lamba!'; ka kutsuv hüüe:
'utt-utt!'

734

ut t-utt lamba! - lamba kutsuv hiiud
uueaasta laupäev - päev enne uut aastat
ü e d heinamaad - heinamaad, mis on puhastatud endisest karjamaast
Pikanõmme lähedal Kelnasi küla ja Eeslahe vahel
ü e k ü l a, koh. uuekülassse - rannalähedane küla mandril Prangli
kohal Jõelähtme kihelkonnas
ü e k ü l a ulkmadal - madal Uuekülast meresse, rannast 2 - 3
versta eemal
ü e t u a, koh. uuetuale - talu Länneotsa külas
u û r d e d, uurete, uürdei - väike soon puunõude laudade alumise
serva läheduses, millesse mahutatakse põhilaua serv
u û r d e l e i k a m i s e nuga - nuga pikema varrega, millega lõi-
gatakse uurded puunõudele
u û r d e n u g a - vt. eelmine
u û r e, uürde, uuret - vt. uurded
u û s a à s t a - 1. jaanuar, aasta algus
u û s m a a - söödist tehtud uudismaa
u û s t a l u, koh. uüstalule - talu Kelnasi külas
u û v i s t a m a - uuendama kalja kaljaleibade abil /vt./

V

vaàbatud - vaaba korraga kaetud; vt. vaap
vaàbrik, vaàbriku, vaàbrikut /uuem/; vt. vaprik
vaàderpaàss - puusepa tööriist asjade loodi ajamisel, vesilood
vaàdilaud - kaarjas laud, millest tehtud vaat
vaàdiots - paik ülespoole keeratud vaadipõhjal
vaàdipohi - ümmargune laudring, mis on vaadil põhjaks
vaàdi prunt - hästi ümmargune puuots, millega suletakse vaa-
disuh, vt. prunt
vaàdisuu - auk, mille kaudu valatakse vedelikud vaati
vaàdivits - tugev raudvits, mis peab vaadilauad koos
vaàg, vae, vaagi - kaal
vaàg, vaàga, vaàga - hahk, Somateria mollissima; vt. vaagalind
vaàg, vaagi, vaàgi - laad seelikul, kanga laius; vt. vaagine

725

va`a galind - hahk, Somateria mollissima, sagedamini kasutatav nimetus Pranglis; vt. vaag; varem oli vaagalinde rohkem kui nüüd, kuid pesi leiti siiski harva, - neid leiti Soome holmadel pealt röhkem

va`a gen, vaagna, vaagnat - suur kauss toidu toomiseks lauale

va`a g i m a, vaen, vaagisin, vaagida - kaaluma; 'sutsuk vaagib nuodasuutme lahti'

va`a g i n e - vaagidest koosnev, -laadne; 'Pranglis olid sielikud neljavaagised, aga ka kolmevaagised'

va`a g i s t r ö m - vana perekonnanimi

va`a k s, vaaksa, vaaksa - pikusemõõt vaks, - kütinras oli 4 vaks

va`a l, vaala, vaala - suur "kala" kaugetes meredes, tuntud rohkem kirjanduse järgi; vt. valaskala

va`a l a k a s - valkjas

va`a l a k a s s i n i n e - nõrgalt sinine

va`a l i k a i g a s - ümmargune sile puu, mille ümber keeratakse pesu vaalimisel

va`a l i k u r i k a s - kurikas, millega vaalitakse pesu; vaalikurikaid oli sileda ja hambulise põhjaga; ka oli ilustatud kurikaid

va`a l i m a, va`alin, va`alisin, va`alida - kuiva pesu siledaks suruma vaalikaika ja -kurika abil

va`a l i p u u - vt. vaalikaigas

va`a n i j a - luuraja, varitseja

va`a n i m a, va`anin, va`anisin, va`anida - piiluma, luurama, varitsema, vaatama, passima, näit. hülgeid, lindusid küttides

va`a p, va`aba, va`apa - eriline valge köva kord mõnel plekknööl sisemisel küljel, mis võimaldab nõu kergesti puhastada; email

va`a r, va`ari, va`ari - vanamees, tarvitatud vaid mõnes muistendis

va`a r m a d, va`armuje, va`armu - vaarikad, Rubus idaeus

va`a r m a r j a d - vt. eelmine

va`a r m a r j a o k s - vt. eelmine

va`a r m a s, va`arma, va`armast - vaarikas, aga ka vaarika mari

v a à r m u d, vaàrmuje, vaàrmu - vaarikad, Rubus idaeus; vt. vaarmad
v a à r n, vaàrma, vaàrnat - varn, konksudega puu riite riputamiseks
seinal, riidenagi

v a à r t, vaàrdi, vaàrti - hoog, kiire sõit; 'paat juoksis vaàrdiga
randa'; 'ülgeküttid jättasitte vaàrdi tasemaks'

v a à r u m a, vaàrun, vaàrusin, vaàruda - kõikuma, tuikuma

v a a t, vaàdi, vaàti, vaàtisi, vaatijega - suurem vedeliku alal hoid-
misse nõu

v a b a, vaba, vaba - prii, mitte ametis, mitte ori

v a b a d i k - inimene, kes elab kellegi juures ja on iseleivas,
tasades korteri eest väikese tööga, enamasti mee^{5/}terahvas;
vrd}. vabatnaine

Wabbat Tomas - talu ja peremehenimi Pranglis aastal 1716

Wabbat Toma Madis - talu ja peremehenimi Pranglis aastal 1716; Vaba
talu enam Pranglis ei ole

v a b a t n a i n e - vabadik-naisterahvas; vrd. vabadik

v a b e, vabe, vabet - madal võrgukuivatamise teivas, ülemises otsas
väikese hargiga või oksaharuga, millele saab riputada vörku
kuivatamisel; praegu kuivatatakse vabedel veel vaid kammela-
vörku, kuna teisi vörkusid kuivatatakse nagidel /vt./

v a b e a r k - oks või haru vabe ülemises otsas

v a b e m a a - ala, kus on püstitatud vabed vörkude kuivatamiseks

v a b i s e m a, vabisen, vabiseshⁿ, vabiseda - värisema, näit. kül-
mäst, hirmust

v a d e - sidesõna, vahesõha Kolga ranna murdes: 'ärä vade pia kül-
mas, ärä vade pia palavas, vade pia parajas'

v a d e r, vaderi, vaderi - tunnistaja lapse ristimisel, ristiema
ja ristiisa

v a d u m a, vadun, vadusin, vaduda - harunema lahti

v a d u s t a m a - vörkusid tuulest peksma nagidel ja vabedel

v a è n e, vaèse, vaèst - ënimene, kel pole palju vataandust, jõukust

v a è n e l a p s - laps, kel pole isa ega ema, - mõlemad surnud

v a g a, vaga, vaga - 1/ vaikne, tasane; 2/ jumalakartlik

737

v a g a n e - vaikne, tasane, vaik
v a g a s t a m a - vagaseks tegema, tapma; 'ülgend vagastata, kui
nad tulevad auku iñgama'

v a g u, vau, vagu - sahaga aetud piklik lohk' pöllus, maas

v a h a, vaha, vaha - eriline aine, mida valmistaavad mesilased

v a h a k ü ñ n a l - peenike küünal, sagedasti üldse linnast toodud
küünal

v a h a r i i e - erilise korraga kaetud riie, mis ei lase läbi vett;
sagedasti söögilaual katteks; vt. vakstu

v a h e, vahе, vahet - kahe eseme vahel olev ulatus

v a h e k a r i - väike saar Suure ja Väikese Malusi vahel

v a h e k e h v e l - kivine madal Ülevalt kehvli ja Allikari vahel

v a h e m a d a l - madal Prangli ja Äigna saare vahel, Ottimadalast
Äigna poole

v a h e l i t t e - otsad üksteise peal; 'ta tembas kuõlmad vahelitte'

v a h e p i t s - pits, mis on ömmeldud kahe riideosa vahelle

v a h e r, vahtra, vahtrat - ilupuu Acer platanoides; Pranglis pea-
miselt istutatud elamute ümber, aga siiski vähe

v a h e t u a, Vahetoa - 1/ talu Idaotsa külas; 2/ talu Aksis idaosas

v a h e t u a l o i g u d - madalad loigud Aksi saarel Vahetoa ja Kaguot-
sa talu vahel

v a h e t u a r a n d - rand Aksi saare Vahetoa talu kohal

v a h e s e i n - sein kahe ruumi vahel

v a h e t t a m a - mõne asja vastu saama umbes samahinnalist asja,
näit. silkude vastu vilja, keeduvilja jne.

v a h t, vahi, vahti - valvaja, vahil oleja

v a h t, vahu, vahtu - eriline valge kerge mass rannal ja laintehar-
jadel, vee pelmine kord, segatud õhuga; 'kuldlil oli suu
vahtu täis, suu vahus'

v a h t i m a, vahin, vahtisin, vahtida - 1/ vaatama; 2/ kuulama, jä-
rele pärima; 'käisin linnas laudu vahtimas'

v a h u k u u m, -kuuma, -kuuma - murdlaine osa, mis peamiselt vahu-
tab murdmisel

vahuttama, vahuttan, vahuttasin, vahuttada - kattuma vahuga,
esinema vahuna

vahva, vahva, vahvat - julge, kartmatu

vahvunut inimene - korralik ja alati valmis inimene /venek./

vai - sidesõna'või! 'vai sedasi'

vai, vaia, vaia - lühike teivas maa sisse lõömiseks mõne asja kintamiseks

vai baki ri - eriline triipude ja hammaste, sakkide põiming
voodivaibal ilustuseks

vai baserv - vaiba äär

vaidlema - sõnu vahetama mõne lahkumineva arvamise lahendamise

vaijer, vaieri, vaieri - tugev traatkõis ~~usakete~~ asjade vinnamiseks, enamasti terastraadist, aga ka tsinktraadist

vaik, vaigi, vaiki - vaikne, ilma tuuleta

vaik, vaigu, vaiku - pihkane kord männil koore all

vaikne - tasane, mitte kärarikas

vaikne nädal - nädal enne lihavõtteid; ka: suur nädal

vaintlane - väenlane, vihamees, pahasooovija

vainu, koh. vainule - talu Idaotsa külas

vai p, vaiba, vaipa - suur tekk, enamasti mustriline, lõime tugevast niidist, koe villane lõng; vooditekk

vajudus, -dukse, -dust - enamasti ümmargune laud kividega, mis pannakse peale silkudele, kapsastele jne., et need vajuksid tarviliselt lihti

vajuttama, vajuttan, vajuttasin, vajuttada - peale röhuma, alla poole suruma

vajuttes, -tese, -test - vt. eelmine; vahetarvitatud

vakk, vaga, vakka - lai ja madal korv, enamasti punutud peergudest, näit, villavakk, pesuvakk jt.

vakstu, vakstu, vakstud - vahariie /vt./

valadam, valadan, valadin, valada - vaatama; 'valadin kodu trabu otsast jääd' /Kolga murrakus/

valama, valan, valasin, valada - kallama ühest nõust teise

79

valaskala - meres elav imetaja kala kujuga, mida tuntakse
vaid kirjanduse järgi

vald, valla, valda - administratiivne üksus; Prangli saared on üks vald

vale, vale, valed - ebatõde, mitte õige jutt, teade

valettama - evaõiget juttu ajama, valet levitama

valge, valge, valget - 1/ värvus, nagu lumel; 2/ lehma värvus ja nimi; 'saares on ka valgi lehmi'

valgekiwie koht - rand Kurakse ja Estali ranna vahel

valge liplikas - kapsaliblikas, Pieris brassicae

valgemaja lõugas - väike lõugas Valgemaja ranna juures

valgemaja rand - rand Kelnasi küla lääneosas, paatidega maabumise koht

valgemüts - valgest riidest kate mütsil hülgejahil käies

valged riided - valgest riidest tehtud mantel, mida kannab hülgekütt jääl hülgeid küttides ja vaanides

valgetriibuline - valgete triipudega mõnel teisvärvilisel põhjal

valgevari - valgest riidest vari tangu eesotsas, mille taha varjab end hülgekütt hülgele lähemale hiilides

valgevari-laud - laud valgevarju keskel, millele toetub valgevari; keskel on auk püssiga sihtimiseks ja laskmiseks

valge ärjap - valge ristik, Trifolium repens

valgevereline - valkja ihuvärvusega, enamasti ka heledate juustega, blondiin

valguma, valgun, valgusin, valguda - 1/ laiali minema; 2/ mere pinnal edasi liikuma ja laiali minema; 'mihed akkasitte poolles tuules edasi valguma'

valima, valin, valisin, valida - paremat välja otsima

valima erni - herneid veeretama, puhastama

valitseja - mõisa esindaja saares mõisa ajal

valjad, valjaste, valjai - päitsed suuraudadega

vall, valli, välli - nöör, mille abil puri tõmmatakse masti ja lastakse ka maha

HD

v a l l a k i r j u t a j a - kirjutaja, kes kirjutab valda puudutavaid kirju, peamiselt tsaariaegses süsteemis; Pranglis olnud enamasti ikka kooliõpetaja

v a l l a k o h u s - kohus, kes arutab vallainimeste kohtuasju
v a l l a k u õ l - kool valla laste jaoks

v a l l a m a j a - maja, kus vallavalitsus ajab valla asju, Pranglis ühes koolimajaga

v a l l a t u - elav, koerusetegija, ka vahest: ebaviisakas

v a l l a v a l i t s u s - ametkond, kes esitab valda asja ajamistel

v a l l a v a n e m - valitud~~n~~ ametnik, kes esidab kogu valda asja-ajamises; vt. tallitaja

v a l t s , valtsi, valtsi - valtser, tants $\frac{3}{4}$ taktis

v a l u , valu, valu - hädatunne

v a l u m a , valun, valusin, valuda - 1/ nõrguma, kalu korvis valguda laskma, et verine vesi ära jookseks; 2/ valguma; 'vesi valub ikka madala kuha päälle'

v a l u t a m a - valu tegema, valusad olema

v a l v a m a , malvan, valvasin, valvada - 1/ hoidma, kaitsema; 2/ vanemat surnud viimasel öhtul kodus lugemise ja laulmissega austama

v a m m , v a m m i , v a m m i - vahend, millega pestakse ihm saunas; toodud enamasti linnast; sage damini pestakse vammiga lapsi

v a n a , vana, vana - mitte noor, inimene, kel on juba aastaid; mitte uus

v a n a a l l - hall hüljes /vt./; 'vanad allid on mittu korda suuremad kui viigarid, alli poig on ju nii suur kui keskmäne viigar; 'vana all rüökib kui vana ärg'

v a n a e i n - tavaline hein esimesest niidust, niidetakse juuli alguses

v a n a e m a - ühe vanema ema lapsele

v a n a i s a - ühe vanema isa lapsele

v a n a j ä ä - kindel jää, mis kannab juba täiesti peal

v a n a k a b e l i k i v i - suurem rändrahn Vanakabeli neeme lähedal

v a n a k a b e l i laht - väike laht, lõugas Vanakabeli neemest põhjas, Augu ranna poole

v a n a k a b e l i lougas - väike merelõugas Prangli idarannal Vanakabeli neemest põhja pool; vt. eelmine

v a n a k a b e l i niem - kõrge kallastega neem Suuressoo nõmme kohal; varemalt olnud sellel neemel kabel; sellelt neemelt on tulnud välja inimese konte, - seal olnud ka vana sumuaed

v a n a k a b e l i nukk - väike nukk Vanakabeli neeme juures

v a n a k a b e l i rand - rand Vanakabeli neemest lõunas

v a n a k u u - aeg, kui kuu hakkab vananema, viimane veerand

v a n a magas - üks endiseid Prangli mõisa hooneid praeguse Kelnsi sadama juures, - selles hoones oli valla magasiasit

v a n a m i e s - vanem meesterahvas, kel juba palju aaistaid

v a n a m u o r - vana naine

v a n a möll - päris torm, suure jõuga mässav torm

v a n a n i, koh, vananile - talu Länneotsa külas

v a n a ori - ilmatu jämedad vanad puud, - neid kasvanud varemalt Vanakabeli neemel

v a n a p a g a n - kuri vaim, kurat

v a n a p a g a n a piibel - mängukaardid

v a n a p o i s s - vanem poismees, kes pole abiellunud

v a n a s a n a - lühike tabav ütelus millegi kohta, mida tuntakse laiemalt rahva keskel

v a n a t a a t - vanaisa, vanem meesterahvas

v a n a t u a, Vanatoa - talu Idaotsa külas

v a n a t ü t r u k - vanem neiu, kes pole abiellunud

v a n a v a n k e r - tähtede kogu taeval, suur vanker

v a n a v e ñ n a k s e d - usulahk, herrnhuterid, kes käisid saarel lugemas palvetundidel

v a n d u m a, v a ñ n u n, v a ñ d u s i n, v a ñ d u d a - tarvitama vandesõnu, kiruma, sajatama

v a n e m, vanema, vanemat - lapse isa või ema

v a ñ g, v a ñ g i, v a ñ g i - inimene, kellelt võetud vaba liikumine

v a ñ g i m a j a - maja, milles peetakse vange

72

vank'er, vankri, vankrit - suvine veok ratastel /Kui määrimata
vanker kiunub, siis ütleb ta: 'perenaine maias, ei anna rasva'
vank'ri ass - vankritelg, tugev puu, millele toetub vankrikere;
vankril on kaks assi - esimene ja tagumine
vank'riker'e - vankri ülemine osa, mille vahel veetakse
vank'ri kielepuu - tugev puu vankrikere all, millega ühendatak-
se esimene ja tagumine ass, landpuu, landpoum
vank'ri l a d u - vankrikuur, kus vanker on kaitstud vihma eest
vank'ri l a g a l i n e - vankri osa esimese assi peal, mille
all keerleb esimene ass suuna muutes
vank'ri m a a r e - eriline määre, millega määritakse vankriassi
otsad, mis käivad ratta pussi
vank'ri mutte r - tugev muter raudassi vankri otsas, et ratas
ei tuleks alt ära
vank'ri otsalaud - paraja laiusega laud vankrikere otsas rede-
lite vahel
vank'ri p e s t - käsivankri ees olev nöör, millega veetakse
vankrit
vank'ri pohilaud - vankrikere põhjaks olevad lauad; vt. põhilaud
vank'ri p ü s s - enamasti malmist valatud puss, mis pannakse
rattarummu, et assiotsal oleks libedam pöörada; vt. ratta-
püss
vank'ri r a a m - puud vankrikerel, mida kasutatakse heinaveol
vank'ri r a t t a s - eriliselt valmistatud osa, mis pannakse
vankrikerele alla; vankril on 4 ratast
vank'ri retlimmed - vankri redelid, mis moodustavad vankrikere
vank'ri r i s t p u u d - kaks otsast ristikäivat puud tagumisest assist
sissepooke, mis kinnituvad keelepuule ja annavad vankrikere-
le tarviliku toe
vank'ri r o u g u d - tugipuud vankri assiplokkide otsas, millele
toetuvad vankriredelid
vank'ri v o d i - vankrivõti, millega keeratakse lahti vankrimut-
rid määrimisel, samuti ka mutrid kinni

343

v a n n , v a n n i , v a n n i - madal piklik veenõu vedeliku hoidmiseks, ka-
he kõrvaga; vannis peastakse pesu, vannist pestakse sauna
v a n n i k o r v - pikem vannilaud, millel ülemises osas suur auk,
mille abil saab kanda vanni, kas käsitsi või toobripuuga
v a n n i l a u a d - kumerad lauad, millest koosneb vann,
v a n n i t a m a - vannis pesema, näit. last vannitama
v a n n i v i t s - tugev puust või rauast vits, mis en vanni peal,
et lauad seisaksid lihti
v a n t , v a n d i , v a n t i - köis, nöör, millega mast on kinnitatud par-
da külge
v a n t s , v a n t s a , v a n t s a - hülgemeessuguosa; 'vana vants' /nähta-
vasti saksakeelsest sõnas: Schwanz/
v a n t s i m a , v a n t s i n , v a n t s i s i n , v a n t s i d a - käima raskesti, ras-
kelt edasi liikuma
v a n u m a , vanun, vanusin, vanuda - 1/ hapnema, eriti piima kohta;
'piim vanub püidis'; 'piim panna püttijesse vanuma'; 2/ juuk-
se karvad segamini minema, pulstuma, et neid on raske sugeda
v a n u t a m a - villaseid riideid ja esemeid /sukki, kindaid/ ti-
hendama peamiselt hõõrumise läbi hästi seebitatult
v a n u t u s e r u l l - seadeldis, millega vanutati kangast kodusele
teel; vt. kirjeldis: kanga vanutamine
v a p r i k , v a p r i k k u , v a p r i k k u - vabrik; ka: vaabrik
v a r a , vara , vara - 1/ varandus; 2/ puuseinas pealmisele palgile
siisseraiutud nõgus õnar, millesse mahub alumise palgi kumer
külg; 'vara oli ikka ülimases, päälimeses palgis, alumine //'
palk raiuti aga siledamaks'
v a r a r a u d - haruline ~~xaudix~~ tellitav tööriist, millega märgitak-
se vara raiumiseks piirijooned ülemisse palki, aga ka alumi-
sessegi
v a r a t e i b a d - toeteibad, mis pannakse roigastarale kahele
poole toeks, et tara ei langeks maha; tugiteibad
v a r b , v a r v a , v a r b a - peenike, sõrmejämedune vits, millest punu-
takse, näit. reelaudid
v a r d a d - tähtede kogu taevas

vardakalad - vardal küpsetatud kalad

vareksed - katuseharjal olevad puud

vareksekriit - pehme, valge kivi, millega võib kivi peale kirjutada; leitakse mererannalt

varekseliha - hobuse kapjade all kasvav köhrjas liha

vareksemarjad - kukemarjad, *Empetrum nigrum*

vareksepulgad - pikad vitsad, mis käivad läbi katusevarrestest, otstes olevatest aukudest, ühendades vareseid

vareksevarbad - kollad, niihästi karu- kui kattekollad,

Lycopodium clavatum ja *L. annotinum*, - neid taimi ei eraldata

varem, vareme, varemet - purustatud kivihoone, millest jäänud järele osasid

vares, varekse, varest - paigalind *Corvus cornix*; vareseid oli varemalt saares rohkem ja nad pesitsetsidki siin, kuid viimasel ajal on jahimehed neid jalgade pärast palju maha lasknud, seepärast on nad vähenenud

vargus, varguse, vargust - teise asja omandamine salaja

vari, varju, varju - mingi kindel keha, mille varjul saab olla

varitsema, varitsen, varitsesin, varitseda - salaja vaatama; kasutatakse harva, ses Pranglis on samamõisteline: vaanima

varjuauk - väike auk valgevarjus, millest pistetakse läbi püsisi ots hilge laskmisel

varmuvarred - vaarikad, *Rubus idaeus*

varnas, varna, varnast - varn riiete riputamiseks; vt. vaarn

varped, varpede, varpei - erilised lauakõrgused servad, millega kõrgendatakse paadiserva tormi vastu; kinnitatakse paadi parraspusse

varpima, varbin, varpisin, varpida - paati üles vedama nii, et köis pannakse mõne puu, posti või kivi taha ja siis tömmatakse vähehaaval

varras, varda, varrast - 1/ peenikese traadiots; 2/ peamiselt metalltraat, millesse aetakse kalad suitsetamiseks

varrud, varrude, varrusi - lapsristimise joodud

- v a r s, varre, vart - 1/ käepide mõnel tööriistal; 2/ taime tüvi;
 'nogelase vartest riie ei kesta pesta'
- v a r s, varsa, varssa - 1/ imev noor hobune; 'varssalasti imeda um-
 bes puol aasta, siis vuerruttadi ärä'; 2/ hülgepöja nimetus
 jahil
- v a r s a k a p j a d - nõiahammas, taim *Lotus corniculatus* /*Caltha palustris* on 'vesililled'/
- v a r s a p ä i t s e d - päitsed, mille ninapealne rihm on teravi-
 kega, mispärast mära ei lase varssa imeda ja ajab ta ära;
 vt. ärgimed
- v a r t, vardi, varti - tömmu vaeras, *Melanitta fusca*
- v a r t a l, vartali, vartali - kvartal /uuem/; mingi köikteadja;
 vt. järgmine
- v a r t e l, vartli, vartlit - keegi asjalahendaja, köikteadja; 'sest
 ei saa vartelgi aru' - asi on segane; vt. eelmine
- v a r u k a d, varukade, varukai - käised jakil, kasukal, kuuel jne.
- v a r u k a s u u - varuka alumine ots, millest tuleb käsi läbi
- v a r v a s, varba, varvast - jalavarvas
- v a r v a s j a l g - 1/ lind, kel on jalal varbad ilma vahelihata;
 2/ inimene, kes kardab vett, maamees, kellel on 'vuodavad
 saapad'
- v a s i g a k a p p - kapp, millest joode takse vasikat
- v a s i g a k a r s s e n - vasikaaed laudas
- v a s i g a n a h k - nahk, mis saadud lahitud vasikalt
- v a s i g a r o k k - jahust ja veest valmistatud jooks vasikale;
 vt. rokk
- v a s i g a s, vasikka, *(ka:rasiga),* vasigast - noor veis
- v a s k, vase, väske - metall cuprum; kui loomal on luu murdunud,
 siis kraabitakse väske ja antakse talle sisse, - see ühendab
 luu otsad
- v a s k-m a r g a p u u - vasest valmistatud margapuu, uuem kaalumis-
 vahend, täpsem kui puust margapuu
- v a s k p l e k k - plekk, mis valmistatud vasest

vaskraha - vasest valmistatud raha

vaskuss - eriline mürgiline uss, mille hammustamine toob surma; keegi pole seda aga näinud ja saares seda ei ole

vast - just praegu, hiljuti

vastakammer - kamber toa vastas, s.o. otsas, millel ei ol nud sees ahju ja kuhu võis sooja lasta vaid uksest; oli elamiseks vaid suvel; vt. tuakorv

vastama, vastan, vastasin, vastada - 1/ kostma küsimusele; 2/ vastama naela - naela otsa puust läbi löödud esiteks vähe maha lööma, siis naelast uut osa lõpuni lööma ja esimest mahalöödud osa puusse taguma

vastamine - 1/ küsimusele kostmine; 2/ sörmeotstes küünepärade juures nahakillu üles töusmine, mis tekib sellest, et 'künneperad on jäänud kiinni'

vastlapäev - teisipäev esimesel paastunädalal

vastlapäeva niit - lammaste niitmine vastlapäeva ümber; kõik ei niidagi lambaid vastlaniidus

vastlavill - vill, mis saadakse vastlapäevani idust

vaststrand - tuul, mis toob lained jõuga vastu randa ja lööb sageasti paadid põigit; Pranglis on vastrand peamiselt idast, lagedalt merelt, seepärast on lained suured ja lõhuvad randa; 'täna on Estalis vastrand'

vastranntuul - vt. vastrand

vatt, vadi, vatti - 1/ riided; 'pane vattid selga!' 2/ villaveskil kraasimisel tekkinud kohevili villamass, millest valmistatakse eietis; 3/ kerge puuvillamass, mida pannakse alla riitele, näit. 'tobitud jakk'

vedama, vian, vedasin, vedada - 1/ veokiga ühest kohast teise viima; 2/ mööda maad lohistama, libistama; 'jalg vedas taga' vt. vidama

vedama saapaid jalga - pikade säärtega saapaid jalga tõmbama; 'ta akkas saapaid jalga vedama'

vedel, vedela, vedelat - veetaoline, allavalguv, mitte paks, kör-ditaoline

vedelassupp - kartuliputrust vee ja piima juurde lisamisega
saadud vedel supp, tampsupp

vedelema, vedelen, vedelesin, vedeleda - 1/ laisklema, mitte
korralikult töötama; 2/ hooletult ilma korrata seisma

vedelus, -lukse, -lust - laiskvorst

vedu, veu, vedu - vedamine, veokiga kohale toomine, näit. puuvedu,
adrivedu, kartulivedu jne.

vedukad, vedukade, vedukai - kindad koerakarvadest, - koerakar-
vad ja villad segatakse segi ja kedratakse lõngaks; sellest
lõngast kootakse kindad, mis on soojad, kui saavad märjaks;
'mies viiskas ühe vana veduka nii kõrgele kui jaksas'

veduköis - lühike, paraja pikkusega tugev köis paadi pardasse
kinnitatult, millega veetakse hülgejahil paadi edasi; 'ülge-
küttid kinnitasitte veduköied pardasse'

veduparras - parempoolne parras paadil keulast vaadates,
sõudjast paremal

veduparda konks - eriline nukipulgataoline konks vedupardal
parraspus, millesse pistetakse vinna tapp

vedusolm - sõlm, mis ei lähe kergesti lahti, 'ei anna liugema';
tavaline kalurisõlm

vehverment - piparmünt

veike järg - madal järg lastele istumiseks; ka pliidi juures
istumiseks puude alla panemisel; vt. siemer

veiketats - väikese sörme nimetus laste keeles

veimevak - annivakk, enamasti koondati veimed kohvrisse /an-
nivakka Pranglis ei tunta/

veiserrüögadus, -dukse, -dust - sammaspoolik; vt. savi-
puolis

velg, vela, velga - võlg

velpa - kooliõpetaja Feldbachi rahvapärase nimi

vemmeli, vempla, vemmalt - vits, peenike panduv puuoks, võsu, mil-
lega võib looma hirmutada

vend, venna, venda - samade vanemate poeg teistele lastele

748

vene kiel - köne, mida köneleb venelane
venelane - inimene, kes köneleb vene keelt ja on pärit Vene-
maa, kelle emakeel on vene keel

venemaa - maa, kus elavad venelased; Vene riik tsaariaja mõis-
tes

venepaat - madala ja lameda põhjaga paat madalas vees liiku-
miseks

veneturu, koh. veneturule - suurem väljak Tallinnas möödunud
sajandil, praegune Stalini väljak

venevigat - vabrikus valmistatud õhukese teraga vikat, teri
tatakse kraapimise ja luiskamise abil

venimä, venin, venisin, venida - 1/ pikkamööda edasi liikuma;
2/ tömmates pikemaks või laiemaks minema; 3/ seest haigeks
töstma; 'ta venitas enese ärä'; ~~tal~~ on siest venind'

venitama verku - vörku kudumise järele tugevasti pingutama,
et võrgu silmad hoiaksid hästi lahti ja võtaksid õige kuju
vennakse, vennaste, vennaksi - samade vanemate pojad omava-
hel nimetatud

vennaste kehvel - kehvel Ärgi sadama lähedal; seal on kord
kolm venda saanud hukka, - na~~f~~d on uppunud

verav, verava, veravat - värvav

veravaklink - enamasti puust tehtud vahend värvava sulgemis-

veravalatt - rõhtsalt asetatud lamedaks tahutud või ka
ümmargused puud, mis moodustavad värvava, tapitud värvavap-
mas^{sam-}
~~adesse~~

veravapael /ka:-paul/ - värvavapael, millega seotakse värvav-
kinni

veravapos - tugev post kahel pool värvavat, mille külge
kinnitatakse värvav

veravatagune - ala värvava taga

veravasammas - värvava mõlemal küljel olev tugev puu, mil-
le sisse on tapitud värvavalattide otsad

veravaveru - enamasti väinatud vitsast valmistatud vörvi vä-

74

rava esimese sambas, millega suletakse värvav; et vördu ei tulks üle värvatasamba, valmistatikse see värvava ülemisest latist alamale samaba ümber, - sel puhul peab värvavast olema värvatasbast vähe madalam

verg u a r k - jalale kinnitatumud kaheharuline puus hark, mille ümber keeratakse vördu kudumisel kootud vörk

verg ~~u~~ d g i - jalga tugev puu, toetatumud enamasti kahele jalale, millele kinnitatakse vörghark

verg u d p a r d a l e t e m b a m a - vörgeud päästmise eel paadi peale lahti tömbama; sama mis lappama

verg u k a l t s u d - purustatud vörgeud, peamiselt tormist; 'inisid saite ainult vergukaltsu'

verg u k i v i - väike kivi vördu all, mis oma raskusega hoiab vörbusilmad meres lahti

verg u l a n g - lõng, millest koostatakse vörku

verg u l i n a - peenikesest lõngast vörk ilma paelteta, mis moodustabki vördu

verg u m a j a - väike hoone rannal, kuhu koondatakse mitmesugust merivärki: vörgeud, poojud, köied, aerud jne.

verg u n a g i d - pikad pulkadega või raudnaeltega varustatud puud postidel vörkude kuivatamiseks

verg u n a i r i s - keerdu keeratud vördu krunn seljas kandmiseks

verg u p a e l - jämedam näör, mille külge kinnitatakse vergulina, kanepist või jõhvist

verg u p a n d a m i n e - vördu korda seadmine, kui on sees auke

verg u p a r a n d a m i s e t a l g u d - abitöö vörkude parandamisel, kui torm neid on mõnel tublisti puruks kiskunud

verg u p a r a n n u s - 1/ vördu parandamine; 2/ materjal vördu parandamiseks

verg u p o r s a s - vörgeupulkadega keerutatud vördu keerd /vähe tarvitatud; samuti ka 'vergunairis' /

verg u p u l k - umbes arssina pikkune peenike pulk, sile ja tugev ühest otsast terav, teises konks oksast; vörgeupulk aetakse

võrgu ääresilmadest läbi ja keeratakse siis kahekesi tugevasti krunni, et silmad veniks ühe tasaselt välja

v e r g u p u l l - korgist ujuk võrgu peal võrgupaela küljes, mis hoiavad võrgu sirge

v e r g u s i l m - vähem-suurem neljakandiline ruut peepikesest lõngast, mis moodustavad võrgulina; praegused võrgud on 250 - 300 silma kõrged, varemalt aga kõigest 50 + 100

v e r g u v e d a m i s e r u l l - pöörlev ruul paadi parraspul, millel jookseb võrk merest välja võtmisel

v e r g u v ä r v - enamasti ostetud värv võrkude peitsimiseks

v e r g u v ä r v i m i s e p a d a - suurem pada, milles värvitakse, peitsitakse võrgulina

v e r g u ä r g - valesti kootud võrgusilmad, - 'kui kaks silma on kootud kimpu'; ka: meriärg

v e r i, vere, verd - punane vedelik loomade kehas

v e r k, vergu, verku, verku, verkujega - võrk kala püüdmiseks

v e r k kaselehel olema - eriline võrgusilmade seisund pärast venitamist - võrgusilma kujutus on keskelt laiem ja meenutab kaselehte; vrd. pihlaka lehel **v e r k**

v e r k p a a t - paat, millega käidakse võrkudega merel

v e r k u a h t a m a - võrku nagidele kuivama panema

v e r k u lappama - võrkusid üksteise peale tõmbama hunnikust, mis tekkis võrkude merest välja vedamisel ühes kaladega; võrkud lapatakse esiteks korralikult paadi peale, võetakse kivid alt ja tehakse lahti ainadest; siis päästetakse kalad võrgust

v e r k u l a s k e m a - võrkusid paadist merde laskma teatud järjekorras

v e r k u n, verkuni, verkuni - võrgukamber, -ait kodu õuel, kushoitakse võrku ja teisi püüseid

v e r k u p o i m i m a - võrku ajama vērgupulgale

v e r k u päästama - paadile lapatud võrkudest kalu välja raputama tugeva pingutuse abil, üksikuid, mis välja ei tulle, ka välja noppima käega

v e r k u s u i t s e t a m a - võrku paha soovimise vastu arstima suitsetamisega; vanasti suitsetatud ikka kuduuvõrku

veru, veru, veru - vörus, näit. värvaval, luual jne.

vesi, viè, vett, ill. vede - vesi; 'kalad panna vede'

vesikas - vesine, näit. maa, pöld

vesikivik - koht madalas meres, kus on väga tihti kive

vesiliiled - varsakabi, taim Caltha palustris /ka Viimsis/

vesipüks - veesammas, mida keerutab üles õhavoolus; vt. viessammas

vesisangis olema - paat täiesti vett täis olema ja siis
vees hõljuma, ilma et põhja puutuks

vesiveski - 1/ veski, mis töötab vee jõul; saares on olnud
vaid tuuleveskeid; 2/ laste mänguveski, mis liigub voolava
vee möjul

vesivuks, -vuksi, -vuksi - toataim valgete tähtjate õitega,
peaaegu nagu ülased, oksise vöraga, vesine nagu palsam; näh-
tavasti Campanula isophylla, mida nimetatakse ka 'lumeks'

veskar, veskari, veskari - WSW ilmakaar edela ja lääne vahel

veski, veski, veskit - seadeldis mones hoones, millega jahvata-
takse tedadest juhu

veskikivi - suur ümmargune kivi, mis jahvatab teradest juhu;
veskikive on veelgi veskite varemete juures

veskiniem - neem Kelnasi/sadamast põhjas, kivine

vest, vesti, vesti - 1/ meesterahva kehakate ilma varukateta; vest
tuli hilja kasutamisele; enamasti samast riidest, millest on
ülikondki; 2/ Wilmakaar, tarvitatakse sagedamini kui lääs

vestama, vestan, vestasin, vestada - vestma, noaga või pussiga
puud lõikama ja voolima

vestenberi, Vesterberi - talu Kelnasi külas

vesti pandlad - eriline riidest pael pandlaga, millega tömmata-
se vest keha ümber pingumale

vestitask - task vestis vähemate asjade mahutamiseks

vesu, vesu, vesu - vösü, näit. puul, humalal jt.

vettekindral - hülge eufemistlik nimetus

vettima, vettin, vettisin, vettida - vett täis imbuma, raskeks

- 762
- minema, nii et vajub põhjagi, peamiselt just puuesemed
ve ù k ö i s - tugev köis, millega veetkäse noota
v i b u /õnge/ - õngeritv
v i b u n u o l - puust teravik erilise ehitusega, millega lastakse
vibupüssil
v i b u p ü s s - vibuks painutatud peenike, aga tugev kepp nööriga,
mille abil lastakse puust noolega /poisikõste mänguriist/
v i b u t a m a - 1/ jää-pöörkiigel liugulaskma; 2/ millegi pika ja
peenikese ridvaga köigutama
v i d a d, viduje, vidu - linnukujud jahilindude juurde meelitamiseks
mereranna läheduses; sagedamini on: aulividad, kosklevidad,
kagardaja-vidad, sotkavidad, pardividad
v i d a m a - vedama /vt./
v i d e l i k, videlikku, videlikku - videvik, õhtueha, -valgus
v i d e l i k k u pidama - 1/ õhtul pimedikus vähe magama; 'piàme
videlikku, on pikk ehtu'; 2/ vähe aega tööst puhkama ja tei-
ses peres juttu ajamas käima
v i è a u k - auk, milles on vett ja kust võetakse ka vahest vett
v i è r a j a - veepiir paadi vees 'istumisel'; 'ülgejahile mennes
värvida Mahest paat vierajani valgeks'
v i è r à n d, -randi, -ndit - silgumõõt, veerandtündrit
v i è r a n d i k - vt. eelmine
v i è r a s, viera, viestast - võõras, mitte oma inimene
v i è r a s t a m a - laps võõrast inimest kartma, kui teda vaadatak-
se; vt. vuerastama
v i è r e t a m a - veeretama, näit. leiba leivalaual, et talle anda
vajalikku kuju
v i è r e t a m a erneid - hegneid puhastama millelgi kallakul pin-
nal, enamasti villasel riidel, mis peab kinni kandilised ja
lohklikes terad
v i è s a m m a s - õhukeerite, mis keerab üles merel vett; 'ühel
aastal läks Kerè ja Prangli vahelt läbi'; vt. vesipük
v i è s k i - veski /nii ainult mõnes perekonnas/
v i è s u r m - surm uppumise läbi

103

vi`evedamise kelk - lihtsalt valmistatud madal kelk, millega tuuakse kaevult toobriga vett; vt. salask

viga, via, viga - 1/ eksitus mõnes töös; 2/ häda, haigus

vigadi, vigadimme, vigadiind - vikat rohu niitmiseks; ka: vikkat

vigadimme kand - tugev osa vikati alumises otsas, mille abil vikat kinnitatakse löe otsa

vigadimme kargudi - vikatilöe pulk, millest hoitakse kinni niitmisel

vigadimme kraapimine - vikati teritamine pussiga/ kraampise teel, - tera kraabitakse eest õhukeseks

vigadimme kraapimise nuga - vikati-puss

vigadimme käepide, vikatilöe pulk, millest hoitakse kinni niitmisel; vt. vigadimme-kargudi

vigadimme lukk - tugev võru kruviga kanna ümber, mille abil vikat kinnitatakse löe otsa; uuem viis

vigadimme lüsi - puust vars vikati taga, millest kinni hoides niidetakse heina

vigadimme nurk - vikatitera alumine välimine nurk

vigadimme ots - vikati ülemine ots, kus vikatiselg ja -tera ühinevad

vigadimme puss - kövast terasest puss, millega kraabitakse vikatit teravaks; vt. vigadimme kraapimise nuga

vigadimme selg - vikati rood, paksem osa vikatitera taga

vigadimme selgrood - tugevam serv vikatitera taga; vt. eelmine; ka: vigadimme rood

vigadimme suu - paras osa vikati ettelöömises, et ta ei jäta vahele, ega löe ka vähe ette /vt. kirjeldis heina niitmine/

vigadimme särv - vikati selgrood

vigadimmetera - õhuke osa vikatist, mis õieti lõikab rohtu niitmisel

vigadimme vits - vits, millega kinnitatakse vikat kanna abil löe otsa; enamasti plekist või ka välismaa kaislast,

284

aga ka lihtne pajuvitski, kui muud pole; praegu kinnitatakse
vikat löe otsa peamiselt lukuga /vt./

v i g a n e, vigase, vigast - mitte terve, haiglane, põdur

v i g u r i m i e s - mees, kel on igasuguseid vigureid, kunsse ja
tabasid

v i h a, viha, viha - 1/ eriline maik, nagu koirohul, sapil; 2/ suur
põlgus, paha meel kellegi vastu; 3/ vt. villaviha, saunaviha

v i h a k a s k - kask, millel pole palju urbi ja millest saab häid
vihtu

v i h a l i h e d - kaseoksad lehtedega, millest valmistatakse vihad

v i h k, vihu, vihku - 1/ viljavihk, viljakörred kokkuseotud; 2/
õpilase vihik, heft /uuem/

v i h m, vihma, vihma - sademed tilkadena

v i h m k a s s - peoleo, Oriolus oriolus; esineb saares üksikuid

v i h m a k u u b - üliriie õlitatud lõuendist, mis ei lase läbi
vihma ja ka tuult

v i h m a p i l v - tume pilv, mis toob vihma

v i h m a p ä ä s u k e - piirpääsuke, Apus apus; esineb vaid harva
saares

v i h m a s a d u - 1/ vihma sadamine; 2/ kivimäng 5 kiviiga; vt.kirj.

v i h m a v a r i - riidest valmistasud kumer vari, mis kaitseb vih-
ma sadades vihma peale langemist

v i h t, viha, vihta - väike kimp kase peenikestest okstes ühes leh-
tedega, millega viheldakse saunas; vihad tehakse varasuvel
kui kaselehed on võrdlemisi noored ja pehmed ning kuivatakak-
se; enne tarvitamist saunas hautatakse vihad tulise ~~vees~~ vees
või ka kerisel leilis ja loputatakse siis soojas vees

v i h t l e m a, vihtlen, vihtlesin, vihelda - 1/ saunas ennast vi-
haga peksma; 2/ liivas soputama; 'kanad vihtlevad liivas'

v i i d a s, viita, viidast - teetähis neis paigus, kus pole loodus-
likke teemärke; vt. viit

v i i e a à r a n e kahvel - käsi /eriti kätega söömist tähendades/

v i i e n a è l a n e sai - suurem sai, mille kogu sai kaalus um-
bes 5 naela

v i i g a r, viigari, viigari - viiger, *Phoca hispida annelata*; rah-
va tähelepanekute alusel tark ja ettevaatlik loom

v i i g i /Viiperi, Vikberi/ - talu Kelnasi külas

v i i k o e r - viigari eufemistlik nimetus

v i i l, viili, viili - kare pind terasest, millega viilitakse, viil
v i i l, viilu, viilu - vt. kadukseviil

v i i l a r, viilar, viilar - köiest punutud kimp; mis pannakse
sadamas olles laeva ja sadamasilla vahelle, et laevaküljed
ei hõõrduks laeva kõigutamisel

v i i l a r d, -lardi, -lardi - vt. eelmine

v i i l u p ä ä s u k e - purtpääsuke, *Chelidon urbica*

v i i m a, viin, vein, viia - ära kandma; 'nad veite liha linna'

v i i m a n e paar välja - lastemäng, vt. kirjeldis

v i i m a n e verk - ajus käies viimane võrk rivis

v i i m a n e päev - viimne päev, 'kui ~~jumal~~ tuleb kohut moistama
keigi inimeste päale' ja maailm hukkub

v i i m i n e - viimanet ~~xxixxxx~~

v i i m s i, koh. viimsisse - mõis ja vald Viimsi neemel

v i i n a jagamine - altari sakramendis viina andmine

v i i n a k a m m e r - väike ait Keisaril, kus vanasti mõis hoidnud
oma viina; praegu veel alles

v i i n a k a r i kehvel - kehvel Estali ja Ülesaare neeme vahel,
Kurakse ranna kohal

v i i n a l i l i e d - leseleht, taim *Majanthemum bifolium*

v i i n a n e - vähe purjus, joobnud

v i i p e r i, koh. viiperille - talu Kelnasi külas; vt. Viigi

v i i p s i m a, viipsin, viipsisin, viipsida - lõnga vihiks ajama
kas toolisel ja tagusel või voodiotsal

v i i r a s t u s, -tukse, -tust - nägemus, millel ei ole alust ja
kaob arusaamatult, nagu ta ilmuski

v i i r i, koh. viiri - saar Soome rannikul, kus varemalt on käidud
sagedasti kalal; seal on ka naisi Pranglissee toodud

v i i r p ä ä s u k e - purtpääsuke, *Chelidon /Delichon/ urbica*

- 786
- v i i s, viie, viit - arv 5
- v i i s, viisi, viisi - 1/ komme, taba; 2/ lauluviiis, meloodia
- v i i s a à s t a k, -aastaku, -aastakut - plaenitäitmene viie aastaga /uuem/
- v i i s a g a s - korralik ja aupaklik ülespidamises
- v i i s k a n d - eriline viie teravikuga joonestus, millel arvati elevat mõningaid maagilisi võimeid; tehti vahest asjadele peale
- v i i s l a a d, -laia, -laida - suurem paat kahe mastiga ja purjega; 'ta möi viislaia purjed ära'
- v i i s l e h t - üldtuntud kaardimäng
- v i i t, viida, viita - teetähis, viidas; 'viidad pändi meie aia ala, kust käia merele'; vt. viidas
- v i i u l, viuli, viulit - 1/ mänguriist, mida kasutatakse vahest ka tantsumuuusika tegemiseks; sagedamini on saares oma tehtud viiuleid; 2/ niksi, lõnga kerimise juures tarvitatakse tööriist; 'lõnga keriti viuliga'
- v i k k a d i - - vt. vigadimme-
- v i k k a t - vt. vigadi
- v i k k e l, vikli, vikli - suka ilustus sääre tagumisel poolel loonusest kuni kannalakani, kootud kahesilma laiuselt pahempidi - oli uhkuseks
- v i k k e r k a a r - eriline värvirikas look taevas; 'vikkerkaarel oli seitse värvit: punane, anneliin-punane, eledam ehtpunane, lilla, kollane, sinine, rohelise' /L. Sööblum/
- v i k k e r p u û r - erilise ehitusega puur puusse augu laskmiseks
- v i k k i d - väikesed peaga haelad apsati alla löömiseks
- v i k p e r i - vt. Viigi
- v i l b e s, vilbe, vilbest - villpea, enamasti ahtalehine, Eriophorum polystachyum
- v i l b e t o p s u d - vt. eelmine
- v i l e p i l l - vile, tehtud paju ja pihlaka koorest, aga ka pilliroost

767

v i l e p r u n t - ümmargune osa paju- või mõne teise puu koorest tehtud viles, mis on vile otsas ühel küljel lõigatud lohuga, mida mööda puhutud õhk pääseb hingeauguni

v i l e t s, viletsa, viletsat - armetu, halb, mitte hea

v i l i, vilja, vilja, (vilju, viljujega) - teravili, mis toodud mandrilt, sest saares ei ole vilja kasvatatud

v i l i s t a j a - üks lind, kes 'aina vilistab'

v i l j a p u u d - puud, mis kasvatavad vilja

v i l l, villa, villa - lammastelt saadud pehmed karvad, millest kedratakse lõnga riiete kudumiseks

v i l k a - koeranimi

v i l k a-m i l o r k a - Jaagu taadi koeranimi

v i l l, villi, villi - väike paise

v i l l a k a m p s u n - villasest lõngast kootud soe kampsun

v i l l a k o r v - peergudest punutud kõrgem /70 - 80 sm/ ümmargune korv, milles hoitakse villu ja viiakse villu ka veskile

v i l l a k r a à s i m i s e t a l g u d - abitöö villade läbikraasimiseks, sage dasem talgu vorm

v i l l a n e - villadest valmistas t u d

v i l l a n e särk - villsärk, soe kampsun, kootud villastest lõngadest; vt. villakampsun

v i l l a v a k k - suur vakk, milles hoitakse kraasitud villu; vt. villakorv

v i l l a v e s k i - veski, kus kraasitakse villu ja kedratakse ka lõngaks; villaveskil käidi peamiselt Tallinnas

v i l l a v i h a - eriline toime, mis ajab haava pahaks, kui haavale pannakse peale villane sukk

v i l l i p ä r k, Villiberg - vana perekonnanimi

v i l t, vildi, vilti - 1/ tihe, karvadest vanutatud riidetaoline mass, mis peab hästi soojust ja on pehme; 2/ viltsaabas

v i l t s a à p a d - vildist valmistas t u d jalatsid, millele pandi nahad pöidadele ümber, et rohkem vastu peavad; kui kanti kallossidega, siis ömmeldi kanna taha nahatüükid

75D

v i l t u - kõveriti, mitte otse, mitte õieti
v i l u, vilu, vilu - jahe, veidi külm
v i m b, vimma, vimba - vimb, kala Abramis vimba
v i m p s, vimpesi, vimpesi - hasveldamisel üle körva langenud lõng
v i n a m a, vinan, vinasin, vinada - kaugelt sinisena paistma
v i n d i lõikamise puur - mutritesse kruvide lõikamise vahend
v i n e, vine, vined - kaugel paistev sinakas aur
v i n g, vingu, vingu - mürgine gaas, mis kogub hoonesse peale küt-
mist, kui ahi pannakse vara kinni
v i n g u t a j a - metsvint, Fringilla coelebs
v i n g u m a, vinguun, vingusin, vinguda - 1/ erilist häält tegema,
nagu siga; 2/ nutma; 'mis sa vingud aina'
v i n k e l, vinkli, vinkli - 1/ täisnurga mõõtmise vahend; 2/ rät-
sepa tööriist
v i n k l a v ä n t - vänt, millega keeratakse vinnalt puurides
v i n n, vinna, vinna - vahend, mille abil paat vinnatakse kaldale,
noot paati, jäale jne.; vinn kinnitatakse rannal enamasti
ketiga mõne kivi taha või taotakse selleks maa sisse tugev
post; jääl raiutakse jäässe auk ja kinnitatakse vinn tugeva
köiega jää alla pistetava tugeva puu külge; paadis oleva
vinnaga töötades pannakse paat ankrusse
v i n n, vinni, viini - väike vistrik, ihukise näos ja mujalgi
v i n n a a u k - paadi keulapuus, alumises osas olev auk, millesse
pistetakse vinnakonks või vinnaraud paadi vinnamisel maale
v i n n a g a k a e v - kaev, millel kõrge vinn vee välja võtmiseks;
Pranglis on madalad kaevud, seepärast vinnaga kaevusid ei ole
- on vaid üks
v i n n a j a - kalur, kes vinnab noota jääkala püüdes vinna abil
edasi
v i n n a k e l k - kelk vinnaga, mida kasutatakse talvel jääl noodaga
kala püüdes
v i n n a k e t t - tugev kett vinna küljes, mille abil vinnatakse
paat rannale

789

v i n n a k i v i - suur rändrahn Vinnakivi aias, Mölg'i soost läänes
v i n n a k i v i a i d - väike kartuliaeid Vinnakivi juures Mölg'i soost
läänes

v i n n a k o n k s - konks vinnaköie otsas, mis pistetakse läbivin-
naaugust paadi rannale vinnamisel

v i n n a k ö i s - 1/ tugev köis, millega ~~Vinn~~ takse paat merest
rannale; vt. vinnakett; 2/ veoköis, mis kinnitatakse nooda-
reie otsa vinnamiseks; ka: noodaköis

v i n n a l, vinkla, vinklat - peenike oherd, millel pole alalist
pead, vaid pannakse augu laskmisel vinklavänta /vt./

v i n n a m a, viñnan, viñnasin, viñnada - paati vinna abil rannale
tõmbama või midagi vinna abil edasi nihutama, vedama, üles
tõstma

v i n n a p o h i - vinna alus

v i n n a p o i s s - jää all noota vedades kalur, kes vinnab vinnaga
noota edasi

v i n n a p u u - pikk tugev latt, ritv, mis tõugatakse vinnavöllist
läbi vinnamisel ning mille abil pööratakse vinna ümber

v i n n a r a u d - eriline harkjas raud, mis kinnitatakse paadi keu-
lapu külge vinnauku paadi üles vinnamisel

v i n n a r u l l - vinnas püstiseisev jäme puu, mille ümber keera-
takse kett või tross paadi vinnamisel

v i n n a t a p p - paadivinna otsas olev ümmargune raudpulk, mis
liigub vastavas konksus või hambas vinnamisel

v i n n a t r o s s - jäme tõrvatud köis, millega vinnatakse raskusi

v i n n a v a i e r - tugev traatköis, millega vinnatakse paat maale

v i n n a v o l v - vinnavölv, vinnarull /vt./

v i n t s, vintsi, vintsi - ankru vinn laeval, pelipakk

v i r m a l i s e d - põhjavalgus, mis paistab taeva serval, peami-
selt põhjas talvel külmaga, aga ka augustis; kui virmalised
liiguval, siis 'virmalised vehkivad', kui aga seisavad posti-
dena, siis öeldakse: 'pohjameri poleb'

v i r n, virna, virna - 1/ laotud hunnik, näit. puuvirn; 2/ vesivein,
Umbrohi Stellaria media

- v i r n a r o h t - vesihein, *Stellaria media*; ka: virnarohi
- v i r r e, virde, virret - linnastest valmיסטatud leibadest läbi käinud ja ligunenud öllemeski
- v i r t s, virtsa, virtsa - niiskus, mis valgub sõnnikust, peamiselt loomade kusi ja ka muu niiskus; ei kasutata millekski
- v i r t s a a u k - madal lohk, millesse valgub kuserenni mööda virts
- v i r u t a m a, virutan, virutasin, virutada - 1/ hooga kedagi lööma; 2/ kurikaga taguma märga pesu, lõngu, kangaid jne.
- v i r v e l d a m a - virvendama; 'silmad akkositte virveldama'
- v i s s i-m u l u! - hüüe vasika juurde meelitamiseks
- v i s s i-v i s s i! - kutsuv hiiue vasikale
- v i s t r i k u d, vistrikuje, vistrikku - 1/ väikesed peenikesed villid terava tipuga; 2/ ihukiskmed inimese nahal
- v i t s a d, vitsuje, vitsu - 1/ peenikesed oksad, noored võsud, mis annavad väänata; 2/ pajuvitsad, millega seotakse rooviridvad, roovlatid sarikate külge ; 3/ vits vitsutamiseks
- v i t s a küns - järsk lõige vitsutamise vitsa otsas, mille abil ühendatakse kaks vitsaotsa
- v i t s a p u u - metsast toodud sile ja oksitu peenlane puu, millest tehakse nõude vitsu
- v i t s r a u d - õhuke raudlint, millega varemalt seoti kinni puuvillapallid; vitsrauda kasutatakse mitmeeks otstarbeksi
- v i t s u t a m a - puunõudele vitsu peale panema, et lauad seisaksid tihedalt üks teise vastu
- v o d i, votme, vodind - võti; 'vodi on madal all'
- v o g i a a g i d - väikesed köverad haagid vokilühiserval lõnga jactamiseks værtnal
- v o g i a i s a d - kaks tugevat treitud puud vokipingil, mille vahel keerleb vokiratas
- v o g i j a l a d - treitud laialt seisvad jalad, millele toetub vokikere
- v o g i k a r g u d i - eriline puu osa vokiratta ja -talla vahel, mille abil antakse edasi liigutused tallaga vokirattale

761

v o g i k e h r - väike ratas vokivärtna taga, mis hoiab värtña kõvas-
ti kinni lühis ning mille soonel jooksev vokinöör paneb lü-
hi pöörlema

v o g i k r u u - tugev puukruvi, mille abil tellitakse voki tellvä-
ki ja sellega ühes ka nööride pinevust

v o g i k ä s i p u u - pikem puu põikpuuga, mille otsa pannakse koo-
nal ja kust siis tömmatakse kiudusid ketramiseks

v o g i l ü h t - eriline hargiline osa vokist, mille vahel pöörleb
värten

v o g i n ü ö r i d - tugevad nöörid, mille kaudu vokiratta pöörlemi-
ne antakse edasi värtiale ja kedrale; 'voginüörid käivad
värtna pääl'

v o g i p i n k - tugev puulaud, millele kinnituvad vokisambad ja
-ratas

v o g i r a t t a s - suur ratas vokil, mille abil pannakse kiirelt
liikuma vokilüht ühes värtnaga

v o g i s a m b a d - kaks treitud peenkest sammast, mille vahel
pöörleb vokilüht

v o g i t a l d - vt. järgmine

v o g i t a l l - eriline kolmenurkne tald, mille abil tallatakse
pöörlema vokiratas

v o g i v o i e - rasv või õli, millega võietakse vokki; seda hoiti
kas pässi- või lehmasarves; oli ka klaasis

v o h u m i è g a d - kollane vohumõök, Iris pseudacorus

v o h u m u è g a d - vt. eelmine

v o i , voi, void - rasvaaine, mis saadud piimast, koorest

v o i d a m a , voian, voidasin, voidada - võidma, määrima; 'voidasim-
me rasvaga ja puomeliga'

v o i d s i l m a panema - pudrule vastavasse auku võid panema, et see
soojas pudrus sulaks ja siis saaks sulavõisse kasta putru

v o i k a r b i d - väikesed karbid või kaasa võtmiseks

v o i k i r n - kõrge kitsas puust nõu, milles hoiti koort ja kirnuti
männaga võid

- v o i l e i b - leivatükk, millele määritud peale võid maitseks
- v o i l i l l e s - 1/ harilik võilill, Taraxacum vulgare; 2/ soo-koer tubakas, Crepis paludosa; ka: voilill, voililled
- v o i m a s i n - eriline seadeldis umbses tūnnis või kastis, mille 'tiibade' pöörlemise abil tehakse võid
- v o i m ä n d - eriline vahend või tegemiseks: tugeva kepi otsas on rist aukudega, mida liigutatakse koorekirnus üles-allan ning mis lööb selle juures koore võiks; ,enam ei tarvitata
- v o i p i i m - petipiim; vt. kiinupiim
- v o i p ü t t - võivitsik, väike nõu, millesse pannakse või hoidmiseks või turustamiseks; võipütte oli 1-, 2-, 3- ja 5-naelaseid
- v o i s i e n - kukeseen, Cantharellus cibarius
- v o i t, voidu, voitu - 1/ võistluse üleim tulemus; 2/ seisund kaardimängus /üle 66 silma/
- v o i t l e m a, voitlen, voitlesin, voitleda - rammukatsuma
- v o i t l e m i n e - jõukatsumine noortemeeste vahel käsitsi või rinnutsi
- v o k k, vogi, vokki, vokki, vokkijega - tööriist lõnga ketramiseks
- v o k k a, vokka, vokka - 1/ alumine puri esimeses mastis, vokk; 2/ kolmenurkne puri laevaninas; vokale järgnevad kliivrid
- v o k k i - - vt. vogi-
- v o l d e m a n n - meesterahvanimi, Voldemar
- v o l l, volli, voili - 1/ ilusad, korrapäraselt jaotatud krooked ja kurrud seelikul; 2/ völli
- v o l t, voldi, volti - 1/ krooge, kurd; 2/ pragu; 'jää ei olnud vanu alle voltidest välja pigistanud'
- v o l v, volvi, volvi - völv, näit.'keltri volv'
- v o n k u m a, vongun, vonkusin, vonkuda - ühele ja teisele poole loksuma, liikuma, vönkuma
- v o r m i k e s e d - angervaksad, taim Filipendula ulmaria
- v o r n i g a d - vt. eelmine
- v o r p e d, vorpije, vorpi - krooked, kortsud millegi peal; 'ummiskingad olid vorpijega'

763

v o r s t , vorsti, vorsti - sea- ja lambasoolikas, täidetud tangu-
pudruga, milles maitseaineid; vorstideks kasutatakse ka lam-
bamagusid, mida täidetakse samuti vorstirooga ja saadakse
siis 'pallid' /vt./; vorste hoitakse peerust korvis kambris,
ring ringi kõrval; külmad vorstid pannakse praadima panniga
kerisele, vanemal ajal ainult kerisele, mitte ahju

v o r s t i j u p p - lühike vorstiots

v o r s t i k e ē t a m i s e tikk - pikk, terava otsaga peerust tikk, mil-
lega torgitakse vorstide keetmisel läbi vorstisool, et vors-
tist tuleks välja öhk

v o r s t i m a s i n - vahend vorstiroa surumiseks vorstisoolde /uus/

v o r s t i p a i n e p a k k - laste narritamisevärk - kui hakatakse voos-
ti tegema, saadetakse keegi laps naabritelt vorsti painepak-
ku tooma; seda muidugi pole

v o r s t i p u l k - tiimargune tugev pulk, millega aetakse vorsti
puder soolde

v o r s t i r o h u d - maitseained, mis pannakse vorstirooga, nagu
sibulad, köömned, puned, 'komurad' jt.

v o r s t i r i ï g - ringina keeratud suurem või väiksem osa vors-
tist, mille mõlemad otsad suletud ühe ja sama vorstitikuga

v o r s t i r u o g - tangudest keedetud puder vorstisoolte täitmi-
seks; vorstirooga lisatakse ka rasva- ja lihatükke ning mait-
seaineid

v o r s t i s a r v - lehma sarvest valmistatud vahend vorstide täit-
miseks roaga, - lehma sarvest saeti ära peenike osa kuni au-
guni, suurendati siis veel auku; sarve pandud vorsti-roog
suruti soolde paraja jämeduses pulgaga, nagu nüigid lehtriga
vorsti täites; vorstisarved olid kasutamisel õige ammu juba

v o r s t i s u õ l e d - vorstideks kasutataavad puhastatud sea- ja
lambasooled, millesse aeti siis vorstiroog

v o r s t i s u p p - vorstide keetmise vees keedetud peakapsasupp,
milles oli tangudeks vorstide keetmisel välja tulnud tangu-
terad ja maitseained; oli võrdlemisi maitsev supp

764

v o r s t i tegemise pulk - vt. vorstipulk

v o r s t i t i k k - peerust voolitud 10 - 15 cm pikkune tikk, millega suletakse vorstrotsad; et vorstitikk tungiks paremini soolde, tehakse tema terav osa teravaks odraiva moodi; kuid voolitakse ka hästi teravaks ja pöletatakse siis veidi tules, et ots oleks köva ja terav

v o r s t i v a r r a s - vt. vorstitikk

v o t m e a u k - auk ukses, millest pistetakse sisse võti

v o t m e k i e l - osa võtmest, mis läheb luku sisse ja pöörab luku muugid lahti

v o t m e perukas - võtmerõngas võtme ülemises osas, et parem oleks 'vodind kierada'

v o t m e r õ n g a s - vt. votmeperukas

v o t t a ! - koera hässitav hiiüe

v o t t a m a, vottan, vottasin, vottada - võtma; 'tuul ei ole jäädliikuma vottand'

v u d i - koeranimi

v u e, vuode, vuodet - voodi, magamisase, enamasti laudadest valmistasud, kõrgetel jalgadel

v u e, kahepuolega - lai, kaheasemeline voodi, millel on pealmine pool liikuv, - see lükati päevaks kokku, tömmati ööseks lahti laiemale, et oleks vabam magada; kahepoolega voodit kasutavad peamiselt abieluinimesed

v u e, ühepuolega - lihtne jalgadel seisev magamisase, enamasti magamiseks ühele inimesele

v u e r a s t a m a - laps võõraid inimesi kartma, kui need teda vataavad, eriti siis, kui laps on näinud vähe võõraid; vt. vierastama

v u e r u s t a m a - külalisele toitu pakkuma, külalist vastu võtma

v u e r u t t a m a - last imemisest ära harjutama; selle juures pannakse emarinnale peale nõge, määritakse nisale otsa kibedat piibupigi, -oli, viakse laps teise peresse tuttavate juurde jne.

- 765
- v u k s, vuksi, vuksi - toataim fuks, mitmed Fuchsia liigid
- v u o, vuo, vuod - voog meres, merevoolus, mis kannab edasi paati
või vörke jne.; 'oli läntsvuo kui jogi'
- v u o d a m a, vuodan, vuodasin, vuodada - vett sisse laskma, lekki-
ma; 'pagana palju paat vuodab'
- v u o d a v, vuodava, vuodavat - vett mitte pidav; 'mul on vuodavad
saapad'
- v u o d e r, vuodri, vuodrit - 1/ ülikonna alumine riie; 2/ elumaja-
le peale löödud laudkord
- v u o d e r d a m a - seinadele laudkorda, voodrit peale lööma
- v u o d e v a i p - vooditekk, mis võetakse magades peale
- v u o d e jalgots - voodi jalga poolne osa
- v u o d e pääots - voodi pea poolne osa
- v u o l m e d, vuolmijega, vuolmi - 1/ kumera teraga tööriist puu-
nöude silimiseks seestpoolt; 2/ soonte haigus kaela ümber,
seljas, külje peal jm.; arstiti hõõrumiesega: 'vuolmi ieruti'
- v u o l m e ö l i - arstim voolmete vastu, toodi apteegist
- v u o r, vuoru, vuoru - järjekord, kord; 'karjavuorus olema'
- v u o r u m i s i - järgimööda, voorus
- v u o r u s - järgimööda, kordamööda, teatud taktis, näit. kanga
kloppimisel /vt./
- v u n t s - koeranimi
- v u r r i d - vurruud, vuntsid, ninahabe
- v u r r-p a n n - sabaga pann /Neemes/
- v u t t, vudi, vutti - 1/ hoog, kiirus; 'joudasimme esimase vudiga
randa'; 2/ pöldvutt, Coturnix coturnix; 'vutti on saares,
aga siiski väaga arva'
- v ä e s s u o - madal pehme soo kaskede ja mändidega Idaotsa küla
ja Kurakse ranna vahel, peamiselt karjamaa
- v ä g e v, vägeva, vägevat - tugev, suurejõuline, näit. vägev tuul
- v ä g i, väe, väge - 1/ kisk, näit. ahingal - ahingavaed; 2/ suur
hulk inimesi, näit. sojavägi
- v ä g i, väge, väge - taskulambi patarei

766

vägipulk a vedama - jõukatsumine vägikaikaga - üldtuntud
jõukatsumine meeste vahel

vähe aaval - vähehaaval

vähikane - väike

vähiki vi - väike ümmargune kivike, mida toodi linnast; kui
silmas oli prügi, pandi vähikivi silma, - see tõi prügi välja

vähk, vähi, vähki - loom jões, jõevähk, *Astacus fluviatilis*; saa-
res vähki ei ole, aga seda tuntakse

väike kari - väike saar *Pikakari* lõunaotsa lähedal, edelas

väike madal - vt. Ottimadal /viimane nimetus seepärast, et Prang-
li Oti talu peremees on selle esimeseks leidnud/

väike malusi - väikesem saar *Malusi* saarte rühmas, kõige
põhjapoolsem

väike püör - pöör, millega keerutatakse nööri tegemisel säiged

väikesalam - salm Rohuneeme ja Kräsuli vahel

väike sorm - kõige väikesem sõrm käel

väike vesi - vähene vesi, kui randjoon on nihkunud harilikust
rannast mere poole, vesi on alanenud

väimi es - tütre mees

väin, väina, väina - uuem perekonnanimi, endine Preiholm

välgu-mihkel - suitsu läitamise vahend erilise ehitusega ja meha-
nismiga

väli, välijä, välijat - tihe, näit. väli verk

väli, välja, välja - pold

välk, välgu, välk - pikse ajal nähtud tulejoon pilvedes

välkuma, välgun, välkusin, välkuda - järsku läikima, paistma
kiiresti, vilksatama

vändaga kaev - vändaga ümberaetav kaev, uuema aja kaev

vänt, vända, vänta - köveralt valmistatud hoob mõne asja ümber
ajamiseks; 'kehi aeti vändaga riigi'

väntapiill - eriline mängukast, polüfooni taoline, mida aetak-
se ümber vändaga; oli kord ühes Prangli talus

väntpuu - puu, millega aetakse ümber käsikivi, - üks ots oli
krombis /vt./, teine laes

767

väärblane - varblane, Passer, nii hästi P. domesticus kui P. montanus, - liigi vahet ei tehta; vt. väärplane

värisema, värisen, värisesin, väriseda - 1/ võbisema kilmast, hirmust; 2/ kiiresti võnkuma, näit. 'perand väriseb'

värlid, värlje, värli - kahekordne osa mõnel rõival, näiteks särgivarukatel, pükstel jne.; vt. värlis

värlis, värli, värlist - vt. eelmine

värnits, värnitsa, värnitsat - linaõli

värske, värske, värsket - mitte vana, mitte seisnud

värske piim - lehma lüpsma tulekul esimene lüpstud piim

värt, värdi, värti - tömmu vaeras, Melanitta fusca; vt. vart

värtten, värtta, värtnat - voki osa, millele jookseb peale kedratud lõng; vokil on tavaliselt kolm värtnat

värttna kehr - väikesem ratas värtna tagumises osas, millel soon, kus jookseb vokinööri üks haru

värttnavarra - varras, millega hoitakse värtnat haspeldamisel

värp lane - vt. väärblane

värv, värv, värv - aine, millega värvitakse

värvima, värvin, värvisin, värvida - esemetele teatud ainestega värvitooni andma, värvima näit. riideid, vörku jne.; värvimisel kasutatakse peamiselt linnast toodud värvve; taimevärvve enam ei tunta

väsimma, väsin, väsisin, väsida - tööst tüdinema, töö võimetuks muutuma ajutiselt

vääga - väga

väänamma, väänan, väänasin, väänada - pesu pesemisel loputatud pesust viimast vett välja käänama käte abil

väänsv - taim, mis keerleb teiste ümber, näit. humal /uuem/

väät, väadi, väati - 1/ väänatud vitsast valmistatud vörutaoline seos, millega värvav on seotud värvavaposti külge; 2/ seatapp, ilutaim Convolvulus sepium, - esineb mõnes talus

väävel, väävli, väävlit - kergesti süttiv aine, sulphur

vääliti gud - 1/ sulaväävlisse torgatud, pistetud peerutikud, millega süüdati tuld; need valmistati ise kodus veel umbes 70 aasta eest; 2/ linnast toodud tikud, mis süttisid põlema tömmates vastu karedat asja

vöhk, vöha, vöhka - soovöhk, Calla palustris

vöiköis - nöör, millega tömmatakse puri üles masti.

vürst taaveti kojast - levinud vaimuliku sisuga lugemisraamat

vüö, vüö, vüöd - iluvöö, kootud mitmevärvilistest lõngadest varem ajal /nooremad ei mäleta enam kudumist/

vüödorova - Fedorovna, Maria /ühest kabelimehe kõnest kirkupalves/

vüökudumine - vööde kudumine vanemal ajal; 'loimed olite oma ümbär, kued lüödi miiegaga kiinni'

vüömiiek - mõõgataoline puust tööriist, millega kooti vööd

vüöniied - erilised niied, millega kergitati vöö lõimelõngu vöö kudumisel

vüör, vüöri, vüöri - suurema aluse, laeva esimene osa

vüormast - mast, mis on laeva vüöril

vüörus, vüörukse, vüörust - väike koda riidekambri ees

vüöt, vüödi, vüötti - must või tumedam triip millegil

A

äbenema, äbenen, äbenesin, äbeneda - häbi tundma

äbiasi - häbiväärt, laiduväärt asi

äbi-äbi! - tavalline häbistamise ütelus; 'äbi-äbi, vana poiss juba'

äbistama, äbistan, äbistasin, äbistada - häbi tegema, laitust avaldamata

ädal, ädal, ädalat - hein teises niidus, niidetakse augusti kuus;

2/ peale heina niitmist kasvanud rohi heinamaal

ädalaein - hein, mis saadud ädalat niitmisenst

ähvardama - kellelegi paha tegema töötama

äi, äia, äia - 1/ naise või mehe isa; 2/ vanaisa

äigna, koh. äignale - saar Rohuneemest pöhjas, Wulfi saar

769

ä i u t a m a, äiutan, äiutasin, äiutada - last magama uinutama, ise
vaikselt lauldes, või ka kussutades
ä k k, äkka, äkka - väljaheide laste keeles
ä k k a m a, äkkan, äkkasin, äkkada - väljaheiteid tegema lastekõneelises
ä k k a-ä d a - tarve oma asjale minna lapse keeles
ä k k e, äkke, äkket - vahend, pöllutööriist, millega silitakse
küntud maad; 'ei saares äkket ole, tihakse siledaks rehijega'; Pranglis oli äkkeid väga vähe ja neid nähti enamasti
mandril

ä k k e s, äkke, äkkest - vt. eelmine

ä m a j a à k, -jaagu, -jaaku - ämblik /vanemas kõnes ei tuntud ämblikut/; 'lapsed, otsiga ämajaagu verku!'

ä m a r i k, ämarigu, ämarikku - pimedavõitu aeg, peamiselt öhtul,
videvik

ä m a r i k k u pidama - videvikku pidama

ä m m, ämma, ämma - 1/ naise või mehe ema; 2/ vanaema

ä m m a e i t - vanem naisterahvas, kes aitab lapse sündimisel; Pranglis olid tuntud ämmaeided: Hinnu eit, Elberi Maare, Kivistiku eit

ä m m a m u o r - vt. ämmaeit

ä m m a t u s s - vana murumuna, Lycoperdon gemmatum, mis juba tolmab
ä m m e r, ämpri, ämpri - ämber

ä m m-p e u - lastele põlvel hüpitades suuga tehtud häälitsus, ämmpüü

ä n n, änni, änni |pikkasab-|röövkajakas, Stercorarius longicaudus

ä r a ì m u s t a m i s e lill - soo-lõosilm, Myosotis palustris /u./

ä r g, ärja, ärga - härg, isane veis, Bos taurus

ä r g a kaevule juðma panema - lastemäng, kus üks paneb parema käe
kaks esimest sõrme vasaku käe samadele sõrmedele ning kästak-
se teist last pisti tekkinud auku oma sõrm - härg jooma; kes
sedá teeb, siis pigistatakse ja näpistatakse sõrme tugevasti

ä r g a n e vasikas - isane vasikas

ä r g i m m e d, ka: ärgimed - varsapäitsed, punutud sagedamini nöör-
rist nii, et naelad on säigmete vahel, - need torgivad mära
ja see ei lase enam varssa imema

ä r g i s a d a m - randsadam Länneotsa külast läänes Rivimaa kohal,

endine kalal käimise koht Rivimaa loodenukal

ä r g i s a d a m e a e d - kartuliaed, Ärgi sadama juures

ä r g i s a d a m e l ou g a s - väike merelõugas Ärgi sadama juures

ä r g v a s i g a s - isane vasikas

ä r g v e r g u s - viga võrgu kudumisel, - tõmmatakse kogemata kaks silma kokku

ä r g ü ö v e l - höövel kahe käepidemega, kahe inimese höövel laudade hööveldamisel

ä r j a k i v i - suur kivi meres Kelnasi küla raannal Loo kohal,
Tiislari talust loodesse

ä r j a m u l l i g a s - noor isane veis, værss

ä r j a p, ä r j a p e, ä r j a p e d - valge ristik, Trifolium repens

ä r j a p ä ä, punane,-põldristik, Trifolium pratense

ä r j a p ä ä, valge, - valge ristik, Trifolium repens

ä r j a s i l m a k i r i - põletatud ümmargused ringid kannudel

ä r j a s u o r - kuivatatud härjasuguti, mis kokku keeratud nöörttaoliselt; oli riidlemisel löögiriistaks

ä r m, ä r m a, ä r m a - talvel puudel esinev külmetanud niiskus; 'puud on ärmas'

ä r m a d u s, ä r m a d u k s e, ä r m a d u s t - külmunud kaste; 'ärmadus oli ommigul maas'

ä r r i t a m a, ä r r i t a n, ä r r i t a s i n, ä r r i t a d a - 1/ ähvardama; 'pisteagust ärridati nuaga'; 2/ õrritama /koera/

ä s s, ä s s a, ä s s a - tuntud väljendus kaardimängus; sage damini: ess

ä s s i t a m a - kedagi sundima sõnadega kihutades midagi tegema

ä v o Hans - talu ja peremehe nimi Pranglis 1716, arvatavasti Ääri talu

ä v o Jüri - vt. eelmine

ä ä, ää, ääd - 1/ hea; 2/ ära; 'ää räägi!'

ä ä n, ä ä n e, ä ä n t - hääl, laulu hääl

ä ä r e k o r d - tugevamad silmad võrgulina ääres

ä ä r i, koh. ä ä r i l e - talu Kelnasi külas

ääri loik - suurem loik heinamaal Ääri talu maal

ääs, ääsi, ääsi - ääs sepapajas

ääsi edine - ääsi pealne, ääs; vt. eelmine

Ö

öid ed, öidige, öidei - ebemed, mis kraabitakse puhtast linasest riidest ja pandi rinnalastele kubemete vahele, kui need haudusid; hilisemal ajal pandi juba kartulijahu

öili s, öilsa, öilist - öilis /uuem/

öits etuli - tuli, mis tehakse öösel karjas olles /saares öösel karjas ei käida, sõna tuntakse kirjandusest/

öli, öli, öli - petrooleum, aga ka teised ölid

ölikuub - ölitatud linasest riidest kuub, mida kantakse vihma ja tormi puhul

ölk, ölgi, ölki - edev; ölk inimene - edev inimene; 'ära ole ölk!'

ölkima, ölgini, ölkisin, ölkida - edvistama, edev olema; 'mis sa ölgid?'

öri l a n e, -lase, -last - herilane, mitmed Verpa liigid; esinevad saares, nende pesi on aias vahest, aga ka lakas

öüstima, öüstin, öüstisin, öüstida - oistuma, külmetanud seisundist tagasi andma, näit. külmunud kartulid

Ü

üdi, üdi, üdi - kontides olev poolvedel sisu

ühe- kivi- kehvel - kehvel Tiirloo kohal

ühekäe-l e i b - hapnematult küpsetatud leib, mida valmistatakse järgmiselt: vaagnasse pannakse rööksa piima, sellesse tangu ligunema; siis segatakse lusikaga veel juhu juurde paraja taigna saamiseks, pannakse taigen pannile ja sellega kerisele, kus küpseb leivaks; tehti, kui leib oli otsakorral

ühe langased kindad - lihtsad ühevärvilised ja ühe lõngaga kootud kindad

ühepaellamies - kapral tsaariaegses sõjaväes

ühepäevane inimene - inimene, kes midagi ei hoia, kellel

77a

asja jätkub vaid üheks päevaks /mandril: ühepäeva-perenaine/
ü h i k s a, ühiksa, ühiksat - 1/ arv 9; 2/ leht kaardimängus; vt.
üükse

ü h m, ühma, ühma - mere põhjas olev jää, peamiselt sügisetel ja su-
lailmade ees; vt. üüde

ü k s p i i n e - kangas, kus soapii vahel on vaid üks lõng, labane
ü h i n e m a, ühinen, ühinesin - üheks ühtsuseks liitmaa
ü h t a - ühtegi

ü l e a j a m i n e - vee kerkimine pajas keemisel, et voobab üle
paja serva; eriti keeb üle röösk piim

ü l e m i s t e järv - järv Tallinnast lõunas, linna kohal
ü l e p ä ä ajamine - kiike üle völli ajamine

ü l e s a à r e, koh. ülesaarele - kalasadam Ülesaare neemel
ü l e s a à r e niem - neem Kelnasi külast idasse Mändneeme jäzele,
osa kattunud valgamitega

ü l e v e l t kehvel - kivine madal Tiirloost lõunas

ü l g a s i, koh. ülgasisse - mõis ja vald mandril Pranglist lõunas,
ranna lähedal

ü l g e, ülge, ülget - hüljes, üldine nimetus

ü l g e-i n g e a u k - auk jäas, kus hulgad käivad hingamas; 'saaremihed
toppivad kiinni ülge-i n g e a u g u d'

ü l g e j a h t - ülgepüük jääl

ü l g e k a r i - hulk hulgaid kuski jääl

ü l g e k ä p p a d - hulg esimesed jäsemed

ü l g e k ü û n e d - käppade otsas olevad küüned, - need on teravad ja
hüljes lööb need jäässe kui liigub edasi; ka: ülgekünnet

ü l g e l i h a - vähem rasvane liha hulgdestel, tailiha, mida mõned
kasutavad toiduks

ü l g e n a h k - hulgelt saadud nahk, mida pargitakse ja tehakse na-
hast jakid, aga ka muidki asju

ü l g e n ü ö p e lahti tegema - hulg magu lahti lõikama; 'kütt tegi
ülge nüöbid lahti' - puistas sisikonna välja

ü l g e o n g - tugev öngetaoline konks kahe-kolmeharuline, millega

773

püütakse hülgeid. Pranglis ülgeõnge ei tarvitata, kuid sellega püüavad tagaidalased /vt./

ü l g e p i n d - ülge nahk ühes rasva kihiga; vt. pind 1

ü l g e p o i s s - hülgepoeg

ü l g e p ü r s t - hülge saba, väike, lai ots hülge tagumises osas; vt. pürsk, pürst

ü l g e p ü s s - kuulipüss hüljeste küttimiseks, rihvel /vt./

ü l g e p ü ü d - hüljeste küttimine

ü l g e p ü ü k - vt. eelmine; 'eistukkiga käida ülgepuus'

ü l g e p ü ü g i m i h e d - hülgekütid; 'Ruhnust olite kord meil ülgepuügimihed'

ü l g e r a s v - 1/ rasvakord, mis asub hüljestel naha all; vt. pind;
2/ hüljestelt saadud rasv

ü l g e r a u a väed - hülgeraua kisud, tuliteravad, mis tungivad viskamisel hülgenahka ja peatavad hülge kinni peldi otsas

ü l g e r a u d - eriline kiskudega viskeriist hüljeste püüdmiseks

ü l g e s e l t s - rihm inimesi, enamasti 6 meest, kes lähevad ühiselt ühe paadiga jäale hülgeid püüdma

ü l g e t r a a n - sulatitud hülgerasv

ü l g e v u n t s i d - pikemad karvad nina ümber; vt. järgmine

ü l g e v u r r i d - vt. eelmine

ü l l i v a, koh. üllivale - höredate pöösastega sooniit, mille keskel ja lõunaserval lohk lahtise veega; soo pind kõigub, 'üllib' tugevasti; nähtavasti olnud varemalt järv, mis soostunud ja kattunud sookamaraga

ü l l i m a, üllin, üllisin, üllida - kõikuma üles-all, kiikuma, peamiselt soo pinna kohta vesisel pinnasel

ü m a r g u n e - ümmargune

ü m i n, ümina, üminat - tume kisa, köla

ü r r, ürri, ürri - 1/ vurr, eriti seajalga-kondist vastlapäeval tehitud; 2/ alk, lind Alca torda; 'tuleb ede merel; ta on julge lind ja temale saab paadiga menna juure kuhe'

ü s a g i - ilmaski; 'ära räägi puolt sana üsagi minuga!'

ü s t - just

ü ä, üä, üäd - hea; 'olga üä!' 'üä lõil' /praegu sagedam: ää/
ü ö, üö, üöd - pime aeg päeva järele, millal enamasti magatakse
ü ö b i k, üöbikku, üöbikku - ööbik, Luscinia luscinia, tuntakse
rohkem kirjanduse järgi; ööbiku esinemise kohta saarel ei
ole andmeid

ü ö m a j a - eluruum, kus ööbitakse

ü ö s, üösi, üösi - 1/ öös, silmus millegi läbi pistmiseks; 2/ nahast
lenk, millest pannakse läbi pandlas oleva rihma ots; 3/ mas-
tihaaki vastus haagi kinnitamiseks

ü ö s i l m a d - pahad hobuse esimeste jalgade küljes, - nedeganäge-
vat hobune öösel teed pidada

ü ö v e l, üövli, üövli - tööriist, millega silitakse puuesemeid nen-
de valmistamisel

ü ö v e l p i n k - tugev jalgadel seisev erilise ehitusega pink,
millel hööveldatakse ja töötatakse puutööd tehes; kruupink

ü ö v l i l a à s t - pikk õhuke laast, mis saadakse hööveldamisel

ü ö v l i p a k k - tugev puuklots vastava ehitusega, millesse mahuta-
takse höövliraud

ü ö v l i r a u d - terav raud höövlis, mis lõikab

ü ü d e, üüde, üüdet - mere põhjas olev jää, peamiselt sügisel ja
sulailmade eel; 'mere pohi on üüdes'

ü ü d j a ä à l - volimees, valitud valla üldkogus /valla protokolli-
raamatust 1885/

ü ü d i m a, üüdin, üddisin, üüdida - hüübima, tarretama, näit. sült
ü ü k s e - üheksa kaardimängus

ü ü p, üübi, üüpi - hüüp, lind Botaurus stellaris; saares ei ole seda
lindu nähtud, kuid tuntakse kirjanduse järgi

i m e t l e m a - imeks panema

j a u r a m a, jauran, jaurasin, jaurada - tühja juttu ajama, asjata kõnesid tegema, lobisema

k a r g u j u s s - üldtuntud mees Pranglis; oli veidi puudulik. Ta oli hüpanud maha kabeli tornist ja vigastanud oma jala, see-pärast käis karkudega. Olnud ametilt kingsepp. Kord tahtnud minna eistukiga Viiburisse, aga toodud merelt tagasi.

k o i b e r d u s, -kse - pikk inimene, kes on teistele jalus koiguttama - kõigutama

k u u k i m a, kuugin, kuukisin, kuukida - jooma sagedasti; 'missa sest viest kuugid aina'

k ö h m i t s e m a - aeglaselt riidesse panema, palju aega viitma rietamisel; 'köhmi, köhmi juba! missa nii kaúa stel köhmit-sed?'

l e m p s u m a, lempsun, lempsusin, lempsuda - millegi küljes lehvima l o p p e r d a m a - liikuma tuulest kahtepidi, rabama, näiteks paa-di puri

l ü ö m a m a, lüöman, lüömasin, lüömada - lõõmama, suure leegiga põlema

m a i g u t a m a - vähe liigutama, näiteks suud; 'turskad maigutta-vad suud, kui neid visata onge otsast paati'

n ä r a k a s - vilets ja vaevaline inimene, halvasti hoitud loom, räbal asi

n ä s i m a, näsin, näsisin, näsida - midagi köva pikaldaselt sööma

o u r i m a, ourin, ourisin, ourida - tühja juttu ajama; 'missa küll ourid aina!'

p a l v u s j a l g - tüdruk, teenija /esineb vaid rahvalauludes, mui-du teda ei tunta/

p a r g u m a, pargun, pargusin, parguda - kõigest kõrist karjuma, kõvasti nutma /laste kohta/

r a m m i t t a m a - väsinuks tegema, maga minna tahtma; 'päike ram-mittas ära, ei ärkand üles'

78

rääbusk, rääbuski, rääbuski - vilets inimene, loom; näarakas
saaguttama - tühja asja pärast inimesi kokku ajama; 'mis ta
muidu saaguttab?'

sepr, sepra, sepra - sõber, peamiselt alaline silguostja; vt. sil-
gusepr /sagedamini vanemas kõnes/

säru, säru, säru - suur hirm, kiirustatud tegemine; 'tegin temale
säru taga'; 2/ suur torn /kaudselt/; 'oli aga säru küll!'

tahrima, tahrin, tahrisin, tahrida - vähe värvima, kuidagi asja-
le teist värtvi andma; 'sie tahaks vähe ära tahrida'

tii - naisterahva nimi, Tiiu. Ühest Tiist kõneldakse, et ta käinud
öösel kabelis, kus näinud vaimusid

uuma, uuman, umasin, umada - vähe paistma kustki kaugelt

vaba nüör - nöör, mis on jää all kalu püüdes alati vees püüs-
te alla tömbamiseks

vahettema - vahetama sagedasti

vitjama, vitjan, vitjasin, vitjada - põhjaõngi üles tõstma ja
vaatama, kas on kalu õngedes, ning siis jälle kohe tagasi
laskma, ilma et õngi välja võetakse

777

S i s u j u h a t a j a

Sissejuhatuseks	2	Toidu valmistamine	54
Töö meetodist, keelejuhid . . .	3	Eritoidud	56
Vanemat elu-olu	9	Vorstide valmistamine	59
Prangli saarte asend ja teke . .	10	Liha kasutamisest	61
Prangli saarte pinnaehitus . . .	12	Ölle- ja kaljategemine	65
Prangli saarte ajaloost	18	Tee ja kohv	67
Prangli mõis	28	Kasemahla laskmine	69
Kohtade ostmine ja kalapüügi õig.	30	Loomad Prangli majapidamises . .	70
Elumajad	32	Lehmast ja piimast	77
Eluruumid	34	Pöllundus	79
Kõrvalised hooned	37	Uudismaa tegemine	81
Vee saamise võimalused	39	Adru rannutusainena	81
Allikad	39	Aiandus	83
Pule saamine	41	Iluaiandus	84
Ahju kütmine	43	Tarade valmistamine	85
Loa koristamine	43	Talgud	89
Jue puhastamine	44	Heinategu	90
Söömine	45	Kalapüügiriistad	92
Tagamine	46	Võrgu kudumine	93
Leivategu	48	Kala käimine	99
Kardulileib	50	Kalapüügile minek	99
Paistekook	50	Võrkude merde laskmine	100
Mirukad	51	Võrkude päästamine	101
Saia küpsetamine	51	Võrkude kuivatamine	102
Seepik	52	Kalapüüdmise viisid võrkudega .	103
Tagushapuleib	52	Kalastamine talvel lahtises vees	106
Hekäeleib	52	Kammelavõrgul	107
Loogi tegemine	53	Keerekalal	108
Ükitegu	53	Võrgu parandamine	109

Kalapüüdmisi nootadega	111	Mälestisi Prangli koolist	210
Noodavedu suvel	112	Vaimne elu	212
Noodavedu jäät all	115	Leeris käimine	217
Kammilanoot	118	Kiiged	219
Hauinoot	119	Muusikast ja tantsust	221
Rüsad	120	Mängud	224
Põhjaõnged	122	Kepimängud	224
Ael käimine	124	Kivimängud	229
Kalapiük põrutusega	124	Üldmängud	232
Käsiõngtega jääl	125	Ringmängud -	234
Kalade säilitamisest ja turust.	126	Laste üldmängud	236
Kalade suitsetamine	131	Koolilaste mängud	245
Kalade kuivatamine	132	Jõukatsumised	247
Kalade hoidmine elusalt	132	Ajaarvamisest	249
Hülgepiügist	133	Tähtpäevad	250
Hülgerasva turustamine	151	Abiellumine	261
Linnujaht	153	Kosjad	261
Lindude pesitamine	154	Kihlused	262
Jää saare elus	155	Pruudipõlve toimingud	262
Paadi valmistamine	157	Pulmad	263
Meeste käsitööd	164	Lapse sünnist ja kasvatamisest	269
Sepapada	166	Varrud	270
Naha parkimine	169	Lapse kasvatamisest	270
Saun ja vihtlemine	171	Matused	274
Riide valmistamine	174	Haigused ja nende ravi	276
Ülikondadest	185	Prangli peremärkidest , , , .	286
Pesupesemine	187	Teed	294
Nööde pesemine	188	Ilmastikulisi nähtusi	297
Nööde vitsutamine	189	Meremuda Eeslahes	298
Seebi keetmine	190	Piirivalve ja salakaubavedu .	299
Prangli kabel	191	Prangli rahvaluulet	300
"Kirikerrapäev"	196	Rahvajutud	301
Prangli kool	200	Rahvalaulust	334

Mõistatusi	341
Vanasõnad ja kõnekäänid	348
Vanasõnu	349
Kõnekäändusid	351
Ennustusi ja tähelepanekuid	357
Loomade eest hoolitsemisest	363
Unenägude seletamisi	365
II. Grammatzikat ja sõnavara	366
Jooni Prangli saarte murdest	367
Prangli ja Soome	373
Prangli murde omapärasusi	378
Häälikulised erinevused	378
Astmevaheldus	381
Erinevusi vormiõpetuses	385
Käänamine	387
Erinevusi pöördsõnades	393
Käändkonnad	399
Tegusõnade pöördkonnad	413
Tegusõnade pööramine	418
Erinevusi määrsõnades	421
Kaassõnad	422
Sidesõnad	422
Kildsõnad ja hiiüdsõnad	423
Sõnade tuletamisest	423
Lauseõpetusest	426
Sõnavara	429
Märkusi sõnastikule	430
Lisa sõnastikule	775
Sisujuhataja	777